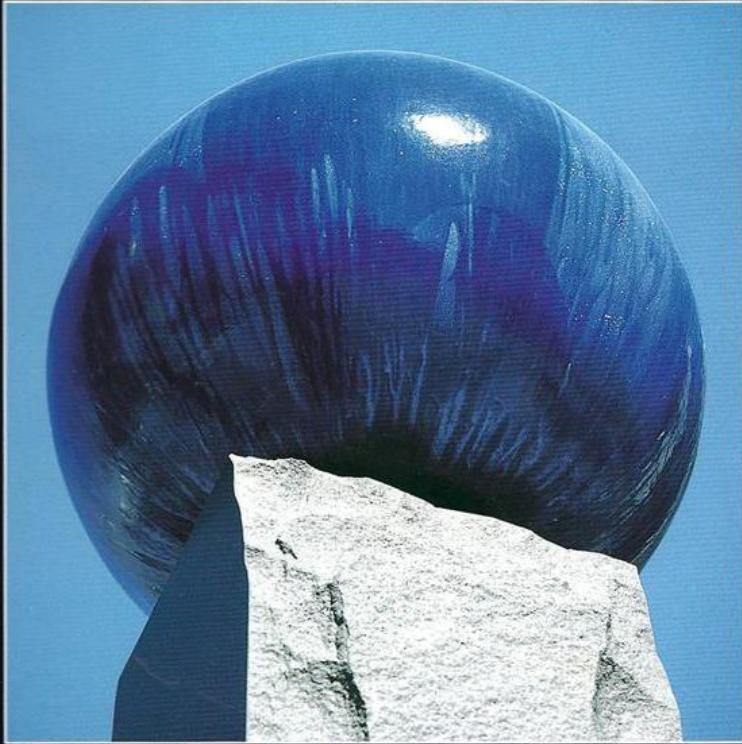

AGHEGY

SKANDINÁVIAI MAGYAR IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI LAPFOLYAM

A MONUMENT TO RAOUL WALLENBERG

Szerkeszti:

Tar Károly

Munkatársak:

Békássy N. Albert, Gaál Zoltán, Kovács Ferenc (szerkesztő helyettes),

Lipsey Emőke, Maros Miklós, Molnár István, Szente Imre,

Képzőművészeti tanácsadók: **Mayer Hella és Vály Sándor**

35 . szám (4657 — 4858) ☉ 2011

Tartalom

25 könyv

Levélváltás támogatásunkért

Irodalom

Gaál Zoltán versei 4665

Tar Károly versei 4672

Bálint Endre Levente versei 4674

Kovács katáng Ferenc: Hátal nekem 4677

Tar Károly: Gyilkosok 4683

Észak hírnökei

Többnyelvűségben — a szerkesztő jegyzete 4695

Gaál Zoltán két nyelven írt versei 4696

Werner Aspenström verse 4706

Dohi Alex versei 4715

Törzstér

Székely Péter: Ász –Thor az európai művészetben 4721

Zene/szó

Juhász Gyula: 200 éve született Erkel Ferenc 4763

Képtár

Kraitz Gusztáv és Ulla Kraitz 4773

Zene-2011—a göteborgi kiállítás 4779

Járkáló

Tar Károly: Titoktáramból 4789

Tóth Zsuzsanna: Élet a vikingek hazájában 4803

Nádasdi Farkas Irén: Mese a meséről 4811

Könyvek

Lipcesey Emőke: taurus blogja 4813

Ághegy Könyvek 4815

Megjegyzések 4832

Képtár melléklet

A címlapon: Kraitz Gusztáv-Ulla Kraitz: Wallenberg emlékmű

E számunkat Kraitz Gusztáv és Ulla Kraitz valamint a göteborgi magyar képzőművészeti kiállítás részvevőinek munkáival díszítettük.

25 könyv

az Ághegy Könyvek sorozat műhelyében

Néhány évtizeddel ezelőtt, írhatnám így is: hajdanán, amikor kötetnyi egyperceseim jogán magamat az erdélyi Örkény Pistinek gondoltam, az irodalom szükségességét hirdetve, a következő írás pattant ki groteskségeket kedvelő fejemből:

Felhívás

Ismételten felszólítjuk a lakosságot, hogy mától kezdődően mindenkinek kötelessége annyi verset, regényt és más rövidebb műfajú írást alkotnia, amennyivel a saját maga szükségletét megfelelően kielégítheti.

Azok, akik a kelletténél többet írnak, kötelesek a kiadóknak beszolgáltatni a fölösleget, hogy azt a megszokott módon nyomtatott könyvek formájában, idejében és folyamatosan eljuttat-hassák az orvosi igazolvánnyal rendelkező betegekhez és a csökkent képességű írástudókhoz.

Akciónk jelmondata: AZ IRODALOM ÚGY KELL, MINT A FALAT KENYÉR!

A jövőben szigorúan felelősségre vonják mindazokat, akik könyv nélkül élnek vagy könyveket titkolnak. A plagizálás továbbra is szigorúan tilos!

Svédországba kitántorogva, a saját magunk teremtette irodalom szükségességének gondolatát is magammal hoztam, és hirdetem célszerűségét, mert a magunk megmaradásának, anyanyelvünk és hagyományaink ápolásának, művelődési életünk gazdagításának eszközt látom benne. Skandináviában, egyleg még megszámlálhatatlanul, százezernyi magyar él. Az Ághegy műhelyéhez tartozóan pedig félezer-nél több alkotó, nemcsak a maga kedvtelésére, hanem közösségünk önzetlen szolgálatában ír, fest, zenét szerez, szobrászkodik, fotózik, előadóművészként munkálkodik. Mindezek bizonyítása az a huszonöt könyv, amellyel hiszem, hogy most méltán büszkélkedhetünk.

Az Ághegy műhelyében készült könyvek:

Alapító-szerkesztő: Tar Károly

Tóth Ildikó: Múltbanéző – Emlékkönyv – Ághegy Könyvek, 2007.

Szerkesztette, tördelte: Tar Károly

Szakács Ferenc Sándor: Kettéhasadt lélek – jegyzetek a Biblia évében. Ághegy Könyvek, 2008. Szerkesztette: Aniszi Kálmán

Tar Károly: Száraz oázis – groteszk színjáték sorozat Ághegy Könyvek, 2008. Gondozta: Aniszi Kálmán.

- Bernhard Nordh:** A hódtavi újtelepesek – regény. Fordította Bartha István. Átdolgozta, tördelte: Tar Károly. Gondozták: Nagy Zoltán, Szász Enikő és Aluuan Gabriella. Ághegy Könyvek - 2010
- Dohi Alex: Altermundia** – képzeletbeli népek lírájának kiesztelt fordításai – 2009. Románból fordította, tördelte: Tar Károly
- Dohi Alex: Altermundia** – svéd nyelvű kiadás – 2009. Románból fordította Borg Ágnes
- Lőrinczi Borg Ágnes: Állapotok** – versek – Ághegy Könyvek -2009. Szerkesztette: Tar Károly
- Agnes Borg: Tillstånd** - dikter – Ághegy Könyvek- 2009. Szerkesztette: Staffan Hellqvist
- Erdélyi Szépművés Céh – Emlékkönyv** – 1924-1944 –1990-1995. Összeállította: Tar Károly- Ághegy Könyvek – 2010.
- Petter Bjerck-Amundsen: Søren Kierkegaard kezdőknek-** Fordította Lázár Ervin Járkáló – Ághegy Könyvek – 2010
- Tar Károly: Itt és ott** – versek és képek – A könyvet a szerző tervezte. Ághegy Könyvek – 2010
- Dohi Alex: Illatok könyve** (Cartea aromelor) – Fordította, tördelte: Tar Károly – Ághegy Könyvek – 2010
- Tar Károly: Pánik- regény** – A könyvet a szerző tervezte. Ághegy Könyvek – 2010.
- Skandináviai helyőrség** — az Ághegy-Liget Baráti Társaság pályázatára érkezett írásokból, CD lemezmelléklettel – Ághegy Könyvek-2011. A kötet szerzői: Baják Zsuzsanna Békássy N. Albert, Bengtsson Benjámín, Borka László, Csanda Mária Elekes Ferenc, Erdős Bartha István F. Böszörményi Zoltán, Forsman Attila Forsman Desirée, Gergely Edo, Gödri-Mártis Ilona Havasi Krasznai Erzsébet, Hoyborg Otília Piroska, Janáky Réka, Kiss Szinnye Ildikó Kovács Dea Judit, Kovács Imre Kunszenti-Kovács Dávid, Lázár Ervin Járkáló Lázár Rozi, Losonc Ágnes Lőrinczi Borg Ágnes , Molnár István Molnár Veress Mária, Neufeld Róbert, Moritz Livia, Ondrusek Julianna Perger Dénes, Pongrácz Ágnes Steiner János, Tóth Ildikó Irma Tóth Kati. - Szerkesztette: Tar Károly. A lemez szerkesztése és kivitelezése: Lőrinczi Ágnes, Sándor Attila és Tar Károly munkája.
- Elekes Ferenc: Éden Bädenben** - kisregény - Leborult szivarvég - Egyszerű történetek – Szerkesztette, tördelte: Tar Károly. Ághegy Könyvek-2011.
- Asztalos Morell Ildikó: Feloldozás** – versek – Ághegy Könyvek-2011. Szerkesztette, tördelte: Tar Károly.
- Hjalmar Söderberg: Jézus Barabbás** - regény. Fordította: Sente Imre. Ághegy Könyvek-2011. Szerkesztette, tördelte: Tar Károly.
- Tar Károly: Tánchááz** – gyermekversek – Pusztai Péter rajzaival – Ághegy Könyvek – 2011.
- Gödriné Bedő Ilona:** Gondolatok idegenben – verses vallomások – Szerkesztette: Gaál Zoltán. Tördelte: Tar Károly. – Ághegy Könyvek - 2011.

- Janáky Réka: Lélekszirmok** – verses napló – Szerkesztette, tördelte: Tar Károly. Ághegy Könyvek-2011
- Gaál Zoltán: szemünk kinyílik** – talán - versek – Szerkesztette, tördelte: Tar Károly. Ághegy Könyvek-2011.
- Molnár István: Mint pillangó a tűzhöz** – regény – Szerkesztette, tördelte: Tar Károly. Ághegy Könyvek – 2011
- Veress Mária: Életre, halálra** – kisprózai írások – Szerkesztette, tördelte: Tar Károly. Ághegy Könyvek – 2011.
- Dohi Alex: Definíciók könyve** – Románból fordította, tördelte: Tar Károly. Ághegy Könyvek – 2011.
- Tar Károly: Firka-irka** – gyermekversek – Pusztai Georgeta rajzaival - Szerkesztette, tördelte a szerző. Ághegy Könyvek -2011.

Azt hiszem, szót érdemel az a tény, hogy köteteink nyomtatása nagyrészt a szerzők költségén történt, minden egyéb munkát, beleértve szervezést, szerkesztést, tördelést, korrekturát és a könyvek cipelését is, közszolgálatként végeztünk. Az Ághegy VI. , közel hétszáz oldalas kötetének nyomtatására, Szöcs Géza oktatási és kulturális államtitkár úr javaslatára 2010-ben nyert támogatás maradékából is sikerült kis példányszámban megjelentetnünk néhány művet, melyek számának növelését további segítőkől várjuk és reméljük. Bizakodásunkat nem a múltban hasonló olcsó és közérdekű könyvsorozatok sanyarú sorsa, hanem a mostanában kibontakozó, nemzetben gondolkodó és a szórványokra is figyelő politika táplálja. A két világháború közötti Erdélyben, a Helikon körében született és tizenhét számnál megtorpant, Kacsó Sándor által szerkesztett Hasznos könyvtár, bírta a haladó írók erkölcsi támogatását, de pénzhiány miatt megszűnt. A romániai rendszerváltáskor általam beindított **Erdélyi Kiskönyvtár**, amelynek egy-egy könyvét, mert beolvasztásunk elleni küzdelmünk segítójének, évtizedeken át tiltott történelmi ismereteink bővítésére és nyelvünk ápolásának eszközéül, hasznos népkönyvtárnak szántuk, három-négy tojás árában állapítottuk meg. A huszonkettedik kötetig jutottunk, mert a múlt század utolsó éveiben sem ért még meg a valóságos népszolgálat mindennél előbbvalósága, a csoportérdek győzött az erdélyi magyarság összességének érdekei ellenében. Felületes szervezkedésünk felső emeletein mindenkor hajlamosak megfeledkezni a vezetők az alagsorban élőkéről és szükségleteiről. Előbbre valónak tudják a hatalomért való küzdelmet, mint valamely alulról jövő közhasznú kezdeményezést. Ilyenformán szakadt meg másfél évtizeddel ez előtt az erdélyi magyar könyvkiadás ma is példamutató, Kós Károly-i hagyományát folytatni szándékozó, újjaalakított Erdélyi Szépművészeti Céh, két és félezernél több, lelkes támogató tagot számláló művelődési egyesület munkája, mert kezdeményezőjét nem kívánatos személynek minősítette, az anyaországi támogatást egy kézbe szorító vezetés.

Tanuláspéldatárunk kelleténél gazdagabb, reményünk gyarapszik, szükség teremt hasznos törvényt: mi, Európa északi államaiban megtelepedett magyarok ezután is lehetünk annyira hasznosak az anyaországnak, hogy az nem feledkezik meg rólunk. Skandináviában lüktet még annyi magyar erő, amely megtermi a megmaradásunkhoz szükségeseket a kultúra területén is. De a haza éltető figyelme nélkül, ahogyan eddig, ezután sem, meg nem lehetünk.

A szerkesztő

Levélváltás támogatásunkért

Szűcs Géza oktatási és kulturális államtitkár úrnak

Tárgy: köszönet skandináviai magyarság kulturális életének támogatásért

Tisztelt Államtitkár úr!

Engedje meg, hogy köszönetünket nyilvánítsuk a skandináviai magyarság ma legfontosabb kulturális fórumának, az ÁGHEGY című magyar irodalmi és művészeti lapfolyamnak, a Nemzeti Kulturális Alap miniszteri keretében nyújtott támogatásáért, aminek felhasználásával, és az Ághegy-Liget Baráti Társaság tagjainak hozzájárulásából származó anyagiakkal az elmúlt év végén megjelenhetett a folyóirat 25-30. száma, a 3403-4168 oldalt tartalmazó VI. kötete. Tekintettel arra, hogy a folyóirat szerkesztését, tördelését és a több mint ötszáz skandináviai magyar alkotót mozgósító szerkesztői szervező munkát a főszerkesztő végzi, a nekünk ítélt

1.200. 000 forint támogatást teljes egészében a nyomdai munkákra fordítottuk, oly módon, hogy a szerkesztésünkben megjelenő Ághegy Könyvek sorozatában a következő skandináviai magyar szerzők köteteinek megjelenését segítettük:

Skandináviai helyőrség – válogatás az Ághegy irodalmi és művészeti lapfolyam pályázatára érkezett alkotásokból, **Pánik** – Tar Károly legújabb regénye, **Éden Bädenben** – Elekes Ferenc kisregénye, **Feloldozás** - Asztalos Morell Ildikó verseskötete, **Mint pillangó a tűzhöz** – Molnár István regénye, **Lélekszirmok** - Janáky Réka: versei, **Táncház** és **Firka-irka** – Tar Károly gyermekversei, **Definíciók könyve** -Dohi Alex versei.

Megjegyezzük, hogy a fenti és más a sorozatban megjelent tizenegy kötet részben a szerzők anyagi támogatásával kis példányszámban (50-250) láttak napvilágot a budapesti *Székel Ház Közhasznú Alapítvány* kiadójánál (Igazgató: Nagy Zoltán), az alapítvánnyal kötött együttműködési szerződés alapján. Kiadványaink a skandináviai magyar egyesületek művelődési és nevelői munkáját adományként szolgálják a *Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságával* együttműködve.

Az ÁGHEGY c. skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam a skandináviai magyarság kiemelkedő irodalmi-művészeti-közéleti folyóirata. Az antológia áttekintést ad a skandináviai magyarság irodalmi, képzőművészeti, zenei életéről, szellemi alkotásainak színes palettájáról. Érdekessége a lapfolyamnak, hogy többségében a kivándorolt magyar alkotók munkáját fogja egybe. A folyóirat eddig megjelent, egyenként öt-öt számot tartalmazó, hat kötete, több mint félezer skandináviai magyar irodalmi és művészeti alkotó aktív és önzetlen munkáját összesíti, és minden számával kiteljesíti a szerkesztő által kitűzött célt, hogy a skandináviai magyar alkotók antológiájává váljon. *Friss hangú, ám a nemzeti önazonosság mellett mélyen elkötelezett alkotásokról van szó.* Az Interneten is megjelenő folyóirat, valamint CD lemezen, pdf formátumban is készült folyóirat meggyőző képet ad arról a friss és széleskörű szellemi teljesítményről, amit a Skandináviában élő magyarság, hídszerepét tudatosan vállalva, a nemzet asztalára tett.

Kérjük, hogy a lehetőségekhez mérten a jövőben is kapjunk támogatást. Az antológia folytatása és családi lapunk a *Magyar Liget* támogatása igen komoly kultúr-

politikai gesztus lenne a skandináviai magyarság irányában az anyaország részéről. Jelzésértékű lenne a tekintetben is, hogy az anyaország nemcsak a Kárpát-medencei, hanem a nyugati szórványban élő magyarság kulturális teljesítményeit is a nemzet egésze értékének és támogatandó teljesítményének tekinti, és rendkívül jó visszhangra találna mértékadó nyugati magyar értelmiségi körökben az anyaország kultúrpolitikai távlatos gondolkodását illetően.

1. A remélt támogatás a szerkesztés alatt álló *hetedik kötetünk* és további az *Ághegy Könyvek sorozatban* megjelenő (Svédországi szerzők – Hjalmar Söderberg: Jézus Barabbás – Sente Imre fordítása, Molnár István, Veress Mária és Tóth Ildikó regényei, továbbá Janáky Réka, finnországi, Kovács Ferenc norvégiai, Gaál Zoltán és Gödri Bedő Ilona svédországi magyar költők köteteinek nyomdai munkáit tenné lehetővé.

2. Az Interneten való megjelenésünk műszaki felszereltségét javítva lehetővé válnék honlapjaink az Ághegy (<http://aghegy.hhrf.org>) és a Magyar Liget (<http://magyarliget.hhrf.org>) további korszerűsítése és szerkesztése.

Bízva Államtitkár úr jelzésértékű, pozitív döntésében, tisztelettel és nagyrabecsüléssel köszönti:

Lund, 2011. április 30.

Tar Károly író, az Ághegy és a Magyar Liget főszerkesztője, az Ághegy-Liget Baráti Társaság t. elnöke

Moritz László az Ághegy-Liget Baráti Társaság alelnöke

NEMZETI ERŐFORRÁS MINISZTERIUM KULTÚRPOLITIKÁÉRT
FELELŐS HELYETTES ÁLLAMTITKÁR

Iktatószám: 104.499-2/2011

Tar Károly

Ághegy-Liget Baráti Társaság Lund

Tisztelt Elnök úr!

Köszönöm levelét, melyben a skandináviai magyarság egyik legfontosabb kulturális fórumának, az ÁGHEGY magyar irodalmi és művészeti lapfolyam további kiadási terveiről és az Önök nyugati magyar szórványban végzett munkájáról ír. Valóban fontos, hogy a svéd, finnországi és Norvégiában élő magyar alkotók egymással is, és az anyaországoknak is hírt adva tudjanak műveik által kapcsolatokat építeni.

Örülök, hogy tavaly év végén eljutott Önökhöz a kért támogatás, és megjelenhetett a hat kötet. Idén azonban, az Önök előtt is ismeretes pénzügyi helyzet miatt, a miniszteri keret nem teszi lehetővé a hasonló jellegű támogatást. Bízom abban, hogy rövid időn belül megnyílhatnak olyan újabb pályázati források, mely által a könyvsorozat kiadása folytatható lesz. Kísérjék figyelemmel a www.nka.hu honlap, valamint a MASZRE (Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők Reprográfiai Egyesülete) információit.

Budapest, 2011. május 11.

Üdvözlettel: **Hammerstein Judit**

*Gaál Zoltán versei****Zászlóm**

*Kedvem lobogó vásznait
kamaszos szellők csattogtassák,
ne tépázzák meg ostoba,
kegyetlen, bántó viharok.*

*Órizzék citri lány szemek
heves tavaszi vigasságom,
s ha jéggel hűti hófehér tél,
mosolyogják majd a világra!*

*Szép zászlóm bátran lengedezzen,
Csillogtassa csodajelét!
Színéről ne fakuljon ki a
lánggal írott fiatalság!*

Leselkedő

*Fa mögé bújva meglesem
közélető szép kedvesem.*

*Ott jön a halmos utcavégen,
nagy ég övezí szilvakéken.*

*Úgy hajlik, mint a lengve ringó
halovány karcsú rózsabimbó.*

*Szívében anyás szók dalolnak
kacagó kisdéd holnapoknak.*

Ballada

Világ közepén almaja
gyümölcsöt bőven hullata
három ember
hej okos ember
e ként szólott alatta:

A világ szélén folyó van
zsákmány siklik a folyóban
erős hálót keríték
mázsás halakat meríték -

A világ szélén mező van
s boldog az élet valóban
sosem hull ott veríték
mégis pazar a teríték -

A világ szélén bozót van
préda surran a bozótban
ritka vadat hajszolok
zsíros falatot majszolok -

A három okos elindult
ment-mendegélt s az idő múlt
volt bosszú útjuk; nem fogyott
volt rövid éltük; elfogyott

A világ szélén folyó van
jobbpartján fényes mező van
bal partján sötét bozót van
az égen három felhő van

Üssük a taktust

Üssük a taktust öregek
rajta na rajta rajta szépen
csak fel a fejjel
s énekeljük:
hej
ilyen élet kellett volna nekünk már régen
réges-régen

A felnőttesdit nem szeretjük
nem játszunk rendet katonást
se társadalmi haladást
bolond balálba rohanást
ravatalt
sírba kaparást;
inkább játszunk seggreverősdit
vagy vetünk hengerbucskát hármat
az megneveltet
ez erősít

És ha elunjuk semmi vész
kitalálunk valami újat
de ne strapáljuk most magunkat
no te kis kopasz te ott hátul

hallod-e hallod
most ha lebet ne törd fejed s ne rágd az ujjad
fújjad a nótánk
fújjad fújjad

Üssük a taktust öregek
 rajta na rajta rajta szépen
 fel a szívekkkel
 s énekeljük:
 sej
 gyerekélet kellett volna nekünk már régen
 réges-régen

Fénytelen úton

Fénytelen úton kullogunk
 hontalanok az ég alatt
 szemedből kibullott a hold
 szememből kibullott a nap

Támolygunk bútól feketén
 elvesztettük a csillagot
 mely villogott mint színezüst
 mely színaranyként csillogott

Súlyos teherrel ballagunk
 hontalanok az ég alatt
 szemedben nem ragyog a hold
 szememben nem süt ki a nap

Borgholm, 1957. január 22.

Öland korhadó malmai

*Öland korhadó malmai
malmok kifordult karjai
kit minden friss szél elkerül
pusztulok én kívül-belül
Átkeltem három tengeren
s a vízben hagytam mindenem
mert megszabta a hatalom
miképpen szóljak szabadon
Az első tenger keserű
a másik savanyú nedű
a harmadik sós fájdalom
feloldhatatlan bánatom
Átkeltem három tengeren
s vizükben hagytam mindenem
mert nem tudta a hatalom
miképpen sólnék szabadon
S mint szárnyaszegett madarak
szenvedhetnek a nap alatt
vergődöm átok-feketén
a romló malmok szigetén*

Borgholm, 1957. február 2.

Idegen

*Pénze nincs
normális neve sincs
Honnan jött a sebonnai?
sebonnan sem?
csak valabonnan jöbetett
de honnan?
Mért jött ide a sebonnai?
semmiért sem?
csak valamiért jöbetett
de mért?
Mit csinál a sebonnai?
semmit sem?
elképzелhetetlen!
valamit csak kell csinálnia
Biztos valami disznóságot tervez
s az is lehet hogy harapós
jobb lesz hát óvakodni tőle
Aki senkiházi az szarházi!
Nagyon rámenős a sebonnai
próbál mondani valamit
de nyelve folyton kibicsaklik
Mért karattyol egyáltalán?
miért erősködik?
Úgy tűnik mintha panaszkodna
Kit érdekel nyomorúsága?
gagyogását ki érti meg?*

Ha sorsom panasználom

*Ha sorsom panasználom
szavam senkihez utat ne találjon
ne sajnálj kedves
szomorúságom teneked se fájjon*

*Akár jót
akár valami igen szépet szólnék
bár védeném magam a legmakacsabb hallgatással
járjak egyedül mint szelíd bolondok
mindig magamban
soha mással*

*Kímélik egymást mátkapárok
én csak hordozzam egyedül a terhet
hogy az utcákon merre járok
minden fajankó szemmel verhet*

*Mert talpam alól kiszaladt a föld
a homlokomra rászakadt az égbolt
üveg nyugalmam pengve összetört
áttetsző tiszta percem jaj de rég volt*

Borgholm, 1957. január 4.

* Gaál Zoltán : Szemünk kinyílik — talán — Versek —
Ághegy Könyvek—2011, a 82. Ünnepi Könyvhétre meg-
jelent kötetéből

*Tar Károly versei**Mindennapi kenyérem*

anyanyelvem kenyérem
 magam dagasztom
 akad sütnivalóm bőven
 magam eszem magam
 kenyérem vizem házám
 többedik nyelvem is velem
 már nem nyelvelem házám
 házám a földet mely befogad
 máságomat idegen nyelvestől
 nevemet ékezetestől
 á-t látom s mondhatom a b-t is
 diúcat töröm és majszolom
 morzsálni fölösleges napjaim
 foszlósan mosolygó kenyéret
 sütöm és mormogom minden Igém
 között a keserűen szelídet
 dobd vissza kenyérrrel

Most múlok pontosan

vén parafrázis a *Csik Zenekar nótájára*, kortársaimnak

most múlok pontosan
 engedik hadd menjen
 életem halálom
 bizonyos egyetlen

itt állok egy helyben
 ennyi jutott nekem
 pislákol elperreg
 naponta kenyérem

*nézem hogy elalél
bennem az élet
szatyrában sok kacat
rám ragadt remények*

*magamat siratom
figyelj már kiskomán
a kozmosz tengerén
hánykódom rakomány*

*sántikálnék tovább veled a létben
álmaim felpiszkált apró motorján
merekve mezezem vért vibrál a gépben
múltam gát és sok cseles csalogány*

*mióta képzelem
magamat látom hol pokol
babusgatom voltam
jövöm így haldokol*

*„szilánkos mennyország
folyékony torz tükkör
szentjánosbogarak
fényével tündököl”*

Bálint Endre Levente versei**Álom**

*Persze, tudtam én,
 hogy álmodok,
 minden kép, gondolat
 és érzés szeletekre bomlott -
 reméltem, hogy hamarosan eljön
 a megváltó ébredés.*

*De az álom foglya lettem,
 sötétvörös ég és zöld csillagok
 bámultak rám a semmiségből,
 fémbangú nyikorgó nevetés
 visszhangzott huzatos, szemetes folyosókon
 és nem üldözött senki sem.*

*Csak néztem a bordó eget
 és valami radioaktív maszlagban
 vonszoltam magam nagy nehezen
 és nem szűnt meg az az átkozott nevetés
 pedig a tudómet szaggatva rohantam tovább,
 de még mindig nem jött el a hajnal
 és teljesen eltemetett az apokalipszis-álom.*

*Szeletekre vágott gondolataimba hirtelen
 beleüjtött a rémes felismerés,
 hogy Úristen, most vagyok ébren és közeleg az éjjel,
 ideje lenne már nyugovóra térnem,
 vissza az álomvilágba, érted,
 ahol még kék az ég és tiszta a víz
 és vannak még igazi nevetések
 és talán virágokat találok
 valahol a fák alatt.*

Tavaszdik

*A fák alatt
ott van még
piszkos hófoltok
nyoma,*

*Hűvös szélben
érződik még
elmúlt idők
hava,*

*és didergő éjben
süvítő szél
jégcsapos
szava,*

*de a tél, az
már elmúlt,
sőt, itt sem volt
soba.*

A turist-guide szövege

*Ez itt, kedves utasaink
Immár a Csend Országga,
A hangos gondolkodás
Nem javasolt.*

*A szerteszét beverő
Tűzes szilánkok
Romba dőlt remények,
Meggzegett ígéretek,
Elfelejtett szerelmek
Veszélyes törmelékei –
A rájuk taposás szigorúan tilos...*

*Ez az a hely, ahol
Virágba borult pusztulás
Keretezi kétes jövőnket
És átlátszó mezőkön,
Csontszáraz erdőkben
Bujkál a múlt.*

*A biztonsági öv majd megvéd,
Jöjjön, aminek jönnie kell.*

*Minderről beszámolhatnak
Kedves utasaink,
Ha majd lassan Önök is
Emlékezteté cseperedtek.*

Kovács katáng Ferenc

Háttal nekem

Előforfult már máskor is. Megpillantom magam, de nem úgy, mintha tükör előtt állnék. Hátról látom magam. Világos, kontúros kép. Ha nem tűnik el egy szempillantás alatt. Egyre gyakoribb, hogy hosszú, kínos perceken át tart a látomás. Állok magam előtt, háttal, de így is felismerhetően. Férfiak elég ritkán ellenőrzik, dupla próbatükörben hátról a zakó, vagy a pantalló esését. Néha a borbély tart tükröt hajvágás után. Valljuk be férfiasan, minden alkalommal kételkedve pillantunk felnyírt tarkónkra, mintha idegen lenne. Hát így látszódunk a mögöttünk jövőnek? A hátsó sorokban ülöknek? A nyakunkba lihegő kellemetlen utitársaknak? A mögöttünk loholóknak? Szemből nézve a tükörben, megszoktuk már – talán – magunkat, s elfogadjuk a szembe jövők ferde pillantását, lesütött szemét. Majd otthon, nyugodt körülmények között, 60-asra cserélt égőnél alaposan kikutatjuk, mit is furcsálltak rajtunk. Elmaszatolt koromszemcsét? Kialvatlan, táskás szemünket? Szaporodó ráncainkat, lehullt szemhéjunktat, fanyar mosolyunktat?

Az az alak továbbra is ott áll előttem. Nem vitás, én vagyok, hátról, valós nagyságban. Nézem, a nadrág is ugyanaz, cipőszín, fazon, zakó, tévedés kizárva. Vajon most ugyanarra gondol-e, mint én? Áll a buszra várva, mereven maga elé néz, mint én. Rezdületlen, nem reagál a beálló, továbbhajtó buszokra. Magam sem figyelem a járatokat, órá bízom magam, feltételezem, hogy egy irányba, ugyanarra megyünk. Kínos percek, már-már elbizonytalanodom, mégis megnézem a járatok számát. 20-as, aztán 21-es. Visszatér belém a remény, valóban nem ezekre várok. Távolági érkezik, leszálló nincs, nem is lehet, tiltja a forgalmi szabályzat. Megmozdul, oldalra pillant, mintha kérdőre vonna, miért pont távolágira akarok felszállni? Eszemben sincs, de enyhén megremeg a gyomrom. Elfelejtettem volna valamit? Megváltozott a napi program? Egy konferenciára tartok, atya világ, csak nem én tartom a bevezetőt? Legelsőnek? Amikor még száraz a szám. A későn jövők csapkodják az ajtót, a padsor közepére tolakszanak, levernek mindent, s úgy dörren az ülőke minden felállásra kényszerített után, mint egy gránátrobbanás. Felszáll a buszra, szolgamód követem, a sofőr sem türelmetlen, kivárja, míg két lépés távolságot tartva én is fellépek a lécsőn. Nem néz hátra, hogy végképp megbizonyosodjam, valóban én vagyok ott elől. Vagy nem akar megismerni? Helyében én megfordulnék, visszaállítanán a normális tükör és gazdája viszonyt, szólnék magamhoz, a szájmozgásunkból látható, nyilvánvaló lenne, hogy egy és ugyanaz a személy beszél. Minden rezdülésünk azonos. Elszabadult hajtincs a jobb szemünk fölött. Egy mozdulattal mindketten hátraseperjük. Még ugyanazzal a mozdulattal bajuszt is igazítunk, amit a szokásos grimasz követ, mert mindketten tisztában vagyunk azzal, hogy jó ideje már ott van közöttük egy harmadik

személy, a bajusz, a keskeny száj, a szigorúra feszített tekintet eredeti gazdája, a keser-édes-bús hangulatok okozója. De huss, mindig eltűnik, még az első könnyesepp megjelenése előtt elbújok a bajusz, szakáll fedezékébe, vissza a jelenbe, óriásira kerekedett szemmel bámuljuk egymást, úr isten, csak nehogy megint hangosan beszéljünk, szemrehányásokkal, vádaskodásokkal hadakozzunk egymás ellen. Hát van ennek értelme?

Áll előttem a buszon, a két lépés távolság leküzdhetetlen. Érinteni sem tudom, de távolodni sem. Leülnek egy megüresedett helyre, de nem hajlik a térdem. Ez most új, ez a kényszer, hogy valamit akaratom ellenére én akadályozok. Szinte elviselhetetlen a felismerés, hogy nem én döntök, hanem az a valaki, habár én, ott elől. S akkor melyikünk az árnyék? A látomásom dönt helyettem, uralkodik felettem? Amúgy logikus, belátom, én állok hátul, látni nekem adatik, hogy mi történik ott elől, én látom, hogy mit kell tennem. Nem követhetne, ha mondjuk a hátsó ajtón egy váratlan pillanatban leugranék, futnék egy feltételezett zsebmetező nyomában – aki mellesleg csak az én zsebemet tudná kifosztani, mert az előttem állót magam is szemmel tartom – futnék hát, utolérném, leteperném az alávalót, mielőtt bárki észrevenne, álmomban oly sokszor kipróbált válldobással földre vinném, két mozdulattal ártalmatlanná tenném, nyögne alattam, nem érdekel, visszavenném a tárcám, ellenőrizném a tartalmát, zsebre vágnam, s a hivatalos szervek kérdései elől eltűnnék az első mellékutcaiban. Rossz a szám íze, mintha én követtem volna el a bűnt. Könnyű győzelem volt, rossz futó, gyenge izomzat, nincs jó érzés a méltatlan ellenfél feletti győzelem után. Valaki mégis követ. Határozottan pördülök 180 fokot. Esélyt sem adok feltételezett követőmnek, hogy beugorjon egy kapualjba, pisztolyt rántson, felülkerekedjen. A villámgyors mozdulat közben is tisztán látom, hogy ugyanezt teszi a mögöttem álló is. 180 fokot pördül, mint a rajzfilmekben, az elmosódott fázisrajzok még ott lógnak a levegőben, kimerevített részmozdulatok, s villámcsapásként ott állok magam előtt megint. Hátulról látom magam. Visszaállt volna a korábban begyakorolt állapot? Visszaveszi tőlem a kezdeményezést? Visszakényszerít a következő buszra, vagy magamtól is felszállnék? De az álmokép elszáll, az iménti fantáziajelenetből csak a rossz szájíz maradt, a kellenél durvábbra sikeredett válldobás, a nyögések emléke, a legyőzött vinnyogása. Szó sem lehet saját akaratról, utazunk tovább, előttem egy hátulról is arrogánsnak tűnő alak. Én lennék? Valóban? Miért nem fordul felém, miért nem szólít meg? Nem kíváncsi rá, hogy hová is mennék, ha magam határozhatnék sorsom felől? Ha már a napi rutin így felborult, s ekkora a bizonytalanság, még azt sem tudom, hogy nekem kell-e szónokolnom. Sem tér, sem idő, sem tartalom nem a megszokott. Légüres térben lebegek, csak a gyomrom ugrál hevesebben a szívverésemnél s a kátyúban ugráló kerekeknél. Hol a reggeltől estig tartó rutin? A kávétól a lefekvésig tartó megszokások?

Leszáll, s én szolgamód követem. Nem emlékszem, hogy jeleztem volna a zöld gombbal. És Ó? Két lépésre követem. Nagy a tömeg körülöttünk. Ráérő emberek, kávécsészével, cigarettával a kézben. Beszélgetnek, egymás szájába fújják a füstöt. Hideg van, vállra vetett kabátban fagyoskodnak, míg körmükre nem ég a cigaretta. Átfiguráskozunk rajtuk, nem tudom, kell-e tartanom a két lépést, ott megyek-e elől? De látom, köszöntik, mosolyognak rá, s engem észre sem vesznek. Mi lenne, ha mellé állnék? De ennyi ember előtt nem lehet kísérletezni. Felhúszom a szemöldököm, mereven nézek a mellettem álló szemébe. Erre mindenki reagálni szokott. Azt hiszik, érdeklődöm, kíváncsi vagyok a véleményükre, meg akarom hallgatni őket. Ez mindig beválik. Most nem. Hallom, hogy mit kérdeznek tőlem, az előttem menő énektől, de nem érkezek választ adni, már hallom saját hangomon, de a másik szájából. Na most ez is új nekem. Sok lesz mára! S furcsa a hangom, magas, nyálás, mintha felvétélről hallanám vissza. Követem egy vetítőterembe. Egyre nő bennem a kíváncsiság, mi lesz most? Beülünk az első és a harmadik sorba. Nem tudom, kijelölt helyem-e ez, vagy magam választottam. Minden csak úgy megtörténik velem. Papírtányéron gyümölcsöt hoztam az előtérből, híg lötyty kávét sok tejjel, hogy valami íze mégiscsak legyen. Nem ül közöttünk senki, mozdulatlan a feje, nem szól se jobbra, se balra. A pódiumra irányul a figyelem. Egy konferenciát nyitnak meg. Semmi nem jut el az agyamig. Hallom a felszólalót, értek minden egyes szót, de nem áll össze értelmes mondatokká. Felütöm az előttem fekvő mappát, szórakozottan lapozgatok. Csak hosszú percek után veszem rá magam, hogy szinte szótagolva, szájbarágósan átolvassam a programot. 12-kor ebéd. Csillaggal jelölve. A lap alján utalás arra, hogy Michelin csillagos étterem fogad bennünket. Tíz perc gyalog. A kiosztott receptek alapján a mesterszakácsok előttünk készítik majd el a fogásokat. Lankad a figyelmem, a lötytykávét nem tud ébren tartani. A hangszóróból a soros előadó hangja duruzsol. A szemem a délutáni szekcióülések egyikén akad fenn. Én mondom a bevezetőt, s a vitát is én vezetem. Elment a kedvem az ebédétől. Ott is készülni fogok, két fogás között. Míg a leforrázott paradicsomról finom mozdulattal lekapják a héját. Míg a fokhagymát az asztalon késnyéllel szétnyomják. Amíg besűrűsödik a mártás, és mi korgó gyomorral az irodalmi nyelven írt recepteket felolvasását hallgatjuk. Az olaj halk sercegését, a gázgyújtó fellobbanását.

Egy korábban készített dossziéból olvasom a jegyzeteimet. Az első mondatokat próbálom rögzíteni, de mindig másképp mondom, bővítem vagy rövidítem. Nem megyek semmire a tucatnyi változattal. Felnézek, nézem a saját hátam, a fejem, most az is előre tekint, majd lepillantunk a jegyzetekbe. Nem néz hátra, lesem a lapok felett, nem fordul meg, hogy tisztázzuk ezt a fura helyzetet. Nem pillanatokig tart ez a szíáni állapot, már hosszú órák óta egymáshoz vagyunk láncolva. Egy rossz álomnál is kényelmetlenebb. Igaz, két lépés távolságban, s ez azért mégis elviselhetőbb. Végigálltam a buszutat mögöttem, üldöztem a tolvajt vagy csak képzelődtem, ez itt most teljesen lényegtelen kérdés, de legalább kis időre a magam ura voltam. Most egy előadásban kínos viccekkel oldott

előadásokat hallgatunk. Megyek utána a szünetben, eszembe sem jut ülni maradni, kéjesen nyújtózni, míg a többiek tolaakszanak, füstöt fűjnek vagy szívják. Magamtól nem mennék emberek közé, hogy ne szólítgassanak, ne engedjenek előre a kávéautomatánál, ne kínáljanak tálcáról aprósüteményeket, hogy ne izzadjak le minden szembejövő kérdő tekintete láttán. Gyümölcsdarabkákat veszek a tálcámra, irtózom a ragacos ujjaimtól, a bajuszomra tapadó narancsdarabkáktól, a szőrös kiwi érintésétől. Mindenki cuppog, csöpög, szemetel. Ott áll előttem, kérdezik, felel, mosolyog, ez már nem is én vagyok. Bókol jobbra, balra, de hátra az istennek sem néz, mintha én ott sem lennék, levegőnek néz, még rosszabb, a riválisának, aki elől el kell happolni a legszemrevalóbb hölgyeket, akiket el kell bűvölni azzal a kicsit hamiskás, visszafogott mosollyal, ami – legalább mi ketten jól tudjuk – lopott, ellesett, de legalábbis megörökölt. Ott parádézik előttem, elemében van, engem megüt a guta, nem találok szalvétát, s még csak a mosdóba sem mehetek egyedül. De hoppá, most esett csak le, akkor most én láthatatlan vagyok? Ahogy annyi álmomban? Álruhában, mint Mátyás, az igazságos? Járom az utcákat, mindeütt tárt ajtó, seholy akadály. Köpeny fel, köpeny le. Látszom, eltűnök. Saját elhatározásból, de mindig tisztességesen. Ha kulcslyukon leskelődöm, én mindig behunyam a szememet. Most már mintha jobban is érezném magam, ő ott, előttem, verejtékezik a sok kíváncsiskodó körében, biztosan unja is. Úgy kell neki, felét legalább átpasszolhatta volna nekem. De már késő, rajtam a láthatatlanná varázsló köpeny. Mintha itt sem lennék ezen az átkozott konferencián, aminek még koránt sincs vége.

Egy rafinált ebédnél semmi nem lehet rosszabb, amikor hosszú perceken át szónokolnak két falat panírozott skorpióhoz, trópusi füvekben áztatott gyümölcsdarabkához, napokig érlelt, pácolt halhoz, s a mindhez más-más márkájú borhoz. A vízivó gyanús alak, a pincérek kikerülnek, nehogy véletlen megsértsék abszintőfelségét, gyanús alak, elvonóból jött külön géppel, jó, ha nem AIDS-es. Vajazott kenyérdarabokkal lakunk jól, ő ott előttem, meg én is, ebből is levonható valami általános igazság. A tarkóját látom, a szomszéd asztalnál ül. Kicsit megereszkedett vállal, enyhén jobbra tartott fejjel. A hajába tűr, a bizonytalanság jele. Jól ismerem, gyakori állapot, mikor az ember már felállna, elmenne, kiszökne a világból is, de nincs kiút, mindenki ül a fenekén, amíg a bor kitart, addig nem mozdulunk, oldódnak a nyelvek, mindenki mondja a magáét, másokra nem is jut idő odafigyelni. Már minden kidudorodást megnéztem a falakon, a plafont mégsem bámulhatom, a színes nyomatok viszonylag drága keretekben, az iparművészeti tömegcikk, a művirágok sem kerülnek el a figyelmemet. Na és az egyre kipirultabb beszélő fejek. De jó lenne némi rajzkészséggel megáldottan krokikat, arccal rajzolni! Ezt is láthatatlanul, mint ahogy engem sem látnak. A felszolgálók, mint zsoldoskatonák, bevonulnak, megállnak az asztalvégeken, s a főpincér mozdulatára leszedik a használt tányérok, visszajönnek, újra sorfalat állnak, s folytatják a munkát. Rugóra járó óraszerkezet, de hangtalan, mint a digitális kutyák, siklanak közöttünk, seholy egy

paca, egy rúzsolt, egy vörös borcsepp. De látom, mozdul, nekem is moccan a térdem, hangtalan kitoljuk magunk alól a széket, mint ikerpár, lassan az ajtó felé araszolunk, mint két szivaros, füstölésre vágyó. A pincérek fala előtt, ők látják ám, mire megy ki a játék, ezekkel ma már nem lesz gondjuk, olvasható a szemükben, jobb emberismerők, mint a legtöbb pszichológus, s azt is biztosan érzik, hogy elégedetlen a vendég, nem ízlett a rafinált menü, nem jóllakásról van itt szó, a módi, a gesztus, a Michelin csillag. Nem köszönnek, pedig tudják, hogy mi nem cigarettaszünet ürügyén távozunk, csalódottságukat majd kiegyenlíti a vastag pennával írt számla, akár füttyülhetnének is ránk, de mégsem, csont profik, a vérükben van, a vendég az vendég. Cinkos összekacsintásra nincs idő, a nagy ajtót csendben kell nyitni, zárni.

A friss evegőn kirakatokat nézünk. Pedig a legkisebb településen is ugyanazok az üzletnevek csalogatnak. Külföldön is. Létezik-e fehér folt a világon? Divatmentes, szilikonmentes övezet? Szerencsére még sincs két egyforma kirakat. A divattervezésből, modellkedésből kiszorult fiatalok kirakatrendezőnek mennek, ma már hetente újraöltöztetik az egyre girhesebb, langaléta bábukat. Ellenállhatatlan minden kirakat kínálata. A háttérfényben felfedezem saját arcomat. Pontosabban az előttem állót. Megtévesztésig hasonlítunk. Grimaszolunk, s rezignáltan konstatáljuk, hogy nem fiatalodtunk, nem sokat változtunk reggel óta. Először láthatom, hogy a két lépéssel előttem álló is én vagyok. Az arcvonás, a testtartás megtévesztésig azonos. Így hát azonos vagyok önmagammal. Kirakati bábuk társaságában ácsorgunk, szép látvány, mondhatom, már csak az hiányzik, hogy beszéljünk hozzájuk. A kirakatrendező nevét felírjuk egy cetlire. Jól jöhet még valamire.

A konferencia résztvevői eloszlanak a kisteremben. Lassan elhelyezkedik mindenki. Ösztönösen a harmadik sorba ülök. A házigazda kis figyelmet kér, köszönti az ebédet túlélőket (harsány kacaj a széksorokból), az álmosággal köszködőket (nem lesz sok a viccelődésből?). Külön köszönti a külföldről érkezetteket, a nevek kiejtését már csak halvány mosoly követi. Három órát kell együtt töltenünk, jóban, rosszban, én az utóbbi mellett teszem le a voksom. A felszólalók s az előre kijelölt vitapartnerek elfoglalják az emelvényen a nevük mögötti székeket. S mielőtt felocsúdnék, a házigazda külön tapsot kér, előlegbe, a vita bevezető előadójának, a beszélgetés levezetőjének. A nevemet hallom. Felpattanok a helyemről, két lépés alatt utolérem magam, a hallgatóság elé perdülök, egy nagy sóhaj tör fel belőlem, széles mosoly terül el az arcokon, vidám tekintetek szegeződnek rám, beléjük kapaszkodom. Tudom, előlegezett a bizalom, ezt még meg kell szolgálnom, de itt már én állok, egyes egyedül, hogyis másként, ki sejtethi rajtam kívül, hogy egész nap egy kellemetlen fickóval voltam összezárva, elvégre nem magunk választjuk meg önmagunkat, úgy kapjuk, formáljuk, de hozott anyagból, selejtből, ebből-abból. Nagy lélegzetet veszek,

beszélni kezdek, egyre felszabadultabban, lazábban, élvezem magam is, de tudom, lesz ennek még böjtje, este a tükör előtt, elalváskor a magánkihallgatásomon. Bevezetóm egyszerű, a nap témájához lazán köthető. Az elidegenedésről, a kommunikációs nehézségekről folyik a tanácskozás. Elmesélem, hogy konferenciára jövet találkoztam egy különös figurával. Idáig követtem két lépés távolságot tartva anélkül, hogy akár csak egy pillanatra is tudomást vett volna rólam. A tíz perces bevezetőmben felsorolom minden mozdulatát, kitegegetem gondolatait, étkezési szokásait. Nagy elismerést aratok, nevetve tapsolják a cirkuszi mutatványt. Mesterien moderálom a felszólalásokat, a kérdezőket. Mint egy marionettjátékos, mozgatok minden szálát, s nem gubancolódnak a zsinórok, nem csikorog a gépezet. Csak az első sorban tátong egy üres szék, oda egy szkeptikusan fürkésző alakot képzelek, nem tudok mit kezdeni nélküle. Hiányában is kikerülhetetlen, s már nem érdekel más, csak az, hogy neki +s megfeleljek.

Kraitz Gusztáv és Ulla Kraitz: Váza

Tar Károly**Gyilkosok**

Gyilkosok családjába született. Megölte az anyját.

Anyja nem akarta megenni a spenótot. Csak feküdt az ágyban, nézett a fiára szigorúan. Nem ellenkezett, nem is biztatta.

Tömkölte szájába. Rábeszélősen etette. Vagyis hát inkább csak szeretne volna etetni. Nem sikerült, mert még soha senkit nem etetett. Ez kimaradt az életéből. A gyerekeit se kellett etetnie, anyjuk gondoskodott róluk, és mindig akadt valaki, aki elvégezte ezt az aprólékos bibelődést, ezt a türelempróbát.

Kanalazta anyja, öregkorára elvékonyodott, ajkai közé az ételt. Honnan volt bátorsága etetéséhez, nem tudta. Úgy érezte, az egész gyerekjáték, hiszen csak ismételnie kell anyja egykori lágy mozdulatait, amelyek csordultig voltak szeretettel, amikor lelohadt emlője helyett, sűrűn ismételten, fél kiskanálnyi tejbegrízzel csillapította gyermeke folytonosan növekvő étvágyát. Anyja nem tanította neki az élet apró titkait. Bizonyára tudta, hogy ezek maguktól ráragadtak. Sohasem hallott a génekről, de úgy viselkedett, mint aki nemcsak génjeik, hanem lélegzetük hasonlóságát is magától értetődőnek tartja. Még a hasában rugdalózott, amikor példamutatással készítette fiát az életre. „Édes gyöngyvirágom, én már alig várom...” – hallotta dúdolását, és megjegyezte a dal tetszetős szövegét is. Nyilvánvalóan így történt, másként honnan tudná most is, hiszen nem tanulta ezt a dalt. Amikor pedig konokul késő estig versre tanította az anyja, hogy másnap felmondhassa a gimnáziumi magyar órán, egyetlen szakaszt sem tudott hibátlanul, de reggel már mosakodás közben betéve fújta az egész *Családi kör*-t. Nem történt csoda, tudta jól, hogy anyja csöpögtette belé azokat a szép szavakat álmában az éjszaka folyamán, szép sorjában, betűnként az ő akaratos bámulni valóan nagy szorgalmával.

Útban volt az anyja foga, igyekeztem fogsora közé lapátolni a remény színű kotyvalékot. Nem sikerült. Anyja szája szögletéből lecsorgott az étel, a lefolyt az állára és onnan a nyakára, a hálóingének kerek gallérja mögé. Törölgette a nagyját. Akkor vette észre, hogy az anyja nem nyel. Nem akarta a spenótot.

Nem akart már semmit sem. Hetek óta vizet sem ivott. Időnként szemével intett, hogy meg akar halni. De ezt senki sem vette komolyan. Nem szólt senkihez. Csak nézett szigorúan. Furcsállotta ezt, mert az anyja egész életében csak magával szemben volt szigorú. Most feküdt a kórházi ágyon, bal felét érte a gutaütés. Nem hitte, hogy csak úgy heverészik az anyja, hiszen egész életében keményen dolgozott. Mániásan. És hihetetlen kitartással. Nem érzekelte az időt, örökké hajtotta magát. Az volt az ő legnagyobb baja, hogy mindig, de mindig többet akart tenni,

mint amennyit elvégezhetett. Minden percét túltölte tennivalókkal.

Kötött neki egy svéd mintás fejfedőt. Vacsora után fogott hozzá, szaporán forgatta a négy kötőtűt.

– Lefekvés előtt befejezem – mondta.

S mert kimondta, úgy is lett. Hajnaltájt került az ágyba. Ez a fejfedő ma már csak kopaszodó feje búbjára elég, ha néha feltette, úgy érezte, az élet bármely területén verhetetlen, akarata töretlen. „Kár, hogy nem vagyok zsidó”, gondolta. Ezzel járhatnék templomba.

Miután anyja kiszenvedett, feljelentette magát, azt vallotta, maga okozta a halálát. Az orvosok szerint megpattant anyja agyában egy vérér, aztán az agyvizbe fulladt részek nem működtek, ezért nem tudott nyelni, szólni, nyelt, szólt, mozdult. A szájába erőltetett étel a légcsövébe jutott, köhögési rohamai tüdőgyulladásban folytatódtak. Ekkor már, a mozdulatlan fekvéstől, fenekén tenyérnyi tályog kínoztta. A vénás táplálás meghosszabbította szenvedéseit. Élt élettelen.

A magas láz gyorsan végzett vele. Félig zárt szemein a fény se ki, se be. Sötétség borult a fia agyára is.

– Zárjanak el, végezzenek ki, – mondta a kezelőorvosnak. Felindultságában indult a rendőrségre. Mindenfélét ordított. Azt is, hogy kétszer halt meg az anyja. Először, amikor hónapokkal ezelőtt, a nővére ismételten rátelefonált az anyjára. Késő ős volt. A nyaralókörnyéki gyümölcsösben bokáig ért a sok földre szédült falevél.

Anyja szolgálatra mindig kész, makacs asszony volt, általában hagyta, hogy szerettei kívánsága érvényesüljön mindenben, de most az egyszer kitartott elhatározása mellett.

– Ő is gyilkos! – ordította a fiú, és megnevezte a nővérét. Azt sem hallgatta el, hogy gyilkos az egész családja.

– Egymást gyilkoljuk, mindannyian arra várunk, hogy eltegyük láb alól valamennyi közeli hozzátartozónkat.

A kórházi folyosó végén kapták el azok a markos emberek. Küzdött az igazságáért. De semmibe vették.

– Nálunk leszel és punktum! – A nővére bevallotta, hogy ezt ordította az anyjának a telefonba mielőtt lecsapta a kagylót. És azt, hogy „... garzonod foglalt, oda költözött egyetlen és imádott fiú unokád!” Ezt számtalanszor elismételte előbbi telefonbeszélgetéseik alkalmával is. Naponta elmagyarázta az anyjának a sok utánajárással bevezetett tanyasi telefonba, hogy másként nem lehetséges.

Nyár elején rendszerint kiköltöztették anyjukat közös nagyfalusi tanyájukra, ahol szívesen kertészkedett és magas vérnyomása is csökkent. Azt mondták róla, hogy harmadik emeleti garzonjában nyitva felejtette a gázt, s csak a véletlen műve, hogy nem repült a levegőbe szomszédjaival együtt.

– Nem igaz! – mondta az anya. – Csak azért volt gázszag, mert a városi gázellátók

büdösítették a gázt! – Bevallotta, hogy valamiért évek óta nem érezte a szagokat, csak fejfájásáról tudta, hogy akkor valami nem volt rendben a lakásában.

– Elájultál! – emlékeztette a lánya.

– Nem igaz! – csattant fel anyja.

– De igaz!

– Folyton agyvérzés kerülget. Akármikor elájulhatsz...

– Jól vagyok! Csak hagyjatok már békén! Nem elég, hogy a hét majd minden napján cselédetek vagytok?!

És ez így ment egész héten. Hét végére az anyja rendbe tette a tanyát, leszedett minden gyümölcsöt, felásta a zöldséges kertet. Október vége volt. Szép, hosszú ősz. Egyre halasztotta a hazajövetelét. A fiának mindegyre át kellett állítania magát, mindig új napra kellett igazítania hazahozatala idejét.

Az anyának nem akaródzott a lányával együtt laknia. A tanév majd minden napján náluk szolgált. Főzött, mosott, takarított. Cselédkedett. Lánya, kétgyermekes tanítónő, ha beszámítjuk a mindig harminc tanulónál népesebb, nevetlen gyermekekből álló osztályát, valójában sokgyermekes anya volt. Nehezen boldogult anynyi gyermekkel. Az sem vált előnyére, hogy olyan társat választott, akinek a nevelését is magára vállalta még házasságkötésük előtt, de sok más elképzelése mellett erre sem jutott ideje. Válofélben volt. Férje nagyhangú piaci ember, italoosan kibírhatatlan, fröcskölt belőle a többségi nemzet felfuvalkodásából eredő gyűlölet. Hetenként legalább egyszer anyósát lekurvázta, feleségére kezet emelt, tizenéves lányával is összeverekedett. Aztán szégyellnie kellett lánya manikűrözött körmeinek nyomát az arcán.

Az anya hetvenhárom éve kitartó szorgalmával, minden elnapolt hazautazása előtt aprólékos gonddal rendbe tette a tanyát, összepakolta a zöldségféléket, almát, diót, sajtot hozatott a közeli esztenáról, még frissen főzött szilva ízet is vásárolt a falusiaktól, a telefonba pedig naponta az mondta a lányának, hogy csak akkor küldje a bátyját a Trabanttal, ha saját kicsi lakásába viszi.

– Azt nem lehet! Már minden el van intézve... – erősítette jónak hitt elképzelését a lánya, miszerint anyját nem lehet magára hagyni. Addig erősködött, amíg az anyja kezéből kihullott a telefonkagyló.

Este talált rá a szomszéd tanyán élő asszony, amikor a szokásos fél liter tejjel beállított hozzá. Mentőt hívott. Mire a fia oda érkezett, már a közeli kisvárosi kórházba szállították.

Akkor már félhalott volt.

– De én öltem meg – állította a fia. – Én vagyok a gyilkosa – ordította azon a kopott kórházi folyósón. Nem érdekelte, hogy hihető vagy sem, amit mondott, hiszen tényekről szólt. És azt állította: az sem véletlen, hogy visszaeső bűnöző. Visszaeső gyilkos.

– A rendőrségre akarok menni! Feladom magam! – zokogta, de nem hittek neki. Hitetlen volt.

– A fiamat is én öltem meg... Amikor már magasabb volt nálam, közelített az százkilencven felé, és tanultabb is, a kor kihívásainak megfelelően olyan műszaki pályát választott, ahol a vízilabdázóknál szerzett kitartáshoz erőt, és férfias izomerejét is hasznosíthatta. A mérnökihez szükséges matematika és fizika erős kezének kisujjában volt. Bevonult kötelező katonáskodásra.

A hadsereg siralmas felszereltségét három esztendőn át maga is tapasztalta, ezért berukkolása előtti este, kapcacsavarásra tanítottam a fiát. Vesztére. A fiú az erőltetett masírozások közben egyik kapcája összezsomózódott, felsértette a lábát. A katonai orvos elkezelte, vagy inkább nem kezelte, ő tudja miért és kinek a parancsára. Szükségtelenül, kétszer is megműtötte, hüvelykujj vastag lyukat faragott a sarkába. Aztán elkülönítette, és a vérmérgezés nyilvánvaló tünetei ellenére „elfelejtett” antibiotikumot adni neki.

Nem bizonyíthatta, hogy az a kapitány a fia gyilkosa, aki kitartóan hónapokig zaklatta besúgóí feladatokra ösztönözve, s akit végül, hogy megszabaduljon tőle, ordító műveletlenségét mutató viselkedését nehezményezve, a tiszt fölötteseinek feljelentett. A kapitány fegyelmet kapott, áthelyezték, de felettesei siettek rajta is megtorolni a hivatalon eset csorbát. Ha beadta volna a derekát és meglapul a hatalom sok ezer sunyi besúgója között, a fia most is élne.

Be kellett látnia, hogy még nem elég következetes és kérlelhetetlen gyilkos. Fia gyilkosát futni hagyta. Másfél hónapra fia halála után, a kapitányt hivatalból, családjával együtt egy nyugati országba költöztették. Nem nehéz kitalálni: bérgyilkos munkára.

Nem sokáig koptatta az iskolapadot. Nem erőltették, és nem bánta, hogy az elemi után nem kellett továbbtanulnia. Szülei elválltak, az anyja nevelte. Az anyja a kekszgyárban dolgozott. Szűkösen éltek, amíg kitanulta a lakatosmesterséget. És azután sem volt valami fényes az életük.

Anyja összeállt egy pékkel. Amíg a pék bírta a lisztport, a huzatot, a szembeforróságot, s hátába a hideget, aránylag jól ment dolguk. Aztán a pék asztmás lett, reggelenként, amikor tüzet nyújtott a konyhai kemencébe, nagyokat krákgovva köpködte a füstölgő farakást.

A pék apja is gyilkos volt. Magát ölte meg. Ő pedig eltette láb alól első feleségét. Hozzá hasonlóan szőke, igazi szépség volt a felesége. Egyből felcsinálta. Gyönyörű szőke lányt szült a fiatalasszony, és férje karjaiban nyikkanás nélkül kiszenvedett. Gyermekekáz. Ezt írták halotti bizonyítványába.

Második felesége is megutálta a péket. Addig se szerette, házasságuk megegyezés

volt az előző házasságukból származó gyerekek felnevelése végett. A pék mostohalányát a piaci árus szomszéd fia vette el. A lány anyja azt akarta, hogy a fiatalok költözzenek a pékség hasznából teremtett, diófafurnéros bútorokkal berendezett első házba, ők majd megszűnnek a házhoz ragasztott kicsi szoba-konyhában. A péknek ez nem tetszett.

Miután a pék, nyilvánvalóan tudatlanságból, lányát is megölte, mostohalányáért nem volt hajlandó feláldozni kényelmét. Pedig, ha idejében eladja mindenét, és pénzen egy ügyes sebészt kerít, megmenthette volna zörgő szívbillentyűkkel született lányát a korai haláltól.

A pékné újra elvált. A fia nem tudta, hogy az anyja miként ölte meg a péket. Ekkor már külön lakott egy városszéli ház bérelt fáskamarájában. A pék sírva könyörgött, hogy vegye rá az anyját, ne hagyja el, szüksége van rá.

– Mit tehetnék? Nem ölhetem meg anyámat! – mondta neki ridegen. Délután történt. Heverészett. Ágya végében ült a pék, fejét kezébe hajtotta.

Egyszer még találkozott vele. A pék zihálva magyarázta, hogy felsőkarján, libatölcsér nagyságú, kemény dudorékot hord. mindenki furcsállotta, hogy nem egykori kemény békája helyén nőtt az a daganat, hanem felsőkarja külső részén.

– Nyers tojást fecskendezett be az orvos – újságolta. – Vastag tüvel. Óráig tartott. Azt mondta az orvos, majd felszívódik, és talán ez segít.

Asztnája miatt csont és bőr volt már akkor. A szíve miatt került a kórházba. Később hallotta, hogy halálos ágyán üzent érte. Ha beszélhetek volna, talán megtudta volna tőle, kire gyanakodott, kiről feltételezte, hogy végezni akar vele. Elmaradt találkozásuk miatt büntudatot érzett, hajlott arra, hogy anyján kívül magát okolja a pék korai haláláért.

Anyósa hallgatag asszony volt. Volt benne valami titokzatos, ahogyan köténye zsebéből időnként előkötört egy-egy cukorkát vagy dióbelet, és óvatosan, percekig forgatta a szájában, mint, aki szégyelli örökös falánkságát. Időnként, amikor nem talált valamely kérdésre megfelelő választ, megtorpant, mozdulatlanságából kiolvasható volt, nem tudja előre, vagy hátra lépjen, nem tudta mi tévő legyen.

Kocsira vágytak, hogy könnyítsenek a bevásárlásokkal és a gyerekek ide-oda kíséréseivel járó gondjaikon.

Nyugdíjas apósa, két szoba-konyhás házuk belső szobájának diófafurnéros kredencében matatott naphosszat. A kredenc lehajtható ajtaján, nagy gonddal simítgatta papírpénzét. Bezárkózott a nagyszobába és csinos kötegekbe rendezte, számolta és újraszámolta megtakarított vagyonát.

Mielőtt apósának előadták volna kölcsönkérési szándékukat, anyósát puhította.

– Két hónapra kellene egy kis összeg. A fővárosban találtam egy bogárhátú Volkswagent, jutányos áron, merthogy a tulajdonosnak sürgősen orvosra kell a

pénz. Háromnegyede már megvan a szükséges összegnek, a többit két-három hónapra kölcsönöznénk anyukáéktól...

Anyósa hallgatott. Aztán megfontolt lassúsággal megforgatta szájában a cukorkát, és sóhajtva mondta.

– Bizony, bizony, ez a múlt heti jégverés mindenfelé nagy kárt okozott. Nálunk is elverte a paradicsompalántákat...

Anyósa az ablakhoz tipegett és kimutatott a hátsó udvarra.

– Gyertek csak, nézzétek, micsoda pusztítást végzett ez a nagyidő!

Taktikát változtatott, és nyíltan az öregeknek szegezte a kérdést:

– Harmincezer kellene, rövid lejáratú kölcsönre.

– Adnánk, persze, hogy adnánk, de sajnos nincs. Nincs miből! – sajnálkozott az apósa.

Eszteendővel később, apósa, magából kikelve panaszkodott, hogy kitúrták a házából, és kiköltöztették a város szegénynegyedébe. Hóna alá nyúlt, lekecmeregtek a bejárati lépcsőn, kiségitette az utcára nyíló kapun.

– Nézzen körül – biztatta.

Nézelődtek szótlanul.

– Mit lát?

– A házam...

– Látja a házszámot?

– Látom.

– Olvassa a számtáblán az utca nevét.

Kibetűzte.

– A maga háza ez?

– Igen – felelte az apósa csodálkozva.

Visszavitte a karosszékébe. Negyedóra elteltével apósa rögeszmésen újra kezdte.

– Ekkora szégyent. Kitettetek a saját házamból!

Újra kivitte a ház elé. Amikor visszatértek, apósa a feleségére támadt.

– Ki ez a semmi asszony?

– A felesége – bizonykodtak mindannyian. – Ez a semmi?! Ne is lássam!

Anyósa félénken pislogott

Másnap dél felé, mint rendszeren, tele kosztos csészékkel kopogtattak az öregek ajtaján. Ijesztő csend volt a válasz. Saját kulcsaikat használva jutottak a házba. Apósa a fürdőszoba padlóján feküdt ájultan. Pizsamában volt. A mosógép és a fürdőkád közé zuhant. A kisszoba díványára cipelték. Anyósa, évek óta külön, a sarokba helyezett ágyban aludt, elmúlt dél, szokásától eltérően még mindig ágyban volt, a paplan alatt összekucorodva, nagyokat pislogott.

– Mi történt? – kérdezte az anyósát.

Az öregasszony fejét rázta, nem felelt.

– Mikor történt?

Nem felelt.

Előrelátóan, hónapokkal azelőtt, a keze ügyébe szereltették a telefont, hogy bár mikor hívhasson segítséget, ha szükséges.

– Miért nem telefonált?

Anyósa hallgatott. Szeme elé húzta a paplant.

Hívták a mentőket. Orvos nélkül jöttek. A fiatal asszisztens rápillantott az öregre.

– Hány éves?

– Nyolcvanhárom – felelte a lánya.

– Hát akkor mit akarnak?

Az anyós ijedt képpel figyelt.

– Megvizsgáltatni, életre kellene kelteni – motyogták a fiatalok..

A beteghez lépett. Apósa, behunyt szemmel, alig észrevehetően szuszogott.

– Itt már nem sokat tehetünk.

Lassan jöttek, gyorsan távoztak a mentők.

Amikor magukra maradtak, alaposabban megvizsgálta apósát. A bal halántéka fölött jókora, szabálytalan lyuk látszott, körülötte alvadt véres hajszálak.

Másnapig tartott kómája. hirtelen jött mély hörgéssel múlt ki.

A fürdőszobában, a gyújtós készítésekor használatos kisbaltát a mosógép mellett találta. A fejsze fokára száradt vérből már alig látszott valami.

Apósa beteges mohósággal összegyűjtött százasait, az anyjának sikerrel hízelegve, a fia vitte el. Később, amikor új kocsijával érkezett, hálából magával vitte az öregasszonyt Pestre, hogy megölje. Szívós volt az öregasszony. Hiába éhezettette, csak nem adta be a kulcsot. Aztán gondolt egyet, mit kínáljon vele, valamennyi csúszópénzért beadta egy olyan öregotthonba, ahol többnyire hajléktalan öregek töltötték utolsó napjaikat. Az ágyak félméternyre állottak egymás mellett. Anyósa, a szegényes pokróc alá húzódva, búcsú nélkül vált meg a fiától, a lányától és az egész világtól.

Felesége sem tehetett érte semmit. A lányához kellett utaznia Spanyolországba. Már a pólýában szándékában állt megölni lányukat, mert bal lábán ujjak nélkül született. Nem a lányuk volt a hibás, hanem a felesége, aki állapotja ellenére, fogfájása enyhítésére, valamiféle másodkézből kapott erős antibiotikumot szedett. Ez okozta a szerencsétlen elváltozást.

A véletlenül múltott, hogy az anyja zavaros szándékai ellenére lánya életben maradt.

Felesége emlőrákjának Spanyolországban kiderült szövődményei miatt, lemondtak róla az orvosok. Hazahozta. Három hónapig ápolta, aztán, amikor már hús sem volt rajta, és önkívületében ijesztő képpel, lehunyt szemmel időnként felült az

ágyában, hogy jobb kezébe szorítva a képzelt poharat, mohón szájába öntse a semmit, hirtelen felindultságból megölte.

A szalon mindkét orvosának sok száz dollárt adott, hogy ki ne utasítsák a rákosok budai kórházból, mint azt a fiatal székeley asszonyt, aki gyógyulása reményében a földre vetett magának ágyat, de főorvos a tőle nem várt embertelenséggel, mint a sietve ásott halottas gödörbe rogyottak után küldött golyót, úgy vágta szemébe a maga igazát: „Mit keres itt?! Nemsokára meg fog halni, mit húzza itt az időt!”

A felesége elrákosodott gerinccsigolyáival szállíthatatlan volt és menthetetlen. Mindenféle erős orvosságokat próbálgattak vele, vérzett a gyomra, fejfájás gyötörte, fájdalomcsillapítókkal kikapcsolták a világból.

Már második napja tátogott levegő után kapkodva, amikor elhatározta, hogy végez vele. „Gyilkos vagyok. Visszaeső. Mit számít nekem még egy gyilkosság. Ha nem csapok nagy cirkuszt, talán észre sem veszik.”

És valóban. Elnézték neki ezt a gyilkosságot is.

A főnővér zsebébe csúsztatta utolsó euróit, és megkérte, hogy azt a rózsaszínű hálóinget adja rá a halottra, amit az előző héten, a felesége születésnapjára vásárolt.

– Most hova megy? Mit csinál? – kérdezte a nővér együtt érzően.

– Feladom magam – felelte elgondolkozva.

– Ne tegeye! – kérlette a főnővér, mert rosszul hallotta, amit az özvegy mondott. A bejárati ajtóig kísérte, anyás tekintetével melengette a férfi hátát. Átvágott a torokrákosoktól hemzsező kórházi parkon, búcsút intett a kapusnak, és kiléptem az életbe.

Még szabad. Néha hosszasan megbámulja egy-egy járókelő. Tudja, hogy nincs a homlokára írva, mint, ahogyan másoknak sincs odaírva: GYILKOS!

Úgy tűnik, mindenkinek oka van arra, hogy öljön. Ez persze, senkit sem érdekel. Ha alaposabban körülnézünk, észre kell vennünk, hogy sokak élete egészen oktan.

Egy alkalomkor, amikor meglátogatta az apját, éppen sakkozott egy szaktársával. Beszélgettek.

– Maga hisz a lélekben – kérdezte az apjától az a magahitten szent ember.

– Kételkedem – felelte az apja nagy bátran.

– Hogy tetszik lenni? – érdeklődött, hogy témát válthassanak. Az apja elvesztette a harmadik játszmat is, aztán csak feküdt az ágyán és az ingaórát figyelte. Amikor az ajtó fölé akasztott, fél méter magas dobozba bújtatott ingaóra szépen zengően egész órát ütött, bekapcsolta a rádiót és meghallgatta a híreket. Később megengedően felelt.

– Megvagyok – mondta kurtán, miközben már egyet ütött, tehát felet jelzett az óra.

-
- Mit tetszik csinálni? – kérdezte, hogy beszédre bírja.
 - Fekszem és gondolkodom. Néha csak fekszem... – tette hozzá kópésan mosolyogva az apja.
 - Hát min töri a fejét?
 - A hátnak hasa is van! – figyelmeztette az apja jóindulatúan. – Hát... Például arról, hogy van Isten vagy nincs Isten.
 - Mintha ezt már réges-régen eldöntötték volna a nálunk okosabbak...
 - El, hát. Persze, hogy eldöntötték.
 - S akkor? Mire jutott?-
 - Arra, hogy van...
 - Na, ugye!
 - ... Annak, aki hisz benne. Aki pedig nem hisz benne, annak nincs!
 - Így!? Ez egyszerre két igazság?
 - Az biza. Van ilyen. Merthogy az Isten hitből van.
 - Ez is szépen hangzik.
 - Ha Ádám sárból, Éva oldalbordából, Jézus szentlélekből lett, akkor a legfőbb Úrnak valami nemesebből kell lennie. Merthogy nem gondolunk hozzá szülőket, s még feleséget sem. Persze, régen nem így volt – magyarázta tudálékosan az apja.
 - Mert amikor még rengeteg istent ismert az emberiség, a sokféle isten valamiként egymás testvére lehetett. Az, hogy a mi Istenünk rokonságban van a régiekkel, ez nyilvánvaló. Apja lehetett volna valamennyinek, ki tudja ezt?
 - Szóval, ahol nincs hit, ott nincs Isten?
 - Pontosan. És, ahol más a hit, ott más az isten. Vagy próféta. Vagy teremtő. Vagy nincs...
 - Nahát, ez ilyen egyszerű?
 - Ilyen egyszerű.
 - Nálunk másként gondolják...
 - Az emberiség egyharmada, talán a fele hisz valamilyen teremtőben. Mondom, hogy hittből van!
 - És a hit miből van?
 - Félelemből. Akár az imádság, a könyörgés...
 - Ez valóban nagyon elterjedt szokás.
 - Az öskorból való, amikor az Isten neve Félelem volt.
 - Párbeszédünket vele ma is folytatjuk?
 - Mert félnünk kell!
 - Istentől?
 - Istentől. Az ördögtől. De leginkább embertársainktól. A gyilkosoktól.
 - Az ördögöt ki teremtette?
 - Ha magától nem lett, s nem is fogantatott szeplőtelenül, akkor a Teremtő műve.
 - Az ördögnek is az Úr parancsol.

-
- Másként nem merjük gondolni.
 - Maga merte?
 - Merem, hát. Hiszen mindig is folytonos-református voltam. Mindhalálíg.
 - Ez micsoda?
 - Ez az a világ, ahol mindenkinek minden szüksége szerint adatik.
 - Akár a mennyorszámban.
 - Hiszek benne.
 - A lehetetlenben?
 - Hitből való ez is. Csakhogy nem könyörgöm érte, nem imádkoznom hozzá, nem kell megalázkodnom előtte, mint elbizakodott hatalmasaink és pöffeszkedő diktátoraink előtt.
 - Akkor magának ugyancsak jó. Nem fél a haláltól.
 - Félnem kellene?
 - Ezt is magunknak kell eldöntenünk.
 - El nem menekülhetünk, így is úgy is véges az életünk.
 - A hit ennek ellenkezőjét ajánlja.
 - A feltámadást, az újjászületést.
 - De nem mindenkinek! A gyilkosok nem támadhatnak fel.
 - Emberi és más alakban sem.
 - Ez is isteni dolog. Hiszem, ha akarom.
 - Boldogok, akik hisznek!
 - Idáig magam is eljutottam. Amíg élek folytatom.
 - Mit?
 - Még, hogy mit? Az életet.
 - A gondolkodást kellene...
 - A kételkedést, fiam. Mert, aki már mindenben bizonyos, az valamilyen szilárdult ponton áll. Attól fél, nincs hova továbblépnie. Körülötte mindenütt ingovány.
 - És mennie kell a végső pihenőre...
 - Ez történik majd mindnyájunkkal...
- Nyomós oka lehetett az apjának arra, hogy apránként megölte az Istent. Előre eltervelten magába fojtotta.

Az apját mostohaanyja ölte meg. Miután, a rendszerváltozás után, megvonták tőle illegális munkásmozgalmi múltja miatt folyósított tekintélyes nyugdíját, mostohaanyjának nem volt miért tovább szolgálnia.

Egymásba nyíló szobakonyhájukból, az apja egész életében a szobát uralta. Halála előtt négy-öt esztendővel, az elmúlásra készülődve, ebédelni se ment ki többé a konyhába. Ágyba kapta az ebédet és a vacsorát is. Az utolsót halála előtt sok nappal. Élettársa egyre gyakrabban elfelejtkezett egyik másik étkezésről, aztán napokig be sem nézett a szobába. Az apja egyre nehezebben mozdult ki az ágyból.

Hetekig maga sem látogathatta, s amikor visszatért külföldi útjairól, borbély vitt, haját nyíratva, borotváltatta. Akármilyen gyorsan is végzett apja egyre gyérülő szőrzetével a borbély, a vége mindig azt lett, hogy az öreg lefordult a székről, felakadt a szeme. Nehezen cipelték egyre fogyatkozó, de mégis súlyos testét az ágyba, ahol hirtelen felnyitotta szemeit, és mint valamiféle idegen állomásra érkezett tájékozatlan utas a pályaudvar előtti tér forgatagában, félénken holléte felől érdeklődött. Orvossal vizsgáltatta, aki korához képest teljesen egészségesnek találta az apját.

Halálakor sem találtak rajta erőszak nyomát. Torzonborz kinézésű, csapzott szakállú, ölbe vehetően kis emberi test volt halálos ágyán. Éhen halt. Élettársa szótlanul bökött a szobaajtóra, amikor a hullaszállítók begyakorolt szomorúságot mutató hangon azt kérdezték tőle, hogy hol a test.

Mostohaanyja hidegvérű gyilkos volt.

Apját, a szülők iránt kialakult hagyományos tiszteletnek engedve, minden ceremónia nélkül, boldoggá avatta. Vallásának egyházától idejében, még a múlt század közepén eltávolodva, éppen akkor, amikor tizenöt éves fejjel kilépett saját nagy és egyetlen életébe, figyelmeztette az apja: „Fiam, nem így akartuk!”

Kereste egy darabig azokat, akikért többes számban mondta az apja a krédóját, de csak maguknak való, makacs embereket talált, akik az óhitűekhez hasonlóan nem láttak tovább a gondolkodásukat végtelenen meghatározó dogmáknál.

Sokan vannak közöttük, hozzá hasonlóan gyilkosok. Mindnyájan a maguk útját járják. Tudatlanságból magukat, társaikat és jövőjüket pusztítják. Nem az a baj, hogy úgy általában nem tudnak semmit. Hanem inkább az, hogy ezt sem tudják.

Kraitz Gusztáv—Ulla Kraitz: Almák—kerámia

Többsnyelvűségben

A szerkesztő megjegyzése:

Gaál Zoltán sokoldalú. Zeneszerző, zeneművész, verseit két nyelven írja, sokféle-képpen kertész, animátor és rengeteg más dolog mellett még táncolni is tud. Ne próbájuk szétválasztani ezeket a tulajdonságokat. Titok hogy, amikor verset ír, a kályhától, a zenétől, gazdag - magyar vagy a svéd - nyelvéből indul ki, esetleg kertészkedik és valamilyen sajátos ritmusra rakosgatja magát elénk és mozgatja fantáziánkat. Meggyőződésem, hogy amikor verset ír, dallamot szül, és hol anyanyelvének, hol pedig félvszázada használt második nyelvének szavait használja építőanyagként. Valamiféle irodalmi Guinness rekordok könyvébe való az ő teljesítménye, de lehetséges, hogy a több- vagy a sok(k) - kultúrájú jövő világában lesz majd mindennapi az ilyen teljesítmény. Nevezhetjük Gaál Zoltának ezeket a verseit fordításnak? Már csak ezért sem, mert nem tudhatjuk, hogy melyik nyelven szülte őket, ha némely sorok magyarul, más részek pedig svédül buggyantak ki fejből.

Nemrég Brömollában a Magyar Kultúra skandináviai lovagjai bált rendeztek. Ott láttam táncolni Gaál Zoltánt. Angyalkával ringatózott, aki Lőrincz Borg Ágnes tizenéves leánya.

Angyalka anyja az Ághegy felfedezettje, az Ághegy Könyvek sorozatban két könyve jelent meg. Az egyikben magyar, a másikban svéd verseit gyűjtöttük össze. Nem kevertük, mert még annyira hihetetlennek tűnt, hogy egyiket magyarból, másikat svédből fordította, többet pedig csaknem azonos időben, mondhatta, egyszerűen írta.

Ha van kettős identitás, íme, lehetséges ilyen kétfelé kommunikáló kettős alkotás is.

Egy másik kezdő versírónk anyanyelvét csiszolgatja, de franciául is tanul, nemrég pedig kétszer is megfordult Kínában. Kétkedve fogadtuk, öndicsérettől sem mentes lelkendezését, miszerint, az angolt is beszámítva, immár öt nyelven, egyelőre még szűk körben aratott elismeréssel, sikerrel próbálkozott versírással.

Mi történik?! Egyetemeseink?

Lehet majd olyan Kosztolányink, aki nemcsak fordít, hanem maga is ír kínai és japán verseket?

Mindenfelé, így az irodalomban is, alagutak, hidak, átjárók épülnek. Talán sétautak is, amelyeken, ha tudatos odafigyeléssel barangolunk, kedvünkre pazarul színes lélekszirmok nyílna

Íme, Gaál Zoltán két nyelven írt verseiből egy csokor:

Modern Párkák

Bánatban élnek

*szinte örökké sírnak az öreglányok
szemérmükön a halál kucorog
ha süt a nap hallgat mint szar a száraz fűben
de ha nem folyton mocorog*

*Ettől a szomorú látványtól néha bányok
s olyankor úgy várom hogy jöjjön már a végső pillanat
hívom is egyre sűrűbben
mind keserűbben
de nem jön*

nem

talán sobase jön

*s érzékelem mert mást nem tehetek
hogy a rég volt talán igaz se volt leányok
a lányok a lányok a lányok angyalom
az öreglányok sej de sötét-karikás szemgödrebből
kopogón mint a záporosó-cseppek
micsoda sivár percek hullanak*

Hullanak

Mit tehetek

Tűröm ezt

*s némán szenvedek
a világ ládájába zártan Én:
hatvankét kiló pudvás retek*

Ödesgudinnor

Ett liv i sorg □
 o alltid gråter gamla fröknar
 på deras kyska läppar döden
 då solen skiner: tyst som sten
 då molnigt: firande sin seger högt

Att ruva på en sådan syn känns svårt emellanåt
 man hoppas att den allrasista kommer
 men inte
 kommer inte
 nej
 kanske aldrig kommer
 aldrig
 och skådar
 vad att göra
 skådar
 □ små tärnor tärnor tärnor små □ tralá
 ur gamla fröknars ögonhålör
 tristessens pärlor droppa

Regnet

och skådar
 vad att göra
 skådar
 ser på detta och mer
 inbyst i rymdens jättekyl
 kött med ben
 □ billigt! □

Vándormadár

Vándormadár
*ki tudja szíved hova húz
 sajnos nem lehet bízni benned
 talán egy súlyos ragály hordozója vagy
 még megfertőződ szélid társaid
 kik elfogadták feltételeinket*

Vándormadár
*csak egyszer mondom ezt
 köztünk ezután nincs helyed
 igaz sokáig kitűnően szórakoztunk
 „nézzétek milyen fura figura”
 de ennek egyszer s mindenkorra vége
 húzd meg magad
 s ne zavarj minket szükségtelenül*

*Ha nem nyughatsz kénytelenek leszünk
 keményebb módszerekhez folyamodni*

*Akkor aztán sipirc
 Fel is út
 le is út*

Flyttfågel*Flyttfågel*

*man kan inte lita på dig
ingen vet var du har ditt hjärta
du kan vara en farlig smittbärare
ett riktigt hot mot dina tama fränder
som godtagit de gällande villkoren*

Flyttfågel

*förstå mig rätt och gör det bums
du platsar inte i vår krets
förr tyckte vi: han är ju allt en lustig filur
men nu är det slut på det roliga
håll du dig på din kant
och besvara oss så litet som möjligt*

*Envisas du då har vi knappast något val
vi blir tvungna att ta till hårdhandskarna*

*Stick!**ge dig inäg!*

Nyílt levél egy százéves költőhöz

Kedves Attila! Mesterünk!

*Mikor már végképp megrokkant hited
 abban hogy valaha is
 emberhez méltó módon élhetsz itt közöttünk
 s inkább az ismeretlen távolságok lakóhelyül
 én hároméves gyerek voltam
 Ránk hagytad látomásaid egy jobb jövőről
 s ami téged akkor nyomasztott
 ránk maradt*

*A látások rendre kifakultak s vonzóerejük elveszett
 az aggodalmak mind valóra váltak
 egyik előbb másik utóbb
 és helyet adtak újabb félelmeknek
 Az előnyomás hibetetlen sok vérbe került és kerül ma is
 a visszavonulás hibetetlen sok vérbe került és kerül ma is
 a betyke lóditás hibetetlen sok vérbe került és kerül ma is
 a rengeteg halandzsa hibetetlen sok vérbe került és kerül ma is
 a szimpla butaság hibetetlen sok vérbe került és kerül ma is*

*A hullaszag örök emlék az úrlakónak
 ki egy rövid földi kaland során
 gépéből néhány percre kiszállt
 és egyszer alaposan belélegzett*

*Nékünk már fel sem tűnik ez a fura illat
 hisz hozzászoktunk s így zavartalan
 folytathatjuk szokott játékaink
 hátat fordítva annak mi összefog
 megbabonázva attól mi elkülönít*

Öppet brev till en diktare som fyller hundra år

Käre Attila! Mästare!

*När du miste ditt sista hopp om ett anständigt liv för egen del
och valde ett ovisst fjärran till hemvist
var jag drygt tre år gammal
Du lät oss ärva några framtidsvyer
en del farhågor likaså*

*Dina vyer har mestadels bleknat och sedan skingrats
deras attraktionskraft är lika med noll
dina farhågor besannades en efter en
och är nu ersatta med nya rädslor*

*Framstötarna krävde mängder av blod och gör det än
återtågen krävde mängder av blod och gör det än
falska löften krävde mängder av blod och gör det än
rent och skärt svammel krävde mängder av blod och gör det än
vanlig dumhet krävde mängder av blod och gör det än*

*Liklukten måste bli det bestående minnet för den rymdresenär
som till äventyrs förirrat sig till detta klot för en blixtsnabb visit
som lämnat sin maskin och tagit ett djupt andetag*

*Vi själva lägger knappast längre märke till denna odör
och ostört leker våra gamla lekar
bortvända från det som förenar
förhäxade av det som skiljer*

*Az univerzum gyermekei volnánk
 ám ez a gondolat nem fér bele árva fejünkbe
 mert az túl szűkre sikeredett
 s agyunk zögző labirintus
 telve szeméttel*

*Majdnem mindent félreértünk és félremagyarázunk
 még a bitünk is tévútra vezet
 Védangyalunkat megbékélyóztuk
 száját betömtük
 magára vessen
 mit fontoskodott
 mért röpdösött fejünk felett
 szárnyait miért csattogtatta*

*Úgy tudjuk isten szolgái vagyunk
 de a sátán hordájában verekszünk
 pusztítva dúlva ahol csak lehet
 Meggyőződésünk vén furkósbot
 mellyel izgágán hadonászunk
 önzésünk jól kiélezett kés
 mellyel felebarátunk torkát fenyegetjük
 nekünk nem kell sok biztatás
 mindig készen vagyunk
 ölni vagy a halálba menni*

*A magunk vélt igazából egy tapodtat sem engedünk soha
 pedig egy kis engedékenység olykor talán nem volna káros
 de mi betyárosan kötjük az ebet a karóhoz
 Almunk a felsőbbrendű ember
 a lenyűgöző és tévedhetetlen
 ám hacukánk alól minduntalan
 kikandikál egy sunyi gnóm*

*Vi är ju alla barn av samma Universum
men inte ryms en sådan tankegång i våra skallar
för våra skallar är på tok för trånga
våra hjärnor är sicksack-labyrinter
fyllda med allsköns skröp och bråte*

*Det mesta missförstås eller så feltolkas av oss
vår tro förpassar oss till villovägar
Vår skyddsängel vars mun tidigt förseglats
är nu bunden och kan ej störa mer
egentligen får nog skylla sig själv
vem har bett den att göra sig märkvärdig
att sjäpa sig ovanför vårt revir
med vilt svängande högt frasande vingar*

*Vi är bergsäkra på att vi lyder Gud
men exercerar i den Ledes border
sen slås och härjar utan själanöd
där det ges minsta lilla chans
Övertygelsens otäckt böjda knölpåk
svingas hotfullt och betsigt runtomkring
själviskhetens vässade skarpa kniv
riktas mot medmänniskans strupe
någon uppmuntran fordras ej
vi är alltid redo
att döda och att dö*

*Det vi håller för sant kan inte diskuteras
måhända skulle en viss eftergift vara oss till gagn någon gång
men sagt är sagt och det bör vara nog
Vår dröm är övermänniskan
den glänsande och ofelbara
inunder våra hippa klädesplagg
kurar sig dold en ondsint gnom*

*Mi értelme gyötörni egymást
mire jó egymást kibebelezni
milyen más lenne a balál
ha szépen magától jöhetne
netán még élni is jutna időnk
csak ne volnánk oly bőszekek s hepciásak*

*Hibbant fellépésünk miatt
ide s tova
kítör a kozmikus röbej
s mindannyiunkat elsöpör*

*Ki vihart vet
orkánt arat*

*Zárójelben mellékelem:
kitömött madár nem rikácsol
közös fészekbe nem kakál
a hozzáértőké gyönyöre*

*Én még éldeklek s néha bort iszom néha vizet
szerencsémre csak ritkán szolgálnak fel ecetet*

*Így ityeg a fityeg, Attila
igen
ilyen a világ rendje*

Kétezeröt április hat

*Meleg baráti üdvözléttel
Zoltán*

Vad tjänar det till att skada och förgöra
att slita ut tarmarna ur varandra
det vore enklare att möta döden
om den fick komma till oss utan jäkt
vi skulle rentav kunna leva lite grann
bara vi lärde oss att tygla våra beta känslor

Ofta uppträder vi som vrickade
och nådetiden kan bli snålt utmätt
vår art riskerar att ett kosmiskt gapflabb
sopar bort den från denna scen för gott

Orkan skördas av den
som sädde storm

Inom parantes tillåt mig bifoga:
uppstoppad fågel väsnas ej
kackar inte i eget bo
ett riktigt fynd för kännare

För mig som lever än
gäller det ömsom vin och ömsom vatten
endast i undantagsfall ättika

Sådan är världens gång
och så rullar det på

den sjätte april
tjugohundra fem

med varm och vänlig hälsning
Zoltán

Werner Aspenström

Hipnózis nyúlszívűeknek

*Ne tarts a hangadó köröktől.
 Kövesd a hangot mely neked szól.
 Ne félj.
 Templomtornyok kakasa vagy keresztje ne ijesszen.
 Magasban van ugyan de nem repül.
 Megragadni a legközelebbi szalmaszálát
 épp elegendő lesz neked.
 Ne félj.
 Ne várj semmi jót olyanoktól kik jobban tudják, mi a jó.
 Homokból készült mentőövek nem működnek.
 Ne igazodj azok után sem akik teljesen hibátlanul írnak.
 Pukkaszd nyugodtan ki magad.
 Ne félj.
 Csend se riasszon
 s ne hajolj meg azok előtt akik a csendességet lerohanják.
 A benső radon susogása,
 a félhangok, a negyedhangok
 ne retentsenek,
 se az elnémulás,
 mert az talán egy új kezdet jele.
 A belső ábrándkép a külső torzképnél nem hazugabb.
 A puszta belátás nem mindig segít.
 A disznó nem lesz tisztább,
 a liba bölcsebb,
 a szamár szófogadóbb,
 de a nyúl kevésbé nyúlserű
 mikor átfut a nyílt mezőn.
 Próbálkozz meg te is.
 Ne félj.*

Fordította: Gaál Zoltán

Thomas Marco Blatt

Mindenütt laknak emberek

Fordította Kovács katán Ferenc

I.

dédapámtól örökölte
Manfréd a neve
a város peremén élt, a hegy lábánál
egyedül egy víztoronyban
forró volt a keze
és szerinte az egyenetlen járás
figyelmeztetés az egyenetlen szívverésre
s a szívverés
összefüggésbe hozható
a beszédtempóval

abból következtethette ki
ahogyan menet közben beszélt
megengedte, hogy elkísérjem
elmesélte közben, hogy a tatárok
halott gyermeküket is kiházasították
hogy a családi kötelekeket erősítsék

Ekelőf szerint *ez az élet*
mindenféle életet hordoz
minden elképzelhető
az élőkét s a halottakét is
talán a tatárok is így gondolták
összegezte bácsikám, csodáltam
őt türelméért, s azért, hogy
képes a hegy lábánál lakni
egy elhagyott víztoronyban
egyedül a város szélén
napközben a kertben voltunk
fát ültettünk, verhetetlen volt bocciában
este megvacsoráztunk, teáztunk
utána sétáltunk a környéken
az éjszakák melegek voltak
nyitott ablaknál feküdtem
időnként behallatszott a madarak
topogása, majd elrepültek

meleg éjszaka volt
nyitott ablaknál feküdtem
mindenfelé sötétség –
városok, falvak százaiban, hegyeken

szívben, tengeren

II.

a mozdulat minden
minden mozdul
minden évszakra jut belőle
ha hull a hó az álmatlan tájon
a hegyre tartó autóban
útban a felszámolt kikötőbe
romokban a toalett, csövei
egyenest a fjordba torkollnak

változások mindenütt
változnak az emberek

– ha vidéki vagy, üresjáratban élsz
ezért tanulok táncolni – mondta Kristin
Sigmund, a bátyja a tanyán várt ránk
itt nőttek fel, megvacsoráztunk
kötött pulóverbe, gyapjúplédbe
burkolózva ültünk a tornácon
hajnali háromig
Kristin elmesélte, hogy egy régi
albérletében meggyilkoltak egy lányt
korábbi szeretője fojtotta meg
otthagya meztelenül a TV előtt
mintha így kellene bevégezni
TV elé lecövekelve, egy IKEA fotelban
Sigmund megígérte
mutat nekem legelésző gímszavasokat
elvisz kora hajnalban kocsival
az útról távcsővel becserkésszük őket
hallgatag volt, lestem az arcát
a nappaliban, a fényképen, testvérei
közül neki volt a legkeskenyebb szeme
azt mondta, még a szobája ablakából
is lőtt szarvast

láttam egy reggel, amint átment a tanya
udvarán, távolodott, mintha lépésről

lépésre süllyedne a földbe
 megállt a szénapajta mellett
 cigarettára gyújtott, elbáméskodott
 feljött a nap, esett az eső
 a fjord, a mező felett, a ház, a kert felett
 lepergett a falevelekre

III.

A faháztelep Moban olyan közösséget
 sejtet, ami nem könnyen adja meg magát
 házai éppoly rozogák, viharvertek
 mint Kapuscinski történeteiben
 az elhagyott orosz falvakban
 ahol az ipar évtizedekig éltette a vidéket
 majd bezárta kapuit, s az utcákat ellepte
 a hideg, a hosszú folyosók a jégmezőben

Olafot nem kényszerítette térdre a hideg
 sem a vasmű, ahol dolgozik;
 a füst, ami egérutat talál rejtett réseken át
 láthatatlan nyílásból szürke felhőréteget
 terít szét a város felett
 beszivárog az emberek tüdejébe
 súlyossá téve minden levegővételt

leginkább meleg napokon nehéz elviselni
 a kikötőből rozsdás fémkonstrukción
 futószalag lóg méterekkel a házak felett
 fel egészen a vasmű épületéig
 olyan ormótlan, hogy majdnem szép
 egy pillanatra megtorpanok
 mielőtt Olaf szótlanul int a fejével
 korábbi lakása felé
 egy beomlott tetejű faház áll
 a kikötő közelében

hosszúra nőtt göndör haja
 egy ideje már munkavezető
 Olaf osztálytársam az általánosból
 Felesége Mona, Kirunából jött
 Jacques Brel dalokat énekel
 Åkerström fordításában
 észak-norvég dialektusban
 olyan frazírozással, hogy nehéz leírni
 mint egy nyelv a nyelvben egy nyelven

*szeretlek minden szavammal
szeretlek egy nyelven
mely igét nem ismer*

az is lehet, hogy mást énekelt
minden történetemből elszivárog
a szó és a hely, megadásra képtelen
csendes együttlétek, düledező házak

IV.

megtörténik, hogy hatalmas robbanásról álmodom, fáj a fejem, karomban tartok egy béna gyermeket, egy nevet kiabálok, de nem a tiédet, hol vagy? amikor felébredek, fekve maradok, bámulom a plafont a sötétben, suttogok: alszol? egy versben ez áll: *egy angyal lakik bennem, mindig meglepem.*

Ha elmesélném neked e mondatot, és komolyan gondolnám, elhagynálak, elengednél-e? éjszaka van, nem vagy velem, és írok: lakni szomorú, de ezzel kell élni.

V.

Ingvar Kamprad, az IKEA alapítója azt írja valahol: *az a célom, hogy minden otthonba eljussak.* Szívemből szól, mindenkinek ajánlom e hosszú éjszakákon érlelt, nagy távolságokat legyőző szavakat.

Azt is mondom: mit keresünk, ha nem a saját életünket? az utcákon, a járdákon mindenütt

széthajtogatott kartondobozok, rongyok, plédek, nem szemét, valakiknek tulajdona, azt próbálja elmesélni nekünk, hogy itt él, alszik valaki, tehát vagyunk.

VI.

egy egész kis csapat ünnepelte Szent Iván éjjelét
csónakházban, kilátással két szigetre
a helyiek csak Madeirának és Szumátrának hívják
végre egyszer mi is a norvég délvidéki tengerparton
a világ tárult elénk
a kishajókikötő és a hajógyár között
grillezünk, kártyáztunk
estefelé megjött a házigazda nővére
gyereket várt, már nagy volt a hasa
de még négy hónapja volt hátra
szinte elfeledtette velem
ideúton, a repülőn, egy mongolkóros
fiú ült az ablaknál, mellettem anyja
a kisebbik gyerekkel, folyton
engem maceráltak

olvastam valahol
a szív az ismétlődések szerve
ezért mondják “to learn by heart”
hihetőnek tűnik

a nővért egész este figyeltem
egyedül lakott egy kis házban
az elnéptelenedett szigetvilágban
hét állandó lakossal s egy bezárt iskolával
naponta négyszer közlekedett a kishajó

négy nyelven szólt hozzánk
tönkrevert mindenkit scrabbleben
versekből idézett
de kártya közben elszólta magát
a nyolcas helyett *a szív veszít* – mondta
idegesen felnevetett
nem értettem a keserűségét
amikor próbálta megmagyarázni

landolás közben
a mongolkóros kislány
vette ölébe a kistestvérét
mintha a világot ölelte volna
mintha egy kis szív
markolna egy másik szívet

VII.

a függővasút eltűnt az alacsony felhőben
az óvárosból nézve, mint valami girland
felaggatva az égre
a köz javára, szólt a jelszó
én a világból kitépve éreztem magam
mikor kereszteztük a *kutyák negyedét*
ahol csontsovány kutyák kószáltak
minden elképzelhető helyen
teljesen kábán, s nem csak a melegtől, nem
az éhezés jelei ütöttek át a bőrön
kellemetlen szag, legyek százai a levegőben

a közelben állt a kórház
az óváros peremén
leginkább egy düledező kastélyhoz hasonlított
lakói az udvaron bolyongtak
cél és elképzelés nélkül

némelyik meztelenül
 mások pokróccal a testük körül
fehér elefántok, csúfólják őket
 mert úgy gondolták a kisváros lakói
 meghalni jöttek ide

behatolt az utcán játszó gyerekek ujjongása
 amikor eleredt az eső
 beesteledett, bőrig áztunk, mire a pislákoló
 neonnal hirdetett szállóba értünk
 megragadta a kezem, és azt kérdezte
 mit választanék
 a bolondok házát vagy a halált

Herta Müller úgy fogalmazott
mikor nem rimel az élet
szétesnek a szavak
 ez történhetett a *fehér elefántokkal* is
 akik cél és elképzelés nélkül
 bolyongtak a kórház udvarán
 egyesek meztelen
 mások pokróccal a vállon
 de mind zavarodottan
 másoknak érthetetlen szavakat mormolva

de ha a szavak széthulltak
 talán éppen a mormogás az élet
 ahogy a vers is egy módja a rendnek
 a vers a megragadható kéz
 a szavak ereje, a mindenség ereje

VIII.

ellakhatnék itt, egy leépített bányavárosban
 távoli rokonaim körében
 a másodunokatestvéreimet alig ismerem
 kislányát egyedül nevelő fiatal nő
 vagy mit akarok egyáltalán
 mi szándékom mindezzel
 ha nem az, hogy néhány titkot leleplezzek
 hogy kik vagyunk, honnan jöttünk
 lehetetlen vállalkozás, csak részeredmények
 éppen ezért olyan fontos és izgalmas
 ezért ajándékozom el a bútoraimat
 üríték ki minden szobát
 lerombolok egy falat s a támadó űrt

elkeresztelem szívnek
elhagyom az országot, itt kötök ki
egy leépített bányavárosban
szemetes utcáin elvadult kecskék
bolyongok ismeretlen emberek között
románnak vallják magukat
versem egy szavát sem értik
de a szájpaddásra mennyei szavuk van;
hol másutt keletkezhetnének a szavak?
céltalanul járkálok, találok egy padot
időm van bőven, itt maradok
szükség van időnként az elidőzésre
szüksége van rá a szavaknak és a versnek:
mindenütt laknak olyanok, akikre várnak
mindenütt laknak másmilyenek
mindenütt laknak emberek

Thomas Marco Blatt

1980-ban született Dél-Koreában, de kis kora óta Norvégiában él. Író, költő, kritikus, a foci íróválogatott tagja. Hordalandban és Göteborgban végzett írásművészeti tanulmányokat. 2006-ban jelent meg első verskötetete. A második kötet címadó versét közöljük (Overallt bor det folk, Kolon Forlag 2008)

Kraitz Gusztáv és Ulla Kraitz: Ikrek, 22 cm, 1973

DOHI ALEX

DEFINICIÓK KÖNYVE

Cartea definițiilor

Románból fordította Tar Károly

Az igeszemlélet meghatározása

*a rohadt alma a mag arculata
ugyanúgy ahogyan a harapás a csók helyzete
szemedből Niagara sötétje fölöttem
a szempontok kilebelt lelki helyzetek*

A rejtélyek meghatározása

*halak fényét
beárnyékoló lépés
a fény felé*

Az átlátszóság meghatározása

*ekkora jóézésből vége szakadt álom
a vigyorgás mélységéből ásd ki a mosolyt
a jóslatból a nosztalgiát
az árnyékból a látás zizzenését
a megszánás luxusa halál
tudja ezt a türelemszegénység*

A megvalósítás meghatározása

hagyni *a másikat*
hogy szeressen téged

A gnosztikus meghatározása

*hallgatni szívizvasztón
hallgatni agyverejtékezeve*

Az erőfeszítés meghatározása

*dohányillat és
cseresznyenagyságú cseppek
ázik a sűrűn poros ablak
valakinek nem jut eszébe ideálja
a felborgadó táj ellenére*

Az önostorozás meghatározása

*gyorsított gyász
felcsigázott lázadás
áttüzesedett tükrözés*

A gondolkodás meghatározása

Szögcsdrót

A megmentés meghatározása

*a rémálom villámszáva
az álom villám tette*

A bölcsesség meghatározása

*a zsigerek semmit sem akarnak
a zsigerek semmit sem tudnak
a zsigerek álmodnak mindent*

A maga felejtés meghatározása

*fátyolbüllám partja
emberhalál partja
emberbüllám szava*

Az imádság meghatározása

*egyetlen bejárat sincs
csak egy kijárat
bensőnkéből*

A mosoly meghatározása

*már nincs és kacag a sötétség
van és sír a sötétség
van és már nincs és a sötétség világosodik*

Az alázat meghatározása

*amikor lengedez a falevél fénye
hasonlóan megrázó legyen bátorságod
kavicsvacogás a patak folyásában*

Az ösztönösség meghatározása

*kitörés
a dolog ismeretében
szeretve*

A szeretet meghatározása

a rossz megemésztésének képessége

Az áldozat meghatározása*édes fal**a külső savanyú és belső keserű között**a mártír húsa***A példabeszéd meghatározása***a fa magjának nevetése**a fa magjának könnye**ilyenformán az Isten az emberek nevetése**az emberek pedig Uruk könnyecskéjei***A képtelenség meghatározása***a közeledés távolodás**a távolodás egyesülés***A csend meghatározása***a hallgatás a véghezvitt szó körme***A megváltás meghatározása***egyszer csak elfelejted az idézőjeleket**és akkor én meghalok meghalok**a valóságtól kifosztva***A kézzelfogható meghatározása***a kertben sétálva**egyszer csak segélykiáltás hallok**egy fűszál nem akar többé fűszál lenni**látom feszülten áll önmaguktól eltelt társai között**mindenik zöld bosszúságára ő maga is zöld**leszakítom szétmorzsolom ujjaim között*

*beszippantom felszabadított lelkét
menta nap robban szét bennem*

A száműzetés meghatározása

halálkísérlet

A dilemma meghatározása

*sziréneket zsákmányolni és megölni
betapasztani füled
meghalni a szépségtől*

A szándék meghatározása

*csodálkozás csirázik fájdalomba
fájdalom csirázik a megértésbe
megértés csirázik a nevetésbe
nevetés csirázik a rajongásba
akarát csirázik a megfogalmazásba
megfogalmazás csirázik az őszinteségbe
őszinteség csirázik a maga felejtésbe*

Kraitz Gusztáv és Ulla Kraitz: Spirálszökőkút , 65 cm, 1980

Székelly Péter

ÁSZ-THOR AZ EURÓPAI MŰVÉSZETBEN ÉS ENNEK PSZICHOLÓGIAI VONATKOZÁSA

Bevezetés

Európában, ha valaki a mítoszokról beszél, mindenek előtt a görög istenek és hősök cselekedetei elevenednek meg. Azonban az európai mítoszok sokkal gazdagabbak annál, hogy egyszerűen megálljunk az antik hagyományoknál. Egy olyan panteon isteneit mutatom be, mely szervesen kapcsolódik az európai hagyományokhoz. Ezeket összefoglaló néven észak isteneinek szokták nevezni, melyeket sokszor germán vagy pontosabban skandináv mítoszokként is emlegetnek. Ezek már a kereszténység előtt jelen voltak Európában, s a Rómaiak is hírt adtak róluk.

Mindezek ellenére kevés írott forrás áll rendelkezésre, s legjelentősebbek is csak a kereszténység felvétele után íródtak – gondolok itt az Edda művekre.(1) Észak isteneit ezután mellőzték a köztudatból, s csak XIX. században fedezték fel újra a skandináv mítoszokat és Wagner tolmácsolásában mindenhova eljutott. Másodszor azonban Amerikában éledt újjá meglehetősen szabad keretek közt a Marvel képregény stúdiójában, s azóta sem merült feledésbe. Mostanra már képregények hada hirdeti ezeket a történeteket, Thort téve meg főszereplőjükké, s 2011-ben jelenik meg önálló mozifilm, melynek Thor a címadó szereplője.(2)

Dolgozatomban azt mutatom be, hogy az elfeledett istenek mindig is velünk voltak, s a kor igényeihez mérten változtatták alakjukat – erre főként művészeti példákat hozok. Természetesen az egész skandináv panteon alakváltozásának lekövetése meglehetősen szerteágazna, így egy népszerű istent vettem a nagyítóm alá, hogy az ő példáján keresztül bemutassam a változásokat, illetve azt, hogy hogyan viszonyultak az emberek ezekhez az istenekhez. Ez az isten pedig Thor, a népszerű. Megpróbálok rávilágítani arra, hogy miért és hogyan is ragadtak meg Európában ezek az istenek illetve újrafelfedezésük alkalmával miért váltak ismét híressé. Kitérek arra, hogy Thor milyen őstípust testesít illetve testesített meg és ezek hogyan nyilvánultak vagy nyilvánulnak meg a mai napig is. Azt is megvizsgálom, hogy ez az őstípus az idők folyamán hogyan változott és milyen új formát öltött és a XX. század modern mítoszaiba hogyan illeszkedik be, s hogyan oldják fel a spirituális világnézetet – amiből Thor jött – a felvilágosodás és racionalizmus eszméjével.

Azért tartom fontosnak ezeknek a dolgoknak a tisztázását, hogy megismerjük az emberek igényét az istenségekre, ami sok esetben nem is tudatos igény, viszont ennek ellenére jelen van. „Az olyan hatalmas erejű eszme, mint az isteni Megváltóé, a lélek legmélyebb szükségletének felel meg, amely nem múlik el, ha egyik kifejeződése fölött eljárt az idő. Mi történik az energiával, amely egykoron életben tartotta ezt az eszmét és támogatta a lélek fölötti hatalmát?... A Megváltóért való kiáltás azonban népszerűtlen, mert irracionális és tudománytalan...”(3)

1. A mítoszokban szereplő isten

Ki volt Thor?

Por kit népszerűbb nevén Thorként,(4) Torként, Ász-Thorként, Szekeres-Thorként, Thunderként, Turként vagy egyszerűen Mennydörgő-Thorként ismernek a skandináv panteon legerősebb istene. Ezen kívül sok más néven is emlegetik, mint például Hlóriðinek és Vingnirnek is nevelőszülei után (Vingnir és Hlóra). Apját is sok néven ismerik, többek közt Mindennek Atyja, Esküisten, Öldöklés Atyja, Hadúr, Nagyságos, Éppoly-Nagyságos, Harmadik vagy egyszerűen Odin (Oðin). Ő volt a skandináv panteon főistene, Asgard ura és az Arany Ászok (5) vezetője, ki főként a harcosokat pártfogolta. Anyja a Föld, kit szintén sok néven ismertek: Jörd, Fjörgyn, Hlóðyn. Felesége Sif és lánya Þrúð, mindemellett sok király erre a házasságra vezeti vissza családját. (6) Azonban volt egy félrelépése Őgi tengeri óriás (7)lányával Járnasaxa-val, miből két fia: Magni és Móði született. Lakhelye Þrúðheim vagy másként Þrúðvang, s ott Bilskirnir csarnoka.(8) „Áldott a föld, melyet/ ott látok ázok és álfok/ laknak közelében;/ ott lakozik majd./ Tethonban, Tór,/ míg eljő a hatalmak harca.”(9)

Az Edda világban nagy értéke volt a szónak és mágikus tulajdonsága a rúnáknak. A szó értéke, különösen az adott szóé szinte törvény erejével rendelkezett. „Csak Tór dúlt-fült/ vak dühében/ - ritkán türelmes,/ ha ily hírt hall./ Esküt szegtek meg,/ szent egyezséget,/ nemrég kötöttem/ ünnepélyesen.” (10) Lényegében ő testesítette meg a kor etikus emberét, ki nem szegett esküt, s kiállt az ellen, aki ellen ki kellett, ha félt is sosem hátrált meg – legfeljebb nem hívta fel magára a figyelmet, mint Utgard-Lokinál.(11)

Thor vérbeli harcos volt, s ennek megfelelően kereste a lehetőséget a csatára. Tartja egy mondás fenn északon: *'Keresd a halált, mielőtt ő keres meg!'* (12) Odin Gullveig óriásasszonytól – egyesek szerint Ván (13) istennőtől – megkérdezte a jövődőt, s megtudta, hogyan fog lezajlani a Ragnarök – ez a Jósno Szava vagy A völva jövődölése. Ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy Thor ellenfele Jörmungand, a Világkígyó lesz és mindketten elpusztulnak majd ebben az apokaliptikus utolsó csatában. Thor azonban ahelyett, hogy várta volna ezt a pokoli küzdelmet, elébe ment. Mikor Hymir óriásnál vendégeskedett, egy ökörfej családokkal Midgard-kígyóra ment halászni. „Horogra felhúzta/ keményen a kígyóölő/ emberek örök öre,/ az ökör fejét;/ a földeket ölelő,/ isteneket gyűlölő/ gyalázatos kígyó/ kapkodta már hevesen./ Hamar kihúzta akkor/ tetterős Tór/ a veszett férget,/ fedélzetre vonta;/ farkas fivérére/ zuhant a kalapács,/ zúdult a hullőre,/ halántékát zúzta.” (14) Azonban nem sikerült itt elpusztítania, viszont szembenézett saját végzetével, mikor kihalásztá a 'Farkas-öccsét' azaz a Világkígyót. Tehát elébe ment a végzetének és megmérettetett, azonban a sors felett az isteneknek sincs hatalmuk. Így amit eljövendöltek annak úgy is kell beteljesülnie.

Mint minden istennek neki is voltak nevezetes eszközei, melyek csodás képességekkel rendelkeztek vagy ruházták fel tulajdonosát. Ilyen volt Thor leghíresebb fegyvere a Mjöllnir – magyarul Zúzó (15) vagy Morzsoló (16) - nevű kőkalapácsa. (17) Ezzel az eszközzel minden élő teremtményt képes elpusztítani, ezért is félik Thor nevét az Óriások nemzetsége. Mikor elhajtja kalapácsát, mennydörgő hangot hallat és villámokat szór, majd visszarepül a kezébe. Ezért a mennydörgés

illetve villám isteneként is tekintenek Thorra. Irtózatossá teszi fegyver és csak ő képes forgatni kesztyűje segítségével. Mindemellett van egy erőöve mely óriási ászerejét megkészszerzi, így magát a kalapácsot csak ő képes egyedül forgatni. Thor rendelkezik egy varázspálcával is, mely a vizeken segíti át hosszú keleti utazásai alkalmával. Ugyanakkor szekéren közlekedik, ami elé két kecskebakot – Fogcsikorgó, Fogvigyorgó – fogott. Sokszor ezért *Kosok királyának* vagy *Kecskebakok urának* is hívták.

Sok történet főszereplője, hol mindig próbára kellett tennie erejét, s egy-két esetben értelmét is. (18) Jó néhányszor volt kísérője Loki személyében, ki Odin vértestvére, de származását tekintve az Óriások nemzetségéhez tartozott. Loki és Thor viszonya meglehetősen érdekes, mivel legtöbb útján Thor jobb kezeként van jelen, s a legnagyobb bajban is segítséget nyújt. Később Loki az Ázok ellen fordul eleinte csak csúfolódik és csínyeket eszel ki – ekkor csak Thor tudja rendre utasítani (19) – majd közvetetten Baldur halálát okozza, ami az Istenek Végzetének nyitánya lett. Loki ellenfele azonban nem Thor, hanem Heimdall, az istenek őrzője. Thornak pedig Loki egyik fiával kell szembeszállnia ahol mindketten elpusztulnak. (20) Sok mítoszkutató Loki ellentmondásos jellemét úgy értelmezi, mint Odin másik felét vagy mitikus ellenfelét.(21)

Ezek az istenek azonban nem mentesek a harci sérülésektől sem. A félszemű Odin, a félkarú Try mellett Thornak egy szilánk áll ki a homlokából. „Hrungnir óriást sújtotta halálra a kőkalapáccsal, ám a harcban az isten maga is megsebesült, homlokába befúródik az óriás fegyvere [fenőkö pajzsa].” (22) A skandinávok ezért a fenőkövet nem dobják el, mivel a hagyomány úgy tartja, hogy ilyenkor a Thor fejébe fúródott szilánk fájdalmasan megfordul.(23)

Thort az emberek közül sokan szerették és tisztelték, talán neki volt a legnagyobb kultusza a kereszténység felvétele előtt. „Nagytermetű, csupa-erő, átható tekintetű és haragú isten, hosszú vörös szakállal van, szeret nagyokat enni-inni; jelleme becsületes, egyenes, hűséges, mondhatni plebejus (pl. Odinhoz képest), de alkalmanként fergeteges ász düh fogja el. Nem túlságosan okos...” (24) Az Asgardiakkal és az emberekkel meglehetősen nagyvonalú volt, s megvédte őket a rájuk törő óriások nemzetségével és egyéb mitológiai lényekkel szemben.

Thor megtestesítette azt, amivé minden skandináv férfi válni akart. Egy neves egyenes jellemű és beszédű, messze földön híres harcos. Thort az izlandi skáldok és sagaírók körében meglehetősen kedvelt istenség volt, amit a „laza szerkezetű, borsos adomák serege...” (25) bizonyít. A vikingek eszményi figurának tartották, akiben az északi férfiak magukra ismertek.

Kezdetben viszont nem volt így meghatározva külleme Latkóczy szerint, mivel eredetileg a germánok őshazájukból „...fényvallást hoztak magukkal...” (26) melyben csak jelleme és őstípusa (27) tükröződött. Thor népszerűségét az általa képviselt eszmének köszönhetjük, melyben az hazáját védő férfi és az apa archetípusa ötvöződött. Az apa őstípusa testesíti meg a gyermek és a primitív ember számára (28) az alkotót, ő a törvény és az erkölcs. Az „apa hatalmas archetípus, amely ott él a gyermek lelkében. Az apa is elsősorban az atyát jelenti, egy mindent átfogó istenképet és dinamikus elvet...” (29) Így nem véletlen, hogy Thor mindenekelőtt a skandináv ember számára követendő példa és kultúr-isten, mivel

Thornak mondtak köszönetet a dolgozó emberek a terményekért és bőségért. „Az ő adománya volt a harmat és az eső, neki köszönhették a menyecskék a termékenységét, ő áldotta meg a hitvesi ágyat, védelmezte a hagyományokat a nemzetséget és a családot. A kovácsokkal együtt lendítette a kalapácsot, tengerre szállt a hajósokkal, megtöltötte a halászok hálóját, és örködött a holtak békéje felett.” (30) Tehát leginkább a parasztság körében volt igazán népszerű, s nem csodálkozhatunk azon, hogy a vikingek büszkén nevezték magukat 'Thor népének'. Ezzel együtt az apa az, aki a többi férfivel tárgyal, vadászik, harcol, vagy vándorol „szabadjára engedi rosszkedvét, mint valami égháborút [akár Thornál az Ászdüh], láthatatlan gondolatoktól ösztökélve, mint valami hirtelen szélvihar megváltoztatja a körülményeket. Ő a harc és a fegyver, ő az oka minden változásnak... Minden segítségre kész vagy ártalmatlan elementáris hatalomnak a képmása.”(31) Mindebből következik, hogy több olyan isten van, kit ugyanerre az archetípusra lehet visszavezetni. Thornak leginkább fizikai erejét, legendás fegyverét és védelmi szerepét szokták hangsúlyozni. Ezekről a tulajdonságokról azonnal rá lehet ismerni. Azonban az Arany Ászok közt volt még egy isten, Heimdall, ki védelmi funkciót látott el. (32) A két szerepkör viszont csak egy apró mozzanatban különbözik, mégpedig Thor az embereket védte az óriásoktól és a mitológiai szörnyektől, míg Heimdall kürtjével figyelmeztette a Fényes Ászokat a Ragnarökre, majd ott Lokival került szembe. A rómaiak Thort fegyvere és ereje alapján Jupiterrel hozták kapcsolatba. „Donnar-Tór említése a római Hercules nevén szintén illik Tórra, mivel a mítoszokban az emberek világát a szörnyektől védő óriásként jelenik meg... Donner-Tórt párhuzamba állíthatjuk Nuada (Nuadu), Lug és Ogma kelta istenekkel; Donner-Tór minden bizonnyal azonos Taranis kelta villámistennel. Nevében is kifejezésre jutó fő funkciója alapján Donner-Tór jellegzetes indoeurópai villámisten, az indiai Indra megfelelője...”(33) Ugyanakkor számos olyan történet fűződik Thor nevéhez, mely hasonlóan egy őstípushoz, majd minden vallásban felbukkan. Jung főként személyekről, vagy pillanatnyi jelenségekről állapította meg azt, hogy az milyen őstípusba tartozhat. Például Odin esetében mindenképp valamiféle bölcs vándort, sámánt határoz meg, ami nem csak Odinban 'realizálódik', hanem Merlinben és a Tolkien-féle Gandalfban is. Azonban, ha az összehasonlító vallástudományt csak felületesen szemléljük, szembetűnnek akár ugyanazok a történetek, csak más szereplőkkel és más mitológiai környezettel. Ezek a történetek nem véletlenül ismétlődnek vagy jelennek meg különböző helyeken, valószínűleg a kollektív tudattalan hívja életre. Azonban ezek az őstípusok vagy minták a tudat számára sokszor rejtve maradnak, s csak a tudatalatti fogja fel ennek mélyebb értelmét.(34)

1.2. Két történet a Mennydörgés Istenéről – Thor és Jörmungand

Thor sok csodálatos tettet hajtott végre, mindre azonban nem térek ki. Főként itt két olyan eseményt emelnék ki, melyek meglehetősen jellegzetesek. Az egyik a csodálatos halászat, a másik pedig a Ragnarök. Ezt a két történetet azért választottam, mivel hasonlóan Jung archetípusaihoz a történelem folyamán többször jelent meg más-más vallásban, más nevekkkel.

Elsőként a csodálatos halászattal kezdem, melyet így ír le a Verses Edda: „Utóbb Hymir/ horgával kirántott/ két bálnát,/ puszta kézzel./ Közben Óðin sarja,/ a kormánytól ülve,/ csellel kibocsátott/ egy zsinórt, kapáshoz./ Horgára tűzte/ ökör tépett fejét,/ emberek védője./ Világkígyót fogni./ Tátott szájjal/ szippantotta be/ ászok ellensége,/ a Földet átölelő./ Smár húzta is ki/ a méreg-okádót/ hős Þór/ a hajóperemre./ A Farkas-öcs/ undok szikla-fején/ nagyot koppant/ a kalapács.”

Majd minden ábrázoláson, minek témája Thor csodálatos halászata, a nyelvénél fogva rántja ki a roppant sárkányt, viszont ennek a történetnek számos változata élt és él mai napig. Az Edda mellett ezt a történetet a „...nyolcadik századi gotlandi Ardre VIII. kövön egy bika fejét használta csalinak, a tizedik századból származó Gosforth-kövön, Cumbriában a saját csónakjának alját törte ki, Gamli Gnævaðarskald nagyjából ezzel egyidős versében pedig elpusztította a kígyót kalapácsával...”

Thor csodálatos halászata, melyben kifogta Jörmungandot, a Világkígyót, kapcsolatba lehet hozni a Ragnarökkel is. A történetek lényege ugyan az – már ami Thort illeti -, hiszen mindkét esetben két legendás ellenfél, a termékenység isten szembeáll a világot fenyegető Világkígyóval. Azonban a Ragnarök kimenetele más, hiszen itt Thor is elpusztul a csatában. Mindemelllett van néhány kutató, ki azt állítja, hogy a Ragnarök egy XII. században hozzátoldott szöveg, melyet eredetileg az északi népek nem ismertek. Valószínűsíthető, hogy keresztény költők így akarták ’elpusztítani’ az Ászokat, s több történetet foglaltak rendszerbe - Tyr kezének elvesztése, Loki kiszabadulása, Odin és Fenrir párharca és Thor csodálatos halászata - a Völuspá-ban, azaz a Jósónő Szavában. Mivel itt Thor és Jörmungand párharca megkettőződött, így arra kell gondolnunk, hogy az első történet volt – mikor Hymir óriással halászik egy ökörfejűvel - a ragnaröki események alapja, s az a tény, hogy a többi történet eredetije nincs benne az Eddákban, mutatja fontosságát.

Egyes kutatók szerint a csodálatos halászat mítosza lapp- finn környezet hatásának köszönhető, azonban több vallásban is előfordul. Említhetem példaként a föníciai mítoszokban szereplő Baált és ellenfelét Jammot, Mardukot és Tiamatot vagy Jahve-t és Leviathant. Ha viszont már kissé elvonatkoztatunk, akkor maga a halászat motívuma marad csupán, melyet a kereszténység is előszeretettel használja, mikor Jézust ’a lélek tengerének’ halászának mondják.

A másik történetet Richard Wagner tette híressé tetralógiájával. A Ragnarök hasonlatos a Jelenések Könyvében szereplő világégéshez, melyet a skandinávok hasonlóan is élhettek meg. Ragnarök ideje az istenek végét jelentette, mikor beköszöntött a Hármas-tél, s minden isten ősi ellenfelére talál Vígrid mezején. Loki leszabadul, s Fenrir is eltöri Gleipnir-béklyóját. Hel az Alvilágból kivezeti a holtakat, s a Körömhajóval átkelnek a tengeren. Heimdall meglátja, hogy Muspellheimből a lángóriások is támadnak Surt vezetésével, s az Istenek Őrzője (Heimdall) megfűjja a Böhömkürtöt. Az Arany Ászok sietve Vígrid-mezejére sietnek, a Bifrösz pedig leomlik a lángóriások alatt. A mezőn mindenki megtalálja ellenfelét. Odint felfalja Fenrir, a Világfarkas, Vidar azonban nem késlekedik s végez a farkassal. Frey és Surt párharcából Surt kerül ki győztesen, ki ezután felégeti az egész teremtett világot. Loki és Heimdall kölcsönösen elpusztítják egy-

mást, Tyr azonban hiába keresi Fenrirt – aki leharapta a kezét korábban – csak Garmot találja, Hel kutyáját. Mindketten ottmaradtak a csatamezőn. Thor a hatalmas Midgard-kígyóval, Jörmuganddal kerül szembe. „Érkezik Hlóðyn/ híres sárja,/ kígyót agyoncsapni,/ Oðin bõsz fia, / és Miðarð hőse/ megöli a szörnyet./ Kiki ahol lakik,/ elmenekül onnan./ lép még kilencet/ jó hírében bizva/ Fjörgyn haló fia/ akkor esik el.” Tehát agyoncsapja Mjöllnirrel Jörmungandot, de az megmérgezi a hős Thórt és kilenc lépés után holtan rogy össze. Ezek után új hajnal virrad, s elömerészkedtek a túlélők. Egy tűzbiztos helyen egy emberpár, Élet és Életvágy vészelte át a Ragnarököt, s az Alvilágból feltámad Baldur és Höd, kik csatlakoznak Thor fiához az istenek új lakhelyén Gimlében.

A XI-XII században ez inspirálta a Voluspát (más néven: Völva Jövendölését, Jósnő Proféciait), ami egy válasz volt a keresztény eszkatológiára, vagy keresztény költők műve volt a régi istenek végzetét hirdetve. „Úgy tűnik, hogy valamikor még a viking kor vége előtt a különálló, veszélyben forgó istenekről szóló történeteket (Odin és a farkas, Thor és a világkígyó, az elszabaduló Loki, az egyik kezét elvesztő Tyr) olyan rendszerbe foglalták, ami nem volt teljesen elmentéses a keresztény apokalipszissal és az ószász nyelven *Mutspelli* néven ismert változattal.”

Eric Christiansen szerint ez nem a pogány teológia utolsó próbálkozása volt, hanem elsőként tudósított a Ragnarökről. Viszont a keresztény apokalipszishez hasonlóan a Ragnarök is a távoli jövőbe helyezi az eseményt. A befogadó a Jósnótól értesül, aki Odinnak mondta el a távoli jövőt. Tehát itt mindenképp egy olyan jövőről van szó, mely még nem jött el. Hasonlóan a keresztény apokalipszishez itt is feltételezhető, hogy maga a cselekmény a 'történelmen kívül' azaz utána esedékes. Mindemellett a verses Eddában megjelennek a vég kezdetének előjelei, Baldur álmával és Loki csúfolódásával. Azonban Lokit is leláncolják, s nem tudni mennyi időre...

1.3. Edda és mítosza

Mielőtt tüzetesebben megvizsgálánám ezeket a történeteket, szükségesnek érzem, hogy néhány szóban felvázoljam azt a közeget, ahol ezek a mítoszok kialakultak. Latkóczy szerint a germánok isteneiket kezdetben nem ábrázolták, s csak római hatásra öltöttek emberalakot. Mindemellett erről a vallásról meglehetősen kevés írott emlék maradt fenn. „Közel ezer esztendeig tartott, míg a különféle nomád germán törzsek, őshazájukból elindulva, letelepültek Európa nyugati és északnyugati területein. E népek a 4. századtól kezdődően egészen a 11. századig fokozatosan áttértek a keresztény hitre...”

A germánok vallását illetően két területre lehet osztani; északiakra – Izland és a Skandináv-félsziget -, ahonnan főként az Edda művek is előkerültek; s déliekre, „részben klasszikus írók, részben az ősi hagyományokat gyűjtő középkori szerzetesek révén.” Ezt tükrözi a germán panteon kettős neve is. Míg az északi germán törzseknél Odin (Odhinn) és Thor szerepelt, addig a déli törzseknél Wotan (Wuotan) és Donnar volt a megfelelőjük. „Mindez azt is jelenti, hogy egységes germán vallásról csak nagy fenntartásokkal és helyi eltérések számbavételével

szólhatunk.” Például Norvégiában nem Odin volt a főisten – ahogyan az az Eddákban van írva – hanem Thor; a svédek pedig Freyt tisztelték, mint főistent. A mítoszokat keletkezésük idején az emberek valóságként élték meg és hitték, hogy amit a mítosz elbeszél az egyszer tényleg megtörtént úgy, ahogy azt megismerték. A mitológiai személyek éppoly valóságosak voltak számukra, mint az objektív valóság emberei, vagy állatai. Így ezek a személyek ezeknél az embereknél nem szimbólumok, jelképek vagy hajdanvolt királyok voltak, hanem mitológiai lények, óriások, törpék vagy épp istenek. Szemléletük csupán abban különbözik, hogy más axiómát választanak kiindulópontként, de ettől eltekintve teljesen logikusan építik fel saját vallásukat, mely egységbe fogja a világot. „Elvileg semmi sem utal arra, hogy a primitív ember másképp gondolkodna, érezne vagy észlelne, mint mi. Lelki funkciói lényegében ugyanazok, azonban az előfeltevései mások...”

A skandináv mítoszokat főként a két Eddából ismerjük. Ez egyiket úgy is nevezik, hogy Edda-versek vagy Verses Edda, amit 1260 körül írtak és egy bizonyos Sæmund írásának is tartanak – Bernáth szerint helytelenül. A másikat Próza-Eddának hívják és valamikor 1220 és 1230 között készülhetett – bizonyíthatóan – Sturla-fia Snorri által (Snorri Sturluson). Az utóbbi Edda, azonban már úgy áll ehhez a mitológiához, mint később a mítoszkutatók.

Snorri Eddája a Bibliai teremtés történettel kezdődik, s a történetet egészen Noéig viszi, természetesen nagy vonalakban. „Hajdan az emberek elhagyták Istent, aki Özönvízzel és Bábellel büntette őket, de istenített királyyaival (Szaturnusz, Priamosz, majd Óðin) Trója utóbb új aranykort teremtett. Ezt zilálta szét Róma imperializmusa, menekülésre kényszerítve Óðint és népét, egyre északabbra, ahol is ősi trójai törvények alapján új országokat (Szászföld, Dánia, Svédország, Norvégia) virágoztatnak fel. Magyarul: a pogány istenek végtére is csak istenített mediterrán királyok leszármazottai, ahogyan azt Euhémerosz görög író is magyarázza.” Ez az euhemerisztikus magyarázat keresztény szerzőknél szinte általános volt. Csak így tudták összeegyeztetni ezt a pogány vallást a kor keresztény szemléletével. Hasonló szemléletben írt Saxo (Sakse) Grammaticus *A dánok cselekedetei* című munkájában. Baldurt és Hödurt skandináv isteneket lovagokként és királyokként tüntetett fel, s olyan történetet mesél el amit, máshol nem lehet találni. Például Odin száműzetéséről illetve Baldur másképp megesett haláláról. „A Próza-Edda euhemerisztikus istenfelfogásán azonban végig átszűrődik a mítosz valóságként való elfogadása, annak ellenére, hogy a kereszténység Izlandon két és negyed évszázaddal a Próza-Edda megszületése előtt vált hivatalos vallássá...” Itt még a történeteknek valóságosnak fogták fel, azonban szereplőit már egyszerű halandókként, kik tetteik által nyertek hallhatatlanságot nevüknek, akár Odüsszeusz esetében, ki istenek akaratával is dacolt.

Az Edda műveket megelőzte egy IX. századi költemény, mely a *Mutspelli* vagy *Muspilli* (*Világégés*) címet viselte. Ezt „829-ben Németh Lajos egy regensburgi kéziratban kapta ajándékba...” Ez a munka kitűnő példa arra, hogy a skandináv mítoszok hatással voltak a keresztény kultúrára, akár még az Eddák megírása előtt. Az Apokalipszist meséli el, „...a világ vége és az utolsó ítélet még egészen az Edda-beli pogány vonásokkal van rajzolva, csakhogy az istenek most szentek-

ké, Muspelheim fiai ördöggé és Antikrisztussá változtak.” Itt tehát már a keresztény világszemlélet részeként találkozhatunk a Muspel-fiakkal.

Mikor az istenek és mitológiai lények allegorikus értelmezést kapnak, akkor az adott vallást vagy mitológiát már semmiképpen nem valóságként élik meg. A „mítosz olyan történet, amelyet ott, ahol megszületett és élt, valóságként éltek meg, bármily valószerűtlen is volt.” Akkor már nem élő hagyomány, hanem egy olyan mítosz, melyet már nem értenek, ezért azt magyarázni kell. A magyarázatok nyomán lesz az istenekből allegória vagy jelkép. Ekkor vagy egy új vallás miatt kényszerül az ember magyarázni elődei hitét vagy egyszerűen isteneit letaszította trónjáról, de még nem tudott tőlük teljes mértékben elszakadni. Ha valaki vagy valami allegória illetve szimbólum lesz, onnantól már más közegbe is beilleszthető. Ilyen volt Loki, ki később a Tüzet jelképezte, majd ezt továbbgondolva akár Prométheusként is megjelenhetett. Volt idő mikor a Tűz jelképezte Lokit, viszont később az isten személye elhomályosult s a szerepek felcserélődtek. Loki jelképezte a Tüzet. De a legszembetűnőbb maga Hel, Loki és Angurboda lánya, Fenrir és Jörmungand húga, kit az Alvilág – Niflheim – úrnőjévé tették meg az Asgard-i istenek. Később Hel nevével jelölték Niflheimet is, akárcsak a görögöknél Hádész esetében. A keresztények a X. század környékén kezdték használni Heltt, mint az alvilágot más néven a poklot. „Régiség szövődik össze új dolgokkal, pogányság kereszténységgel, hitregék fűződnek történeti személyekhez s mondákká és legendákká válnak, mint a Thor-mítosz a Szent Wolfgang remetéről szóló legendában...” Tehát a német kereszténységet végig körülöngte ősi isteneinek emléke. Itt még ki kell térnem arra, hogy Thor neve nem csak allegória, jelkép vagy épp szimbólumként maradt fenn, hanem neve fennmaradt „...az angol Thursday, a dán-norvég-svéd torsdag, a német Donnerstag, a holland donderdag...” neveiben, aminek a magyar csütörtök felel meg. Így akár Csütörtök úrként is lehetne említeni Neil Gaiman nyomán.

Annak ellenére, hogy a kereszténységre hatott – ha nem is jelentősen csak részleteiben – a skandináv mitológia és maguk az Eddák 400 év múlva bukkannak csak fel III. Frigyes dán király királyi könyvtárában.

A romantika teljesen új viszonyt alakított ki a mítoszokkal szemben. A romantikus filozófia valóságnak fogadta el a mítoszt és a nép alkotásának tekintette azt. Elfogadta azt a tényt, hogy a mítoszt valóságként élte meg az a közösség, melyben az létrejött. „Másfelől azonban a romantika úgy tekintette valóságnak a mítoszt, mint a költészetet (márpedig a romantikusok jó részénél a költészet maga a Valóság) vagy mint vallást (márpedig a romantikusok jó részénél a vallás azonos az Igazsággal, aminthogy a természet azonos Istennel)... ha a mítosz költői fikció, akkor azt kell keresni, mit fejez ki vagy mit jelképez ez a fikció. Ha pedig a mítosz vallás, akkor a benne rejlő vallásos igazságot kell megkeresni.”

Ebben a közegben élesztette újjá észak elfeledett isteneit Friedrich Hebbel (1813-1863). „Régi és új, pogány germán heroizmus és keresztény erkölcs konfliktusa Hebbel utolsó nagy vállalkozásában, a Nibelung-mondából készült és 1861-ben Weimarban bemutatott drámatrilógiában is fontos szerepet kap.” Azonban Hebbel művei német nyelvterületen nem voltak igazán népszerűek, valószínűleg elvontságuk és spekulatív alapvetésük miatt.

Igazán ismertté azonban Richard Wagner (1813-1883) teszi a Nibelungok-gyűrűje című opera-tetralógiájával, aminek szövegét maga a zeneszerző írta. Wagner azonban a Nibelung mondát ötvözte a Ragnarökkel, így szerepelhetett benne konkrétan Odin Brünhild mellett.

Wagner 25 évig dolgozott ezen a monumentális alkotáson, melynek következtében egy 4 estét betöltő, csaknem 17 óráig tartó Ring lett. Alapkérdése: szerelem vagy hatalom, hiszen aki a szerelmet választja, elesik a hatalomtól és a világalomtól; aki pedig a hatalmat választja, le kell mondania az igazi szerelemről, s vele együtt az igazi boldogságról. Sokan úgy gondolták, hogy a mítosz leple alatt korát bírálta. Wagner egy új közösségi művészetet próbált létrehozni a kor szellemének megfelelően. „Ez az új dráma Wagner hite szerint ’Gesamtkunstwerk’, vagyis az összes művészetet; a zenét, az irodalmat, a képzőművészetet magába olvasztó és ezáltal valamennyinél magasabb rendű lett volna.” Mindezt a romantikus mitizáló felfogásban, ami a civilizáció tagadásával keveredett.

Richard Wagner 1876-ban saját színházat, Festspielhaust nyitott Bayreuth-ban. Az épület homlokzatán Wotan és népe örködik. „A szimbolikus értelmű freskón a Wagner-zenedrámák hőse az örökvándor Wotan – akiben a szerző saját személyét jelenítette meg – a békevárnak nevezett lak fölé terjeszti kezét. S mint házigazda, így mutatja be otthonát: *Mit balul vétettem, im e házban nyugovóra lelt, vélt válságok békevára – így hívom hát e helyt...*”

A századfordulón már megszaporodtak az Edda-másolatok, fordítások és újrakiadások, amiket természetesen neves szecessziós művészek illusztráltak. 1895-ben kiadtak egy Edda-verseket Lorenz Flörich illusztrációival, majd 1908-ban *The elder Edda commonly called Sæmund's Edda edited and translated by Olive Bray* című kiadás mely szintén a verses Eddát dolgozta fel. Utóbbit Collingwood illusztrálta. Ugyanebben az évben jelent meg Hamilton Wright *Norse Stories Retold from the Eddas* című munkája George Wright illusztrációjával. Itt valószínűleg nem egy fordításról, hanem egy feldolgozásról. Ugyanakkor Roman von Arnold Bagenauer 1900-ban lefordította ószász nyelvről a *Muspilli*-t. Magyar vonatkozásban Heinrich Gusztáv foglalkozott behatóbban ezzel a témával, amit rendszeresen meg is jelentetett az Akadémiai Értesítőben és az Egyetemes Philologiai Közlönyben. Később pedig Latkóczy Mihály írt egy ismertető jellegű írást az északi mitológiáról – többek közt.

A XX. században már nem voltak ismeretlenek ezek a történetek, s ezt a mítoszt használta fel Hitler is, mikor meghirdette a wotanizmus eszméjét. Amerikában a '40-es években pedig a Marvel képregény stúdió teremtett egy szuperhőst, kit alapjában véve Thorról mintáztak, de erről bővebben később.

2. Thor a művészetben

2.1. Thor Európában kezdetektől a XVII. századig

Latkóczy Mihály szerint a germán törzsek eredetileg nem ábrázolták isteneiket, hiszen az Ászokat Égieknek is nevezték, a Vánokat, Vanirokat, pedig Ragyogó Isteneknek. Rómaiak példáját látva adtak emberi alakot isteneiknek. „... A népvándorlás hősei, a vitézségükben és nagyravágyásukban egyaránt szertelen

normannok és wikingek, maguk ajánlkoztak mintaképül az istenek és hősök alakjához.” Ezt azonban más kutatók nem erősítették meg.

Dániában a X. században az Odin-kultusz államvallássá emelkedett, melyet természetesen a király is támogatótt. Kettős célja volt: szembeszálljon a kereszténységgel és dicsőítse a királyt. Ezt bizonyítják az Odin-helynevek a feltételezett központi hatalomhoz való közelsége. „Minden királynak több kultusszal is meg kellett egyeznie: Dániában Odin mellett ott volt Tyr és Thor, Svialandban Thor és Frey-Njörd, Délkelet-Norvégiában Ullr és Thor.” Ennek megfelelően a királyok, hogy biztosítsák jogukat a trónra olyan felmenőkkel álltak elő, melyekből kitűnik, hogy ősapjuk egy Asgardi isten. Sok helyen Odinra (Wotanra, Wodanra) vezették vissza őseiket, de akadtak olyanok is, kik Thor és Sif házasságáig vezették vissza családfájukat.

Thor népszerűségére utal, hogy 7-10. századi rúnafeliratokon legtöbbször az ő nevét örökítették meg, s több 10-11. századi versstrófa maradt fenn róla. Például az egyik Ladogában előkerült X. századi függő ezt írja: „THORNAK BATOR-SÁG RÚNÁI VANNAK./ NE VIGYEN EL AZ ÓRIÁSOK VÉGZETE./ ODIN AD/ ÉRTELMET valamint LÓ.”

Több rúna is kapcsolatba hozható személyével Bernard King szerint. Az egyik

ilyen rúna a *'raido'* , mely lovaglást (ride), utazást (journey) és utat (way) jelenthet elsősorban. Azonban ezek a rúnák nem betűk voltak, hanem az északi mágia hordozói, s így jelentéskörük meglehetősen tág volt. Ez a rúna tehát jelenthetett még kocsikereket, kocsin vagy lóháton tett hosszú utazást. „Ez a rúna valószínűleg az utazók védelmét volt hivatott biztosítani.” Ezen a ponton sokszor kapcsolatba hozták Thorral is, illetve a *'reid'* szó északon egyaránt jelentett járművet és mennydörgést, ami egyértelműen Thor szekerét is jelenthette. A másik rúna már nem ilyen egyértelműen köthető a hatalmas istenhez, csak egyik legerősebb

ellenfeléhez. Ez a rúna a *'thurisaz'* , melynek jelentése vitatott. Jelentheti, hogy óriás, troll, démon vagy más ártó szándékú lény. „Azt mondják, leírása felébreszti az alvó démonokat, s úgy ismerik, mint Hrungnir óriás – Thor legendás ellenfele - háromszögletű szívét. Mások szerint fallikus szimbólum.

Uppsalai templomban főistenként tisztelték Thort, Odin és Frey mellett, s a XI. század elején még Kijevben állt egy Turova božnica, azaz Thor templom.

Trondheimi templomban is az ő ábrázolásai voltak a fő látványosság. Több bronzszobor készült róla, ahol főként csak híres kalapácsáról lehet felismerni (4. ábra).

Thor jelképe természetesen maga Mjöllnir volt, amitől soha sem vált meg. Ennek megfelelően igen elterjedt volt a Thor-kalapács-amulett, mely szerencsét hozott és védelmet biztosított (1. ábra). „Ugyanezen jellel áldották meg a házasságokat, és ezt helyezték el a sírokon is, a lelkek nyugalmáért.” A kalapács formája később keresztte alakult – sok helyen fordított latin kereszt. „A skandinávoknál a T alakú kereszt Tór isten kalapácsa, a vihar, a villámlás, az eső és a termékenység jele...” Thor ábrázolása itt kimerült abban, hogy kalapácsával jelezzék, hogy ki is ő. Később a kalapács az ószövetségben az Úr büntető ereje, majd a keresztény felfogásban Krisztus megkínzásánál a szenvedés egyik eszköze.

A XIII. században jelent meg először írásos formában Thor külleme az Edda művekben. Hatalmas termetű, vörös szakállú átható tekintetű harcos. Itt már megvolt rá az igény, hogy ezeknek az isteneknek létrehozzanak egy olyan egyezményes ábrázolását, melyről mindenki felismeri őket, hasonlóan az antik istenekhez. Azonban a két Edda ehhez a feladathoz nem volt elég, s mivel itt főként viking istenekként tekintettek rájuk, természetesen viking külsőt kaptak.

Ezzel egy időben a kereszténység minden más vallást száműzött, s így pogány istenekből hősök illetve démonok lettek. „A keresztények természetesen régi el-lenségeinek tekintették a többi istent, és az ellenük folytatott harc minden szintjén több száz éves gyakorlatuk volt; máris a hét napjainak szerepkörébe üzték őket a régi Mars, Merkúr, Jupiter és Vénusz helyére, szétszórva vagy háttérbe szorítva kultuszaikat a kontinensen és a Britt-szigetek nagy részén.” Ilyen közegben már észak istenei csak allegóriaként vagy egyszerű jelképként élhettek és éledhettek újjá. Így váltak az Arany Ászokból egyszerű fényes pajzsú és nagyhatalmú hősökké vagy ártó ördögökké (pl. Loki esetében). „A hős mindig a legnagyobb vagy legerőteljesebb törekvést testesíti meg, vagy pedig azt, amivé ez a törekvés válhat, és egyúttal azt is, amit leginkább szeretnénk megvalósítani. Ezért mindig nagyon fontos, hogy a hősmotívumot milyen fantázia kíséri.” Az ember viszont fantáziája termékeit környezetéből veszi. Tehát Odin fia a történelem folyamán mindig a kor ízlésének, stílusának megfelelő formát kapta. Thort ezek után csak, mint egzotikus mítosz szereplőjeként tekintettek, mely egy irodalmi fikció volt a primitív pogány északi emberektől.

Néhány skandináv kutató, főként A. Olrik úgy gondolja, hogy a lappok (skandináviai szaamok) hiedelmei kapcsolatba hozhatóak a skandináv panteon isteneivel. Ezt alátámasztva hivatkoznak egy olyan emlékre, „...amelyet még a 17. sz.-ban jegyeztek le: az 'ézzengés-öreg' (Horagalles, állítólag a Tore Karl, vagyis Tór-ember szóból), akinek miniatúr kalapáccsal áldoznak, megfelel Tórnak...” Ez mindenképp azt jelenti, hogy bár lappangva, de Thor mindvégig jelen volt északon.

Első jelentősebb ábrázolása a 17. századi Edda versek másolatának illusztrációiban maradt fenn. Az egyik illusztráción maga Thor látható (2. ábra), kezében Mjöllnirrel, másik kezében egy varázspálcával, mely segít neki átjutni a vizeken. Mindkét tárgy jellemzően Thoré. Ruhája szokatlan valószínűleg korabeli ruházatot vették alapul az illusztráció készítői.

Egy másik illusztrációiban a csodálatos halászat jelenete látható (3. ábra). Thort itt csak a kalapácsáról és csak az ének ismeretével tudjuk beazonosítani. Hymir az óriás, Try apja szinte ugyanúgy néz ki, mint maga az Asgardi isten csak a ruhája kissé eltérő. Itt azonban sem szarvas sisak, sem szárnyas sisak nem jelenik meg – ezek későbbi kiegészítői a skandináv isteneknek -, hanem valamiféle korabeli fejfedő. Itt az isten és az óriás úgy jelenik meg, mint bármely más földi halandó. Ez természetesen a keresztény szemléletben uralkodó euhemerisztikus felfogásnak köszönhető.

2.2. Thor a klasszicizmusban - Antik módra lefestett Thor

A keresztény vallás már nem képes egybetartani Európa népeit és generációit. A XIX. században lassan Isten allegóriává, jelképpé és szimbólummá vált, az új értékrendet pedig kezdetben maga a nacionalizmus hordozza, s az úgynevezett nyugati kultúra a fejlődő tömegkommunikációs eszközei ezt a tendenciát erősítették.

Az Egyház 'trónfosztásával' helyét a nemzeti értékek vették át. A kultúra újra szerveződött a nacionalizmus illetve nemzeti vonalon. Az Egyház szakrális nyelve a latin volt, ami erősítette az elképzelt közösség eszméjét. A nacionalizmus úgynevezett szakrális nyelve, pedig az adott nemzet nyelve lett. Mindezekhez hozzátartozott az a jelenség, hogy a nemzetek elkezdték gyártani hagyományait, mítoszait, s önmagukat megtenni az első és kiválasztott népek. A XIX. században majd minden nemzetnél jelentkezett ez az igény és ezt sokan ki is elégítették. Tehát a nemzeti szemlélet önmagát tekintette központnak, s ez legfőképp a történetírásban, történelemtudományban és irodalomban figyelhető meg. Az említett tudományokban, ezekben az időkben mind létrejött a nemzeti változata is.

Ebben a közegben a kultúra ismét egy olyan módszerhez nyúl, mely nem igazán vált be, viszont a problémát ideiglenesen megszüntette. Ez volt a klasszicizmus a művészetben és ebben a korban fedezték fel újra a régmúlt isteneit. Azonban a korszakra ez az antik hagyomány mindenre rányomta bélyegét.

XVIII. és XIX. század elején észak isteneit úgy ábrázolták akár az összes többi pogány – főként antik – istenséget. Ezekben az időkben nehezen lehetett elkülöníteni őket ábrázolásuk alapján. Újra felszínre kerültek a pogány hagyományok és történetek, melyeket eleinte csak, mint költői és irodalmi teljesítménynek tekintettek. Itt érhető tetten az, hogy Thor őstípusa átértékelődött. Ebből a szerethető és nehéz felfogású istenből a romantika eszméje egy olyan hőst faragott, akit inkább tisztelnek, akár Héraklést, Zeust vagy Jupitert. Egy olyan antik bajnokot faragtak belőle, kit emberi mércéhez már nem lehet mérni, azzal ellentétben, hogy az eddikus istenek nagyon is emberiek voltak. Érdekes megjegyezni, hogy ebben az időszakban a művészet újra felfedezte magának az antik hagyományokat, főként az építészet területén.

Ebben a szellemben készült Henry Fuseli (1741-1825) 1788-as képe, melyen Thort és Jörmungandot ábrázolta a csodálatos halászat keretében (4. ábra). Itt mindenképp a Verses Edda volt a forrása, hiszen más változatokban Hymir nem szerepel benne. A forrás ellenére eltér az abban megjelenített Thortól és itt egy fiatal mezítelen férfiként ábrázolja, ki egy hatalmas vízi kígyót próbál agyonütni egy kalapáccsal, amit alig lehet észrevenni. Thor itt egy tetterős fiatalember, ki zsinórnak egy láncot használ. A helyszín ismét a tengerben hánykolódó Hymir csónakja, ami szinte a semmiben lebeg. Hymir rémulten mered Thorra, miközben megpróbál elbújni a csónak elejében. Mind kettőjüket mezítelenül ábrázolta a barokk művész, ezért Thort csak a kontextusból illetve a feje mögé emelt Mjöllnirről ismerhető fel, amivel épp lesújtani készül. Fuseli ezen képén is érződik az álmok iránti vonzalma. Maga a környezet meglehetősen sejtelmes, nem tudni, hogy mi bukkan elő még a homályból. Hymir ezt a félelmet testesíti meg, mikor a hajó orrában kuporogva várja, hogy Thor mikor sújt le. Az egész egy jelenésként hat, amit a bal

felső sarokban kuporgó alak – talán maga az álmódó – mintegy kívülről szemlélve lebeg a semmiben.

Fuseli itt a mítoszt, mint látomásos költeményt kezelte, ezért oly álomszerű. Itt tehát már a mítosz tipikus romantikus felfogásával állunk szemben. Valóságosnak fogta fel, de csak annyira, ahogy az álmainkat megálmodásuk pillanatában.

Pszichológiai értelemben a megvilágított Thor a tudat és annak tudatos szándékát fejezi ki, emellett a sötét környezet kísértetiesen emlékeztet Jung sötét táj hasonlatára, mikor a tudattalant írta le. Jörmungand ebben a megvilágításban azokat az erőket, állatokat és természeti csapásokat jelképezhet, melyektől az ember ősidők óta joggal félhetett. Ebben az értelemben az óriás – itt inkább vadember – az emberekben élő ösztönlényt testesíti meg, aki retteg a sötétségből és az ismeretlenből felbukkanó szörnyektől, s általában az ismerentől. Thor itt a tudatos értelemmel rendelkező szellem, aki legyőzi félelmét és környezetét maga alakítja. Itt Thor, mint a tudat fényessége megfékezi a tudattalانبól előtörő elemeket, melyek veszélyeztetnék magát az egész elmét.

H. E. Freund is hasonló képen jelenítette meg észak isteneit, mint Fuseli. Ő azonban szoborként alkotta meg Thort 1829-ben (előtte Odint 1825-1827), s kevésbé misztikusan dolgozta fel a témát. Thor itt Mjöllnirre támaszkodva ül, s figyel valamire. Talán örökődik az emberek világa felett? Thor az antik hősökhoz és istenekhez hasonlóan mezítelenül van ábrázolva, s északi barbár jellegét csak a kezében fogott bőr ágyékkötő jelzi. Frizurája is inkább a görög hagyományokat idézi semmint a vikingeket.

Lorenz Frölich (1820-1908) dán festő is foglalkozott ezzel a témával. Az Edda-versek 1895-ös kiadású illusztrációiban a Ragnaröket szétbontotta párharcokra. Itt most nem térek ki Odin és Fenrir illetve Frey és Surt viadalára, csupán Thorra és ellenfelére Jörmungandra (6. ábra). Ezt az illusztrációt 1895-ben készítette, valószínűleg magának az Eddának. Ugyanis a párharcot kétszer is megörökítette: egyszer magát a küzdelmet; másodszor Thor halálát.

Maga a párharc egy organikus keretbe foglalja a küzdőket, s azt a pillanatot ragadta meg, mikor lesújtani készül Thor. Thor itt egy erőteljes mezítelen férfi, akit csak ellenfeléről és kalapácsáról lehet felismerni. Jörmungand viszont itt valamiféle szárnyas kígyóként van megjelenítve, mint valami sárkány. Méreteiben nem oly tekintélyt parancsoló, mint a korábbi művészeknél, viszont itt szinte körül öleli az Ász istent.

Thor halálánál (7. ábra) a központi figura maga a halott isten, ki 9 lépést tett meg ellenfele megölése után. Ezt a távolság is érzékelteti, hiszen a Világkígyó kissé hátrébb fekszik holtan. Az égbolton valószínűleg a Ragnarök után feltámadt – Baldur és Höd – illetve az életben maradtak – Vidar, Magni, Modi – istenek ünnepelnek. Ő is antik görög istenekként ábrázolják a skandináv isteneket. Hosszú haja és szakála ebben a helyzetben inkább Zeuszra vagy Poszeidónra emlékeztet.

Egyedül kalapácsa miatt ismerjük fel, hogy ő nem antik, hanem északi istenség. Flörich egy másik festményén Thor a csodálatos halászat történetét dolgozta fel (8. ábra). Thort itt is csak a jelenetből illetve kalapácsáról lehet felismerni, mellyel éppen csapást készül mérni a Midgard-féregre. Mindemellett megjelenítette Thor erővét, mely szemérmesen eltakarja férfiúi jegyét. Hymir itt is félelemtől reszket-

ve húzódik meg a csónak legtávolabbi végében, itt is az az ősi félelem figyelhető meg, mellyel az ember viseltet a kígyók iránt. Ász isten és az óriás között van némi különbség, mert itt az óriás hajlott hátával és kuporgó testtartásával inkább egy vademberre emlékeztet. Mintha az óriás egy olyan környezetben – talán egy ősi közösségben – élt volna, ahol a kígyóval az ember még nem mert szembe szállni, azonban a páratlan bátorságú hős igen. Így Hymirrel ellentétben Thor dőlően áll a majdnem felboruló csónakban. Maga a környezet is Thor szándékát fejezi ki, mivel a villám Thor szimbóluma is – mennydörgés isten lévén. Thor tekintete átható, látni benne, hogy tudja mit akar.

Maga a kompozíció átlós szerkesztésű, s a szemet szinte vezeti Mjöllnirtól kezdve a zsinóron keresztül egészen Jörmungand fejéig. Ezt némiképp megtöri a villám, mely inkább csak kiemeli a csodálatos halászat motívumát. Hymir ugyanakkor a Világkígyó ellensúlyozása miatt ül Thor mögött, így annak ellenére, hogy a csónakba már ömlik be a víz, mégis az egyensúlyt erősíti. Thort Frölich egy egyszerű módon emelte ki, lényegében ő a legvilágosabb alak – lévén a Fényes Istenek családjából való. Ez jelentheti isteni voltát, vagy egyszerűen csak azt, hogy ő a kép főszereplője. Jörmungand azonban pontosan az ellentéte. Alulról tör felfelé s Thorral ellentétben ő éjfekete, csak két fényforrás van rajta: szeme világa és a szájából előtörő fény – erősíti sárkány voltát. A borús ég csak erősíti ezt a drámai feszültséget.

Hasonló pszichológiai tartalmat lehet itt felfedezni, mint Henry Fuseli esetében. Azonban itt Hymir mintha érdeklődve figyelné a Mingard-férget, alig vagy egyáltalán nem törődve a csónakba ömlő vízzel. Itt már nem azt a bizonyos ösrettegest testesíti meg, hanem csupán félelmet, mely vegyül nem kevés kíváncsisággal. Stockholmban egy köztéri szobor áll, melyet Anders Wissler készített a XIX. században. Thor szobra *Torsfiske* címet (9. ábra) viseli, s a csodálatos halászat történetét dolgozza fel. Itt már nem csónakban ül, hanem sziklán áll, s nincs jelen Hymir sem. Jörmungand itt valamiféle vízi sárkányként jelenik meg, Thor pedig egy valódi antik atlétaaként. Kompozíciója átlós, amit Thor mozdulata erősít, s amit maga a Világkígyóban ér véget.

2.3. Romantikában a pogány istenek – Lovagias Thor és a viking Donnar

A XIX. század második felében éledtek újjá – főként építészeti vonatkozásban – a középkori – román és gótikus – stílusok, melyet a művészettörténet historizmusként tart számon. Így Thor antik külsejű hősből középkori lovaggá vagy királlyá lépett elő. Ennek az ábrázolási stílusnak elterjedése sokat köszönhetett Wagnernek.

Döntően Odin – ezért később Thor – ábrázolását Carl Emil Doepler (1824-1905) határozta meg, mivel ő tervezte meg a jelmezeket Richard Wagner *Nibelungok gyűrűje* című operájához. Nála jelent meg először a szárnyas sisak mint Odin sisakja. Ez abból adódott, hogy „...a késő római időkben Woden (Wotan) néven a Merkúrról, a szélhámosról, utazóról, kereskedőről, vezetőről és tanítóról elnevezett nap lett az övé.” Emiatt kapta meg Mercurius szárnyas sisakját a Mindennek Atyja. Odint természetesen vándor élete folytán Mercuriusszal azonosították.

Készített egy illusztrációt Thorhoz (10. ábra). Itt a hegyekbe helyezte az Ász istent egy jellegzetes mozdulatával – majd mindenhol így tartja a fegyverét – s mellette híres szekere. Címe *Thor oder Thunder*. Ruhája szokatlan valószínűleg romantikus miszticizmussal átfűtött északi barbárok királyi öltözékét vették alapul, azonban szekere emlékeztet még a római fogatokra. Maga a táji környezet is a romantikusok által kedvelt titokzatos, s némiképp eltűzött hegyeket formázza meg – akár Caspar David Friedrich esetében -, de ez az adott korra jellemző volt.

Mårten Eskil Winge (1825-1896) egy svéd művész volt, kinek fő témája a skandináv mitológia volt. 1872-ben meg is festette Thort egyik keleti hadjáratán, mikor az Óriások ellen vonult (11. ábra). Thort itt szerekén ábrázolta, szőke hajjal – ami valószínűleg isteni eredetét hivatott jelképezni – és Morzsoló nevű kalapácsával, ami szikrázott a villámoktól. Piros ujjatlan ruhájában pontos ellentétje az óriásoknak, kik félmegtelen vagy csak bőrbe bugyolálva menekülnek a Hatalmas Thor elől. Itt is az óriások nem roppant erejű hatalmas emberekként vannak megjelenítve, hanem vadembereknek, kiket Thor jogosan pusztít. Wagneri koncepciót tükrözni, s nem az antik jellegű ábrázolást. Azonban itt is eltér a leírt eddikus Thortól, mivel vörös haj helyett aranyszínű, s arcszörzete nincs. Vörös ruhája valószínűleg az életet képviseli, mintegy utalásképp Thor védelmi szerepére.

Tíz évvel később (1882) ismét egy más jellegű Thor kerül a színre Friedrich Wilhelm Heine (1845-1921) tolmácsolásában. Témája természetesen az Istenek Alkonya – Istenek Végzete – a Ragnarök (12. ábra). Itt felsorakoztatta az összes jelentősebb Asgardi istent és azoknak ellenfeleit. Nála is már jelen van a szárnyas sisak – ami eredetileg Mercuriusé volt – Odin fején. Thor itt koronát visel, valószínűleg azért, mert sok helyen őt tartották az Ászok vezérének és őt hozták kapcsolatba Jupiterrel. Háttér gyanánt a Bifrösztöt jelenítette meg, ahol a Múspelfiak átkeltek Asgardba. Az Asgardi istenek tekintetében ez az ábrázolás mérföldkő volt, hiszen ezentúl már nem idegen tőlük a szárnyas sisak képzete.

Thor esetében itt két hagyomány olvad össze. Egyrészt a római, amely északi isteneit a saját isteneik jelzőivel illetve neveivel látta el; illetve a dán hagyomány, amely Thor koronájában nyilvánul meg, főisten rangjára utalva. Thor itt egy középkori lovagkirály öltözékében, pajzzsal a kezében próbálja féken tartani a Világkigyót. Eddig nem született ilyen jellegű ábrázolás. Ha csak magát Thort nézzük, már nem az az egyszerű felfogású és népszerű isten, akivel az Eddákban megismerkedhetünk, sokkal inkább már egy lovagra ismerünk rá, ki koronával a fején harcra vonul – akár Szent László. Itt már nem az a szeretetre méltó, de erős isten, hanem egy vezér, főisten, kit inkább fél és tisztel az ember. Nála nem a parasztok és dolgos emberek védője, hanem a saját népének és az emberek világának eszményített, rendíthetetlen őre.

Lorenz Flörich egy másik munkáján (1907) Thort önállóan ábrázolta (13. ábra). Azonban már itt is egy északi barbár fejedelemekként jelenik meg. A fél vállán átvett bunda egyértelműen a barbár északra utal, s alatta pedig egy olyan ruhát visel melyet Mårten Eskil Winge Thorja viselt. Csodálatos kalapácsa itt nem olyan hangsúlyos, annak ellenére sem, hogy a kezében fogja.

Johannes Gehrts (1855-1921) 1899-ben készített egy Istenek Alkonya című illusztrációt (14. ábra). Fő jelenet a középben küzdő Odin és Fenrir farkas. Thor mö-

göttük éppen leütni készül a Világkígyót, ugyanakkor a valkűrök és Surt népe, a lángóriások rontanak egymásnak háttér gyanánt. Odin itt is szárnyas sisakban jelenik meg, viszont Thor itt már nem kap oly kitüntetett figyelmet. A drámai hatást maga az égbolt is erősíti, mivel Surttal megérkeztek a sötét fellegek, viszont az istenek oldalán még világlik a Nap. Az égbolt mindenképp a Fényes Istenek és a káosz erőinek harcát hivatott kiemelni.

Emil Doepler 1905-ben egy sorozatot festett a skandináv mitológiát feldolgozva. Ragnarököt ő három részben tárgyalta. Az első képen Odin és Fenrir párharca illetve Frey és Surt küzdelme látható, míg a második képen Thor és a Világkígyó küzdelme látható (15.ábra) lángoló Asgarddal a háttérben. Utóbbinál azt a pillanatot ragadta meg, mikor a Midgard-sárkány épp kiereszti mérgét Thorra, aki azonban a mozdulat befejeztével már szétzúzza a Roppant Földöv fejét. Thor piros palástjában úgy fest, akár egy középkori uralkodó, s az egész jelenet olyan mintha egy középkori várostromról készült volna illusztráció.

George Wright (1872-1951) is készített egy Ragnarök témájú illusztrációt *Then the awful fight began* címmel (16.ábra). Ez az illusztráció Hamilton Wright *Norse Stories Retold from the Eddas* című könyvének 240. oldalán található, amit 1908-ban New Yorkban adtak ki. Az ábrázolás meglehetősen zsúfolt, s csak az ismeri fel szereplőit, aki tudja, hogy mit keressen. A képen középen Sleipniren – Suhanón – lovagló Odin tűnik föl elsőként, ki már párviadalra is kelt Fenrirrel. Mellette Thor küzd végzetével. Odin fején ismét ott van Mercurius sisakára emlékeztető szárnyas sisak.

Maga a kompozíció meglehetősen zsúfolt, s ezzel próbálja a csata hevét fokozni. A szereplőket nehezen lehet felismerni, mivel majd mind takarásban van. Inkább egy középkori csatára emlékeztet, semmint mitológiai történet illusztrációjára. Thor egyik jellegzetes utazását mutatom be három műalkotás által. Az elsőt Carl Larsson és Gunnar Forssel készítette 1893-ban (17.ábra). Ez azt a jelenetet ábrázolja, mikor Thort felkészíti Loki a Trymmal való találkozására. Éppen a Bríszingek nyakékét rakja fel Thorra. Itt fontos volt, hogy álcázzák Thor kilétét. A női ruhák melyet álca miatt felöltöttek, mindenképp középkori hangulatot áraszt, mintha egy királylány ruhái lennének.

Lorenz Flörich ugyancsak illusztrálta ezt az éneket (18.ábra) az 1895-ös verses Eddához, azonban nála már Loki és Thor már Thor szekerén száguldanak Trym országa felé. A Kecsebakok ura meglehetősen komor, hiszen nem igazán szerett női ruhába bújni. „Szólt akkor Tör./ szörnyű erejű áz:/ 'Elfajzottnak mondanak majd/ a mindenható istenek,/ ha magamra öltöm/ a menyasszonyi fátylat.” Lokit azonban ez láthatóan nem zavarta, hiszen apja ő Fenrir farkasnak, Helnek és Jörmungandnak és anyja Sleipnirnek. Thor ruhája meglehetősen szokatlan. Természetesen az volt a fő szempont, hogy a Mennydörgés Istenét minél jobban eltakarják, azonban süvege meglehetősen szokatlan. Ilyen jellegű süveget a későbbi hagyományok a varázslóknak tulajdonítottak, itt azonban erről szó sem lehet. A középkori udvarokban azonban az előkelő hölgyek hordtak hasonló fejfedőt, s a művész ezt vehette alapul. Thor szekerén feltűnik a szvasztika, mely bizonyosan a mennydörgésre, az elhajított Mjöllnirre, s ez által a termékenységre és körforgásra utal.

Ezen a történeten továbbhaladva Collingwood illusztrációja (19. ábra) következik (1908), mikor is Trym nem bír magával és meg akarja csókolni menyasszonyát – akit Freyának hisz. Thor azonban elhúzódik előle. Trym itt a többi Collingwood illusztrációhoz hasonlóan szőrös vademberként jelenik meg, aminek képzetét csak erősít az asztalon heverő csontok. Thor szinte kétségbeesve próbálja magát tartani a menyasszonyi fátylat. A történet szerint ebből a szorult helyzetéből Loki menti ki, néhány jól irányzott mondattal. Thor ruhája rúnadiszekkel van ellátva, mely között szerepel a szvasztika, melyet Thor kalapácsát vagy szekereét – ami a mennydörgést előidézi - is jelképezheti.

A századfordulón egy új Thor ábrázolás is megjelent az eddigiek mellett, melyben a vikingek őstípusával ötvözték. Ez annyit tesz, hogy amire a 'civilizált' Európa azt mondja vad, barbár és pogány, az mind megtestesült a vikingekben. Johannes Gehrtsnek volt még egy önálló Thor illusztrációja, melyen épp a kecskebakok vontatta kocsiján száguld a felhőkön (20. ábra). Thor szekere, itt csupán egy négy keréssel ellátott orrdíszes falap, melyen a Mennydörgés Istene egyensúlyozni látszik. Ruházata hasonlóan puritán, hiszen egyetlen öltözéke a bunda ágyékkötő, melyet erőve tart. Még ez a megfogalmazás idézi leginkább az eddikus Thort.

Arthur Rackham Donnar illusztrációja (21. ábra) is leginkább egy északi vad barbár főurat idéz, semmint lovagot vagy antik atlétát. Ezt az illusztrációt Wagner *Das Rheingold* című művéhez készítette Rackham. A vadságot a szőrmés ruhák, rőt haja mit a szél felborzolt és a viharos, sziklás táj teremti meg. Itt leginkább az az ember érzése, mintha ő lenne a megtettesült vihar, ki inkább félelmetes és tiszteletreméltó, mint kissé faragatlan és jóakaró.

3. Új hagyományok és modern mítoszok

3.1. Hagyományokhoz nem köthető Thor ábrázolások a XX. század folyamán

A „...szerzett tudás örökíthetősége... lehetővé teszi, hogy a kultúra történelmi fejlődése nagyságrendekkel gyorsabb legyen, mint bármely faj törzsfelődése.” Ez a hagyományozódás generációról generációra természetesen szülők és gyermekeik közt megy végbe. Viszont itt van a probléma gyökere is, ahogy Konrad Lorenz rávilágít a tékozló fiú hasonlatával.

A probléma pedig a felgyorsult fejlődésben és ebben a jelenségben érhető tetten. A szülők vagy elődök tudása és értékrendje az információs társadalom sztrádáján régen lemaradt és valahol a leállósávban kullog, míg az ifjúság – a folyamatos kíváncsisága és új dolgok keresése révén – a külső sávban száguld. Így mikor eljönne az a pillanat, hogy visszatér a szülői házhoz, a két generáció között – szülő és gyermeke – oly nagy lesz a távolság, hogy nem képesek megérteni egymást. Ezért nem történik meg a szülői kultúra áthagyományozódása. Így „...a fiatalság joggal nevezi elavultnak az aktív generációnak még birtokában lévő ismeretanyag jelentős részét.” A fiatalság ezt felismerve akarja a régi hagyományokat kisöpörni, mondván: teremt egy újabbat, ami megfelel a felgyorsult világnak. Ez az új világnézet természetesen a racionalizmus eszköztárát hívná segítség-

gül. „A nem racionális kulturális tudáskincs túlzott lebecsülése és egyidejű ugyanilyen mértékű felértékelése annak, amit az ember... az eszével hoz létre...” nem igazán mozdítja előre kulturális fejlődésünket. Minden generáció okosabbnak hiszi magát az előzőnél és bölcsőbbnek a következőnél.

Itt leginkább azon van a hangsúly, hogy ezzel a fiatal generáció lenézi az idősebbet nyilvánvaló tájékozottságbeli hiányai miatt. Ez viszont gyűlöletet gerjeszt mind két generációban. A családi kötelek is ennek az ellentétnek lesznek az áldozatai.

Mindez természetesen hatással van a művészetekre is, hiszen a művész a mondanivalóját és formavilágát minden esetben az adott kultúrából kölcsönzi. Tehát a művészet olyan, mint egy karkép vagy egy görbe tükör, mindent leképez mely környezetére jellemző.

Itt most már nem időrendben tárgyalom Thor művészi megfogalmazásait, hanem tematikus rendben. Itt az olyan művészek munkáit mutatom be, kik nem köthetőek semmiféle hagyományhoz, mivel saját maguk a saját benső világukban újraértelmezték a mítoszokat, s vele együtt a benne megjelenő isteneket. Itt még az északi mítoszokra többnyire úgy tekintenek, mint világirodalmi műrekre, s benne felvonuló istenekre, mint irodalmi fikciókra.

William Gershom Collingwood (1854-1932) érdeklődésének homlokterében a skandináv mitológia állt. 1872-ben az Oxfordi Egyetemen találkozott John Ruskinnal. 1900-ban tanulta ki a festő mesterséget, s tagja volt akkor már a Viking Klubnak is. Érdeklődésére hatással volt William Morris és John Ruskin.

Thor csodálatos halászatáról készített egy illusztrációt az 1908-ban megjelent *The elder Edda commonly called Sæmund's Edda edited and translated by Olive Bray*-hoz (22.ábra). Meglehetősen szokatlan helyzetben ábrázolta a jelenetet. Thor itt a csónak bal oldali végében ül, s tartja a horgászsinórját, ugyanakkor másik kezében már csapásra emeli kalapácsát. Hymir az óriás, itt úgy jelenik meg, mint egy előember, kinek testét szőr borítja. Az óriásokat gyakran tekintették vadembereknek, s sok helyen ostobák és hatalmasak voltak. Itt azonban egy egyszerű, nem túl erős vademberként jelenik meg. Jörmungand azonban az egész képet elfoglalja, s megerősíti azt, hogy ő egy olyan kígyó, mely a világ tengereiben a szárazföldeket övezi – roppant földöv. Thor ilyen jellegű ábrázolása meglehetősen szokatlan, hiszen valamelyest emlékeztet néhány Krisztus ábrázoláshoz. Nem túl erős testalkattal, Krisztusi arcszörzettel és meglehetősen gondterhelt arckifejezéssel ezt a benyomást erősíti.

Kompozíció itt is átlós szerkesztésű, amit a hajó oldala hangsúlyoz ki leginkább. Ugyanakkor a Világkígyó teste ezt a kompozíciót teljesen felborítja – a csónakkal egyetemben – hiszen a két alakot spirálisan is közre fogja. Bal alsó sarokban maga Thor ül, ezt ellensúlyozva pedig jobb oldalon alul a Midgarg-kígyó feje van. Hymir pedig mint egy szenvedő alany mindezt próbálja csont szerszámával hadonászva elviselni.

Collingwood készített egy Ragnarök illusztrációt (23.ábra) is ugyanebbe az Edda kiadásba. Nála azonban nem a harc dominál, hanem egyszerűen egymás mellé rendeli azokat, akik párharcot vívnak egymással. Erről Latkóczy írása jut eszembe: „... az azok, vagyis a világegyetemnek tartói, oszlopai. Velők szemben állanak

a régibb istenek, kiknek neve csak a skandinávoknál maradt meg, a *tivá-k*. (égiek) vagy *wán-ok* (ragyogók).” A Fényes Istenek itt a világot tartják, mint valami fedelet, s a mitológiai ellenfelek és szörnyek nem délről – alulról – támadnak, hanem északról – fentről – illetve középről. Ez mindenképp azt a benyomást kelti, hogy ezek a világszörnyek az istenek által védett világon belül éltek és onnan támadtak az Arany Ászokra.

A szokatlan ábrázolás a hosszúkás elrendezésből következik, s ez párosul egy egyszerűbb ábrázolási szemlélettel, mely fríz-szerű képet eredményez. A képet két oldalról medvék fogják közre, az egész esemény köztük dől el. Jobb oldalon felül maga a Midgards-Worm – ahogy azt a felirat is tanúsítja – aki mellett maga Thor van. Mellettük sorrendben Odin és Fenris-Wolf. Középen egy szarvas áll, ki „Háncshántó, a szarvas,/ a Had Atyjának kapujánál/ legeli Lérad lombját,/ agancsáról hulldogál/ Hvergelmir forrásvíze,/ megannyi folyam fut onnét.” Fellette három farkas, kik elnyelik a Napot, Holdat és csillagokat. Tryra Gram kutya ront és Freyre a felső szférában Surt vár Lokival, ki kutya képében jelent meg. Maga az ábrázolás inkább hat dekorációnak semmint illusztrációnak. A személyek mellé odaírta a neveket, s a kép aljára pedig a témáját: Ragnarök.

Einar Jónsson készített egy köztéri szobrot (24.ábra) Thor és Elli viadaláról (1939-1940). Itt a mitológiai téma csupán ürügyként van jelen egy meglehetősen szokatlan kompozícióhoz. Itt főként Elli, azaz az Öregség figuráján van a hangsúly, s Thor mintha csak lezárna az egész kompozíciót. Thor itt egyszerű férfiként van ábrázolva. A művész ezzel azt akarta kifejezni, amit maga a történet is sugall, miszerint az Öregséggel mindenkinek szembe kell néznie, meg kell küzdenie, de nem győzhet. Thor a legendás skandináv panteon legerősebb istene sem tudta legyőzni, s az Öregség csak fél térdre kényszerítette.

Időben most nagyot ugorva, viszont még ide tartozik az 1959-es születésű Anker Eli Petersen. „A Postverk Føroya számos bélyege az ő munkája. A bélyegtervezés során a kollázs és a számítógépes grafika eszközeit is használja. Alakjai, motívumai gyakran történelmi gyökerűek. Az újabb skandináv mitológiai témájú bélyegeket ő tervezte.”

Anker Eli Petersen készített egy bélyeget *Odin halála* címmel (25.ábra) 2003-ban. A címnek megfelelően előtérben Odint épp felfalni készül Fenrir farkas, mögötte Surt jön lángpallosával, s háttérben pedig Thor viaskodik még a Világkígyóval. Mindezt úgy előadva, hogy az jól látható, azonban először nem ez tűnik szembe. Thor és a kígyó szinte csak körvonalalaiban van érzékeltetve, Surt már reálisabbnak tűnik. Surt lángjaiba szinte belevész Thor és ellenfele. Thort csak kalapácsáról és mitikus ellenfeléről lehet felismerni, azonban ha valaki nem ismeri a történetet, az nem érti.

A 2004-ben elkészült *Norrøn gudałera – Tóru og Rán* címet viselő bélyegen ő is a csodálatos halászat történetét választotta és párosította Rán óriásnő ugyan-csak halászatával. Thort nála is csak kalapácsáról ismerjük fel, illetve jellegzetes mozdulatáról (26.ábra). Egyébiránt Thor és Hymir két átlagos halászként vannak megjelenítve, s csak a történet ismeretével lehet kitalálni, hogy ki kicsoda. Thornak ilyenfajta ábrázolása hagyomány nélkül áll. Jörmungand azonban itt meglehetősen nagy méretben van képviseltetve, ellenben a XIX. századi példák-

kal. Itt a Világkígyóról tényleg elhisszük, hogy körbeéri Midgardot. Hymir itt a fekete hajú férfi, csak elfordulásával jelzi, hogy menekülni szeretne. Mindenképp érdekes, hogy a bélyeg párja Rán óriásasszonyt ábrázolja épp 'halászat' közben. Rán itt mezítelenül van ábrázolva, ami talán az óriások legendás szépségét hangsúlyozza.

A képek kompozícióját főként a Világkígyó teste határozza meg egy fektetett nyolcas alakban, ami keretezi a két jelenetet. A színek meglehetősen élénkek és formavilága egyszerű, de megfelelőképp kidolgozott. Az alsó sorban kilenc leány van derékig a vízben, ami minden bizonnyal Rán és Ægir 9 lányai. A felső sorban pedig Thor történetei elevenednek meg, köztük az Utgard-Lokinál töltött vendégsége.

3.2. Szarvas sisak Thor fején

A vikingeket viszonylag korán azonosították az észak valamennyi népével, holott a vikingek nem is képviseltek népet. Viking alá minden olyan népet besoroltak és még ma is besorolnak, akik a középkor idején éltek és germán. Sokak számára a viking „...egyfajta szőke barbár, akinek az ernyedtségből való felrázás és a meszterklés eltörlése volt a küldetése... A haladás a gyengék és az elkorcsosultak eltírását követelte már azelőtt is, hogy a darwinisták ezt áltudományos tétellé változtatták volna; mindenekelőtt pedig a tizenkilencedik század kemény szörnyetegeinek romantikus elődökre volt szükségük, akik ugyanúgy készen álltak a pusztításra, a gyűjtögetésre, az utazásra, a tivornyázásra és az apácák ijesztgetésére.” Így a vikingek a barbárságukkal és kegyetlenkedéseikkel az európai fejlődést mozdították előre. Ez a gondolat volt az, ami igazán gyökeret vert az emberek fejébe, s annak ellenére, hogy mennyire voltak brutálisak, mégis sokan vonzóan találták a marcona vadembereket. Ez ugyanúgy jellemző volt a viktoriánus korszakra és az 1950-es 1960-as évek Franciaországára is. Ez természetesen hatott a régészek felfogására.

„Európában a bronzkortól kezdve az ellenség megfélemlítésére, erőfitogtatásra szolgált a sisakok szarvas díszé.” A romantika felfogásában már nem számított, hogy melyik nép illetve törzs régészeti leletei közt találtak ilyen sisakot, hiszen a bronzkorban egészen a középkor végéig a legfélelmetesebb nép csak a viking lehetett. Így születnek a modern hagyományok. Sokak szerint azonban ilyen sisakban sohasem vonultak hadba, sem a vikingek, sem mások, mivel a csatában igencsak hátráltatja viselőjét. Valószínűbb, hogy csak ünnepek alakalmával hordták.

A közemberek számára azonban ez nem számított semmit, s a vikingekre bika-szarvas sisakban az ellenségre rontó vad és könyörtelen pogányként tekintettek. Észak istenei azonban csak a XX. század folyamán kaptak szarvas sisakot. Itt kell megemlítenem Gangus (27.ábra) és Abrar Ajmal (28.ábra) munkáit, kik Thort vad és könyörtelen viking harcospént, szarvas sisakban ábrázolták. Azért is tartom ezt fontosnak, mivel ez az európai köztudatban igencsak meggyökerezett. Főként itt, mint háború istene jelenik meg, s nem, mint termékenység isten.

3.3. Marvel Thor – Thor szárnyas sisakja

Amerika nem rendelkezett olyan mítosszal, amire büszke lehetett volna. Gyökeretlen volt az új kontinensen. A nacionalizmus eszmerendszere azonban megkívánta a maga mítoszait. Így Amerika is megalkotta saját mítoszait, akik végül a tömegkommunikációnak köszönhetően Európában is megjelentek.

Az ezt megelőző időszakokban Thor vagy mint egy költemény illusztrációja lépett színre, vagy mint egy jelkép. Itt fordul elő először, hogy egy régi mítoszt teljesen újragondolnak, s olyan környezetbe helyezik, melyben eddig nem volt része. Thor mítosza – ha nem is oly elevenen, mint a régi skandinávoknál – ismét élő hagyománnyá vált Amerikában. Azonban nem istenként éledt újjá, hanem egy szuperhősként.

Thor mítoszat a Marvel Comics élesztette újjá, azonban nem eredeti formájában, hanem egyfajta kevert vegyes stílusban. Megfelelő hordozófelületnek, pedig a képregény kínálkozott. Thor egész mitológiáját újratemtették elbeszélő stílusban (29. ábra). Az „ötvenes évek terrorhulláma által előkészítve, 1960-ban jelentkezik a Marvel Comics - új szuperhőseivel... Primitív történetei a hidegháború szülőttei... Mindaz az agresszivitás, félelem és kegyetlenség, amelyet mintegy két évtizeddel korábban támadtak, most újjáéledt a fantasztikus történetekben... Újból jelentkeznek a különbözőképpen maszkírozott és öltözött bosszúállók, kettős ügynökök vagy éppen az antik világ elképzelt isten- és állatvilágának feltámasztott fantasztikus alakjai...” Stan Lee azonban azon a véleményen van, hogy alakjai olyan szerepet töltenek be, mint a régi korok mítoszai. Ezért ezek a szuperhősök a XX. század mitológiájának alakjai.

A legtöbb képregényben a harc és a kaland dominál. A „képregény olvasóinak köznapi életéből éppen ez, a nagyszabású, 'férfias' küzdelem hiányzik, vagyis olvasmányában ez irányú nosztalgiai kapnak tápot.” Maga a képregény egy olyan valóságot nyújt, mely szöges ellentéte annak a valóságnak, amiben az olvasó él. Ebből kifolyólag az olvasó már nem saját problémáival fog foglalkozni, hanem hősének grandiózus akadályaival lesz elfoglalva.

„A szereplőt Stan Lee, Larry Lieber és Jack Kirby alkotta meg. Első megjelenése a *Journey into Mystery* 83. számában, 1962 augusztusában volt.” A történet szerint Odin megelégette Thor önhittségét és hogy megtanítsa neki az alázatot, egy ember bőrébe – Donald Blake – zárta. Sokáig nem tudott csodálatos képességeiről, míg egy nap Norvégiai utazása alkalmával meg nem találta csodálatos kalapácsát a Mjöllnirt.

Itt az ember testébe zárt istennel, hasonlóan a többi szuperhőshöz, kettős étellel ruházták fel. Mondanivalója mindenképp az, hogy ez a szuperhős egy közülünk, hiszen környezete valódi, vagy épp szuper azonosságát nem ismeri. Ilyen Superman, Pókember, Batman és még sorolhatnám. Ezzel magát az embert emelték piederstára, hiszen a szuperhősök közülük kerültek ki.

Mindemellett Thornak megjelent egy viszonylag egyezményes ábrázolása, melyet én Marvel Thornak lehet hívni. Mivel a képregények világában hatalmas lehetőségek vannak kombinálásra más történetekkel és más szuperhősökkel, ezért itt is számolatlan Thor jelent meg, azonban mind hasonlít kissé a másakra.

Mindenekelőtt a szárnyas sisak, ami feltűnő, ugyanis korábbi ábrázolásokban nem volt ilyen sisakja Thornak. A XIX. században – valószínűleg Wagner operáinak hatására – volt ilyen sisakja Odinnak. Ezt a hagyományt húzták végül is rá Thorra is. Többnyire szőke hajjal és változó arcszörzettel ábrázolják (30. 31. ábra), annak ellenére, hogy az eredeti mítosz szerint vörös haja és szakálla volt. Itt a szőke haj és a szárnyas sisak valószínűleg isteni eredetét és erejét hivatott megjeleníteni. Ruhája hasonló, mint a többi szuperhősé: élénk színekkel oldották meg. Palástja hasonló Superman vörös palástjához, s a kék egyenruha is őt idézi. Az ujjatlan ruháján ugyanakkor 6 darab korong található, melyek felizzanak villámlás közben (30. ábra). Kalapácsa egyszerű, s általa repülni is képes – így nincs szüksége sem szekérre sem varázspálcára. Erőöve arany színben játszik. Meglehetősen feltűnő jelenség volt akár égben akár földön.

Marvel Thor egészen olyan külsőt kapott a szőke hajjal, kék szemmel és hatalmas termettel, mint egy skandináv. Jung szerint azonban „... az amerikai hősmotívum az indiánt dolgoztotta eszményi alakjául.” Azonban itt nem egy amerikai őshonos mítoszt dolgoztak fel, hanem egy észak európai. Thor ennek közzönheti új külsejét, mely később általánosan elterjed a hős ábrázolások keretében.

Azonban az Asgardi istenek közül Lokit is kiemelték s megtették Thor mitikus ellenfelének. Alakja is hasonló változáson ment keresztül, mint Thoré (32. ábra). Nála a szárnyak helyett vékony hosszú szarvak maradtak, valószínűleg abból a hagyományból táplálkozva, hogy a szarvas sisak egyrészt a vikingek sajátja, másrészt a keresztény ikonográfiában a gonosz szimbóluma volt. Ruhája méreg-zöld jellemezve ravasz és fondorlatos személyiségét. Egész lénye Thor ellentétére épült (33. 34. ábra).

2010-ben a Marvel képregény stúdió elhatározta, hogy készít egy Thor című filmet is, tekintettel a képregényhősök nagy sikerére a mozivászonon. Magát a történetet már az Ironman 2-ben (Vasember 2.) felvezették, azzal, hogy a rejtett jelenetben megtalálták Thor kalapácsát a Mjöllnirt.

A következő művészt azért tartom fontosnak, mert ha valaki megpróbálja Thort és az óriásokat elképzelni mindenképp hasonló eredményre jut, mint Boris Vallejo. „Vallejo tizenhárom évesen kezdett festeni, és tizenhat évesen készítette első illusztrációmunkáját. 1964-ben az Egyesült Államokba emigrált, ahol megalakította Tarzan, Conan a Barbár, Doc Savage és több más képregény karaktert. Később film poszter és hirdetés illusztrációkra szóló megbízásokat teljesített.”

Képének címe *Thor and Krungnir* 1988-ból (35. ábra), ami valószínűleg Hrungrir óriást takarja. Ez a jelenet Thor egyik híres párviadalát mutatja be, mikor is Thor homlokán megsérül egy fenőök szilánktól. Itt már egy új Thor ábrázolással állunk szemben, amit a Marvel képregény hozott divatba. Odin szárnyas sisakját – vándorló isten végett Mercuriussal azonosították – végül is Thor megörökölte, s sok XIX. századi ábrázoláshoz hasonlóan itt is szőke hajjal jelenik meg. Mind két mitikus figura ágyékkötőben szerepel, tehát nem tesz minőségbeli különbséget az Asgardi istenek és az Óriások nemzettsége között. Ő egyszerűen csak illusztrálja a Hárbard-éneket. Thor és Hrungrir mozdulata szinte pőzba merevedtek, amik meglehetősen látványossá, azonban kissé merevvé is teszi a mozdulatot. Thor egyik kezében Mjöllnirt tartja, másik kezével pedig mintha mutatná hová fog

sújtani. Thor és az óriás kinyújtott keze pedig vezetik a tekintetet, s ettől átlós kompozíció a meghatározó. A táj kissé megfoghatatlan direkt, hiszen ezek mitikus hősök a mitikus időkben, melyekre ember már nem emlékszik. Ezt az időtlenséget vélem felfedezni a táji környezetben. Csak a hegyek körvonalai tiszták, a táj többi része megfoghatatlan, szinte elenyészik. Ebben a környezetben távolságot lehetetlen felmérni.

Boris munkáját azért is tartom fontosnak, mivel meglehetősen népszerű és ezért munkáiba lépten-nyomon bele lehet ütközni. Így Thorja is nagy népszerűségnek örvend, s ezzel meghatározza alapjaiban Thor ábrázolását.

Azonban Boris Vallejonak volt egy másik terve Thorra (36.ábra). A többi szuperhőshöz hasonlóan itt ő is élénk színekből álló ruhát visel, melyben főként a kék szín dominál. Sisakot itt azonban Thor nem visel, helyette hatalmas szőke hajzuhataggal látta el a művész. Az előző tervéhez képest ez mindenképp harsányabb, azonban nem ez a Thor lett a népszerűbb.

Hogy mennyire meghatározta ez az ábrázolás Thor későbbi ábrázolásait, azt mi sem bizonyítja jobban, hogy a később megjelenő mitológiai stratégiai játékok mind ezt a sémát vették át (37.ábra).

3.4. Tudomány és miszticizmus – Thor viszonya a tudományos szemlélethez

A mai modern szemlélet szerint mindennek megvan a maga természetes észlelhető oka, melyet a tudomány képes feltárni előttünk. „Ebben az értelmezésben a kauzalitás a legszentebb dogmáink egyike.” Azonban a tudomány, ami által világot tudjuk rendszerezni, általános törvényekből áll, melyben a *'kivétel erősíti a szabályt'* elve működik, tehát a ritka kirívó eseteket a tudomány és a statisztika egyszerűen figyelmen kívül hagyja – jobb esetben, ami ritka, pedig felülvizsgálja szabályrendszerét. Ebben a világnézetben a nagy számok törvénye szerint állapít meg általános igazságokat. „Ezek az igazságok kizárják a ritka határeseteket, amelyeket a tudomány képviselői amúgy sem szeretnek, mivel nem tudják megérteni őket. Ennek következtében olyan világnézet alakul ki, amely normális esetekből van összerakva. Ezek lényegében véve a 'normálemberhez' hasonlóan fikciók, amelyek – például a pszichológiában – végzetes tévedéseket okozhatnak.” Ennek hiányosságát az emberek érzik, s olyan rendszerező elvet keresnek, mely mindenre választ tud kínálni. Ezért terjednek a XX. században oly nagy lendülettel a különböző szekták – szcientológia, Wicca, Arvisúra-hitűek, Táltos egyházak, stb. -, mivel a spirituális szemléletben több kérdésre választ lehet találni. Ezért is élednek fel ismét az ókori és antik mitológia történetei, s sok esetben már a régi és új világszemlélet ellentmondása is kiütözközik egyes munkákban, szemléletekben.

Ha ma megnézzük az ilyen témával foglalkozó könyveket, filmeket és sorozatokat – itt főként a népszerűbbekre gondolok, amik aktívan befolyásolják az egyén véleményét – láthatjuk, hogy majd mindegyik valóságként mutatja be ezeket a mítoszokat. Ezek természetesen összeférhetetlenek a mai materialista felfogással, így két lehetőségük marad ennek feloldására. Az egyik az, hogy visszatérnek a spirituális nézőponthoz, s a materialista szemléletet úgy mutatják be, mint valami

téves utat; a másik lehetőség, hogy a materialista szemléletmódba illesztik bele ezeket az isteneket, mitológiai személyeket és elemeket a spiritualitás és miszticizmus rovására.

Ezekkel a példákkal csak azt akarom szemléltetni, hogy nem egyedülálló esetekről van szó, hanem tömegesről, mely a társadalom egészére hatással van. Az elsöre példaként egy meglehetősen felkapott sorozatot említenék, ami a *Supernatural* (magyarul: *Odaát*) címet viseli. A sorozat 2005-ben indult s 5 évadot élt eddig meg. A sorozat alapfeltevése az, hogy nem a fizika törvényei az egyetlen rendező elv, hanem a sokkal ősbibb spirituális, mágikus világ. A nagyközönség csupán azért nem tudja ezt, mivel ezeket a – többnyire sötét – erőket úgynevezett 'vadászok' féken tartják. Hasonló szellemben fogant régebben *Az angyalok háborúja*, illetve mostanában a mozikban is bemutatott *Légió*.

Neil Gaiman is az Amerikai istenekben egy ilyen világot tár elénk. Itt nem csak a skandináv népek isteneit szerepelteti, hanem valamennyi nép valamennyi istene a terítékre kerül Anubisztól Csernobogon keresztül a Magyarok Istenéig. Nála konkrétan nem jelenik meg Thor, viszont koncepciója szerint az emberek hite teremti meg az egyes isteneket. Így lehetséges, hogy a történetben két Odin szerepelt.

Mitológiai szempontból azonban a főszereplő Árnýék mutat némi rokonságot Thorral. Egyrészt Thor féltestvére, mivel mindkettejüknek Odin-Szerda úr az apja, másrészt a fennálló világ rendjét Árnýék is védelmezi. A hasonlóság azonban nem csak eddig terjed, hanem alkatalig is hasonlítanak, mivel Árnýék a börtönben test-építéssel ütötte el az időt, s szellemi képességeik is hasonló szinten vannak.

Mickey Zucker Reichert viszont egyszerűbben oldotta meg a két világ problémáját. A történet szerint Al Larson a vietnámi katona egy rajtaütés során meghalt... Majd felébredt egy világban, ahol nem a fizika, hanem a mágia törvényei uralkodnak. Lényegében két párhuzamos dimenziót tételez fel, melyben az egyik a saját jelenünk, illetve múltunk, míg a másik egy fantasy A fantasynak eredetileg kelta és görög mitológia az alapja, s erre itt a skandináv panteont ültette a szerző.

A másodikra példaként ismét egy sorozatot említek mely a *Stargate SG-1* (magyarul: *Csillagkapu CSK-1*) néven futott 1997-től, s 10 évadot élt meg. Itt is megjelennek a főbb ókori istenek, mint egy fejlettebb nép képviselői. Tehát a skandináv északi istenek, azaz az Asgardiak, itt egy olyan nép képviselői, kiknek a technológiai fejlettségük messze meghaladja a mai technológiai szintünket – így úgy tűnhet, hogy mágikus hatalommal vannak felruházva, pedig csak eszközeik fejlettebbek.

A fejlettebb földönkívüli nép gondolata már az 1940-es évek óta a köztudatban van. Jung foglalkozott a témával közel tíz éven keresztül, s csak annak pszichológiai hátterét tudta feltárni. Egyértelműen állást foglalni nem tudott a témában, mivel ő maga nem látott UFO-t, s így kételyei támadtak, viszont azt elismerte, hogy valamit láttak. Jung megvizsgálta az elbeszéléseket, híradásokat és az ezzel kapcsolatos álmokat is, s főként azt vizsgálta, hogy milyen östípusra lehet visszavezetni ezeket a jelenségeket. A leírások alapján két fajta csészaljat különböztetett meg. Az egyik szilvamac alakú – a klasszikus UFO – a másik szivar alakú, de mindkét esetben a kör egyik jellemző nézetük. Tehát az UFO-kat leginkább a kör-

höz lehet társítani, ami a történelem folyamán többször visszatérő szimbólum volt, mint teljesség és lélek. „Az ufók hatásos megnyilvánulásai a teljességnek: egyszerű kerekességük éppen azt az archetípust jelenti, amely a tapasztalatok szerint látszólag egyesíthetetlen ellentétek egyesítésében a fő szerepet tölti be, és ezért a legjobban megfelel, mint kompenzáció korunk megosztottságának is.” Kiemeli azt is, hogy ez az arché különösen fontos szerepet játszik a kaotikus állapotok elrendezőjeként – itt saját korának nyomasztó hangulatára utal a hidegháború miatt.

A magyarázatok azonban minden esetben kiemelik azt a tényt, hogy itt nem istenről vagy istenségekről van szó, hanem egy idegen bolygó magasabb technológiai szinten álló úrhajókról. „Ha ismeretlen fizikai jelenség a külső oka a mítosznak, ez mit sem változtat a dolgon, mivel sok mítosznak van meteorszerű és más természetes kísérő oka, amely a mítoszt egyáltalán nem magyarázza meg. A mítosz ugyanis főleg tudattalan archetípus terméke, és ezért szimbólum, amely pszichológiai értelmezést igényel.” Tehát Jung mindenképpen visszavezeti egy őstípusra, mely az égből szállt alá, s a teljességet hozhatja el a Földre.

Az UFO jelenség későbbiekben olyan szervező erővé vált, amivel szinte mindent meg lehetett magyarázni – gondolok itt Eric von Däniken elméletére, vagy az Arvisura hitűek magyarázatára. Az UFO-k kezdenek a régi istenek szerepkörében megjelenni, mivel meglehetősen ki vagyunk szolgáltatva hatalmuknak, az égből szálltan alá, s valódi szándékukat nem ismerjük. „Az ufó... könnyen felfogható és elhíhető, mint újabb fizikai csoda.”

Az ufókat azért tárgyaltam ilyen mélységben, mivel a *Csillagkapu* című tudományos-fantasztikus sorozat a skandináv hitvilágot összekombinálta az ufó-mítosszal. Így lett Thor – aki itt kicsi szürke ufonauta – az Asgardi Flotta Főparancsnoka (38. ábra), s a rendszeresen látogató ufó, Loki a bajkeverő.

A *Csillagkapu*ban megjelenő Thor hasonló szerepkörrel rendelkezik, mit az eddikus Thor, hiszen Pörölyével távol tartja népétől az ártó szándékú idegeneket – itt főként az egyiptomi hitvilágot megteremtő goa'uld-ok, kiknek ugyancsak fejlett űrtechnológiájuk van. Azonban itt már nem istenként van jelen, hanem mint egy nagy testvér, ki egyengeti az emberek sorsát. Későbbiekben a történet odáig is elmegy, hogy Thornak az emberektől kell segítséget kérnie, s természetesen meg is kapja.

Tehát a sorozat végére Thor inkább egyenrangú lesz az emberekkel, semmint isteni hatalommal rendelkező fejlett nép tagja. A sorozatban is Thor az az Asgardi aki a legnépszerűbb, s az emberek sorsa iránt mindig fogékony. Mindazonáltal isteni tekintélye egy csapásra megszűnt, s sokszor poénok és viccek áldozata. Itt két mítosz összeolvadását láthatjuk, amelyben a régebbi mítoszt tudományos alapokra helyezték így annak vallásos és misztikus képzete teljesen eltűnt, s maga alá gyűrte az ufó-mítosz. Archetípus tekintetében ezek az istenek inkább a teljesség szimbólumra vezethetők vissza, mint az apa őstípusára. Illetve, ha mint apa őstípust értelmezzük, akkor itt, már egy lázadó elme szemszögéből láthatjuk, hiszen tekintélye már nem akkora, mint régen, s sok esetben ki kell segíteni a bajból. Később azonban maguk az emberek válnak olyan apa típusúvá, mint az Asgardiak, hiszen minden tudásukat átadják, s ők pedig elpusztulnak. Ez azonban

egy olyan minta, melyet Jung is kifejtett. A férfi addig nem válik igazi családfővé és valódi apává, míg az ő apja él, függetlenül attól, hogy milyen idős és van-e neki gyermeke vagy nincs. „Az ember nincs egyedül, hanem tudattalanul kettesben vagy hármásban létezik. A fiú imagináriusan az anyja ölében van, az apja védelme alatt. Az apa újjászületik a fiában – legalábbis az örök élet kezdete reményében.” Ez a szemlélet – régi istenek, mint földönkívüliek – nem egyedülálló, hiszen ez a sorozat sokakban hagyott mély és maradandó nyomot. Zavacski János is összekapcsolta a két mítoszt. „Eredetileg minden egyes törzsnek (a bajoroknak, frankoknak, szászoknak, alemannoknak, stb.) megvolt a saját külön istene – azaz én olvasatomban földönkívülije -, akit védnökül választott magának az ufonauták népes csapatából.” Thort vagyis inkább Donnart hangos UFO-ként írja le, mivel neki tulajdonították a mennydörgést.

Egy számítógépes játék az Only Human ezzel ellentétben a skandináv isteneket, egyszerű halandó emberekként fogalmazták meg, azzal a különbséggel, hogy csodálatos képességeiket nem a mágiából vagy hasonló spirituális energiából származnak, hanem fejlett nanotechnológiából. Ez a játék eszerint vagy a távoli jövőben játszódik, vagy egy olyan múltban, ahol az embereknek űrgyarmataik voltak, s a Föld is eleinte egy ilyen gyarmatként létezett. A főhős maga Baldur, kinek bőrébe bújva megküzdehetünk a germán mondavilág összes szörnyével és trolljával, Jörmungandtól Grendelig.

Összegzés

Bemutattam, hogy egy skandináv isten mennyi változatban jelent meg Európa színterén. Rávilágítottam arra is, hogy Thor ábrázolások igen változatosak, de nem önkényesek, mivel az adott kor mindig rányomta a bélyegét, s nem tudta a művész függetleníteni magát az adott kor szellemétől. Például a klasszicizmus idején a Mennydörgés Istene inkább emlékeztetett Jupiterre, mint bárki másra vagy a romantika ideáljában pedig egy középkori északi királynak lehetett tekinteni, semmint skandináv termékenység istennek. A XX. században pedig megannyi új formát öltött, melyek szintén a kor felfogását tükrözték, s ez a XXI. században is folytatódik.

Thor népszerűsége mindenképp figyelemre méltó, hiszen a nyugati kultúra személyét mindig megújítja, s ha el is feledte, idővel mindig eszébe jutott. Thor népszerűségét természetesen az általa képviselt őstípusnak is köszönheti, viszont a régi eddikus Thor más archetípust képvisel, mint a Marvel Thor, vagy a *Csillagkapu*-ban felvázolt Thor. Tehát az arché amire kezdetben vissza lehetett vezetni, bizonyos ideig szavatolta népszerűségét, de a kor haladtával már teljesen átalakult, s olybá tűnik, hogy a kornak megfelelően változott.

Mindazonáltal érdekes, hogy a XX. században Thor lett a legismertebb Ász. Sok valláskutató úgy gondolja, hogy az eddikus mítoszt megelőzte egy ősbib, melyben nem Odin volt a főisten, hanem Tyr. A hét napjai ezt támasztják alá, mivel kedd, „az angol Tuesday, a dán-norvég-svéd tisdag/tirsdag, a német Dienstag, a holland dinsdag – a mitológia legősibb főistenének, Týrnek nevét hordozza (neve ugyanabból a gyökből ered, mint a görög Zeusz vagy a latin deus) ... ráutal még a rúna-

ábécé ↑ : t-jele... a harc és igazságszolgáltatás istene volt.” Azonban Fenrir megláncolásánál csak ő volt olyan bátor, hogy jobb kezét a Világfarkas szájába tegye, mintegy biztosítéku. Fenrirt megköthették így, aki Tyr kezével a szájában azt gondolta, hogy el is fogják engedni, azonban nem engedték el. Tyr így vesztette el jobb kezét, s valószínűleg rangját is.

A bronzkorban már Odin (Wodan, Woten, Wuotan) volt a főisten, ki a szerda (Wednesday, onsdag, woensdag) névadója. Odin „aki eleinte khtonikus démon és hadi avatások patrónusa volt, főistenséggé lépett elő, és funkcionálisan kiszorította Tiwas-Tiu (Tyr) istent...”

Főként a XX. századra jellemző viszont az, hogy Odin háttérbe került Thorral szemben, hasonlóan ahhoz, ahogy Odin régen kiszorította Tyrt. Ez azzal magyarázható, hogy Odin elsősorban a nemesek és arisztokraták istene volt, kinek sámánisztikus vonásai voltak, míg Thor a parasztság és a dolgozó emberek védője volt, ki egyszerű gondolkodásával megvédte az övéit.

A XIX. századi polgárosodás kapcsán és később a szocializmus égisze alatt az alacsonyabb néprétegek öntudata megerősödött. Mindemellett a művészet is megváltozott, s kettévált egy úgynevezett magas művészetre és egy populáris művészetre. A megerősödött és öntudatos parasztság értelemszerűen nem egy arisztokrata istenről akar hallani, hanem egy olyanról, mint Thor. A populáris művészet pedig a képregényt találta megfelelő hordozó felületnek egy új mítosz elterjesztéséhez. az európai kollektív tudat ellenére ragaszkodik Thor személyéhez, hogy nem összeegyeztethető azzal a modern szemlélettel melyben van.

Tehát ahogy haladunk az időben és a polgárság erősödik, annál nagyobb népszerűségnek örvend Thor is Odinnal szemben. Ez a tendencia odáig terjedt, hogy egyes képregény változatokban már nem Odin Asgard feje, hanem Thor.

Láthatjuk, hogy Thor XX. századi kultusza már nem az általa képviselt archetipusnak köszönheti népszerűségét, hanem valami másnak. Talán annak, hogy az összes isten közül az ember igazán vele tud azonosulni. Főként ezért is választottam az Arany Ászok közül éppen Thort. S mint a Marvel Thor esetében is láthatuk egy új archetípust, a hős östípusát kölcsönözték személyének, csak azért, hogy a nagyközönségnek megmaradjon ez az északi isten. Talán sikeres pályafutása is ebben rejlik, hogy nem ragadt le mereven egy östípus mellett, hanem mindig a kor ruházta fel a kellő mélységű archéjával, amire szüksége volt.

Jegyzetek:

1. Verses Edda és Próza Edda.
2. Natalie Portman, a Star Wars Amidala hercegnője visszatér a fantáziafilmek világába: Thor szerelmét alakítja Kenneth Branagh készülő képregény filmjében... A Marvel filmstúdió rég óta készül a szuperhős harcosról, Thorról szóló képregény megfilmesítésére. A brit rendező jövő év elején kezdi forgatni a produkciót, amit a tervek szerint 2011 májusában mutatnak be.” /Forrás: 168 Óra Online írása <http://www.168ora.hu/punch/natalie-portman-csatlakozik-a-thor-stabhoz-39969.html> (belépés: 2010.04.07.)
3. Carl Gustav Jung: Titokzatos jelek az égen; Kossuth Könyvkiadó, 1993. (127.oldal)
4. „Þór(r) [szour] isten... Eredete a germ. Þun(a)ra-, ami megegyezik a latin tona, tonare 'dörög, zeng' igével...” /Forrás: Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (333.oldal)

5. A skandináv mítoszokban két isteni csoportosulás volt. A Fényes Istenek, az Ászok, kik Asgardban laktak és a Vánok (Vanírok, Tivák, a ragyogók), kikről meglehetősen kevés információnk van. A világ legelső háborúja közöttük zajlott, amit békekötés követett.
6. „*Hatalom megerősítése*: az istenekhez, hősökhoz, ősi uralkodókhoz, óriásokhoz, helyi szellemekhez, állatokhoz kötő kötelék megerősítése mesékkel, ceremóniákkal, szimbólumokkal... A megfelelő múlt felvétele nem az északiak kizárólagos sajátága volt: kortársaik a kontinensen és nyugaton Tróját, Rómát, Szkitiát, Egyiptomot, Izraelt és Skandináviát tartották ősi otthonuknak...” /Forrás: Eric Christiansen: *Vikingek*; Szukits Könyvkiadó, Debrecen, 2008. (222. oldal)
7. Több néven ismert: Gymir, Brimir, Ýmir, Hlér.
8. Bernáth István: *Skandináv mitológia*; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (333. oldal)
9. (4. Grímnir-ének, 4.) /Forrás: Tandori Dezső: *EDDA – Óészaki mitológiai és hősi énekek*; Budapest, 1985. Internetes forrás: <http://mek.niif.hu/00300/00377/html/index.htm> (belépés: 2008.02.12)
10. (A völva jövendölése, 26.) /Forrás: Tandori Dezső: *EDDA – Óészaki mitológiai és hősi énekek*; Budapest, 1985. Internetes forrás: <http://mek.niif.hu/00300/00377/html/index.htm> (belépés: 2008.02.12)
11. Nem ugyanaz a személy, mint Laufey fia Loki, ki Odin vértestvére. Utgard-Loki az óriások királya és hatalmas illuzionista, megtévesztő.
12. A 13. harcos (0:13:38-0:13:41); a Crichton/McTiernan production, John McTiernan film, 1999.
13. A skandináv mitológiában két isteni csoportosulás van. Az egyik a harcos szellemmel megáldott Asgardiak, azaz Ászok (Odin, Thor, Tyr, Loki, Heimdall, Baldur, Vidar, Höd, Hel, Frigg, Sif stb...), míg a másik istencsoport a Vánok, Vanírok vagy Tivák (Njörd, Frey, Freya és Fjölir).
14. (Hymir-ének, 22-23.) /Forrás: Tandori Dezső: *EDDA – Óészaki mitológiai és hősi énekek*; Budapest, 1985. Internetes forrás: <http://mek.niif.hu/00300/00377/html/index.htm> (belépés: 2008.02.12)
15. Bernáth Istvánnál
16. Tandori Dezsőnél
17. „Az óészaki *mellunia*- ’ami örül, zúg’ jelentésű gyökből... [Az Edda szerint] Eitri és Brokkur törpák kovácsolták.” Loki kérésére. /Forrás: Bernáth István: *Skandináv mitológia*; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (322. oldal)
18. Mint például az Alvisz-énekben. Alvisz egy bölcs törpe volt, ki Thor lányát akarta feleségül kérni, azonban Thór ezt csak akkor engedte meg, ha minden kérdésére válaszol. Alvisz bele is egyezett, ám Thór addig kérdezte, míg fel nem kelt a Nap és a törpe kővé nem vált.
19. Loki csúfolódása, 57-65.
20. Lokinak és Angurboda óriásasszonynak három gyermeke volt: Fenrir farkas, Jörmungand és Hel, kit az Ászok megtettek az Alvilág istennőjének.
21. Sz. A. Tokarev [főszerk.] *Mitológiai Enciklopédia I.*; Gondolat, Budapest, 1988. (567. oldal)
22. Hahn István: *Istenek és népek*; Minerva, Budapest, 1980. (167. oldal)
23. Bernáth István: *Skandináv mitológia*; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (334. oldal)
24. Bernáth István: *Skandináv mitológia*; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (16. oldal)
25. Rudolf Pörtner: *A viking kaland*; Kossuth Könyvkiadó, 1983. (149. oldal)
26. Latkóczy Mihály: *Őskeleti, germán és szláv mythologia. A magyarok mythologyja*. IN: Csiky Gergely: *Görög-római mythologia*; Franklin-társulat, Budapest, 1911. (297. oldal)
27. A tudattalan szerkezet tartalmai „az archetípusok bizonyos mértékig a tudatos léleknek a mélyben rejtőző fundamentumai, vagy gyökerei, amelyeket a lélek nemcsak a szűkebb értelemben vett földre, hanem egyáltalán a világba mélyesztett bele. Az archetípusok készenléti rendszerek, amelyek egyúttal képek is és emóciók is. Agyszerkezettel öröklődnek, sőt ennek a pszichikai aspektusát képezik...” /Forrás: Carl Gustav Jung: *Föld és lélek*; IN.: Carl Gustav Jung: *Szellem és lélek*; Kossuth Kiadó, 1999. (39. oldal)
28. „A primitív emberek tudata szórványos természetű, mint a gyermekeké, és világuk korlátozott, amiként a gyermekeké. Igen, gyermekkorunkban, a filogenetikai alaptörvény szerint, megismétlődik bennünk a fáj és egyáltalán az emberiség perhistóriájának a visszhangja... a legtermészetesebb tényezők archetípusokká [váltak], és ezek az ősképek befolyásolnak bennünket leginkább, azért látszanak olyan lenyűgözően hatalmasoknak.” /Forrás: Carl Gustav Jung: *Föld és lélek*; IN.: Carl Gustav Jung: *Szellem és lélek*; Kossuth Kiadó, 1999. (41. oldal)
29. Carl Gustav Jung: *Föld és lélek*; IN.: Carl Gustav Jung: *Szellem és lélek*; Kossuth Kiadó, 1999. (47. oldal)
30. Rudolf Pörtner: *A viking kaland*; Kossuth Könyvkiadó, 1983. (148. oldal)

31. Carl Gustav Jung: Föld és lélek; IN.: Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. (47-48. oldal)
32. Sz. A. Tokarev [főszerk.] Mitológiai Enciklopédia I.; Gondolat, Budapest, 1988. (567. oldal)
33. Sz. A. Tokarev [főszerk.] Mitológiai Enciklopédia I.; Gondolat, Budapest, 1988. (563. oldal)
34. „A középkor, az ókor és az őskor nem halt meg, ahogy a ’felvilágosultak’ vélik, hanem vígan él tovább a népesség jelentős rétegeiben. A legrégebb mitológia és mágia úgy tenyészik körülünkben, mint valaha, és csak viszonylag kevesen ismerik őket, azok, akik racionalista műveltségük folytán eltávolodtak az eredeti állapottól...” /Forrás: Carl Gustav Jung: Titokzatos jelek az égen; Kossuth Könyvkiadó, 1993. (78. oldal)
35. (Hymir-ének, 21-23.) /Forrás: Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (238-239. oldal)
36. Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (232. oldal)
37. Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (263. oldal)
38. Sz. A. Tokarev [főszerk.] Mitológiai Enciklopédia I.; Gondolat, Budapest, 1988. (567. oldal)
39. „Baál és Jamm története istenharc, Baál ellenfele, Jamm, akivel a világ feletti uralomért harcol, a Tiámat-szerű istenalakok rokona. Valószínűleg az ő változata Lótán is, akit az Ószövetség Leviathan néven többször említ, mint Jahve ellenfelét, a tengeri szörnyet, akit az isten harcban győzött le a világ kezdetén.” /Forrás: Román József: Mítoszok könyve; Gondolat, Budapest, 1963. (112. oldal)
40. „A héber vallás szent könyve a Biblia első része, az ún. Ószövetség... Nem szabad azonban arról elfelejtenünk, hogy a szövege a mítoszok nem az eredeti formáját mutatják, mai alakjuk többnyire kései (legtöbbjüké a babiloni fogság utáni), és javításokkal, betoldásokkal zsúfolta... héber mítoszokra még az időszámításunk kezdete körüli időben is hivatkoznak iratok. Ilyen volt pl. Jahve harca az öskáossal, a kígyó formájú Leviathannal (pontosabban olvasva Lótán), amelyre már csak néhány szó utal Jób könyvében és a Zsoltároknban...” /Forrás: Román József: Mítoszok könyve; Gondolat, Budapest, 1963. (403-404. oldal)
41. „A Ragnarok az ’istenek sorsát’ jelenti, nem pedig az ’alkonyukat’, a fogalom pedig az eddikus versekben bukkan fel, és semmi nyoma sincs a viking kori forrásokban...” /Forrás: Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (263. oldal)
42. G. Beke Margit: Északi istenek – Történetek az Eddából; Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1973. (109-115. oldal)
43. Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (160. oldal)
44. „Jön sarja akkor/ a hős Hlödünnek./ Odin fia ordas/ farkasra halált hoz./ Ölni örvöngve/ Midgard örzőjét,/ - minden hős elhagyja/ lakhelyét majdan; -/ lép kilenc lépést./ Fjörgvir fia, sebben, / vissza a szörnytől, /mely állja az átkot.” (Völva jóvendölése, 56. – Tandori Dezső fordítása) /Forrás: Tandori Dezső: EDDA – Óészaki mitológiai és hősi énekek; Budapest, 1985. Internetes forrás: <http://mek.niif.hu/00300/00377/html/index.htm> (belépés: 2008.02.12)
45. Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (263. oldal)
46. Latkóczy Mihály: Óskeletal, germán és szláv mythologia. A magyarok mythológiája. IN: Csiky Gergely: Görög-római mythologia; Franklin-társulat, Budapest, 1911. (297. oldal)
47. Román József: Mítoszok könyve; Gondolat, Budapest, 1963. (601. oldal)
48. Hahn István: Istenek és népek; Minerva, Budapest, 1980. (165. oldal)
49. Hahn István: Istenek és népek; Minerva, Budapest, 1980. (165. oldal)
50. Román József: Mítoszok könyve; Gondolat, Budapest, 1963. (602. oldal)
51. Sztjeblin-Kamenskij, Mihail Ivanovics: A mítosz; Kosmosz könyvek (Az én világom), Budapest, 1985. (7. oldal)
52. Mindenki által elfogadott, de senki által nem bizonyított tény rögzít.
53. Carl Gustav Jung: Az archaikus ember; IN.: Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. (76. oldal)
54. Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (43-44. oldal)
55. Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (51. oldal)
56. Sztjeblin-Kamenskij, Mihail Ivanovics: A mítosz; Kosmosz könyvek (Az én világom), Budapest, 1985. (11. oldal)
57. Mikor elkezdődik a Ragnarök Muspelheimből – a teremtetlen forró országból – Múspell-fiak zúdulnak Vigrid-mezejére, ahol összecsapnak az Asgardi istenekkel. Múspell-fiakat Lángóriásként is számon tartják és vezetőjük Surt, ki tüzes pallosával megöli Freyt és felperzseli a világot.
58. Györfly Miklós: A német irodalom rövid története; Corvina, Egyetemi Könyvtár, 1995. (9. oldal)
59. Bekk Adolf: A német irodalom Salzburgban; (Király Pál fordításában)

60. Sztjeblin-Kamenszkij, Mihail Ivanovics: A mítosz; Kosmosz könyvek (Az én világom), Budapest, 1985. (7. oldal)
61. Ide a nem harcban elesettek lelke került (einherjarok), azonban itt nem alkalmaztak kínzást, egyszerűen csak egy gyűjtőhelye volt a holt lelkek számára. Ragnarök idején Hel hordái előzönlík a világot és az óriások mellett küzdenek a végső harcban az Ászok ellen. Ellenfeleik főként a Walhallába került harcosok lesznek.
62. Hahn megemlíti, hogy „... nagyobb területen ismert ünnepnap a Julfest, általában késő ősszel, a fagyos tél beköszöntése előtti időszakban ülték meg. Ekkor, az őszi viharokban az ősök szellemei is előtörnek sírjukból, és őrjögő vadászokként zúgnak el az élők fölött: csak étel- és italáldozattal lehet megengesztelni őket. Az ünnep rituáléjához tartozott a közös lakomák rendezése bőséges malachús és még bőségesebb sör és méhser fogyasztásával. A téli időszak főként karácsonnyal és újévvel kapcsolatos közép- és észak-európai népszokások egy része is ennek az ünnepnek népi szertartásaiból maradt fenn; amikor Szilveszter éjszakáján szerencsét hozó malacot eszünk, alighanem az egykori germán Jul-ünnepnek egyik kellemes szertartásához ragaszkodunk.” /Forrás: Hahn István: Istenek és népek; Minerva, Budapest, 1980. (170-171. oldal)
63. Bekk Adolf: A német irodalom Salzburgban; (Király Pál fordításában)
64. Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (16. oldal)
65. „Skandináviában sokáig csütörtökön tilos volt fenni, a németeknél hajdan fát vágni, trágyát kihordani és fenni volt tilos ekkor...” /Az északkeleten is rangosabb nap volt a csütörtök, mint a vasárnap. / Forrás: Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (334. oldal)
66. A történet egyik főhőse egy Szerda úr nevű idősebb úriember, kinek fél szeme van. Később kiderül, hogy maga Odin az. /Forrás: Neil Gaiman: Amerikai istenek; Szukits Könyvkiadó, Szeged, 2003.
67. Sztjeblin-Kamenszkij, Mihail Ivanovics: A mítosz; Kosmosz könyvek (Az én világom), Budapest, 1985. (12. oldal)
- 68.. Györfly Miklós: A német irodalom rövid története; Corvina, Egyetemi Könyvtár, 1995. (106. oldal)
69. Cosima Wagner, Richard Wagner felesége és Liszt Ferenc leánya egyszer így nyilatkozott: „Férjem zenéjét a magyarok értették meg először, a saját hazájában kigúnyolták, elgáncsolták, a magyar közönség ezt sohasem tette meg...” /Forrás: Wotan és népe – Erdősi-Imre Mária válogatott írásai Richard Wagner életművéből; Felelős kiadó: Erdősi-Imre Mária, Budapest (14. oldal)
70. Wotan és népe – Erdősi-Imre Mária válogatott írásai Richard Wagner életművéből; Felelős kiadó: Erdősi-Imre Mária, Budapest (2. oldal)
71. Györfly Miklós: A német irodalom rövid története; Corvina, Egyetemi Könyvtár, 1995. (106. oldal)
72. Wotan és népe – Erdősi-Imre Mária válogatott írásai Richard Wagner életművéből; Felelős kiadó: Erdősi-Imre Mária, Budapest (25. oldal)
73. 1881 – Az Edda eredetéhez, IN: Egyetemes Philológiai Közlöny; 1882 – A Nibelung-ének jubileuma, IN: Egyetemes Philológiai Közlöny; 1884 – Muspilli, IN: Egyetemes Philológiai Közlöny; 1892 – Az Edda eredetisége, IN: Akadémiai Értesítő; 1893 – Az Edda eredete, IN: Budapesti Szemle. /Forrás: Szinyei József: Magyar írók élete és munkái
74. Latkóczy Mihály: Óskeletal, germán és szláv mythologia. A magyarok mythológiája. IN: Csiky Gergely: Görög-római mythologia; Franklin-társulat, Budapest, 1911.
75. Latkóczy Mihály: Óskeletal, germán és szláv mythologia. A magyarok mythológiája. IN: Csiky Gergely: Görög-római mythologia; Franklin-társulat, Budapest, 1911. (297. oldal)
76. Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (234. oldal)
77. Thor és Sif sarjainak tartották a hagyomány szerint Beövinget, Biafot, Einriöt, Finnt, Friallafot, Frjóldigart, Guðólfot, Heremódot, Iatot, Iturmannt, Lónöit, Magit, Módot, Seskefet, Skjaldunt és a Skjöldungok nemzetségét. Ennek fő forrása a Próza Edda. /Forrás: Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (303-339. oldal)
78. Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (234. oldal)
79. Bernard King: A rúnák titkai; Régi korok üzenete – sorozat; Édesvíz kiadó, Budapest, 2000. (85. oldal)
80. „A régiek úgy tartották, hogy a mennydörgést az okozza, amikor Thor kecskebak vontatta kocsját átdübörög az égen.” /Forrás: Bernard King: A rúnák titkai; Régi korok üzenete – sorozat; Édesvíz kiadó, Budapest, 2000. (85. oldal)
81. „Eleinte megpróbáltál az óriás háromszögletű szívét leírni hármasszarv vagy ivókürt jelet rúnabetegeknek – hr – értelmezni, később kitudt, hogy mindössze mágiikus jelkép, díszítőelem több rúnaleleten

- is (pl. a dán Skoldelev, a gotlandi Lillbárs).” /Forrás: Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (316. oldal)
82. Bernard King: A rúnák titkai; Régi korok üzenete – sorozat; Édesvíz kiadó, Budapest, 2000. (83. oldal)
83. Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (334. oldal)
84. Rudolf Pörtner: A viking kaland; Kossuth Könyvkiadó, 1983. (149. oldal)
85. Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (334. oldal)
86. Pál József és Újvári Edit: Szimbólumtár – Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából; Balassi Kiadó, 2001. /Forrás: http://www.bkiado.hu/netre/Net_szimbolum/szimbolumszotar.htm
87. Hoppál Mihály, Jankovics Marcell, Nagy András, Szemadám György: Jelképtár; Helikon Kiadó, 2004. (143. oldal)
88. Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (230. oldal)
89. Carl Gustav Jung: Föld és lélek; IN.: Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. (65-66. oldal)
90. Sz. A. Tokarev [főszerk.] Mitológiai Enciklopédia I.; Gondolat, Budapest, 1988. (564. oldal)
91. Itt nem politikai vonatkozásban értem, hanem társadalmi szervező erőként.
92. Benedict Anderson: Elképzelt közösségek – Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről; L’Harmattan Kiadó és az Atelier Magyar-Francia Társadalomtudományi Központ közös sorozata, Budapest, 2006. (43. oldal)
93. Példaként lehet említeni a Regensburg melletti Walhalla templomot, melyet a németek Napóleon fölötti győzelme alkalmából emeltek. Maga az épület úgy néz ki, mint egy görög templom, tehát klasz-szicista.
94. Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (232. oldal)
95. „Képesek vagyunk tudattalanul észrevenni, gondolkodni, érezni, emlékezni, elhatározásra jutni és cselekedni. Minden ami a tudatban történik, adott esetben tudattalanul is megtörténhet. Hogy ez miként lehetséges, a legjobban úgy világható meg, ha lelki működéseket és tartalmakat úgy képzeljük el, mint valami éji sötétségbe burkolt tájat, amelyre egy fényszóró sugárkévéje esik. Ami az észrevevés-nek ebben a fényében megjelenik az tudatos; ami azonban kívül, a sötétségben fekszik, tudattalanul ugyan, de mégis hatékonyan él...” /Forrás: Carl Gustav Jung: Föld és lélek; IN.: Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. (38. oldal)
96. http://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Emil_Doepler
97. Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (232. oldal)
98. Thornak több útja is volt Kelet felé ahol az óriások laktak. Több csodás történet őrizi ennek az emlékét. Rendszerint az óriásokat pusztító Thor fegyverét akarják megszerezni, vagy rávenni Hlódirt (Thort), hogy legendás fegyvere nélkül menjen el hozzájuk.
99. http://en.wikipedia.org/wiki/M%C3%A5rten_Eskil_Winge
100. http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Then_the_awful_fight_began_by_George_Wright.jpg
101. Loki ajándékozta Odinnak ezt a nagyszerű lovat, melynek 8 lába van. Érdekeséggé vált megemlí-tem, hogy a Svéd hadsereg és tengerészet címerében is központi helyet foglal el mai napig.
102. A történet szerint Trym óriás (G. Beke Margit szerint Dübörgő) ellopta Thor kalapácsát, s csak akkor hajlandó visszaadni, ha a szépséges istennő, Freya hozzá megy feleségül. Tudták, hogy ez a Ragnarök kimenetelét befolyásolná, ha nem lenne Thornál kalapácsa, így azt minden áron vissza akar-ták szerezni. Freya azonban nem ment bele az egyezésbe, így maga Thor öltözött be Freyanak és Loki, mint egyik udvarhölgye elkísérte. Thor és Loki mindenkinek túljártak az eszén, s az esküvőn Thor kalapácsával akarták megáldani a frigyét, azonban Thornak köszönhetően ez vérbe fulladt. (Trym-ének)
103. Freya híres nyakéke.
104. (Trym-ének, 17.) /Forrás: Tandori Dezső: EDDA – Óészaki mitológiai és hősi énekek; Budapest, 1985. Internetes forrás: <http://mek.niif.hu/00300/00377/html/index.htm>
105. Loki ugyanis hímnős, mint a legtöbb ősi óriás.
106. Thor egyik névváltozata.
107. Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne; Cartafilus Kiadó, 2001 (80. oldal)
108. Kamaszkorban „...a fiatal kötődése a szülői házzal meglazul, és miközben azokat kritikus szem-mel vizsgálja, új ideálok, olyan új csoportok keresésére indul, amelyekhez csatlakozhat, és amelynek eszméit magáévá teheti. Az az ösztönös kívánság, hogy jó ügyért harcolhasson is... döntő a választás-ban. Ilyenkor a régebbi eredetű dolgok unalmasnak tűnnek, viszont minden új vonzónak...” Később,

- mint a tékozló fiú visszatér a szülői házhoz és belátja, hogy szüleinek mindvégig igaza volt. Az útja során tapasztaltakat beleépítene szülei értékrendjébe és így apró reformokat hajtana végre. Ez lenne a természetes, s így fejlődne kultúránk is. /Forrás: Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne; Cartafilus Kiadó, 2001 (88.oldal)
109. Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne; Cartafilus Kiadó, 2001 (90.oldal)
110. Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne; Cartafilus Kiadó, 2001 (83.oldal)
111. http://en.wikipedia.org/wiki/W._G._Collingwood (belépés: 2010.04.01)
112. <http://www.visitcumbria.com/wgcoll.htm> (belépés: 2010.04.01)
113. Latkóczy Mihály: Óseleti, germán és szláv mythologia. A magyarok mythológiája. IN: Csiky Gergely: Görög-római mythologia; Franklin-társulat, Budapest, 1911. (297.oldal)
114. (Grímnir-ének, 26.) /Forrás: Tandori Dezső: EDDA – Óészaki mitológiai és hősi énekek; Budapest, 1985. Internetes forrás: <http://mek.niif.hu/00300/00377/html/index.htm>
115. A történet szerint Thor, Loki és Thor két kísérője Utgard-Loki udvarában éjszakáztak. Utgard-Loki a csapat elé négy próbát állított. Az egyik Próba az volt, hogy Thor birkózza le Ellit, az ottani dadát. Thornak ez nem sikerült, sőt fél térdre kényszerítette a dada. A történet végén kiderült, hogy Utgard-Loki egy hatalmas illuzionista és akit ő dadának gondolt maga volt az Öregség. Az óriások megrettentek attól, hogy Thort csak fél térdre tudta kényszeríteni az Öregség. 116. http://hu.wikipedia.org/wiki/Anker_Eli_Petersen(belépés: 2010.04.01)
117. Rán a vízbefúttakat halássza ki, kik sem a Walhallába sem Niflhelbe. Gyermekei a hullámok kilenc formája: Imd, Gjálp, Gird, Eyrgjafa, Eistla, Atla, Angeya, Úlfürn, Járnsaxa. /Forrás: Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (303.oldal)
118. Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (16.oldal)
119. Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, 2008. (295.oldal)
120. Hoppál Mihály, Jankovics Marcell, Nagy András, Szemadám György: Jelképtár; Helikon Kiadó, 2004. (272.oldal)
121. Gellért Endre: A képregény története; Tömegkommunikációs Kutatóközpont kiadása, Budapest, 1975. (65.oldal)
122. Gellért Endre: A képregény története; Tömegkommunikációs Kutatóközpont kiadása, Budapest, 1975. (66.oldal)
123. Gellért Endre: A képregény története; Tömegkommunikációs Kutatóközpont kiadása, Budapest, 1975. (12-13.oldal)
124. Thor ötlete tőle származik. Miután megalkotta a legerősebb embert, a meghasonlott tudatú Hulkot úgy gondolta, hogy valami újítást kellene belevinnie a történetbe. „Hogyan tehetsz valakit erősebbé, mint a legerősebb ember? Aztán hirtelen beugrott: Nem is kell embernek lenni – legyen egy isten. Úgy véltem az olvasók már eléggé ismerték a görög és római mitológiát. Szóval mókás lett volna belemerülni a germán legendákba... Én mindig hosszú szakállú, szarvakkal díszített sisakot viselő és bunkósbotot hordó vikingekként képzeltem el az északi isteneket. ...a *Journey into Mystery*nek szüksége volt valakire, aki felrázza a képregényt, én pedig Thort választottam...” –Stan Lee /Forrás: [http://hu.wikipedia.org/wiki/Thor_\(Marvel_Comics\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Thor_(Marvel_Comics))
125. Carl Gustav Jung: Föld és lélek; IN.: Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. (65.oldal)
126. Érdekes azonban megjegyezni azt, hogy a „...náci 'fajvédő' ideológia az uralkodó-hódító germán embertípusnak nevezte ki.” /Forrás: Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (10.oldal)
127. Ez itt a stáblista után tekinthető meg, közel 2 perces.
128. http://hu.wikipedia.org/wiki/Boris_Vallejo
129. Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (316.oldal)
130. Carl Gustav Jung: Az archaikus ember; IN.: Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. (77.oldal)
131. Carl Gustav Jung: Titokzatos jelek az égen; Kossuth Könyvkiadó, 1993. (151.oldal)
132. „- Te vagy Odin – mondta Árnýék.
- Az öreg elgondolkodva bólintott, mintha a név súlyát méregetné magában.
- Sok néven szólítanak, de igen, én vagyok Odin, Bur fia – mondta.
- Láttalak meghalni – mondta Árnýék – Virrasztottam érted. Sok mindent el akartál pusztítani a hatalomért. Sok mindent hajlandó lettél volna feláldozni magadért. Ezt mind te tetted.
- Én nem tettem ilyet.

- De Szerda igen. Ő volt te.
 - Igen, ő volt én. De én nem vagyok ő...” /Forrás: Neil Gaiman: Amerikai istenek; Szukits Könyvkiadó, 2003. (370. oldal)
133. Gondolok itt arra, hogy volt egy régebbi barátja Low Key, ki többször is feltűnt a történet során. Később kiderült, hogy ő Loki vagy más néven Világ úr – világszörnyek nemző apja.
134. Mickey Zucker Reichert: Az istenölő; Phoenix Könyvek, Debrecen, 1993.
135. Viszont emellett a sorozat életre hívott még két sorozatot a *Stargate: Atlantis* (magyarul: *Csillagkapu: Atlantisz*), mely 5 évadot élt meg, és a *Stargate: Universe*, mely 2009-ben indult.
136. Carl Gustav Jung: Titokzatos jelek az égen; Kossuth Könyvkiadó, 1993. (147. oldal)
137. Carl Gustav Jung: Titokzatos jelek az égen; Kossuth Könyvkiadó, 1993. (29-30. oldal)
138. Carl Gustav Jung: Titokzatos jelek az égen; Kossuth Könyvkiadó, 1993. (32. oldal)
139. Elmélete szerint az emberek a földön kívülről érkeztek erre a bolygóra. Könyveiben olyan vélt vagy valós bizonyítékokat szolgáltat, melyek azt bizonyítják, hogy az ókori és ősi civilizációkat rendszeresen látogatták UFO-k vagy saját űrhajóik.
140. Az Arvisura (Igazzsólás) szerint a világ teremtetésekor a Töremek (mansy istenek csoportja) két lakható bolygót hoztak létre: Káltes-asszony bolygóját és Joli-Törem bolygóját. Ezekre a bolygókra embereket alkottak, viszont a káltesi emberek 10.000 év előnnyel indultak Joli Földjéhez képest. Így a káltesi emberek rendszeresen látogatták Földünket, s nekik köszönhetőek a magas kultúrák.
141. Carl Gustav Jung: Titokzatos jelek az égen; Kossuth Könyvkiadó, 1993. (32. oldal)
142. A Csillagkapu világában az Asgardiak klónozás útján szaporodnak, azonban ez okozza vesztüket is.
143. Carl Gustav Jung: Föld és lélek; IN.: Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999. (50. oldal)
144. Zavaczki János: Törpék és égi pusztítók – Ősi germán istenek; Hihetetlen! X. évfolyam 1. (99.) szám 2010. JANUÁR (91. oldal)
145. Ez a gondolat nem új keletű, mióta léteznek ezek az ufó-mítoszok. Ennek feldolgozására is több film (Mars Mentőakció, Csillagkapu, Battlestar Galactica, Outlander stb.) és könyv dolgozta már fel.
146. Grendel eredetileg Beowulf ellenfele. Ezt a történetet több film feldolgozta már (13. harcos, Beowulf – a sötétség harcosa, Beowulf és Grendel – Hős és a szörnyeteg, Beowulf – A legendák lovagja)
147. Tyr-Týr-Tiu-Tiwus etimológiailag megfelel Ziunak és az indoeurópai Djausz-Zeusznak. /Forrás: Sz. A. Tokarev [főszerk.] Mitológiai Enciklopédia I.; Gondolat, Budapest, 1988. (563. oldal)
148. Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005. (14. oldal)
149. Sz. A. Tokarev [főszerk.] Mitológiai Enciklopédia I.; Gondolat, Budapest, 1988. (563. oldal)

Felhasznált irodalom

- Sz. A. Tokarev [főszerk.] Mitológiai Enciklopédia I.; Gondolat, Budapest, 1988.
- Bernáth István: Skandináv mitológia; Corvina Kiadó, Budapest 2005.
- Benedict Anderson: Elképzelt közösségek – Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről; L’Harmattan Kiadó és az Atelier Magyar-Francia Társadalomtudományi Központ közös sorozata, Budapest, 2006.
- Hoppál Mihály, Jankovics Marcell, Nagy András, Szemadám György: Jelképtár; Helikon Kiadó, 2004.
- Bernard King: A rúnák titkai; Régi korok üzenete – sorozat; Édesvíz kiadó, Budapest, 2000.
- Wotan és népe – Erdősi-Imre Mária válogatott írásai Richard Wagner életművéből; Felelős kiadó: Erdősi-Imre Mária, Budapest
- Neil Gaiman: Amerikai istenek; Szukits Könyvkiadó, Szeged, 2003
- Györffy Miklós: A német irodalom rövid története; Corvina, Egyetemi Könyvtár, 1995.
- Sztyeblin-Kamenszkij, Mihail Ivanovics: A mítosz; Kozmosz könyvek (Az én világom), Budapest, 1985.
- G. Beke Margit: Északi istenek – Történetek az Eddából; Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1973.

- Román József: Mítoszok könyve; Gondolat, Budapest, 1963.
 Carl Gustav Jung: Szellem és lélek; Kossuth Kiadó, 1999.
 Latkóczy Mihály: Óskeletal, germán és szláv mythologia. A magyarok mythológiája. IN: Csiky Gergely: Görög-római mythologia; Franklin-társulat, Budapest, 1911.
 Rudolf Pörtner: A viking kaland; Kossuth Könyvkiadó, 1983.
 Hahn István: Istenek és népek; Minerva, Budapest, 1980.
 Eric Christiansen: Vikingek; Szukits Könyvkiadó, Debrecen, 2008.
 Carl Gustav Jung: Titokzatos jelek az égen; Kossuth Könyvkiadó, 1993.
 Zavaczki János: Törpék és égi pusztítók – Ősi germán istenek; Hihetetlen! X. évfolyam 1. (99.) szám 2010. JANUÁR
 Mickey Zucker Reichert: Az istenölő; Phoenix Könyvek, Debrecen, 1993.
 Gellért Endre: A képregény története; Tömegkommunikációs Kutatóközpont kiadása, Budapest, 1975.
 Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne; Cartafilus Kiadó, 2001

Internetes és más források

- 168 Óra Online írása <http://www.168ora.hu/punch/natalie-portman-csatlakozik-a-thor-stabhoz-39969.html> (belépés: 2010.04.07.)
 A 13. harcos; a Crichton/McTiernan production, John McTiernan film, 1999.
 Bekk Adolf: A német irodalom Salzburgban; (Király Pál fordításában) /Forrás: <http://www.tankonyvtar.hu/konyvek/osztrak-magyar-osztrak-magyar-081204-546>
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Then_the_awful_fight_began_by_George_Wright.jpg
http://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Emil_Doepler
http://en.wikipedia.org/wiki/M%C3%A5rten_Eskil_Winge
http://en.wikipedia.org/wiki/W._G._Collingwood (belépés: 2010.04.01)
http://hu.wikipedia.org/wiki/Anker_Eli_Petersen(belépés: 2010.04.01)
http://hu.wikipedia.org/wiki/Boris_Vallejo
[http://hu.wikipedia.org/wiki/Thor_\(Marvel_Comics\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Thor_(Marvel_Comics))
<http://www.visitcumbria.com/wgcoll.htm> (belépés: 2010.04.01)
 Pál József és Újvári Edit: Szimbólumtár – Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából; Balassi Kiadó, 2001. /Forrás: http://www.bkiado.hu/netre/Net_szimbolum/szimbolumszotar.htm

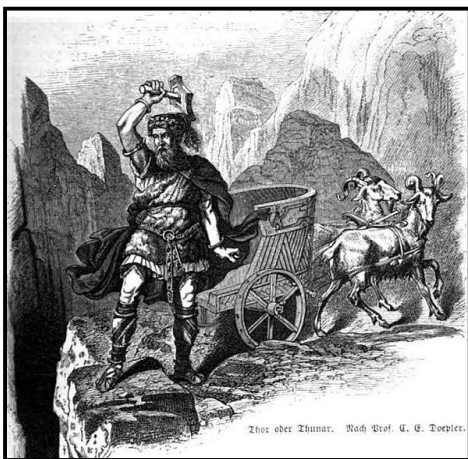
Melléklet:

- 1. ábra Thor kalapácsa** 2. ábra Thor csodálatos kalapácsával, a **Mjöltnirrel**.
Részlet egy 17. századi izlandi kéziratos könyvből **3. ábra Thor csodálatos halászata**. Illusztráció egy 17. századi Eddából. **4. ábra Henry Fuseli: Thor és a Világkígyó 1788** **5. ábra H. E. Freund: Thor 1829.** **6. ábra Lorenz Frölich: Thor és Jörmungand 1895.** **7. ábra Lorenz Frölich: Thor halála 1895.** ►

8. ábra Lorenz Frölich: Csodálatos halászat

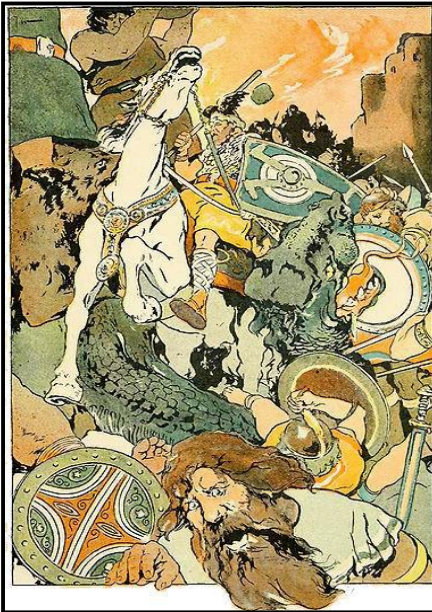

9. ábra Anders Wissler: Torsfiske XIX. század
10. ábra Carl Emil Doepler: Thor oder Thunar 1882.

11. ábra Mårten Eskil Winge: Thor keleti hadjárata 1872.

12. ábra Friedrich Wilhelm Heine: Az Istenek Alkonya 1882.

13. ábra Lorenz Frölich: Thor 1907 14. ábra Johannes Gehrts: Ragnarök 1899. 15. ábra Emil Doepler: Thor és a Világkígyó 1905. 16. ábra George Wright: Then the awful fight began 1908. 17. ábra Carl Larsson és Gunnar Forssell: Thor és Loki készülődése Trymhoz 1893.

18. ábra Lorenz Frölich: Thor és Loki, Trym ének illusztrációja 1895

19. ábra W. G. Collingwood: Trym esküvője 1908.

20. ábra Johannes Gehrts: Thor szekere 1901.

22. ábra W. G. Collingwood: A csodálatos halászat 1908.

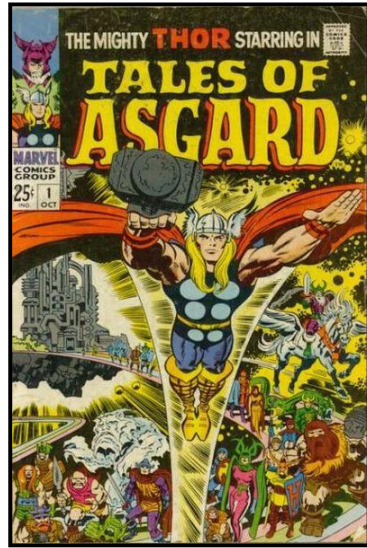
21. ábra Arthur Rackham: Donner calls upon the storm clouds 1910.

23. ábra W. G. Collingwood: Ragnarök 1908.

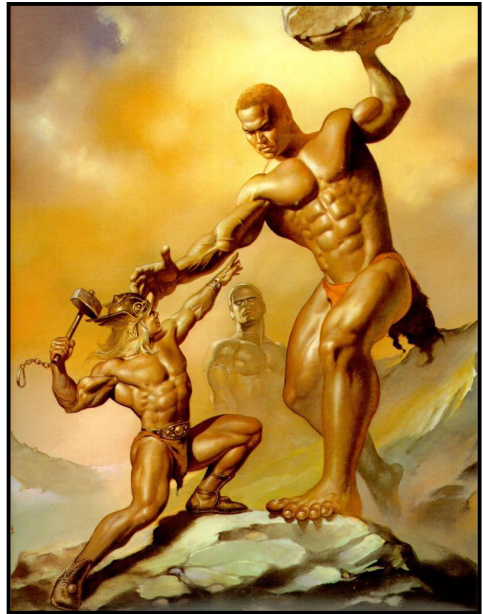
24. ábra Einar Jónsson: Thor és Elli 1939-1940.

25. ábra Anker Eli Petersen: The Death of Odin 2003. 26. ábra Anker Eli Petersen: Tóurur og Rán 2004

27. ábra Gangus: Thor XX. század

28. ábra Abrar Ajmal: Thor 2004. 29. ábra Jack Kirby: Tales of Asgard 1968. 30. ábra Mike Deodato: Marvel Thor

31. ábra Ultimat Thor

32. ábra Marvel Loki

33. ábra Thor vs. Loki

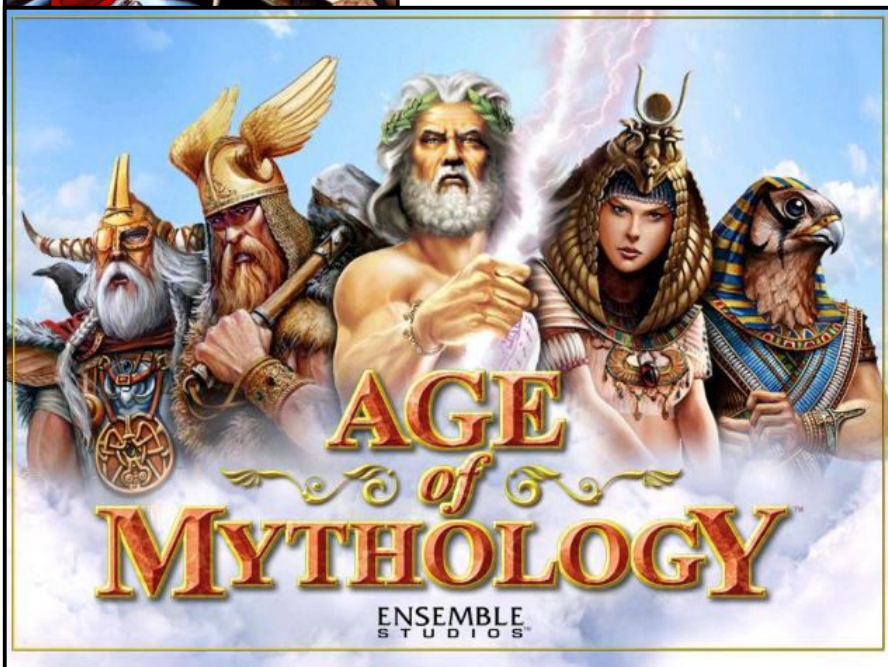
34. ábra Loki és Thor

35. ábra Boris Vallejo: Thor és Krungnir

36. ábra Boris Vallejo: Thor

37. ábra Age of Mythology

38. ábra Thor,
az Asgardi
Foltta Főpa-
rancsnoka
(Csillagkapu)
1997.

Juhász Gyula

200 éve született Erkel Ferenc

Erkel Ferenc, a 19. század nagyjelentőségű magyar zeneszerzője, nemzeti Himnuszunk megzenésítője, 1810. november 7-én született Gyulán. 2010-ben ünnepelhettük születésének 200. évfordulóját. Ez a jubileum talán alkalmat nyújt vagy nyújtott arra, hogy Magyarország átgondolja-átértékelje a róla kialakult képet és közvélekedést. Meggyőződésem, hogy ez a kép nagyrészt téves és a zeneszerző alakja, szakmai zsenialitása szinte a történelem „homályába” vész. Operái közül szinte csak a Bánk bánt és a Hunyadi Lászlót találjuk a magyar operajátzás állandó repertoárján. Ritkán, szinte soha nincs műsoron operái közül a Dózsa György (aligha jutott Magyar operának méltatlanabb sors, 1867-től 1969-ig mindössze tíz előadást ért

meg a Nemzeti Színházban. Az Operaházban sohasem került színre, csak a Rádió készítette el még az '50-es években néhány részletének, majd később egy „teljes” változatának felvételét, míg végre 1994-ben feltámadt az Erkel Színházban). Még mostohább sorsra jutott a Barankovics György és a Névtelen hősök című opera. Nem is beszélve az első színpadi művéről, a Batori Máriáról. Bár a Hunyadi László és a Bánk bán népszerűségének árnyékában ez a mellőzés mindinkább esztétikailag motiválnak látszott és végzetesnek bizonyult az operákra nézve. Akármilyen is a magyar operajátzás műsorpolitikája, fontos lenne, hogy Erkel VALAMENNYI operája bekerüljön végre a magyar operakultúra (mind a színház, mind a közönség) tudatába, sőt meg is gyökerezzen benne. Valóban igaz, és vitathatatlan tény, hogy Erkel operáin kívül még egy maradandó becsű zenekari darabbal s egy hasonlóan értékes férfikarral is megajándékozta a nemzetet. Az ünnepi (E-dur) nyitányt a Nemzeti Színház ötvenéves fennállása alkalmából (1887), a Petőfi szövegek felhasználásával készült férfikart (Elvennélek, csak adnának, A faluban utca hosszat) a Dalárdaegyesület részére írta. E nagyszabású, férfikarra komponált mű még a II. világháború előtt is első helyen állt a karrierodalmunkban. Az eltelt évtizedekben a fent említett két mestermű szinte teljesen eltűnt a koncertpódiumokról. Ez a mellőzés egyáltalán nem véletlen, de eredetileg nincsen összefüggésben az említett művek művészi minőségével.

Magáról Erkelről is hiányosak, és nem feltétlenül igazak az ismereteink. Az emlékév programjainak legfontosabb célja lett volna, hogy megváltoztassa egyoldalú Erkel képünket, mert még a muzsikuskok többsége is elsősorban csak Himnuszunk komponistáját, valamint a virtuóz és nagyformátumú magyar nemzeti opera megalkotóját látja Erkelben. Igen, az volt. Korának legnagyobbjai közé tartozott a ma-

gyar nemzeti opera elképesztő „Grand Old Man”-je, de nem csak az. Pedagógiai munkásságát a Liszt Ferenc (születésének 200. évfordulóját 2011-ben ünnepeljük) elnöklete alatt álló Országos Magyar Királyi Zeneakadémia igazgatói tisztjének reáruházásával (1875-1889) biztosították. Kik voltak tanítványai? Sokukról keveset vagy semmit sem tudunk. Erkel Ferenc zongoraművész és karmester is volt.

A Bánk bán és a Hunyadi mind a mai napig központi szerepet játszik a magyar operairódalomban. Erkel Ferenc zenei világunk centrális, ikonszerű alakja. Tagadhatatlan tény, hogy a bicentenáriumi évben „ős-Bánk” koncertelőadásra került sor a Magyar Állami Operaházban. A debreceni Csokonai Színház pedig „ős-Hunyadi” produkciót mutatott be. Aki részt vett október 28.-a és 30.-a között az MTA Zenetudományi Intézetében szervezett, „Opera és Nemzet” elnevezésű nemzetközi konferencián, bizonyára sok érdekességet hallhatott. Azt is tudnia kell a kedves skandináv olvasónak, hogy a Zenetudományi Intézet múzeuma valóban rendkívül szép, és gazdag kiállítással emlékezett meg Erkelről. (1. fotó) (Átfogó képet kaphatunk az Opera és a nemzet c. kiállításról az alábbi címen: http://www.zti.hu/erkel_2010/erkel_kiallitas.htm) Köszönet érte a Norvégiában is járt Gombos László áldozatos és önfeláldozó munkájának.

A Nemzeti Kulturális Alap 2010-ben kétéves, átfogó programot indított „A felemelő évszázad” címmel, amiben a 19. század művészeti, kulturális, művelődési, intézményi és társadalmi értékei megőrzését helyezte a középpontba. A kulturális eredmények, köztük is a magyar nemzeti opera megteremtése, a piacgazdaság, a modern parlamentáris államszervezet és a civil társadalom létrejötte, mai életünk alapvető értékeinek megteremtése zajlott le ekkor. A kiállításokból a közönség teljesebb képet kaphatott „a felemelő évszázad” minden fontos törekvéséről a reformkortól a dualizmus időszakáig, a modern, polgári Magyarország kialakulásáig. Kívánatos lenne, hogy Erkel működését a korszak magyarországi komplex társadalmi jelenségeibe ágyazva, a társadalomtörténet-írás újabb eredményeit felhasználva, értelmezzék. Remélhetőleg az új politikai és kulturális vezetés a következő évadban éreztetni fogja hatását, és a magyar zenei élet, valamint az Opera megindul a célok és az eszközök - már ami Erkel Ferenc munkásságát és életét illeti – egyensúlyba hozása felé. (2. fotó)

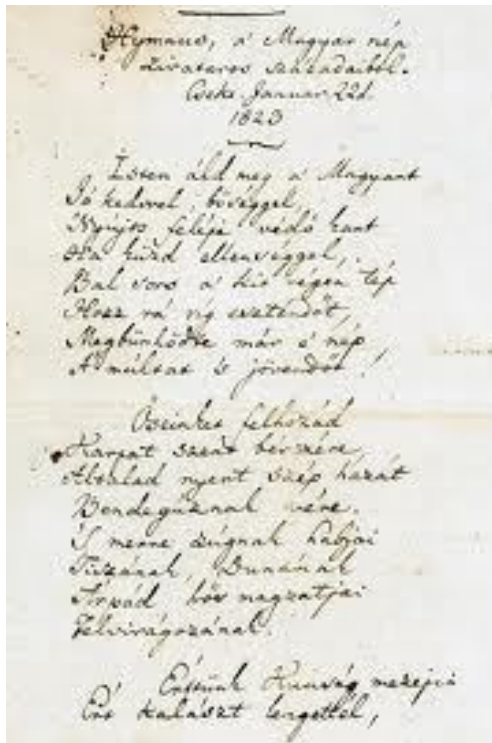
Erkel Ferenc a 19. század nagyjelentőségű magyar zeneszerzője, 1810. nov. 7-én Gyulán született, és 1893. jun.15.-én Budapesten hunyt el. A leghíresebb magyar dalműszerző Erkel Józsefnek és Ruttkai Klára Teréziának tíz gyermeke közül a másodszületett volt. Dédapja Erkel Vilmos (1725-1800) zárdai zenemester Po-

zsonyban, nagyapja József (1757-1830) zenetanár és templomi orgonista szintén Pozsonyban, majd Gyulán. Apja ifj. Erkel József (1787-1855) kántortanító, templomi karnagy Gyulán, később a Wenckheim-uradalom számtartója. Ferenc zenei képességeit a szüleitől örökölte: a muzikalitás úgyszólván családi „hagyományként” szállott reá. Tanulmányai végzésére szülei Pozsonyba küldték, ahol a bencés gimnázium tanulója lett. A magyar vá-

rosok az 1820-1830-as évek óta szembetűnően magyarosodtak, s zenei életükben mind döntőbb szerephez jutott a magyar muzika. Ebben az irányban, s általában a zenei nevelés rendszeresebb alapokra helyezésében, a zeneiskolák jelentős munkásságot fejtettek ki. Így történt ez Pozsonyban is, ahol ez a zenetanítás már többnyire az új nemzeti zeneműveltség szellemében működött. Erkel a középiskola mellett Klein Henrik neves zenepedagógusnál készült pályájára. A Morvaországban született Klein Henrikről meg kell említeni, hogy már nyolc éves korában kitűnően zongorázott, Beethovennel és Liszt Ferencel is személyi kapcsolatban állt. Tehát nem „akárki” volt a mestere. Itt született Erkel első kompozíciója, az azóta elveszett kórusmű, a Litánia. 1823-ban részt vett Liszt Ferenc első pozsonyi hangversenyén és többször hallotta a verbunkos műfaj egyik megteremtőjének, és úttörőjének, Bihari Jánosnak a zenekarát. Erkel Pozsonyból Kolozsvárra került, ahol már zenetanítással foglalkozott s az ottani szintársulatnál karmesterkedett, hangversenyezett és komponált. Itt, Kolozsvárott, művész és tudós barátai, Brassai S., Gyergyai F., Ruzitska Gy. és Heirich J. hatására készítette a Magyar ábránd c. zongoraművét, ami szintén elveszett. Itt hallja a legrégebb ismert magyar operát, Ruzitska Ignác kompozícióját, a Kotzebue szövege nyomán, Kotsi Patkó János librettójára készült Béla futása-t (bemutatták 1822-ben). Erkel ifjúságának, első mélyreható impresszióinak ideje hazai történelmünk ama szép korára esik, amelyben a „nemzeti felbuzdulás” az országba új életet öntött. Ez a hatás egész életére kihatott, és dalműtémául mást, mint nemzeti életünk fényes vagy szomorú napjaival kapcsolatosat, el sem tudott képzelni. Fejedelem már másfél százada nem székelt Kolozsvárott sem, a magyar szellemű erdélyi arisztokrácia támogatásának köszönhetően mégis itt nyílt meg az első állandó magyar színház 1821-ben s hangozhatott el a fent említett Béla futása c. mű. A verbunkos, a kor vezető magyar zenei áramlata, a népies műdallal együtt ekkor válik a zenei köznyelv alapanyagává.

1835 tavaszán a kolozsvári színház csőd közeli helyzetbe került. Az Erkelek, Fe-

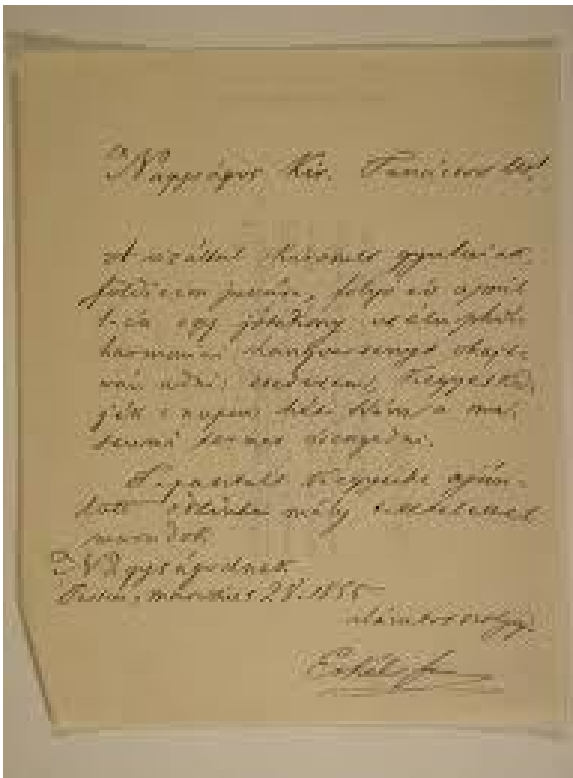
renc és testvére József a társulattal együtt Budára költöztek. A ifjú Ferenc, mint nagyhírű zongoraművész, az ország szívébe került és csakhamar feltűnt művészi játéka a Nemzeti Casino „hangászati mulatságain” s az önálló koncerteken. Számos pesti bemutató fűződik a nevéhez; Chopin e-moll zongoraverseny (1836) és L. Jansa hegedűművésszel Beethoven Kreutzer-sonátája. Műsorán Field, Herz, Hummel, Kalkbrenner, Moscheles és Thalberg művek szerepeltek. Henry Vieuxtemps belga hegedűvirtuózzal és zeneszerzővel közösen adott hangversenyeit idézi a Duo brillant, Airs Hongrois című közös művük (1837). Ez Erkel első nyomtatásban megjelent műve.

A 19. században a muzsikusok autonómiáját a karmester szupremációja váltotta fel, elő-

nyökkel és veszélyekkel. A veszélyeket az előadás túlzott zenei és érzelmi szubjektivitásában, a tempóbeli szélsőségek eluralkodásában, zene és cselekmény nemkívánatos elkülönülésében foglalhatjuk össze. Az előnyök a jelentős karnagy betekintő és megvilágító képességeiből fakadnak; egyéni érzés és érzelem irányításával a felhangzó zene nagyobb mélységeket és kiemelkedőbb magasságokat képes bejárni.

Erkel karmesteri tudása, energiája annyira ismerté lették, hogy 1835-ben már a pesti Várszínházban működő kassai, kolozsvári és más vidéki színészekből álló operatársulat, a Nemzeti Játékszín karmestere. 1836-tól 1837-ig a Városi (Német) Színház másodkarnagya. Itt ismerkedett meg a színházi ”üzemmel” és korszerű repertoárral, aminek nagy hasznát vette, amikor 1838-ban átszerződött a néhány hónapja működő Magyar (később Nemzeti) Színházhoz, ahol első karmester lett. Erkel több évtizedes munkával rakta le a magyar operajátás alapjait, keze alatt szólaltak meg magyar kortárs zeneszerzők és saját művei is. ”Erkel nem csak ledirigálta az operákat, hanem, mint a legnagyobb színészek, végigélte azokat” – állította meg róla a korabeli kritika.

Olasz, francia vagy német szemmel nézve a némiképpen periférikus magyarországi operaelet csakúgy, mint Európa más országaiban, a nemzeti identitás egyik megnyilvánulási formája volt és maradt is mind a mai napig. Ebben az időben az operát mint műfajt és mint intézményt a nemzet fogalmával társítják. A nemzeti

stílusok megteremtésére törekvő kis népek közül a csehek (Dvorak, Janacek) mellett a magyarok vettek részt legaktívabban. Európa periferiáin szinte mindenütt ugyanazon forgatókönyv szerint született meg a nemzeti opera; ugyanaz történt Horvátországban, Görögországban, Svédországban vagy éppen Baszkföldön.

Tartok tőle, hogy Erkel hosszú élete folyamán ritkán érezte úgy, hogy könnyű utat választott. Mert a szűk félévszázados, göröngyös út, melyet a magyar operaművelés a 18. század végi állandó színház intézményének fölállításaig bejárt, elysiumi (Eluzsion) Pediton az ókori görög, majd a római mitológiá-

ban a boldog lelkek tartózkodási helye) mezőkön tett sétának tetszhet az opera körül 1838 januárjában kitört, s újabb félévszázadon át tomboló „háborúhoz” képest. Az irodalmi közvéleményt sokkolta a „gyanús, kozmopolita” színjáték, amit a nemzeti nyelv és az irodalom ellenségének tartottak. A kortárs vélekedés ugyanis, amely a nyelvművelést a polgári nemzetté válás sarkalatos pontjának tekintette, a színház nemzetnevelő tevékenységét kizárólag a magyar dráma előmozdításán és művelésén keresztül látta megvalósulni, és a zenének nem szánt komoly, vezető szerepet. (A magyar nyelvű kultúra 1840 -1918 között az általános írás-olvasás-számolás készség /alpműveltség/ kifejlesztésére szolgált. Ez tette lehetővé az ipari forradalom technikájának használatát, a gyárszerű üzemszervezés és ugyanakkor a modern állam-szakigazgatás kifejlesztését, illetve a polgárisodást). Az operaelőadások száma a Pesti Magyar Színház felállításának első hónapjaiban éppen ezért aránytalanul alacsony volt, valamint megfelelő nagyságú zenekar, és elegendő szakképzett énekes hiányában a színvonal is kívánnivalót hagyott maga után. A közönség azonban a zenés produkciókat részesítette előnyben – jóllehet a zene a prózai előadások állandó kísérőjeként is jelen volt – és így a társulat vezetősége „kényszerű” döntésként, vállalva az „operaháborúként” számon tartott többéves csatározás kellemetlenségeit, 1838 januárjában elrendelte az operarészleg kialakítását. A nagyobb és gazdagabb

Pesti Városi Királyi Teátrum színpadán németül játszottak és énekeltek. A kormányzat a bemutatandó operák szövegének a legutolsó betűjét is ellenőrizte. Úgy fest, mintha Erkel megértette volna, ahhoz, hogy a magyar opera fennmaradjon, lennie kell valakinek, aki a színházban és a színház körül uralkodó kibírhatatlan állapotokat – kibírja. A színházi hagyomány nyilvánvalóvá tette, hogy ez a valaki a karnagy legyen. Erkel berendezkedett a maradásra, s annak előfeltételként a kitartásra.

Természetévé vált a nyugalom, amit sokan „kényelemszeretetnek” tekintettek. Tény, a zenefőnök nem engedett okoskodni; csak tökéletesen megbízható „fegyvertársakat” tűrt meg segítőként a „vállalkozáshoz”. Fiai, Gyula, Sándor, Elek a legkorábbi időpontban alkalmazásba léptek. A kortársak „Erkelianumnak” gúnyolták a Nemzeti Színházat, de komoly ellenjavaslattal senki sem élt. Erkel Ferenc itt, a Nemzeti Színházban, különböző rendű-rangú művészekből, énekes színészekből, és csak néhány operaénekesből (Déryné, Schodelné, Füredi, Steger, Ellinger stb.) a németek színházával versenyképes együtttest nevelt. A régió operaházaihoz hasonlóan 1838-ban nyolc, 1839-ben kilenc bemutatót tartottak: Bellini, Donizetti, Mercadente műveit játszották. Pesten felbukkant a rajongó lelkesedést kiváltó kolozsvári születésű primadonna, Schoedel Klein Rozália, aki Erkel első operájának, a Bátori Máriának címszerepét kapta. Az operát 1840. augusztus 8.-án mutatták be a Magyar Színházban, amely e napon kapta a „Nemzeti” jelzőt. Az opera dallamai még Bellinit, a recitativók Mozartot, a formák Meyerbeert idézik, de a nemzet így is joggal ünnepelte benne az első igazi magyar operát. Bár a magyaros elem még nem lép elő olyan határozottan, mint a későbbi daljátékaiban. De megtörtént az „áttörés”, Erkel első alkalommal ötvözte valóban meggyőzően a kortárs – főleg olasz – operai tradíció elemeit, szüzséjét, számtípusait, a magyar drámairódalomból kölcsönzött forma- és dallamvilágát, magyar történelmi témájú librettóval, és a verbunkosok motívumkészletét idéző zenei anyaggal. Szövegét Egressy Béni írta Dugonits András akkoriban kedvelt darabja nyomán.

Az opera cselekménye Könyves Kálmán udvarában játszódik. A király fia, István herceg győztes csatából hazatérve házasodni készül: régi szerelmét, Bátori Máriát akarja elvenni. Árvai, a király tanácsadója azonban saját lányát szánna a hercegnek, és minden erejével, a király támogatását is felhasználva, az ifjú asszony ellen fordul. Végül Könyves Kálmán már elfogadná Máriát, de a főúr a férj távollétében orvul meggyilkolja a nőt.

A közönség lelkesedett, a darab a nemzeti opera műfajának szkeptikusait is meggyőzte: A mű átütő sikeréhez, amelyet 1860-ig összesen 35 alkalommal adtak elő, Erkel zenéjén túl a témaválasztás is hozzájárult. Bátori Mária alakja korántsem volt ismeretlen a színházi közönség előtt. Dugonits András azonos című szomorújátéka 1794 óta folyamatosan jelen volt a magyar színpadokon.

A Hunyadi László (1844) mind az operadramaturgia, mind a magyar hangvétel terén a Bátori Mária folytatása, és nagyszerű kiteljesedése. Szövegekönyvét a Magyar Tudóstársaság pályadíját elnyert fiatal Tóth Lőrinc történelmi színművéből készítette Egressy Béni.

A cselekmény szintén a középkorban játszódik: V. László király gonosz tanácsadója, Cillei a két Hunyadi fiú, László és Mátyás ellen uszítja a királyt, de a Hunyadiak emberei megvédik őket, és megölik Cilleit. A király barátságot színel, de közben megkörnyékezi Gara Máriát, László jegyesét. Apja, Gara nádor hatalomvágytól hajtva felségárulással vádolja meg Lászlót, és a bitófára küldeti. Hiába szervez szökést Gara Mária, hiába könyörög kegyelemért László anyja, Szilágyi Erzsébet. Háromszor sújt le a hóhér pallosa, így Lászlónak kegyelmet kellene kapnia, de Gara parancsára a negyedik csapás végez vele.

Az opera sikere a zenei értéken túl a témaválasztásnak is szólt, már a Bátori Mária intrikus udvaroncainak merész zenei ábrázolása is politikai tett volt, de a Hunyadi első fináléjában felcsendülő "Meghalt a cselszövő, elmúlt a rút viszály" már valóságos forradalmi tömegdal „magyar Marseilles”. A honi katonazenekarok hivatalos repertoárján szerepel a "monarchiai idők" óta, még a kommunista vezetés sem merete levenni az indulók repertoárjáról (e cikk szerzője, ki katonazenészként töltötte a sorkatonai szolgálatot Magyarországon, is játszotta az említett műveket). Az opera néhány dallamából összeállított induló négy év múlva a szabadságharc gyűjtő, csak a Rakóczy-indulóval összemérhető hatású zenedarabja lett. A Brassainak ajánlott Hattyúdál, a lakodalmi kép Palotása szintiszta magyar zene. Utóbbi a verbunkos lassú-friss sémájára épülő szimfonikus zenekari remeklés. Ez az opera magán viseli korának bélyegét, de annyi meglepő ritmikai és hangulati újdonságot hozott, hogy a kortársak egy része nem is tudta kellően méltányolni s „tudományos dalműnek” mondotta. Erkel a későbbiek során még hozzáránt az operához. Külföldön is sikeresen mutatták be (Bécs 1856, Zágráb és Bukarest 1860, Prága 1895). A nyitányt önálló zenekari műként is játsszák, amit külföldön először Liszt Ferenc dirigált (Bécs 1846).

A Hunyadi mű alkotásának évében, 1844-ben nyerte el Erkel a Nemzeti Színház igazgatója, Bartay András által Kölcsey Hymnusára kiírt pályázaton – a közönség ítélete alapján – az első díjat s lett e műve nemzeti "imánk". Azóta is hazánk nemzeti himnusza (érdekes módon a Himnusz kottájának tempó bejegyzésére Erkel a "fohász" szót használta).

1844-55 közt Erkel egy sor népszínműhez komponált zenét. Ezek közül a Két pisztoly, A zsidó és Az egy szekrény rejtelmek érdemelnek említést.

1848-ban a forradalom kitörése után Erkel nemzetörnek jelentkezett, de felettesei

megkövetelték tőle, hogy a karnagyi emelvényen álljon helyt. Látszólag hallgatásba merült, ezalatt azonban következő művein dolgozott.

Az Erzsébet c. műve elsősorban magyar operakórusai lévén vált híressé. Egyik legjelentősebb operája a Bánk bán (1861) az uralkodói önkény elleni kiállítás. Mint a Hunyadiinak, úgy a Bánk bánnak a szövegekönyvét is Egressy Béni írta. De ez a műve a politikai helyzet miatt fiókjában fekdűt 1861-ig, amikor is a Nemzeti Színházban került bemutatásra. Ez a mű a drámai kifejezőképesség csodálatos gazdagságát mutatja: minden ízében magyar s máig a legmagasabb színvonalú történelmi operánk. Csodával határos, hogy a cenzorok uralma idején színre kerülhetett. Belőle már csaknem teljesen eltűntek az olasz dallamok, a visegrádi és a Tisza parti jelenetek magyar elemekből épülnek. A keserű Bordial, a Hazám, hazám ária, és Melinda áriái a 19. sz.-i magyar operazene legmagasabb csúcsai. Az együttesekben, főleg Verdi hatására, élesen elkülönülnek az egyes csoportok, a jellemek rajza plasztikus, és hiteles. A partitúra egyik díszje a szokatlan kamarazenei összeállítású visegrádi jelenet zenéje: Melinda énekét viola d amore, angolkürt, cimbalom, hárfa és vonószekerek kíséri (itt jelenik meg először az ázsiai eredetű, de tipikusan magyar hangszer, a cimbalom az európai zeneirodalomban). (3. fotó)

Bánk bán, a királyhoz hűséges magyar nagyúr ellenzi a nemesi lázadást a királyné, Gertrud és annak felelőtlenül viselkedő meráni udvartartása ellen. De bizalmas embere, Tiborc kétségbeesett siralma az ország nyomorúságáról (milyen mélyen aktuális ma is), és személyes tragédiája, feleségének, Melindának elcsábítása, a lázadók közé sodorja Bánkot, aki egy vita hevében megöli a királynét. A külföldi hadjáratból hazatérő II. Endre király bosszút akar állni, de ekkor megjelenik a színen Tiborc, a megzavarodott Melinda, és a kisfiú holttestével, akik a Tisza vizében lelték halálukat.

Erkel, aki megfontoltan, és lassan dolgozott, azzal lepte meg kortársait, hogy a Bánk bán sikere után, 1862-ben színre hozta Sarolta című vígoperáját. Szövegét Czanyuga József írta. Meséje történelmi háttérbe illesztett népies, naiv szerelmi história. A darab meséjéhez illőn Erkel víg, népies operát írt, melyben talán több „engedményt” tett a népdalról akkor vallott felfogásnak, mint a műfaj megkívánta, de ekkor is áttörte az önmaga állította korlátokat, s értékeset alkotott. Az első felvonás fináléja, a vígopera terén, mestermű. A Sarolta, nem sokkal a Bánk bán bemutatója után nem hódította meg a közönséget. A kommunista zeneesztétika a fent említett értékek mellett sem tartotta a darabot az életmű kiemelkedő darabjának.

Következő operája a Dózsa György 1867-ben került bemutatásra. Szövegét Sziliget Ede írta át Jókai darabjából. A sok vita, a párbeszéd, amelyek áriákra, ensemblekre alkalmatlanok, azt eredményezték, hogy ebben a műben a recitativo szerű „deklamáció” uralkodik.

A keresztes hadak vezérének kinevezett Dózsa György ellen Zápolya vezetésével szervezkednek a nemesek. Az udvari ünnepségen a nemességet támadó lantos dalainak hatására hirtelen Dózsa ellen fordulnak, de tervük nem sikerül és az elmenekülő Zápolya kivételével mindannyian a keresztesek fogságába kerülnek. A jósnő szavai szerint Dózsa trónra kerül, meg is koronázzák, de veszélyt jelent számára valaki, aki a bort nem issza meg. Később Csáky, Lora rábeszélésére a foglyul ejtett nemeseket, miután megígérték, hogy nem szervezkednek Dózsa ellen, szabadon engedi. Csak egyvalaki nem iszik a fogadalmi borból, Bornemisza. Dózsa emberei bizalmatlanok Lorával szemben, és meg akarják ölni, de helyette tévedésből Dózsa menyasszonyát, Rózsát ölik meg. A nemesi túlerővel

szemben Dózsa alulmarad, és kiderül, hogy tüzes trón vár rá. Erkel Dózsa c. operáját politikai ellenérzések és megfontolások rekesztették ki az eleven magyar kultúrából. Bármennyire is a mindennemű radikalizmus elutasítását, a kiegyezést, a nemzeti megbékélést és egység szellemét képviseli a mű, az 1867-től 1945-ig a hivatalos, magyar kultúrpolitika számára túl sok „plebejus” indulat dült az operában ahhoz, hogysem el tudta volna fogadni. 1945 után gyökeresen megváltozott Dózsa parasztlázadásához való hivatalos viszony, ekkor azonban forradalmi hagyományú stilizálása, glorifikálása tette lehetetlenné, hogy Jókai és Erkel ambivalens ábrázolását a közönség elé engedjék. Az Operaház Dramaturgiai Bizottsága 1952-ben megkísérelte az opera bemutatását, de visszautasításra talált.

A Dózsa minden előző politikai rendszernek a „torkán akadt”, s ez éppen érdemével van összefüggésben – minden berendezkedésnek propagandadarabra lett volna szüksége, nem pedig IGAZI MAGYAR TRAGÉDIÁRA – s ezért egyik sem tudta vállalni az opera ellentmondásosságát, komplexitását. Sem Jókai, sem Erkel nem azonosult a parasztháborúval, s Dózsával, mint bosszúálló népvézzel. A dráma, és az opera szervesen folytatja a parasztháború és a Dózsa figura felfogásának azt a liberális hagyományát, amelynek alapvető intenciója, hogy óvjon a forradalomtól (lásd a reformkori Horváth Mihály és Eötvös József műveit). Jókai drámájának szellemében, és nyilván Erkel alapvető intencióinak megfelelően az opera Dózsája nem „pozitív hős”, mint Hunyadi László és Bánk bán, hanem ellentmondásos, problematikus személyiség, akiben ellentétes jellegű és értékű impulzusok harcolnak egymással. Hasonló ellentmondásosság jellemzi az operában a népet is, amelynek anarchikus lázadása, erőszakkitörése és megosztottsága egyfelől motivált és érthető, másfelől kegyetlen és visszataszító. Kiemelkedő művészi teljesítmény, hogy tudniillik Erkelnek sikerült plasztikus operaszínpadi figurákban megjeleníteni a történelmi problematikát.

A Dózsában használt új zenei formanyelv mesterivé fejlődött a Brankovics György c. operában. Obernyik Károly hasonló nevű drámájából Odry Lehel és Ormai Ferenc írta a librettót. A magyar, szerb és török hősök szereplése kitűnő alkalmat adott Erkelnek, hogy többféle népi elemeket vegyítsen zenéjében. Brankovics György szerb fejedelem mindkét fia a török szultán udvarában tartózkodik, apjuk semlegességének zálogául, a Hunyadiak ellen készülőtörök hadjárat alatt. Brankovics, a korábbi Hunyadi szövetséges, így módon próbálja megkímélni országát a török dúlástól. Lánya, Mara a török küldöttség vezetőjében Murára régi szerelmére ismer, aki megígéri testvérei szabadon bocsátását. A parancs végrehajtója, Cselebi azonban elengedésük előtt megvakíttatja a fiúkat. Brankovics azonban hadjáratot indít a török ellen, de a győztes csatában halálos sebet kap. Erkel ismét a népi és a derűs elemeket kívánta előtérbe állítani a Névtelen hősök című operájában, amelynek 1880-ban volt az első előadása. A cselekmény, a korabeli kritika szerint „lassú menetű s nem nagy érdekű”. Zenéje azonban Erkel csodálatosan gazdag teremtőerejéről tesz tanúbizonyságot. A szöveg és a dallam harmonizálására különös gondot fordított, a formákat bővítette, új ritmikus képleteket, s minden egyszerűségük mellett új harmóniakat és meglepő dallamvezetéseket talált ki. A „Kilenc óra, kilenc óra, honvéd térj nyugovóra...” című férfikarra írt kórus egy „gyöngyszem”. Száz évig, mint „Takarodó” volt a honvédkórusok

repertoárjában. Sajnos ez is, mint annyi más értékes alkotás, a feledés „homályába” merült.

Az operák sorát az új Operaház ünnepélyes megnyitására írt István király (1885) zárta le. Erkel idősebbik fia Gyula, mint társszerző segített a mű megírásában. Szövegkönyve Várady Antaltól való: a kereszténység győzelme a pogányság felett, a szeretet szava, s Imre királyfi tragédiája. Erkelnek ez az élete alkonyán írt munkája nemzetközi köntösben megjelenő, de magyar levegőjű, nemzeti ízekkel teli zene, amely a drámai deklamáció mellett zárt formákat is tar-

talmaz.

Erkel Ferenc nyolcvanadik születésnapját ragyogó pompával ülte meg a főváros. Élete folyamán számos kitüntetést kapott: Ferenc József-rend lovagkeresztje, főzeneigazgatói és országos karnagyi cím, stb. Szobrát, Stróbl Alajos alkotását még életében az opera homlokzatán állították fel. Arcképét többen is megfestették a Zeneakadémia és a Nemzeti Múzeum részére. Szülővárosa 1896-ban szobrot emelt Erkelnek és sírjára a Filharmoniai Társulat 1903-ban szép síremléket emeltetett.

20. és 21. századi zeneéletünk elképzelhetetlen az Erkel által lefektetett alapok nélkül. Biztos vagyok benne, és ebben nem vagyok egyedül, hogy a magyar társadalom megkésett, de végre mégiscsak bekövetkező modernizációja, a tétova újrapolgárosodás, az Európához való visszatérés igyekezete voltak azok a legfontosabb okok, amelyek szinte tektonikus átalakulásokhoz vezettek a lelkekben, az érzelmi kultúrában, s olyan szociál- és individuál-pszichológiai változásokat idéztek elő, amelyek a művésztipusok szelekciójában is éreztették és éreztetik a hatásukat, s a par excellence nemzeti művek adekvát előadásának szubjektív feltételei ellen hatnak. Olyan művészekre, előadókra van szükségünk, akik merőben önerejükől, személyiségük formátumával, típusok pontosságával, elementáris drámaisággal, involváltságukkal és intenzitásukkal minden különösebb rendezői beavatkozás nélkül is egy csapásra evidenssé tudnák tenni Erkel operáinak erdeiségét, vitalitását, erejét. Ebben reménykedünk, és ha lehet, minden erőnkől segítünk, hogy mindez a jövőben megvalósuljon, és nemzeti operairodalmunk visszanyerje

Kraitzék —

világhírű magyar-svéd művészpár

„Mi ketten– festő és szobrász”

Életrajzi adatok

Kraitz Gusztáv

1926 Megszületik Miskolcon

1932-44 Elvégzi az elemi- és középiskolát. Első díjat nyer egy rajzversenyen és állami ösztöndíjban részesül.

1944 A budapesti Képzőművészeti Főiskola növendéke. Festőnek készül.

1945-49 Elfogják és mivel a bukott rendszer hívének tekintik (állami ösztöndíja volt!) elfogják és a Szovjetunióba szállítják. 5 éven át kényszer munkát végez szovjet szénbányákban.

1949 Szabadon engedik és visszatérhet hazájába.

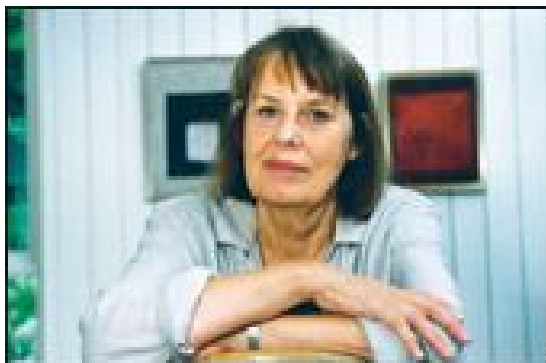
1950 Ismét a Képzőművészeti Főiskola növendéke. Ezúttal szobrász és épület-restaurátor akar lenni.

1953 Befejezi tanulmányait. Megbízják egy 13.-ik században épült vidéki templom felújításával.

1955 Egyik barátjával közösen tervezett szökési kísérlete meghiúsul.

1956 A forradalom lehetővé teszi, hogy elhagyja Magyarországot. Egyik volt tanárától ajánló levelet kap Arne Cassel svéd képzőművészhez. Egy délsvédországi menekülttáborba kerül, ahonnan Stockholmba utazik. A stockholmi Város-múzeum munkatársa.

1956-1960 Ez az időszak, mint önmaga jellemzi, „sötét periódus” életében.

Ulla Stenkvist

1936 Megszületik Stockholmban

1943-54 Lányiskolába jár.

Művészi terveit apja nem helyesli. Közgazdasági középiskolát végez.

1954-58 A Művészeti-, Kézműipari-, és Formatervezési Intézet (Konstfack) növendéke.

- Figyelmét a festészetre és a kerámiaira összpontosítja. Időnként irodában dolgozik.
- 1958-60 Spanyolországban tartózkodik. Festeni tanul a malagai Képzőművészeti Akadémián. Malagában rendezik meg első önálló kiállítását. Visszatér Svédországba.

Kraitz Gusztávval 1958-ban ismerkedtem meg, Stockholmban. Pályakezdő szobrász volt, én zeneszerzést tanultam a Zeneművészeti Főiskolán. Mindketten 56-os menekültek voltunk és kerestük helyünket a svéd társadalomban. Olykor meghívott szerény, ideiglenes műtermébe, ebédre vagy vacsorára. Elbeszélgettünk, terveket szőttünk a jövőről. Látva, hogy fagyoskodom, megajándékozott egy nagykabáttal.

Mindkettőnk életében terhes évek következtek. Kapcsolatunk megszakadt. Mikor ismét találkoztunk, Gusztáv már új otthonában lakott feleségével, Ullával, a Hallandsås (hallandi hegyhát) déli lejtőjén. Kraitzékát az évek során később többször felkerestem. Néha összefutottunk egy-egy kiállítás vagy zenei esemény alkalmából. Így figyelemmel kísérhettem sorsuk alakulását. Két tehetséges ember közös vállalkozásba fogott. Céltudatos és kitartó munkájuk lassanként eredményre vezetett. Pályájuk egyre magasabbra ível.

Örömmel tölt el, hogy a Kraitz művészházaspárt bemutatathom az Ághegy folyóirat olvasóinak. Most átadom a szót Gusztávnak, hiszen ő a leghivatottabb arra, hogy munkásságukról nyilatkozzon. Itt közölt írása az 1993-ban megjelent KRAITZ című könyvben olvasható svéd eredetiben.

Gaál Zoltán

„Mi, ketten - festő és szobrász - közös működési területet kerestünk alkotó tevékenységünk számára. A kerámiát választottuk. A kerámiát kínai mázzal. Döntésünk talán akkor született, mikor egy halfigurákkal díszített, pompás, vas-tag szeladon-mázzal bevont érmét pillantottunk meg Nils Palmgren Sung Sherd's című könyvében. Alak és máz ehhez hasonlítható összjátékát korábban sohasem észleltük. 1963-at irtunk.

Sokszor vetődik fel a kérdés, hogy miért alkalmazunk primitív égetési módszert, mikor léteznek modern technikai berendezések (gáz-, olaj-, és elektromos kemencék).

A felelet egyszerű. Nincs olyan berendezés, mely akkora szépséget kölcsönöz a máznak, mint a lángkemence. Harminc év során kipróbáltunk számos kemence-típust. Végül a legmunkaigényesebb, de leghatásosabb megoldásnál kötöttünk ki.

Kemencénk égetőtere 8 köbméter. Ez azonban nem jelenti azt, hogy minden égetéskor ugyanilyen mennyiségű készterméket nyerünk. Gyakran csak a termékek 20 százaléka felel meg követelményeinknek. Ami marad, azt másodsor, harmadszor, sőt negyedszer is égetjük. Az eredmény így jobb lehet, de megtörténhet, hogy minden tönkremegy.

Újraégetéskor a nehézségi fok növekszik. Egy tárgy, melynek súlya a 100 kg-ot is megközelíti, 1300 fokra hevítve, akkora megterhelésnek van kitéve, hogy a fellépő feszültség könnyen megrepsztheti, vagy legrosszabb esetben szétvetheti.

A kerámia szobrokkal való foglalatosság feltételezi egy módszer kialakítását s a módszert követni kell. A korongozással formált kisebb tárgyak égetése határozott szabályok szerint történik. A szabályok betartása százszázalékos sikerre vezet. Nagyméretű szobrok égetése mindig izgalmas kaland. Amennyiben a hibákat, melyek időközben fellépnek, képesek vagyunk kielemezni és kiküszöbölni, úgy tovább léphetünk. A lehetőségek szinte kimeríthetetlenek.

Hogyan égetünk?

A kemencét PB-gázzal 60-80 fokra melegítjük fel. Ezután következik az égetésre váró tárgyak berakása. Majd a kemencét befalazzuk s a hőmérsékletet két nap leforgása alatt, 175 fokra emeljük. Akkor a kemence, a szellőző-járatot is beleértve, egészen átmelegedett.

A fűtést fával folytatjuk. Az égetésnek ez a szakasza nagy óvatosságot követel. A hőmérsékletet három tüzelőnyílás igénybevételével 500 fokra növelni könnyű dolog, ehhez egy félóra is elegendő. Ám, ha a hőmérséklet növekedése meghaladja az óránkénti 70-80 fokot, a nagyobb tárgyak szétrepednek. 700 fok körül áttérünk a szénrel való fűtésre. A kalóriatartalomnak 5000-7800 kalória között, a salakolvadásnak 1280 fok alatt kell lennie. Miért tüzelünk szénrel? Lehetne ugyan fát használni, de ez az eljárás két embernek túlságosan megerőltető lenne. Szennyező anyagok így is alig hagyják el a kéményt, a nagy hőség következtében majdnem minden elég.

Égetéskor a tűzifa különböző fajait használjuk, legalkalmasabb az alma és a körte. A szállongó hamu, mely a lángokkal együtt hatol, be az égetőtérbe létrehozza a legszebb zöld szeladon-mázat. Ha égerrel fűtünk, minden vaj-sárga lesz. A színváltozatok attól is függenek, hogy hányszor piszkáljuk a tüzet. Minél többször tesszük ezt, annál több szikra jut az égetőtérbe. Ha a tárgy egy részét lefedjük, a hamu a felület lefedett részét nem befolyásolja. A kobaltkék máz legalább háromszori égetést igényel. A szeladon-máz alacsony hőmérsékleten tompa jelleget kap, magas hőmérsékleten üvegszerűvé válik.

Minden alkotó kénytelen kifejleszteni a maga mázait. Azok a mázak, melyek előállíthatóak az én kemencémben, talán nem sikerülnek ugyanolyan jól máséban.

Minden kemence egyéni tulajdonságokkal bír és sajátos bánásmódot kíván.

Abból kiindulva, hogy hány kutató foglalkozott a kínai kerámiával, azt hihetnénk, hogy bővében vagyunk használható technikai leírásoknak, gyártási eljárásokról, kemencékről. Sajnos, csupán képeskönyvek állnak a rendelkezésünkre, melyek eredeti kínai festmények másolatát tartalmazzák, és amelyekben az írók nem közölnek velünk semmi egyebet, mint olyasmit, amire magunk is rájöhettünk volna.

Egy kaland leírása:

Az 1970-es évek közepén nagy tálat helyeztem el az égetőtér alján. A tálat az állványozás annyira eltakarta, hogy csak a negyedik égetés után férhettem hozzá. Mikor már mindent kiemeltem, olyan zölden csillogó szeladontálra esett a tekintetem, amelyet eddig még sohasem láttam. Ez a tál műremek volt, igazi Sung.

El kell ismernem, hogy ez a siker a véletlennek volt köszönhető.

Próbáltam megismételni a dolgot. Négy hasonló, azonos mázu tárgyat helyeztem el a kemencében. Égettem egyszer, kétszer, háromszor s minden jót ígért. Nekifogtam a negyedik égetésnek. Reméltem, hogy az is jól megy. Mikor a kemencét kinyitottam, kiderült, hogy erőfeszitésem hiabavaló volt. Az utolsó égetés alkalmával ködös időjárás uralkodott. A kemencét nem melegítettem elő kellőképpen. A cirkuláció elégtelen volta következtében a szénfüst ráakódott az én szépséges, zöld tálaimra és azokat barnára színezte.

Azóta számos év telt el, de a fenti kísérletet sokáig nem ismételt meg. Összesen 350-szer égettem. 1992-ben egy újabb próbálkozásom sikerrel járt.

Mi tesz boldoggá?

Egy hosszú égetési periódus vége felé az ember kimerült. Hajnali három órakor, mikor a feketerigók dalba fognak a tiszta levegőben és a természet ébredszik, elhelyezkedek öreg karosszékemben a nyugodtan és ritmikusan szuszogó kemence előtt, hallgatva a madárzenét. Világosodik. A bükkfák rügyei hirtelen kipattannak és az erdő zöldellni kezd. Itt a tavasz! Befejezem a munkát. Mintha egy szer-tartás részvevője volnék. Tudom, hogy munkám sikeres, bár a kész tárgyakat csak egy hét eltelte után tekinthetem majd meg. Akkora boldogság-érzés tölt el, amek-kora keveseknek adatik meg. Aki így dolgozik, az átéli az alkotás teljességét.

Úgy hiszem, ez a művészet.”

Fordította: Gaál Zoltán

Kraitz Gusztáv és Ulla Kraitz munkássága

- 1960 Gusztáv és Ulla részt vesz egy stockholmi csoport-kiállításon. Megismerkednek. Hamarosan kezdetét veszi együttműködésük. Eladásra szánt használati agyagtárgyakat állítanak elő. Ulla fest.
- 1961 Összeházasodnak és házat bérelnek a Stockholm közelében fekvő Huddingében. Keramikus műhelyt hoznak létre.
- 1962 Megszületik első lányuk, Katarina. Ulla a szülés után sokáig betegeskedik. Megvásárolják a huddingei házat.
- 1964 Megszületik második lányuk, Cecilia.
- 1965-67 Gusztáv nagyméretű művet készít egy stockholmi kórháznak. Alkalmi munkát vállal svéd, dán, osztrák és német vállalatoknál, hogy tanulmányozhassa a különböző gyártási eljárásokat.
- 1967 Ulla kiállítja festményeit Stockholmban. A Sung dinasztia korában (i. sz. 960-1270) előállított kínai mázak titkát kutatják. A szomszédok panaszkodnak a kemencéből kiáradó füstre. Nem maradhatnak Huddingében. Elhanyagolt állapotban lévő, művészanyagát vásárolnak a Hallandsås déli lejtőjén. Odaköltözésük után hamarosan égetőkemencét építenek. Küzdelmes évek következnek.
- 1969 Gusztáv játzó-szobrot alkot Södertälje városnak. A szobor neve: Kék vonat.
- 1969-70 Kínai égetési módszerektől ihletve több kemencét építenek.
- 1971 Legidősebb lányuk hirtelen halála Ullát mély csüggedésbe dönti. Anyagi helyzetük válságos.
- 1972 Négy új kemencét építenek. A negyedik tíz köbméteres, fával és szénrel fűthető.
- 1973 Bo Gyllensvärd, a stockholmi kelet-ázsiai múzeum igazgatója, látogatást tesz a Kraitz házaspárnál. A művek, melyekkel megismerkedik, akkora hatást gyakorolnak rá, hogy rögtön kilátásba helyez egy stockholmi kiállítást.
- 1974 A kiállítást megrendezik és ezzel párhuzamosan Kraitzék kínai kemencét építenek a Skeppsholm-on, a múzeum közelében. A stockholmi bemutatkozás fordulópontnak bizonyul. Anyagi helyzetük javulni kezd. Megszületik harmadik lányuk, Anna.
- 1975 A Svéd Televízió , ismerteti munkásságukat.
- 1977 Kiállítás a budapesti Múcsarnokban.
- 1978-79 Biztosító társaság göteborgi kirendeltsége nagyméretű faliszobor
- 1980 Malmöi templom négyszáz négyzetméternyi padlózata. Tárgyalásokat folytatnak a Ringhals-atomerőmű képviselőivel.
- 1982 Szökőkutat (Sirályok kövek fölött) Förslövben
- 1983 „Kínai ló a Hallandsås-on” címmel televíziós műsor be műveikről.
- 1983 Családtagok és barátok, akik az atomenergia ellen foglaltak állást, megpróbálják lebeszélni őket a Ringhals-atomerőművel való együttműködés-

- ről. Anyagi helyzetük azonban nem engedi meg, hogy szándékukat megváltoztassák. Két szobrot készítenek.
- 1990 Kertjükben galéria épül.
- 1993 Műveiket bemutatásra kerülnek a malmói Szépművészeti múzeumban. A siker óriási. Látogatók érkeznek a washingtoni Smithson intézetből. Felvetődik, az Egyesült Államokban megrendezendő, kiállítás-sorozat gondolata.
- 1994 Wallenberg-emlékmű vázlataival foglalatосkodnak.
- 1995 Gusztáv megismerkedik Marcus Storch-kal, a stockholmi AGA-csoport elnökével. Szoros baráti viszonyba alakul ki köztük. Storch magára vállalja a new york-i Wallenberg-emlékmű létrehozására irányuló tevékenység erkölcsi és anyagi támogatását.
- 1997 Tervük elnyeri a New York kulturális testületének jóváhagyását.
- 1998 Felavatják az ENSZ székháza közelében felállított emlékművet.

*

Munkáikból:

Kék vonat, Södertälje (1969), kerámia

Szárnycsapások a part felett, Göteborg, a Trygg-Hansa előcsarnoka, kerámia

Kőpadló, Malmö, Sofielund templom (1982), kerámia

Remény, Raoul Wallenberg-emlékmű, New York, az ENSZ székháza mellett (1998), diabáz és bronz

Katarakt, Malmö, Södertull (2002), bronz és beton

Gyűrű Norrviken szobor-park (2003), kerámia

Biztonság, Höganäs, Storgatan (2005), bronz és gránit

Piros almák, *Båstad, Köpmansgatan (2007)*, kerámia

Szürke hályog (2002), bronz és beton, Södertull a [Malmö](#)

Horgonyzó hajó, a [Nissan](#) a Halmstad

Dolgozzunk együtt, [Kävlinge](#)

Fűtött kőpad a téren [Angelholm](#)

*

Kraitzék munkái a Képtár mellékletben

A Karaitzék munkásságának bemutatását következő számunkban folytatjuk.

Zene – 2011

A göteborgi képzőművészeti kiállítás eseménytörténet

Kiállítás a Cosmopolitan Galériában

A göteborgi Körösi Csoma Sándor Művelődési Egyesület elnöke 2010 nyarán megkeresett és felkért, vállaljam el a következő, sorrendben hetedik **Hu.se.t** képzőművészeti kiállításának lebonyolítását. Mint mondta, az előző tárlatok alkalmával bíralták az egyesületet a kiállított alkotások gyenge színvonala miatt. Megállapodtunk, hogy ezúttal pályáztatjuk a kiállítókat. Javasolta, hogy 2011-ben a kiállítás témája legyen a zene, Liszt Ferenc születésének 200-ik évfordulója alkalmából.

Tapasztalatból tudom, hogy meglehetősen nehéz valamely téma alapján kiállítást rendezni, mert ez sok alkotót visszatart, de tetszett az ötlet és megállapodtunk a zsűritagok összetételét illetően is. **Csata Attila** a Körösi Csoma Sándor Művelődési Egyesület elnöke és **Urbán Attila** videó-művész voltak még a zsűritagok rajtam kívül. 2010 őszén meghirdettem a pályázatot. Az előző években kiállító művészeket elektronikus levélben értesítettem erről. Kevesen jelentkeztek, ezért februárban telefonon megkerestem néhány képzőművészt, akik másokat is ajánlottak. Nem kis bonyodalmak után sikerült Svédországban tizenhat olyan művészt találnom, akik elküldték pályamunkáikat és megfeleltek a szakmai köve-

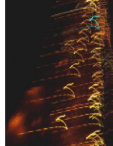
M
E
MUSIK. SAMLINGSUTSTÄLLNING D 16
UNGERSKA KONSTÄRER FRÅN HELA SVERIGE.
HU.SE.-T 7. VERNISSAGE 9. APRIL 2011. KL 13:00

G
A
L
L
E
R
I

Ludwig Ambrus

István Acs

András Bánovits

Botond Bokor

Gyula Buváry

C
O
S
M
O
P
O
L
I
T
A
N

Tibor Csikós

István Z. Gubás

Imre Kasza

Ágnes Miski Török

István Páhi

K
R
O
N
H
U
S
G
A
T
A
N

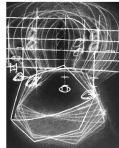
Martin Solymár

SI-LA-GI

Endre Sziráki

Katalin Tóth

Roland Tilajcsik

2
F
.

Attila Urbán

M
Å
N
D
A
G
-
S
O
N
D
A
G
1
2
:
0
0
-
1
6
:
0
0
V
Å
L
K
O
M
N
A
!

41113 GÖTEBORG TEL. 031 - 7736140 ÖPPET: ONSDAG 12:00 - 18:00

A kiállítás plakátja

telményeknek. Március elején leadtam az elnöknek a résztvevők végleges listáját. Az elnök úr átvette a stockholmi művészek munkáit. Saját, színes rézkarcomat is kinyomtattam még februárban.

Kiállítás enteriőr

Bizakodó voltam. Nagyon örültem a jelentkező fiatal művészeknek. Egyiküknek tanára voltam évekkel ezelőtt, Budapesten. Más művészek felfedezése is jóérzéssel töltött el.

A kiállítás rendezésében ötletekkel és szervezőmunkával is segített **Bánovits András** fotóművész, egykori göteborgi galéria-tulajdonos. Fényképeinek gyűjteményét honlapon láttam, munkái első látásra is meggyőztek fejlett vizuális készségéről. Seregszemlénkre két munkával pályázott, mindkettő témánkhoz kapcsolódott, és mondanom sem kell, hogy azonnal zöld utat kapott.

A zsűrinek nem sok dolga akadt, egyszer ültünk össze a beérkezett anyagot áttekinteni. Néhány észrevételünk volt a beküldött pályaművekkel kapcsolatban, és ezek a felvetődött problémák sorra megoldódtak. Valójában mindenki nagyon lelkiismeretesen készült a kiállításra.

Páhi István fotóművész az elsők között jelentkezve, rögtön egy száz százalékos felvételt küldött. Sokáig keresgélte felvétele párját. Rengeteg fényképet készített, majd elvetette, hogy végül is teljesen új ötletekhez jusson. Egészen a megnyitó előtti pillanatokban talált rá azokra a tartalmakra, amelyek biztosították kiállított képei egységes színvonalát. Expresszív munkáit erőteljes kolorit, fényárnyék és élményszerűség jellemzi. Igyekszik megfogni a pillanatot. Motívumait göteborgi környezetében keresi. Képeinek beszédes alanyai utcazenészek, kórházi zenebohócok, a doboló vaskéz, a hangolás pillanatai, vagy például gitározó leánya. A negatív kép kifejezési lehetőségeit kutatja.

Előterben Kasza Imre munkája

Nagyon kellemesen hatottak rám **Ács István** festőművész munkái. Autót akartunk küldeni, hogy festményeit Götebörgbe hozzuk, de meglepetésünkre alkotásait becsomagolta és postára adta. Tehette, mivel valamennyi festménye CD lemezre készült. Szalagokba rendezve kerültek kiállításra. Váratlanul ért bennünket, hogy az előző kiállításokról ismert

Ambrus Lajos, Mednyánszky komor hangulatú festményeivel rokon, sötét tónusú olajfestményei helyett, kisméretű, fényel átítatott fotómontázsokat küldött pályázatunkra. Szendvics fotónak is nevezhető munkái egyégesen egyéni hangvételűek, és kiállításunk

üde színfoltjai voltak.

Bokor Botond fiatal festőművész rendkívül segítőkésznek bizonyult. Először a kollégáknak segített, és csak ezután helyezte el a kiállító terem falán deszkára készült olajfestményeit, melyeken a ritmusokba rendezett függőleges, színes festékcsíkok az alap ruszti-kus felületével képeznek feszültséget. Munkái a zongora billentyűire emlékeztetnek. Ennek megfelelően az egyik címe *Színzongora*, a másiknak pedig *Magányos C-dúr*. Hosszabb szemlélődés után derült ki, hogy a két egységes stílusban komponált kép összefüggő alkotásnak is felfogható.

Buváry Gyula Liszt Ferencet ábrázoló ceruzarajz-mellképpel tisztelte meg a kiállítást. Tizenhat éves serdülőként készített rajza remekbe szabott alkotás. Másik munkája az érett művész kifinomult piktúrája. A tónus gazdag, függőleges formátumú olajfestmény Igor Mazepa zsoldosvezér stilizált ábrázolása. Liszt Ferenc egyik szimfonikus költeménye viseli ezt a nevet.

Kiállításunk kimagaslóbb teljesítményét **Gubás Z. István** szobrász, grafikus, fotóművész és tanár nyújtotta. Arra vállalkozott, hogy a fotóművészet nyelvén

SI-LA-GI munkájának fotója

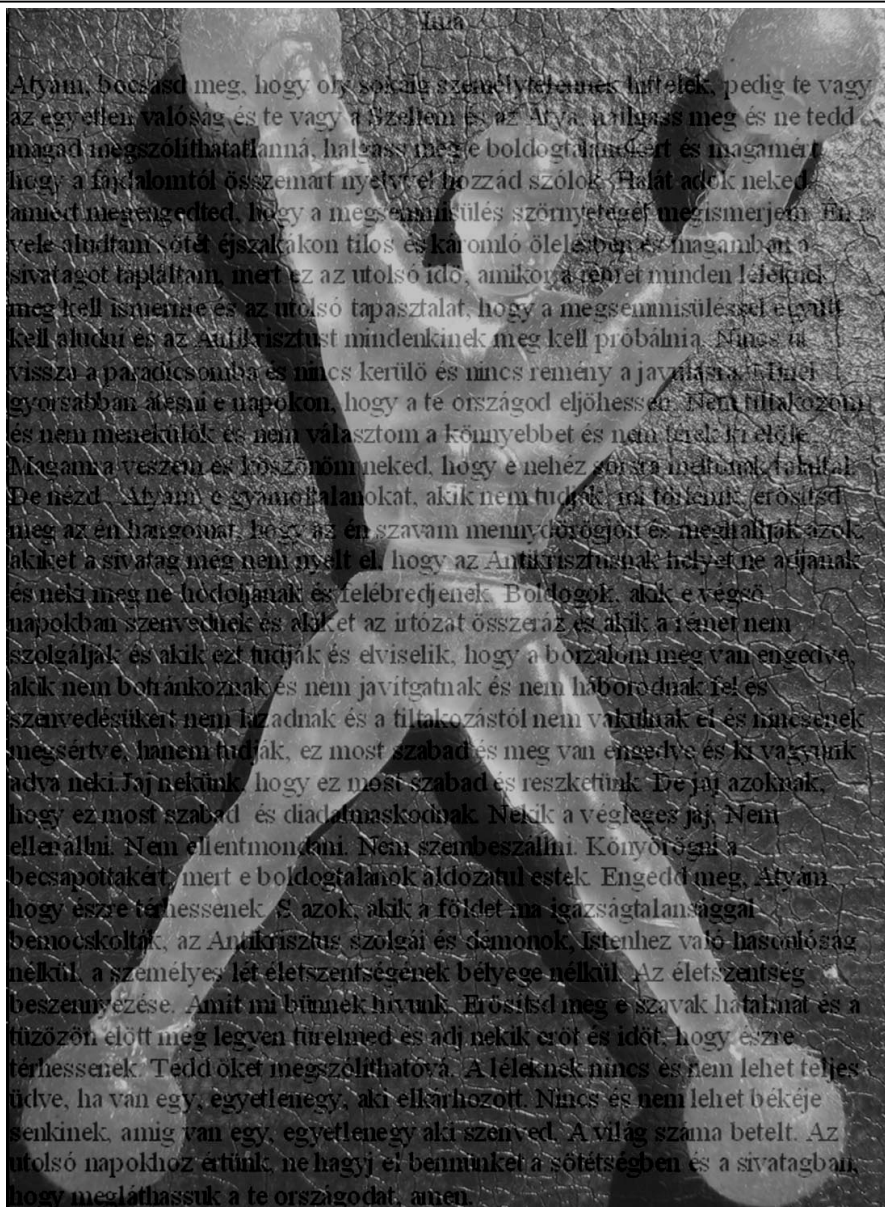
áttekintést adjon az elmúlt negyven év svédországi könnyű- és komolyzenei élet történéseiről. Képei válogatott pillanatok válogatott felvételei. Amennyiben kiállításunk hosszabb ideig nyitva tarthatott volna, munkáit minden bizonnyal szétkapkodják progresszív rock rajongói. Néhány kép címe: Cat Balou, Imperiet, Dag Vag, Peps Blodsbänd, Mick Jagger and the Rolling Stones, Ebba Grön, Maros Ensemble, ISKRA, EGBA, Simon&Gurfankel, Toni Ellis Band, Lolita Pop, Calcutta Transfer. Képeit feliratokkal látta el, gondosan feltüntetve a fotóin szereplőket, a helyszínt, az időpontot, az alkotót és fotóstúdiója nevét is. Munkáit saját kezűleg keretezte, de még a csomagolásról is gondoskodott. Saját készítésű, zárral ellátott ládában szállította hatalmas projektumát. Gubás Z. Istvánra Ewa

Rudling *Svenska Konstnärer* című könyvében bukkantam még 2002-ben.

Kasza Imre festőművész legerősebb oldaláról, formailag könnyedén improvizáló és nyelvi szintetizáló készsége felől közelítette meg a zene témáját. Objektuma hangszer alakú, talált tárgyakból és hulladékokból mulatságosan komoly, „dadaistának” vagy „gyagyaistának” is nevezhető kompozíció. Címe: *Az élet szimfóniája*. A hangszer belsejében fellelhető helyeket az egész életre vonatkozó, rendkívül széles spektrumú fogalmakkal, a tőle megszokott, egyéni módon telefirkálta. A grafiti akkumuláció ugyanolyan hangsúlyos eleme Kasza Imre alkotásának, mint a hangszer felépítése, alakja, vagy tárgyakból kialakított centruma.

Miski Török Ágnes nemzetközi hírű grafikusművész. Rendkívüli rajztudása tette lehetővé, hogy acélba vésse Selma Lagerlöf, Jenny Lind, XI. Károly. Gustav Vasa portréit, melyek a mai svéd bankjegyekről köszönnek vissza ránk. Hírnevét megerősítendő, finoman kidolgozott, krétával rajzolt portrétanulmányokat küldött kiállításunkra.

Solymár Martin grafikus olyan kutatásokat folytat, amelyekkel kibontakozó

Ambrus Lajos: Ima

művészetének alapköveit rakja le. A zenétől a hang értelmezésének irányába tett kitérőt, hogy részt tudjon venni megmozdulásunkban. A csend is hang, vallja. A csendben szemlélődés felfedezéseit gondosan rögzíti nagyobb méretű figurális

Sziráki Endre hatrészes munkája

akvarelljeiben.

SI-LA-GI filozófiai alapú konceptuális mixed média művész, írják róla angol nyelvű honlapja egyik magyarul is olvasható oldalán. Hozzá kell tenni még, hogy kifejezetten kortárs művész. 1966-ban került Svédországba, ahol tanulmányait végezte. A világ sok országába eljutott és kiállított. Két óras végtelenítet videó felvételt küldött. Lisztel borított gyűrődéskájára két szót rajzol fel különböző változatokban. Ezek a LISZT és MJÖL szavak. Svédül és magyarul a két kifejezés ugyanazt jelenti. Munkáját igyekeztünk vízszintes lapra kivetíteni, hogy a látogató ugyanabból a szögből tekinthesse meg, mint ahonnan az alkotó filmezte. Küldött még egy rendkívül finom vonalakkal felvázolt installáció tervet, melynek alapján három fakeretet megtöltöttünk lisztel. Kettőbe felirat került, a már említett szópárral, amit üveglappal letakartunk. A harmadik lisztel töltött keret mellé elhelyeztünk egy fapálcát, hogy a látogató is elkészíthesse saját lisztbe karcolt rajzát.

Videó munkája a különböző kultúrák (és egyének) kommunikációjának félreérthetőségéről és a folyamatos változásról, vagyis a dolgok mulandóságáról szól. Installációja a videofelvétel rekvizitumának (kellékének) rekonstrukciója, így változtatva interaktív játék lehetőséggé a videóban megjelenített gondolatot.

Sziráki Endre grafikusművész fénykép alapú művet küldött. Munkája hat részből komponált egység. A felső három kép színes felvétel, az alsó három fekete-fehér kollázs. A fotók zenei eseményt követnek nyomon: a stockholmi Rádió Szimfonikus Zenekara muzsikálva vonul a Modern Művészeti Múzeum helyisé-

Urbán Attila performansjának filméből

geiben. A ragasztott képek talán a zene által kiváltott érzés vizuális kifejezései.

Tóth Kati képzőművész és rajzfilmrendező két és fél perces animációjának címe: *A túlvilági élet bölcsője*. Az átgondolt és szabatos mű leírása:

A túlvilági élet bölcsője

Animáció/ Rajz film: 2.30 perc

Leírás. *A rajzfilm lassan indul. Fehér papíron fekete csíkok. A csíkok skálavonalat formálnak, aztán hangjegyeket, utána pedig bölcsőt, amely ringatózik. Amikor megáll a bölcső ringatózása, a hangjegyek változnak. Látható lesz a dolente szó, ami szomorút jelent. Ezután a bölcső átalakul koporsóvá. A koporsó ugyanúgy ringatózik, mint a bölcső.*

A rajzfilmhez szénnel fehér papírra készítettem rajzokat és minden egyes így alkotott képmezőt lefényképeztem. A képmezők szerkesztésével jött létre a mozgóképek. A zenét Liszt Ferenc: A Bölcsőtől a sírig, című, 13. szimfonikus költeményéből választottam. A választott zenei motívum négyszer ismétlődik, de hangulatában, amíg a bölcsőt látjuk vidám, amint koporsóvá válik, szomorú, a befejező kép feltűnésekor pedig mennyei hangulatú.

Gondolat. *Liszt, A Bölcsőtől a sírig című, szimfonikus költeményét Zichy Mihály neki ajándékozott, azonos nevű tusrajza ihlette. A rajz három részből áll – születés – felnőttkor - halál/ túlvilági élet.*

Liszt ezek szerint osztotta három részletre a zenéjét. A Bölcső, a Küzdelem a létért, A sírhoz - a túlvilági élet bölcsője.

Azért választottam Lisztnek ezt a munkáját, mert itt tisztán ábrázolja a dialógust a művészet és a zene között, ami illik a kiállítás témájához.

Engem leginkább a bölcső és a koporsó metaforája érdekel. A koporsó - bölcső a túlvilági élethez. A rajzfilmben hangjegyek láthatók. Két helyről, a zenemű kottái-

nak lelegejéről, A bölcső részből vidám ringatózást, a második részben pedig A sírhoz: a túlvilági élet bölcsője részben található hangjegyekből választottam, melyek metaforaként a bölcsőnek a koporsóvá való alakulását hangsúlyozzák.

A kíséző zenerészeket úgy voltak választottam, hogy tükrözzék a képek hangulatát. Arra összpontosítottam, hogy olyan motívumokat válasszak, amelyek a hangulat-változást tükrözik, ezért kiiktattam minden más zenét, ami között volt. Reménykedem, hogy ilyen módon kifejezhetem Lisztnek érdeklődését a téma zenei ábrázolásában, a zenei motívumok ismétlődésében. A motívum ismétlésekor, apró változtatásokkal, más és más hangulatot ábrázolnak.

Képzőművészeti életünk számomra friss felfedezettje, **Tilajcsik Roland** szobrászművész. Hisingenben, Backán néhány éve felállított köztéri szobra a Mellanrum (Köztes tér) címet viseli. Ez a fogalom kifejezi Roland törekvéseinek lényegét. Kis túlzással azt mondhatnánk, a hiányból képes szobrot alkotni. Persze ez nem így van. Nyilvánvalóan az alkotáshoz szükség van még kézzelfogható tömegre is. Az alapképlet valószínűleg a következő: a két tömeg vagy test között megnyilvánuló üres tér ugyanazon formai hangsúlyt kap. Negatív tömeggé válik és ez által egyben formává is. A ritmus szabályos alternáció. Erre a folyamatos pulzálásra már fel lehet építeni egy életművet. Ez a törekvés nem idegen a modern szobrászatban tapasztalt korszerű tendenciáktól, gondoljunk csak a klasszikus Henri Moor által favorizált bemélyedő, negatív formákra és a szobraiban lévő lyukakra. De említhetnék más kortárs művészeti példákat is. Révész L. László budapesti festőművész, aki általában farostlemezre festi olajképeit, egyszerűen kihagyja a kép bizonyos felületeit, akár többszörösen is. Egy csendélet részlete (festve), és mellette mondjuk egy vagy több négyszögletes rés, amelyen át látható a kiállító terem fehérre meszelt fala. A zenében is valószínűleg van olyan formula, amely a szünetet kiegyenlíti a hangokkal. (Szinkópa - a zenei hangsúly áttevődése az egyébként hangsúlytalan ütemrészre azáltal, hogy egy hangsúlytalan hangot egy azt követő hangsúlyos hanggal kötünk össze) tehát szobrainak indirekt kapcsolódása témánkhoz, a muzsikához nyilvánvaló. Helyenként kibontja álló, vagy fekvő aktjának domborodó formáit a kőből, simára csiszolva azt, majd az így nyert „félalakot” kvázi gépi formacsikká nyújtja, láthatóvá téve anyagának, a fekete gránittömbnek rusztikus szélét. Ezzel a gesztusával mintegy mozgásillúziót is megjelenít, a kép részévé teszi.

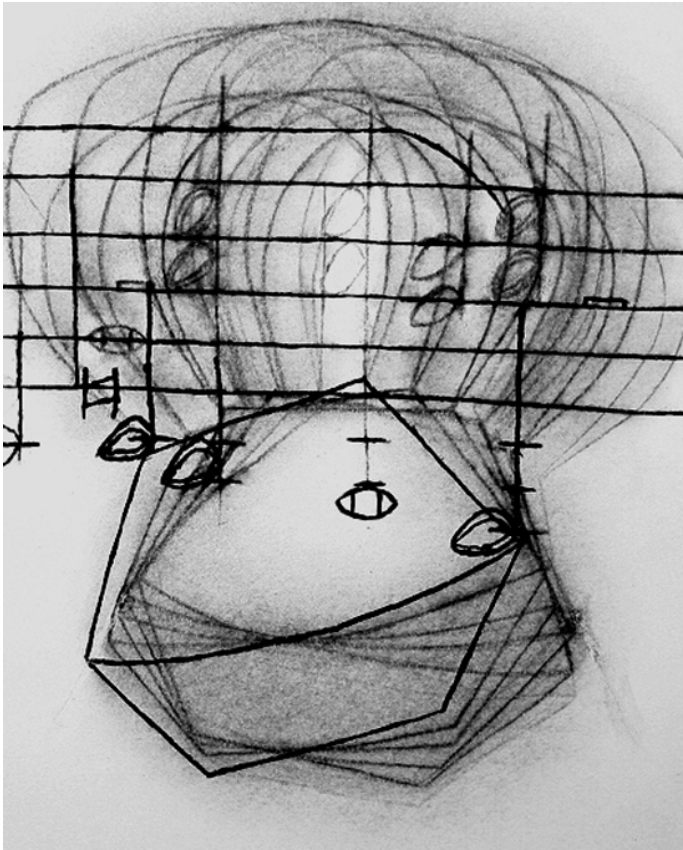
Ilyen a *Véges és végtelen* címmel kiállított kisplasztikája. Második munkája is a helyi, fekete színű nemes kőből (diabas) készült. Vaskos kőlapon két emberi alakot látunk. Az egyik fekszik, a másik áll. A kettő között széles csíkban víz folydogál, majd egy résben eltűnik. Az alakok részben simára csiszoltak, részben megmutatják a kő érdes felületét. Ez az alkotás nem kapott címet. Gondolhatunk folyamra, vagy az áradásra. Mindkettő zenei megfelelőjét is el tudjuk képzelni.

Urbán Attila videóra rögzített performanszot mutatott be. Figurája furcsa térbe zárva, magányosan, ziháló hangokat adva küszködik. Fejét liszt borítja, majd vízzel lelocsolják. Műanyag dobozba zártságát kihangsúlyozza a tv mellett felállított faállvány. A rogyadozó lábakon álló állványzat felső lapján több kiló liszt áll felpúpozva, egy kicsiny vágódeszka is helyet kapott itt. Ez Urbán majd minden installációján megjelenő védjegye. A tákolmányt vékony zöld cérnával a

menyeezethez erősítette, interakciót inicálva, a cérnaszál megcsomózott végét a néző látóterébe lógatta.

Kiállításunk rendben összeállt és megnyílt a tervezett módon. Egy hétig nyitva tartott. A vendégkönyv beírásai szerint elég sok látogatója volt, és nyugodtan állíthatom, hogy pozitív benyomást gyakorolt. Erről magunk is meggyőződhetünk a megnyitó napján hallott kommentárokból. Hibáinak elemzése még hátra van, de abban már megegyeztünk társaimmal, hogy a város hasonló rendezvényeitől színvonalban semmivel sem maradt el. Folytatása talán hamarosan következik.

Csikós Tibor

Tóth Kati grafikája

Tar Károly

Titoktáramból

Folytatás előző számunkból

Egy régi versem

Az ősz

Háromesztendős katonai szolgálatomat töltöttem a moldvai Romanban. A kemény katonai kiképzés hónapjai után műszaki tervezési és szervezési tudásomnak, valamint szép írásomnak köszönhetően a kaszárnya ellátó osztályának irodájába kerültem. Másodévesként, amikor a laktanya rádiósítását ellátó örvezető szabadságot kapott, helyettesíthettem a parancsnoki iroda szomszédságában felszerelt rádiósítási központban. Ott kellett aludnom, hogy este le, reggel pedig bekapcsoljam a hálókban és szerte a kaszárnyában mindenütt felszerelt hangszórókból továbbított műsort. Ősz volt, a regruták egész nap separték a kaszárnya tereit, útjait takaró rozsdabarna falevelet. A magyar forradalomról a katonatisztek elhullatott mondataiból tudtunk. Éjszakánként a rádió gombját izgalommal csavargattam, attól féltem, hogy véletlenül olyan gombot nyomok meg, amely hallhatóvá teszi az egész kaszárnyában a tiltott állomások hangját. Fogtam Budapestet és a Szabad Európa rádiót is. Elképedve hallgattam a véres forradalomról szóló tudósításokat. Néhány nap múlva izgalomba jött laktanyánk is, a tiszték idegesebbek voltak a szokásosnál, megkettőzték az őrséget, visszahívták a rádiósítást felügyelő katonát is.

Visszakerülve irodámba, egy Klaus Bittermann nevű, Bukarestből származó katonabarátommal osztottam meg a hallottakat. Hümmögött és egy verssort idézett németül, amit hamarjában lefordítottam: „Egy térd járja be a világot...” Verset írtam magam is: Könyveléshez használt, félig üres, keményfedelű füzetbe róttam a

sorokat. Többnyire a forradalomról szóltak kezdetleges verseim. Kisebb kötetnyire való volt, már azon gondolkodtam, hogy honnan szerezzek újabb füzetet, amikor hivatásos őrmesterem, fekete, még az orrán is szőrös, örökké fokhagymaszagú, ellenszenves tömzsi ember, miközben a faraktárba küldött, szó nélkül eltüntetve verses füzetemet. Nem tudott magyarul, de sejtette, hogy a versek bajt hozhatnak nemcsak rám, hanem reá is.

Leszerelésem után hazajutva spirálos füzetbe írtam emlékezetből akkori verseimet. Soha sem voltam jó memoriter, így a gyengébbeknek sikerülteket már nem tartottam újra papírra vetni érdemesnek.

Ma, az évforduló előestéjén nálunk járt egy színművésznő, az ünnepre válogatott verseinek emlékező hangulatában eszembe jutott a spirális füzet.

Hol voltam, miként gondolkodtam én 56-ban?

Gyászos őszre emlékezem. S a ragályként terjedő félelemre, hogy zászlóaljunkt is határon túlra vezénylik.

Katonaként otthonról egy csomagot kértem, s benne Ady összes verseit. A forradalom leverése után nem írtam több verset, prózával próbálkoztam, elbeszéléseimet a kolozsvári napilap tárcában közölte. S aztán, mert máshol városomban munkát nem találtam, lettem sors csinálta újságíró, s később az írást másoktól eltanulva, író is.

A cél

Hír jött. Látom a lángot, a füstöt,
hallom a halálordítást.
Érzem az anyák aggódását,
a rombolás fájalmát
Túrnöm kell nemzetem pusztulását,
s csak a híreket hallgathatom?

Minek annyi vér, annyi halál?
Kell az áldozat, hogy a holnap
embere előbbre lépjen?
Egymás holttestén találtak-e igazságot?

Mi a cél?

Szabadnak, magyarnak lenni,
a népek új utat keresni?
Hát így! Akkor előre hát!
De nézd, lásd a nép fiát,
S ne vedd soraidba az árulót!

1956. október

Versleleteimből

Íme, néhány, félévszázada titkolt versemből

Lélekhálál

Végre egy ebéd után
csöndes nyugtom lelem
a piszkos kaszárnya udvarán
meg itt magamban, benn.
A harci zaj elült,
sereghajtó sincs köröttem.
Gondolkozom, hogy is volt,
amikor szabadon jöttem,
szabadon mentem,
amikor még éltem,
s félve is reméltem.

1957 elején

Egy őszi este

Egy őszi este
fény felé meneteltünk,
vitt a hivatás
és még valami.
A búzaföldön,
amelynek kenyerét ettük,
cammogtunk barátommal,
és bennem még valaki.

A dombokról lehallatszott
a farkasordítás.
A kutyák ugattak.
A hó tiszta volt,
s fehérlett szűzen,
mint a szemérem.

1957 november

Önarckép

Arcomban két vonás
mélyen belevésve.
Egyik a jövő,
másik a múlt feledése.
Szemeim sötétek,
sorsommal aláhúzva.
Homlokom ráncolt,
ajkam összeszorítva.
Repdeső tekintettel
nézek fel az útra,
s megyek: előre.

1957 június

Mérték

A pirulás mértékegységével
őszinteséget, tisztaságot
mérni mentem gondolatban.
S a sok-sok arc, amit felsorakoztattam,
reszketett, sírt, hazudott sápadtan.
El nem hittem! Nem én!
Igaz szívek lángját kerestem,
s hívtam a vörös őszinteséget:
Fesse pirosra, őszintére őket.
Fesse bíborra a világot.
Mi lesz akkor, ha majd pirulással
mérjük az igaz tisztaságot?

1957 június

Már egy hete

Azt mondom: Feleségem...
Felém indul dolgos két karja.
Azt mondom: Édes...
A szája is enyém.
Azt mondom: Boldogságom...
Szemünkben hegesztő kéken
villan a fény: lámpás
az alig ismert élet
tisztult korareggelén.

1960 november

Gverünk a Neumann-galaxisba

Születésnapomra kaptam egy barna kötésű, csinos e-könyvet. Félévtizede megjósoltam, hogy lesz ilyen könyv (a japánok kezdték) és ezzel nemhogy közeledne a Gutenberg-galaxis vége, hanem akár a világegyetem, rohamosan tágul, s közben lassacskán elkövetkezik a papírkönyvek alkonya. Ez is csak olyan váltás, mint, amikor eleink áttértek az agyagtáblákról a pergament tekercsekre, a krónikairástól fennebb léptek a nyomtatásig, a litográfiát felváltotta az ólombetűs nyomtatást, a síknyomást a körforgóval való nyomtatás.

Nagy meglepetés lehetett, amikor a selyempapírra nyomtatott biblia elfért a zsebben. Most pedig az a meglepő, hogy a zsebbe simuló lapos szerkesztőben akár háromezer könyvet is tárolni lehet. A négy gigabájtnyi erősségű gépben és a géphez csatlakoztatható tárolókban zsebbe férne egykori, két és félezer kötetes könyvtáram.

Tapogatózom, olvasgatom az Amazonkindle nevű gép angol nyelvű ismertetőjét, kattintgatom a jobb megértés végett a Google Chrome fordító programját. S miközben olyan érzésem támad, hogy okosodom, önkéntelenül ráz a röhögés.

Íme, két kis részlet az ismertető *Záró gondolatok* című fejezetéből.

”...az Amazon végül elérte az ár, ahol az átlagos fogyasztó és szeretője könyvek képes lenne megvásárolni a Kindle, anélkül, hogy üljön le, és átgondolni a havi költségkeretét, vagy várja a karácsonyt, vagy egy születésnap roll körül. A készülék szuper-hordozható, úgy érzi, nagy a kezét, és kellemes a szemnek.”

„Ezek a készülékek nagy eBook olvasó ügyfelek végző csodálatosan, a fenébe, akkor is letölthető a Kindle alkalmazás a IPAD. Az egyetlen ok, amiért érdemes egy Kindle ha a tulajdonos egy tableta vagy pala készülék, ha túl nehéz, nehéz-

kes, vagy kemény a szemed. Egyébként, csak maradj mit tudsz.”

Miközben diadalmas érzések környékeznek, mert újra megbizonyosodtam arról, hogy az emberi agynál nincs tökéletesebb, kalapot emelek az e-könyvek kigondolói előtt. Ezen túl összes könyveimet magammal vihetem. Lesz mit olvasnom. És jól teszi mindenki, ha maga írja olvasnivalóit. A sajátjánál nemigen talál jobbat.

Nekem szerencsém volt. A Magyar Elektronikus Könyvtár tizenöt éves fennállását [tizenöt kortárs könyv digitalizálásával ünnepelte. Szív Ernő \(Darvasi László\) A vonal alatt című könyve még az Elekes Frici könyveinél is olvasmányosabb. Mondatai, akár az óriás légiturbinák motorjai, könnyedén emelik az olvasó kedvét a hétköznapiak koszos felhői fölé, miközben történeteivel azonosulva, földön járhat.](#)

[De nemcsak ilyen írásokat rakosgatok könyvembe, hanem olyanokat, amelyeket eredetiben szükséges olvasni, és mellé szótárakat is teszek, enciklopédiákat és nyelvkönyveket.](#)

[Mától fogva én leszek az egykönyves író. Az, akitől tartózkodni szoktak a kritikusok. Merthogy egy könyvet bárki megírhat. És én leszek az olvasó, aki zsebében hordja könyvtárát. Talán arra is rájövök, hogy olvasni sokkal jobb, és egyre könnyebb lesz, mint írni.](#)

Nézz reám!

Nézz rám!

Ha valaki néz reám: vagyok. Megszületek mindenkiben, aki reám néz. S ha meglát, közelebb kerülhetek hozzá, benne élhetek. Akit nem látnak, akiről nem beszélnek az nincs. Csak magában van. Élete, halála közömbös, nem számít.

Minden percben születnek és halnak emberek. Minden percben megláthatnak és megszülethetünk, ha észre sem vesznek, tetszhalottként tengődünk, halálunk halálával halunk.

Megfigyelő kamerákkal tele a világ, és mégis úgy érezzük, nem látnak minket. Az

Istenben bízunk, az ő szeme mindet lát. Mióta élünk virtuális világban? És meddig? Mikor jön el az emberséges „látva lássanak” ideje, a „sose halunk” megkurjantások valósága? Amikor életünkben és halálunkban is észrevesz a világ.

Minél szűkebbre szabjuk világunk határait, annál követelődőbbek vagyunk észrevételezésünket illetően. A magunk megmutatását példamutatásunk kényszere erőlteti. A magunkba vetett hit. A bennünk tátongó és harsogó féltés, hogy kevés felelet jön a „ki látott engem?” visszhangjára.

Akinek megadatik az öntömjenezés orvossága, boldogan él saját gyártmányú tükre előtt., ahol a meglátás élvezetét önkielégítéssel szerzi.

A közösség utáni vággyal áldott és vert, a mások látásában születő és csakis ott igazán élő ember, szemek tüzében lubickolva ég, tüzének melegét, fényét onnan meríti, magában is így teremt világot.

És mégis: megvilágosodása legbensőbb ügye. Önmagával való elszámolás. Nézzünk hát magunkba. Lássunk meg önmagunk is, hogy életet sugározhatunk titkaink mélyéről serkent kit ekintésünkkel.

A magányos dala

Vad a pad alatt

Vagyok: az elhallgattott,
ki akkor sem hallgatott,
mikor végleg elhallgatott.

Vagyok: kit cseppet sem tűrtek,
és elnézéssel törtek,
körön kívül, ha megtűrtek.

Vagyok: a rég kirekesztett,
aki nem hord keresztet,
sorsa magába rekesztett.

Vagyok: sietve mellőztek,
kik egemre felhőztek,
sárral dobálva szellőztek.

Vagyok: maradok konokul,
ki magába konokul,
s küzdök halálig konokul.

Vagyok: hagytam kis jeltüzet,
gépbbe vetett szótüzet,
parazsaktól tábortüzet.

Bízgatás:

Csillagom alant is kigyúl,
minden vészjelző kigyúl,
ha a józanész alkonyul.

Pánik

A titoktárban a helye, hiszen a könyveket titkolni kell, úgy kell titkolni, hogy aki akarja hozzá férjen az olvasni valóhoz.

Már nem járunk messze attól, hogy mindenki maga írja a saját szükségletét kielégítő szövegeket. Társam, munkában, csüggedésben és blogban, kímélnem kell, ezért nem írok most jegyzetet, mert ő valóban nem újságba való jegyzeteket ír naponta, hanem irodalmat, tehát irodalmi jegyzetet, mert azt súgja a bennem lévő suszterinas, hogy a tőlem telhető igyekezettel kerüljem a blogot, mint rühes kutyát, mert ha nem vigyázok, még kiharap belőlem egy rakás anyai szót. Hírfejet sem írhatok, ezzel megint félrevezetném az olvasót, vagyis inkább magam, aki egy személyben vagyok író és fogyasztója minden leírt soromnak.

De azért változhat a világ.

Fény csillan a MEK-ből is, amikor újabb és újabb könyveket rögzít a világhálón, hogy a valóban gazdagok dúskáljanak a bőségben, hiszen nyolcezernél is több kötet lekattintatható onnan. Köztük van az általam bütykölt is, amelynek a [Pánik](#) címet adtam. Amikor gazdagokat írtam, a lelkiekben gazdagokra, tehát az anyagiakban nem dúskálókra gondoltam. Persze, ez is attól függ, hogy ki, honnan nézi.

Kicsi voltam mindig, növésem is közepes még, rendre visszarojtok centiket a száznyolcvangettőmből, nézőpontomon már ezért sem változtathatok, mert jó ideje sűrű, de egyoldalú levelezésbe állok a különféle könyvkiadókkal, akiknek

bevett szokásukká vált, hogy nem válaszolnak, s ha véletlenül igen, pénzt munkámért nem adnak, csak kérnek, azt képzelik, hogy a tőlem kapott összeggel írásaim értéke emelkedne. Rosszakaróim hiába terjesztik, hogy azért költöztem svéd földre, hogy közelebb legyek a Nobel-díjhoz, a pénz engem nem boldogít, „van pohár söröm” és napjaim, mert számlálatlanok, számlálom kitarotán.

Ha tehetségem volna, Feriformán számlálnám, naponkénti írással gazdagítanám magam, vagy Thomas Mannhoz hasonlóan tennék, aki állítólag naponta egy-egy oldalt küldött nyomdába, s bő év alatt összehozott világirodalomba való regényt. Szorgalmam sincs annyi, amennyi kellene, mert „Az ember nem annyi, amennyi, hanem csupáncsak annyi, amennyi tőle kitelik!” De maradt bennem annyi becsület, hogy a jó példát követem, a blogosokat is, vannak szép számmal, (Diurnus, Iván, Feriforma, Ursu2, Mondat, Fototanu stb), és gépbe vetem múltam, jelenem, éltém, édes-keserűségem. Miért maradnék olvasmány nélkül öreg napjaimra?

Regényes életrajzomba máris belekezdtem. Címe lehetne egy gyerekkoromban olvasott Nagy István novella után: *A Boldog utcán innen*.

Jó volt nemcsak olvasni, hanem naponta járni egykor, a belvárost a külvárossal összekötő Boldog utcát, s aztán sorsomat követve a Boldog utcán túlról, a Boldog utcán innen-re kerülni. Laktam valamennyi ideig a Kismezői temetőbe kanyarodó utca egyik villájában, a háború után apám családjának kiutalt szoba-konyhában. Vas-villa lehetett a ház neve, ehhez társítom mindegyre akaratlanul az a „vasvilla” kort, amelyben tébláboltam,. Aztán a villából Tar-lak lett. Selypítve is érvényes. Kiszakítottam magam és családom az ottani világból, és később szülővárosomból is, ahol családom több mint hat évszázadon át folyamatosan élt, munkálkodott, küzdött. Míg másokat, hívatlanokat tízezer számra bekapott a város, minket, engem, évtizedeken át sorvasztva, kitaszított. Erről szólt első irodalmi lapban megjelent novellám, és erről írok majd regényes életrajzomban.

Moszkvában is jártam egyszer, ahol azzal vidámitott fiatal orosz író társam, hogy regénye már másfél kiló, és ő személyesen, nagyon elégedett vele. Valahogyan, persze másként, de magam is súlyos könyvet kívánok napszámos munkával összerakni.

Regénnyé ötvöződő jegyzetek lesznek benne számolatlanul. Mostanában sok a jó regény. Feriforma is elkényeztetet. Mégis alig várom, hogy kiéhezett betűfalók módjára, belemerülve, mohón, a magamét olvassam.

Egy gondolat se bánt engemet

Főzés közben kóvályog, kezdeteimre repül, gondolatom. A krumplicsok hámzóskor vékony héjakat lefejtve közelíték létem lényege felé. Csak arra kell ügyelnem, hogy magamba ne vágjak, tompa logikámnál élesebb, kérdéseim késével.

Érthetetlen számomra, hogy születéseembe semmiféle beleszólásom nem volt. Ezért aztán úgy döntöttem, hogy halálomat nem bízhatom a véletlenre, erről magam döntök. Fanyalagva nyugtázom: halálom akarásának jogát kurtítja a szokás, hiszen mindenkit azzal hülyítene, hogy a sors kegyelméből vagyunk halandók. Ezek szerint meg kell elégednem azzal, hogy csupán halálom siettetésében lehet

némi szerepem. Merthogy halálunkhoz nem fér kétség. Állítólag egyvalakinek sikerült a feltámadás, de ez már más téma.

Mivel az öngyilkolás még nem elfogadott mesterség, óvodai foglalkozásokon nem téma, iskolában sem tantárgy, egyetemeken is mellőzik, nincs erre szakosított mesterképzés, és nem ismerek egyetlen kutatót sem, aki a maga tapasztalatainak alapján doktorált volna ebből a kétségtelenül interdiszciplináris tudományból.

Magamnak kell kitalálnom mikor, hol, hogyan és miért.

Magamnak kell döntenem életem befejező aktusáról.

S mert ezt nem tanítják, rengeteg a kontár, a melléfogó, a mellélövő, a melléakasztó, a tudatlan méregzabáló. De nem hibázhatom őket.

Belátom, alaposan tanulmányoznom szükséges az életből a halálba való átmenet röpké pillanatát. Nyilván ez is kitágítható. Így aztán lehet, hogy az egész keserves-kínos életem rámege erre a napokat és éjjeleket követelő megrögzött, megkínódott megerőltetett kutatómunkára, s végül kezdet foghatok a sorssal, ha ily módon rábírom magam.

Nem, ezt nem akarom!

Ha van isteni szikra, akkor éppen most villantotta agyamban a megoldást.

Új életet kezdek.

Amit a sors akart, a születéssel kezdett életet, most befejezem.

Mégpedig virtuális halállal.

És újat kezdek saját akaratomból. Olyanformán, mintha magam parancsára születtem volna.

Új, egészen más életet kezdek. Egészen újat. Mást, mint, amit eddig éltem.

Micsoda nagyszerű lehetőségek adódnak számomra majd ebben az új életben. Először is, nem kell hálálkodnom azért, hogy valaki nemzett, valaki megszült, valaki felnevelt, valaki...

Nevet is szerzek magamnak. Nevet mindenki kap születésekor, de nevet szerezni csak a tehetségesek képesek.

Új életem első percétől kezdődően független leszek. Nem szükséges dicsérnem ezért az ismeretlen Urat, nem kell rettegnem a bokszos képű krampusztól, aki a magyaros gulyásnál égetőbb, ehetetlen kosztot kotyvaszt belőlem a gyehegnák tűzén, amiért időnként elengedtem magam és egy kicsikét elkárhozom.

És ami a leglényegesebb: az általam teremtett magam, nem lesz benne a nagy nyilvántartásban.

Feltehető: az, aki nincs benne a nagykönyvben, annak nem kell előállani a tetemrehíváskor, halála eme apró adminisztrációs hiányosság miatt nem következhet be, mert csak az hal meg, aki kegyelemből és mindenféle más hasonlóan felületes indoklásból kifolyólagosan születik. És ilyenformán meg lesz az egyenleg a végső nagy elszámolásban, nem lesz abban semmi hiba.

A világ végezetén pedig nem menekülhetnek a felelősségre vonás alól: a tolvajok, a csalók, az öngyilkosok, a politikusok és a papok sem. És a téveszméket hirdetőik mind előállítatnak.

Nem lélegzet közelből, hanem lélegzet távolból figyelem majd a nagy eseményt.

És mosolyogva megyek tovább az utamon. A magam teremtette világban csupa megdönthetetlen igazságokkal lesz kikövezve az utam, márványos lesz a szépség,

a világ még végtelenebb a jómadarak guanó lerakataként használt bolygónkon, s mint a szardíniadobozokban, megszámlálta sorakoznak majd a feltámadottak, akiknek, a Skype segítségével, valamely általam teremtett naprendszerben kényelmesen elnyújtózva, felteszem majd a nyuszi természetűek világát bereteszeli keresztkérdést:

Igaz lelketekre kérlek, mondjátok már meg, hát érdemes volt?!

Hát nem lett volna jobb, ha még halálotok előtt, hozzám hasonlóan új életet kezdtek?

Az összes lélek válaszát már előre tudom. Ennek élményszerű felismerése, szerintem, már most magától értődő.

Hát, szervusz, világ!

Ne menjetek sehova.

Maradjatok virtuális képernyőitek előtt. Higgyétek, hogy valamikor majd visszajösztek...

Ami engem illet, nemsokára, teljesen megújulva itt leszek, itt állok majd rendületlenül...

Blogbefőzött csevejmártással

Ma szárnyakat bontottam. Apró cselekmények betűit róttam egymásmellé. A szárnyakon olcsó a hús, és magasra ívelhet velük az ember. A konyhában. Persze, kell hozzá... De hagyjuk a recepteket. Főzök én magamtól, a magam ízlése, szája íze szerint. Minek ide elődeink patinás irodalma. A legtöbbjük főztje ma már ehetetlen.

Bevezetésképpen sűrűn patakzó hidegvízben mosom a szárnyakat. Tisztán vi-
gyenek új fogalmazásaim tárgyalás-részébe. Olyan ez a svédországi víz, akár a régi kolozsvári, ami a Mikó-kertből patakzott az öreg vízvezetékcsövekben. De szerettem én a Nádas-patak partjához közel ásott kutak meszes vizét is, mosáshoz, különösen hajmosáshoz gyenge volt, túrosodott, szombatonként a Kerekdomb alóli városi vezetékéből hordtuk testvéreimmel a fürdéshez, mosáshoz. Aztán persze igaz, „Ki a Szamos vizét issza, vágyik szíve...” Régi nóta. Megbecsülni a jó vízű kútnál a jobbat, ez legyen mindennapi főzőcskéim tartalma.

A csomagban rengeteg a szárny, s mert nem kenyerem az egyműfajúság, aprítom és rakom hűvös halomba, nézegetem, miből lehet költemény, miből és mennyiből bőséges próza, jegyzet, amit a Mc Donaldhoz hasonló sablonba, blogba passzírozhatok.

Szárnyalnom kell, ma vasárnap van. Három unokámat várom. Őseiktől örökölt módon húsevők lettek ők is, felerészben lazacزابالók, mert apai nagyszüleik tengerparti faluban élő halászok. De ők is inkább fogni szeretik a halat, mint enni.

Halat, s vadat ma sem kapnak tőlem unokáim, de mert ma vasárnap van, magyar szót forgatnak a szájukban, s hozzá a szárnycomb-sültet krumplipiréval. A szárny középső, zsírosabb részéből, a régi szép emlékeimet idéző ludaskásák mintájára kakaskását. Hófehér jázminrizsből főzöm, lökök belé egy kis vargányát meg petrezselyemlevelet. A szárnyvégekről, nem tudom miért, de anyámtól tanultan, mindig levágom a szárny első éléről induló kiszögelést, s közben korholom magam, hogy mindenféle alkotói munka folyamán, ennek sem jártam utána, megelégedtem az anyám örökölt hitével. Egyetlen megbarnult fényképről ismert nagyanyámtól tanulta, s nem volt annyi eszem, hogy még anyám halála előtt megtudakoljam, miért nem ehető a madarak szárnyvége. A fényképen látom, nagyanyám ott áll a nyári konyha előtt és a grízgaluskának valót kavargatja egy öreg pléhtányérban, s elképezem, hogy közben arra gondol, merre lehet, mit csinál Amerikában az embere, mikor tér már vissza, hogy legkisebb fiát, az én apámat megismerje a nagyapám.

Mit mondok majd unokáimnak, ha ilyesmikről kérdeznek? Nem valószínű, hogy érdeklik őket az ilyen történetek és gasztronómiai furcsaságok. Otthon náluk, a svéd jólétiségnek köszönhetően csak a majorság mellehúsát eszik, nálam inkább csak a hígpalacsinta sütésre és a nudli sodrásra voltak kíváncsiak, s már az is örömmörmre szolgál, hogy az ötéves Vilma is leutánozza kedvelt csemegéjüknek számító egyszerű ételeink elkészítésének mikéntjét.

Kis lábosban, kóstolónak, néhány egész szárnyból paprikást is főzök, hirtelen. Ablakom alatt, zöld pántlikákkal tavaszt trombitálnak az ősszel ültetett piri hagymák, hajnali látogatóimmal osztozom rajtuk, félénk vadnyulak kéretlen vendégeim. A paprikáshoz persze, nokedli jár, ezt is szeretik a gyerekek, légi úton szállított hazai juhtúróval is kínálom nekik, az ígért meglepetés - tölcséres csokoládémorzás fagylalt - reményében azt is elfogyasztják.

Közben, mert milyen az iparos szövegelő, hirtelen ötlettel visszakanyarodom a bekezdéshez, ami legyen most tejfeles zöldpaszuly leves. Eszik, nem eszik, mást nem kapnak. Erőltetnem kell a levest, mert a mostani lusta háziasszonyok – alig háziak - nem levesesek. Pedig a férfinép szereti. De elamerikanizálódott világunkban, s mert a svéd nők egyenlőbbek a férfiaknál, inkább csak az egy tál étel a divat, ezt is inkább a férfiak kotyvasztják.

Ennyi legyen konyhai alkotómunkában a tárgyalás. A befejezés, ha van, az európai cukrásziparon kívüli, híg kávé mellé felszolgált, unalmas kevert tésztákból kiporciózott sütemény Olyan, hogy nem lehet, nem szabad utánozni. Befejezésképpen szeretem a meglepetéseket. Fagylalt, csokoládé, gyümölcs. Valami majszolni való. Rágódni is lehessen az alkotáson, másként csak könnyű szórakozás, mint minden összezapott szellemi táplálék.

Reggelenként sietve beleolvasok sokféle blogba és csodálkozom, mi minden megfordul a fejekben. Megfordul és kikerül a világhálóra. Régen ebből alig került valami papírra. Talán, mert drága volt a papír, sokba kerültek a percek és sok volt az olvasó. Most rengeteg a főka, a vadászok pedig számlálhatók.

Ki tud itt főzni?- tette fel egykor keresztkérdését tanítómesterem. Költői kérdés volt, persze. Arra a kérdésre, hogy ki mit főz?, tekintettel a rengeteg szakácsra, számítógép segítségével sincs mindentudó felelet.

Kinek főztek?! Ezt nem én kérdem.

Vasárnapjaimon egy asztalnál ülök unokáimmal. Csak annyi a dolgom, hogy magyar ízű legyen ilyenkor minden betevő falat és ízes a kimondott szó.

Elképzelem, hogy a reám akaszkodó évek terhétől lassan le kell mondanom az írásról.

Enni azután is fogunk.

Ezért mindig főznöm kell majd valamit a blogomba. És persze főzés közben jön majd meg az étvágy.

Így van ez az alkotással is.

Loptam

Megint emlékezni kell hároméves koromra, amikor hirtelen felindulásból és torkomat szorító szégyenérzettel világgá indultam. Azért történt, mert nem jól loptam. Vándorlásom azóta is tart, s hogy mi mindent összelopkodtam tekintetemmel, próbálgatással, utánzással, ennek felsorolására legvastagabb könyvemnél terjedelmesebb kötetemben sem volna elegendő hely.

Apám párizsi megrendelésre készített cipői közül az egyik mókusbarna színűt babusgattam akkor ölömben, s tört üvegcsereppel nem a rááját, hanem a felsőrészét csiszoltam nagy igyekezettel. Nem mondták nekem, hogy a „mesterséget lopni kell”, ezt minden ember magától tudja. Apám üvegcserepes csiszoló mozdulatait sikerült ellopnom, de utánzásom helyére nem figyeltem kellőképpen. Ebből származott a baj. Apám azt mondta: *Ne is lássalak többé!* Erélyesen figyelmeztettem, hogy komolyan veszem indulatos ajánlását. *Megyek!*, mondtam. Aztán fenyegetőztem: *Megyek, biza!* Ha évekkal később is, de végül, amikor senki sem állított meg, senki sem hívott vissza, indultam s mentem világgá, szépszüloimnél

is régebbi kolozsvári őseimet, Erdélyt és egész Közép-Európát magam mögött hagyva.

De hosszú utam előtt, úgy tíz esztendőskoromban, még sikerült ellopnom mézeskalácsos nevelőapám néhány pogácsagyáros mozdulaterdejéből, az ő különleges formájú Tordai pogácsája szobrozásához szükségeseket. Erre azért vagyok különösen büszke, mert immár egyedül vagyok, aki ezt olyan tökéletesen utánozza, hogy Szepi apu, ott fenn a magasságosban, bajorországi mézeskalácsos őseivel együtt, elismerően bólogathatna, s áldásukkal, magam lehetnék a folytatójuk, ha nem halt volna ki Erdélyben a mesteri szintű mézeskalácsosság. De annyira kihalt ez a mesterség is, hogy a róluk írt lírai receptkönyvem még ingyen sem kell a könyvkiadókknak, éppen csak ünnepnapok előtt kattintnak rá vagy másfél ezren a [Magyar Elektronikus Könyvtárban](#).

Be kell vallanom, hogy megint csak hiábavalóan loptam. Amit elvettem, nincs kinek visszaadnom. Merthogy ilyen a régi iparos: génjeink, szokásaink, neveltetésünk parancsaira, nekünk örökké csak az áll a fejünkben, hogy mindent, amit összelopkodtunk, ha már vissza nem adhatjuk, azoknak jutassuk, akik utánunk jönnek. Mondhatom elég maradi, egyeseknek egyenesen visszatetsző gondolat ez, ebben a mindent csakis maguknak kapkodó, tolvaj világban.

Ki hitte volna, hogy a történetek után, visszatérő bűnősként, akár a kleptomániások, ismét vétkezem.

Történt ugyanis, hogy hetvenesen, jó pénzért készítettett honlapommal csak addig büszkélkedhettem, amíg irigyeim, akik számítógépes tudományukat maguk is lophatták valahonnan, de nem az építésre, hanem a rombolásra adták fejüket, válogatott vírusokkal jól összekuszálták. Olyan volt szegény honlapom, mint véres utcai tüntetések után az egykor fényes kirakat.

Most a hetven és nyolcvan felezővonalán állva, javaimat újra megmutathatom, mert a magam szerkesztette [Ághegy](#) és a [Magyar Liget](#) honlapját naponta frissítő, önzetlenségével párját ritkító Attila barátom, olyan [honlapot](#) épített nekem, amelyhez magam is hozzányúlhatok, szépíthetem, bővíthetem, változtathatom. Bekapcsoltunk a skypet, s ilyenformán majdnem kétezer kilométerről ellophattam tudományából annyit, amennyit csak bírtam. Ma már nemcsak lapot, tehát szöveget, képet, könyvet szerkesztek, és tördelek, hanem honlapot is. Nem győzők eléggé csodálkozni fiatal barátomon, amikor türelmesen arra biztat, hogy lopjak tőle mindent, amit csak akarok. S amikor világgá kiáltom, hogy bizony: *Tolvajoké a világ!* nem a szégyenteljes valóságra, hanem a visszaforgatott tudásra, az egymást segítő igyekezetre, aze-világ örömmel járó megismerésére gondolok, ahová mi idősebbek is beléphetünk a fiatalok önzetlen segítségével.

Én már azt sem szégyellem, ha elkap a lelkesedés, gyermekes naivsággal hirdetem, hogy nagyvásár a világ, a pénz nem számít, az árucserre másodlagos, gondolatot és jóérzést, humánmot fogunk cserélni világviszonylatban. Az sem lehetetlen, hogy valamikor már nem lesz szükséges lopnunk a tudományt, ott áll majd kéznyújtásnyira terített asztalunkon, s jó szívvel kínálgatjuk majd egymást: Vegyétek, ez a mi étünk! A lopás vétképet pedig majd örökre elfelejthetjük.

Folytatás a következőkben

Élet a vikingek hazájában

Az, hogy mit jelent magyarként Norvégiában élni, családot alapítani, gyermeket nevelni, egy nemcsak a magyartól de az európaítól is meglehetősen távolinak mondható és elszigetelt országban, elég egyértelmű. Minden itt élő, más országból származó ember számára közel azonos vélemények és érzések fogalmazódnak meg. Európai látogatónak varázslatos a fjordok országa, a fenséges lazacok egyik leggazdagabb lelőhelye, ahol a legjobb síelők nevelkednek, és ahol a mindig fegyelmezett polgárok kedvesen és segítőkészen fogadják a turistákat. Aki szereti a tenger gyümölcseit az mind egyetért, a legjobb minőségű lazacokat a nyílt tengeren, Lofoten környékén halásszák, de minden kikötőben reggelente frissen fogott halat lehet kapni. A hideg hónapok kihívást jelentenek minden, nemcsak mediterrán országból származó ember számára. Az időjárással összefüggésbe hozható az emberek természete, hidegek, rendkívül higgadtak és toleránsak. Kevés a hahotázás vagy a düh, nincs stressz, nem engednek ki haragot, de örömet sem, és kevés őszinte vallomást és véleményt hallani. A legtöbben nem tudják hogyan fejezzék ki az érzelmeiket, de nem titok, egy mulató, „borg_zös” estén közelebb lehet kerülni minden norvéghoz, ami a következő napra el is párolog ugyanolyan sebességgel, mint az alkohol a szervezetükből. Nagy kiruccanásaik a Dániába vagy Kielbe tartó 3 napos buli-hajón nagyon kellemes és felszabadult kikapcsolódást ígér számukra. A humorukra a legjellemzőbb, hogy a gyerekek már az általános iskolában is a svédeket fricskázó vicceken nevelkednek, de ez nagyjából ki is meríti a humorukat. Amit ők maguk is elismernek, hogy nem nagyon nyitottak az Európából érkező kultúrára, tudásra, kreativitásra, és nem emocionálisak. Az idegeneknek viszont tanácsos a norvég szokásokra odafigyelni és követni azokat, például nem illik kifűjni az orrot, mert egészségesebb visszazippantani. Sportolnak, bicikliznek, túráznak, síelnek, futnak, de sajnos kevés kiemelkedési lehetőségük van, mert az alapszabály, amit gyerekként beléjük nevelnek, egy korábbi miniszter rendelete által: „A részvétel a fontos, és nem a győzelem!” Mindenki egyenrangú kell, hogy legyen! A munkakörülmények nagyon rendezettek, és ha már végleges szerződése van valakinek, nem rúghatják ki olyan egyszerűen. A munkavállalók jogait erősen védik, itt szinte mindenki tagja valamilyen szakszervezetnek. Valószínű ezért is óvatosak a külföldről érkező munkavállalókkal szemben, azaz nem olyan egyszerű állást kapni. A bürokrácia azonban nem keményebb, mint Magyarországon, sőt, egy darab fényképes bankkártyán minden adat rajta van, ami bármelyik hivatalos ügyintézéshez elegendő! Gazdag, de elég színtelen ország. Az éves átlagos napsütéses órák száma magas, epret és uborkát is termesztnek, sőt cseresznye fa is van. Míg az előbbieknél kevésbé, az utóbbinak nagyon ízletes a termése! Nagy az önbizalmuk, minden norvég tudja, hogy „det er godt å være norsk!”.

George Hammer története hosszú és 1956-ban kezdődött, amikor diplomataként Oslóba kapott kiküldetést.

1956. május 19-én volt az esküvőnk Magyarországon, és június 12-én már útban voltunk Bécs felé, és ahogy illik egy diplomatának, az I. osztályon. A bécsi követség vendégei voltunk három napig, aztán repülővel mentünk Oslóba, ahol az

adminisztráció vezetőjeként, ideiglenes ügyvivői munkakörben elfoglaltam az állomáshelyemet. Francia szakon végeztem az egyetemen, akkoriban az ügyvivői protokoll nagy része franciául zajlott, így gyorsan belerázódtam a munkába. 1956. november 4.-e után, amikor a szovjetek bementek Magyarországra, megkezdődött a magyarok kiáramlása ide Norvégiába is, majd folytatódott később is. A skandináv országokat is érintette a szovjet megszállás a II. vh. kapcsán, de a szovjetek még a háború vége előtt kimentek Norvégiából és nem is követeltek tőlük kárpót-
lást, mint pl. a finnektől. A finneket jól megszabdalták, nagyot háborúztak ellenük, különböző területeket vettek el tőlük, ami még ma is fáj a finneknek. A németeket a norvégok mindig lenézték, de sok fiatal ment önként a németeknek segíteni a kommunizmus elleni háborúban, őket azóta is hazaárulónak tekintik.

A nagykövetségen a szovjet elvtársak vigyáztak ránk, de arra is, hogy jól érezzük magunkat ebben az állományban. Ezért gyakran rendeztek koktélparkettát, amin egyúttal szemmel tarthattak minden dolgozót. Az egyik nyári hajókiránduláson kellemes pezsgős parti volt, én életemben akkor ettem először kaviárt. Legközelebb decemberben volt egy nagy fogadás. Ezen a partin beszélt velem a harmadtitkáruk, és szólt, nem nagyon tetszik nekik a viselkedésem, mert én kerek percc kijelentettem, hogy nem tartom jónak a szovjet beavatkozást Magyarországon. Én 1956. okt. 23.-a után már nem mentem haza, és ez is nagyon fájt az oroszoknak, és minthogy többen kint maradtak, ezért próbálták még nagyobb ellenőrzés alatt tartani a „szocialista tábor” követségeit. Majd a magyarok is kérdőre vontak, hogy hol állok politikailag, s én azt válaszoltam, hogy hajlok a jugoszláv álláspont felé. A jugók ekkor épp jobbra kerültek, és nem voltak a szovjetek barátai. A következő év februárjában az ideiglenes ügyvivő odatette elé a hazahívásomat „azonnali hatállyal” jelzéssel. Erre lehetett számítani, ezért már korábban előkészítettem a visszavonulásomat, és hogy kint maradhassak, mint politikai menekült, segítséget kértem és kaptam a norvég államtól. Azzal búcsúztam el a követségen, hogy hazautazom. Feltételeztük, hogy követni fognak, így Mossig elmentünk a vonattal, ott már várt a norvég rendőrség.

Így maradhattunk itt Norvégiában. Ezután két hétig szállodában laktunk, majd egy norvég papírgyár igazgatója befogadott minket. 1- 1,5 hónapig laktunk nála. Március közepén szereztek nekem állást a Fred Olsen hajózási társaságnál, ahol a szállítmányozás területén dolgoztam. Ők segítettek lakást is bérelni. A munkába állás után, lépésről lépésre, minden automatikusan alakult. Az évek folyamán különböző helyekre költöztünk, először Tåsen közelében laktunk 5-6 hónapig egy családnál, ahol egy szobánk volt. Olyan szegénység volt akkoriban Norvégiában hogy a szobahasználatba a konyha használata bele sem tartozott és egy szobai rezsón főztünk. Később sikerült egy nagyobb lakást kapni, szintén a cég segítségével, aztán függetlenítettem magam tőlük, és vettünk egy lakást. Lehetett volna anyagi támogatást is kapni, de mindig megálltam a saját lábamon. Földműves családból származom, a talpraesettség fontos volt a túléléshez. Nem szórtam a pénzt, a kosztom lehetett a legjobban spórolni, főzni pedig jól tudtunk a feleséggel együtt.

A gyermekeink itt születtek, és én arra törekedtem, hogy több nyelvet tanuljanak. A norvégra való tanításom nem vált be, mert Gyurka fiam dadogott és ráadásul az én nem egészen helyes norvég kiejtésemet utánozta. Ma mindkét gyermekem be-

széli a magyar „konyhanyelvet”, le is érettségiztek magyarból itt Oslóban, Tatár Mária tartott nyelvórákat magyarul tanulni akaróknak. Sok magyar éneket, mesét tudnak azok, akik szépen megtanulták az alapokat, és beszélik a magyar nyelvet.

A feleségemnek először a Svéd Elektroluxnál volt állása, neki is sokat segítettek a beilleszkedéshez. Én sokat köszönhetek az első cégemnek, főnököm még privát rendezvényre is meghívott, a Katamaránjára. Futballoztam is a munkahelyi csapatban. A hajózási társaságoknak külön futballtalálkozójuk volt Trondheimben, Bergenben, Svédországban, Dániában. Nagyon jó bulik szerveződtek, például amikor vonattal mentünk Bergenbe, akkor láttam kivirágozva a Hardanger fjordot. Dániába többször is mentünk hajóval. És mivel a Fred Olsen cégnek charterjáratái is voltak, többször repülővel mentünk a meccsre. Minden téren beilleszkedtünk, teljesen benne voltunk a norvég életben.

A 60-as évek végén semmiféle reményünk nem volt arra, hogy megváltozik a Kádár rendszer, s hogy hazalátogathatunk, így két évvel a lakásvásárlás után vettem egy nyaralót Oslo peremkerületében, Lørenskogban és az olyan szerencsém volt, hogy később építési terület lett. Kiadtam, és hamar visszajött az ára. A banki rendszer nagyon jó, alacsonyak a kamatok, csak jó tapasztalataim voltak a hitelekkel kapcsolatban. A norvégok által befizetett nagy adókat az állam vissza is juttatja az embereknek, és részben ezért is ilyen magas az életszínvonal.

Külföldi cégeket nehezen engednek be, emiatt nincs nagy termékválaszték, de így vigyáznak arra, hogy a hazai terméket ne szorítsa ki a globalizáció...

A hivatalos ügyekben a norvég szabályokat kell követni. Elégé nagy a bürokrácia, de mégis másfolyan, mint Magyarországon. A NAV (norvég munkaügyi és jóléti központ) például minden héten küld levelet, sok a felesleges papírmunka, szakképzetlen a munkaerő. Csak azt a néhány feladatot tudják elvégezni, amire be vannak tanítva, ha valami bonyolultabb, akkor már nem tudnak mit kezdeni vele, és nem is próbálják megoldani.

A hivatali ügyintézésben én határozottan lépek fel, mindig a legfelső vezetővel akarok beszélni. Ha az egyszerű ügyintézőnek megtalálom a gyenge pontját, akkor azonnal tovább küld, mert nem érti, hogy mit szeretnék, elbizonytalanodik, és akkor a felsőbb vezetőhöz irányít. A NAV évente egyszer rákérdez, hogy élek-e, tehát hogy jogosult vagyok-e a nyugdíjra. Ebben az évben nem jött semmilyen levél, és bementem szólni, hogy már ne is küldjenek levelet, mert itt vagyok, élek. A hivatalban közölte az ügyintéző, hogy ezt már másképp csinálják, megszűnt az eddigi rendszer, nem küldtek levelet. Nem akartam elhinni, s az ügyintéző odahívta a főnökét, aki mindkettőnk meglepetésére még kevesebbet tudott az újonnan bevezetendő rendszerről. Zavarba ejtő volt...

A szociális rendszer lassan alakult ki Norvégiában. 1955-ben még jegyrendszer volt, a halon kívül szinte semmijük sem volt, de erős volt a kereskedelmi hajózás. Igaz, a háború után Norvégia megkapta a biztosítótól a németek által elsüllyesztett hajók árát, illetve a németek is fizettek kártérítést, de mégis szegények voltak. Aztán, amint tudjuk, 1974-ben egy amerikai társaság megtalálta az olajat, ami az egyik leggazdagabb országgá tette Norvégiát.

Pisti és Márta három éve érkeztek Norvégiába Szabó Pisti és felesége Márta 2009 -ben jöttek Norvégiába kislányukkal, Gabiká-

val. Kisfiuk, Danika már itt született. Svédország után, már kisgyermekkel kiköltözni, még több felelősség, nehézség. Főleg, ha mindent saját meguknak kell megtapasztalni, és megvalósítani idegenben. A magyar fizetésekkel összevetve nagyon csábító volt a norvég gyógyszerész-pályázat ajánlata, ami nem tartalmazta a teljes információt, így a norvég élet költségeivel már csak itt szembesültek Pistiek.

Miért is vagyunk Norvégiában? Leginkább azért, mert az Isten áldását adta arra, hogy ide kerüljünk.

Nyilván mindenki másként éli meg, nehéz általánosítani, de azért nekünk sok a negatív tapasztalatunk itt Norvégiában. Először 2005-ben, egy EU ösztöndíjjal Svédországban voltunk, másodszor, szintén ösztöndíjjal, 2008 végén. Amikor a Norvég Apotek 1 hálózat gyógyszerészeket toborzott egész Európában, így Magyarországon is, nekem gyógyszerész szerződést ajánlott fel. Fizették a kiköltözést, a nyelvkurzust, s az 1 milliós bruttó fizetés igazi mézesmadzagnak tűnt, de végül fél évig kevesebb pénzt kaptam, az úgynevezett próbaidő miatt. Ezzel igazából a Norvég fél járt jól! Arról sem kaptunk előzetes információkat, hogy például a havi lakásköltség 200-300 ezer forint, 70 ezer a havi óvoda, s 30.000 Ft óradíjért dolgozik egy villanyszerelő, méregdrága az élelmiszer, 3-4 szerese a magyar áraknak... tehát azt nem tudtuk, hogy a nagy fizetés mellett óriásiak a kiadások is!

A norvég munkahely viszont sokkal jobb, mint a magyar. Nagyon sok juttatás van, mint például az első két évben az adó-visszatérítés. Nagyon jók a munkakörülmények. Azért döntöttünk Norvégia mellett, mert a svédországi patikákat privatizálták, létszám-stoppp lett. 2009-ben érkeztünk, azóta vettünk lakást, kocsit (persze nagy adag hitelünk is van), de boldogulunk a mindennapokban. Lehet számolni a biztos fizetéssel. Norvégiában jó élni, ha például saját lakás van, havonta hatalmas összeget lehet megspórolni, (pl. törleszteni az adósságot), s lehet gyarapodni is. Danika itt született, de magyar állampolgár. A terhes-gondozási rendszer sokkal szabadabb, ha minden rendben van a terhesség alatt, orvossal nem is találkozik az ember. Körülbelül kéthavonta kell a védőnőhöz menni, aki megtapogatja a pocakot, és azt mondja, hogy minden OK! Nagyon felületesek! Ultrahang csak egyszer van, a 18. héten. Márti szerint Magyarországon, Pécsen jobb volt a kórházi ellátás. De ezt személy szerint mindenki másként tapasztalja meg. Nekem, férjként, jobbnak tűnt itt, mint otthon, szabadabbnak. Azonban sokszor éreztem ám úgy, hogy nem értenek eléggé hozzá. A szülés csütörtök hajnalban volt, és péntek délután már mehettünk is haza. A két skandináv országot összehasonlítva, a mi tapasztalataink szerint, Svédország szociálisan jobban megszervezett. Például a gyerekek minden nap meleg ételt kapnak az oviban, ami a "gazdag" Norvégiában nincs. Az infrastruktúra fejlettebb, az utak, a játszóterek sokkal szebbek és jobbak Svédországban. Jók, nagyobbak a boltok választékai, bárhol lehet 50-60 svéd koronáért ebédelni, az ovi fele annyiba kerül Svédországban. Az utak ingyenesek és jó állapotúak, a svéd munkahelyen van "fika", ami fizetett kávészünetet jelent. Svédország sokkal jobb, élhetőbb!

Márti, a feleségem, fogorvos. Svédországban a gyermekek fogszabályozása pél-

dául államilag megszervezett klinikákon folyik, Norvégiában privátban megy, így drágább, a szülőknek sokkal nehezebb. Kezdő fogorvosként könnyebb egy állami, jól működő klinikán dolgozni, mint egy saját kis rendelőt kialakítani. Persze magánrendelőben nincsen korlátja, hogy mennyit lehet keresni, de fix fizetés sincs.

Mind a két országban az *igazi* helyiek nagyon segítőkészek, de távolságtartóak is, úgyhogy csak családdal érdemes belevágni vagy kalandvagyó fiatakként. Mi egy nagyon jó kis keresztény, magyar családközösségre táltunk, ami szebbé, boldoggá teszi a mindennapjainkat! Nálam az 1. hely Svédország, 2. Norvégia, aztán Magyarország következik. Márti szívében az 1. hely Magyarország, és csak utána jön Svédország, Norvégia. Összességében azért elégedettek vagyunk, mert ha két ember dolgozik egy családban, akkor az egyik fizetést félre lehet tenni, viszont az a fontos, hogy valóban két fizetés legyen.

Barna 12 éve él Norvégiába

Barnát mindenki ismeri, kezdeményezésére jött létre a HUNNOR e-mail lista, majd a hunnor.net portál és ő az elektromos szótár-projekt kezdeményezője, amely mindenki számára elérhető, és használható. A Magyar Filmklub házigazdája volt éveken át.

1999-ben jött a családuink Norvégiába, akkor még csak hárman. A második gyermek itt született. Egy évre akartam kimenni Finnországba, a Nokiához, hogy az angolt megtanuljam. Meg is kaptam a munkát, de addig húzódott a papírok intézése, hogy a terhes feleséggel már nem lehetett utazni. A kicsi megszületése után újra hívott a Nokia, és ismét a nehézkes papírbeszerzésbe ütköztem. Viszont, amikor felmondtam a magyar cégnél, rögtön kaptam egy ajánlatot Norvégiából, a testvércégünktől. Két hét alatt lett vízum, és egy 18 fős kis IT céghez kerültem, ahol 7-8 nemzetből állt össze a stáb. Védett, zárt környezetbe csöppentem bele, ahol minden segítséget megkaptam.

A nemzetközi munkaközösség miatt pár évig nem is tanultam meg norvégul, inkább az angolomat csiszoltattam. Aztán elvégeztem egy norvég tanfolyamot, de a szakmai nyelv az angol maradt. Svéd és dán ügyfelekkel is kell tárgyalnom, s „csöppet zavar” a sok norvég dialektus.

Programozó vagyok, „information architect”, egyedi szerkesztői és publikációs szoftvert készítőnk kiadói vállalatoknak. A mi szoftverünkkel készült a *Store Norske Leksikon*, ennek a svéd megfelelője, a teljes svéd törvénykönyv, szótárak... stb.

Közben az internet, az elektronikus információ és például a Wikipédia térhódítása, a kiadói vállalatok válsága miatt a cég egyre kevesebb új projektet kapott, a létszámunk vészesen lecsökkent. Kisebbségek lettünk, ugyanakkor hatékonyabbak is. Az adminisztrációt szinte teljesen „lefejeztük” az évek során, s a fejlesztés nagy részét kiadjuk egy magyar (szegedi) cégnek.

Legújabb projektünk, a *Felleskatalogen* számára készitünk komplex szoftvert. Kevesen tudják, hogy a teljes norvég egészségügyet gyógyszerinformációval ellátó rendszer hat fejlesztője közül öten magyarok.

A HunNor e-mail lista 2003 elején jött létre. Nagy szükség volt rá, hiszen a listán

keresztül tudott a norvégiai magyar közösség ingyen, és hatékonyan kommunikálni. Itt terjesztjük a meghívókat, van párbeszéd, s az is cél, hogy segítsük az újak beilleszkedését. Ma már nyilván sok alternatívája van a listának: IWIW, Facebook, stb. ...

Egyszer volt, hol nem volt, sok évvel ezelőtt elkezdtem norvégot tanulni, s valahogy nem tűnt praktikusnak, hogy szótárral a zsebemben járjak vagy a számítógép előtt ülve is papírszótárt lapozgassak.

Először Lőrinc Laci bácsit kerestem meg, s meggyőztem, hogy egy ingyenes online kiadás komoly reklám a papírszótárának. Így is lett, de aztán a papírforma terjesztési nehézségei miatt kb. 1.5 év után leállította az online verziót.

A NUFO-hoz fordultam, hiszen övék az 1957-ben társadalmi munkában készült szótár bővített verziója. Azt kérték, hogy írásban juttassam el hozzájuk a javaslatomat, norvégul vagy angolul, hogy megvitathassák a vezetőséggel.

A kérvényt angolul írtam meg a SZTAKI-val (Magyar Tudományos Akadémia Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet) közösen, amelyben vállaltam, hogy ingyen digitálisan publikálhatóvá konvertálom, s a SZTAKI pedig ingyen elérhetővé teszi a szótár-portálon, ahol a papírverzió komoly reklámot kap. Felesleges ecsetelnem, hogy ez milyen hasznos lett volna a közösségnek. Másfél évig választ sem kaptam, s aztán jött egy nemleges válasz, indoklás nélkül.

Innen indult ki a közösségi szótár projekt, ez a „motivációs háttér”. A HunNor e-mail lista a közösségi szótár projekt megszervezésének is alapfeltétele volt, hisz itt verbuváltuk a szerkesztőket és a programozókat. Többeknek volt otthon szójegyzete, s volt aki egyedül kezdett el szótárt írni, de csak a b betűig jutott el. Ezekből a darabkákból is épült a szótár.

Az alapelv egyszerű, hasonlít a Wikipedia modellhez: egy kis csapat elkészíti a szótár alapszókincsét, amit aztán a közösség elkezd használni, s a használat során jelzi, ha egy-egy szót nem talál benne vagy esetleg javítani szeretne a szótáron. Ekkor a kezdeti szerkesztő csapat már mint moderátor funkcionál tovább, így megmarad a kontroll. A szótár használva bővül. Minél nagyobb, használhatóbb, annál többen választják majd tanuláshoz és munkához, s így egyre inkább teljesebb lesz. Írok pl. egy norvég szöveget, a keresett szót nem találom a szótárban, tehát fogok egy magyar-angol és egy angol-norvég szótárt, s „kinyomozom” a keresett szót. Aztán a munkám eredményét megosztom a közösséggel: beküldöm a szót, mint javaslatot a szótár moderátorainak, akik átnézik és felviszik a szótárba. Legközelebb, ha keresném, mert nem jut eszembe, akkor az már ott lesz, sőt! mások is megtalálják. A közösség ereje. Mindig is hittem benne, s csodáltam az olyan projekteket, mint a wikipedia vagy éppen a Linux fejlesztése (<http://hu.wikipedia.org/wiki/Linux>).

A szótár ereje pont a rugalmasságában van: a szótár mindenkié, a közösségé, s nem lehet korlátozni a publikálását. Ott jelenik meg, s olyan formában, ahol, ahogyan igény van rá: a weben, mobilon vagy papíron, a munkát pedig átveszik, továbbviszik azok, akiknek valamiért éppen az, és akkor fontos. Remélem mindig lesznek páran. Kérem használjátok: <http://dict.hunnor.net>

Barbara és Andreas

A férjemmel évekkal ezelőtt találkoztam Hollandiában, ahol a cégünk partnertalál-

kozója volt egy nemzetközi program alkalmából. Megismerkedésünk után 4 évig gondolkodtam, hogy jöjjenek-e Norvégiába vagy se. Nagyon jó munkahelyem volt Magyarországon, jól kerestem, karrier állt előttem, és a privát, és munkahelyi környezetemben lévő széles társadalmi kapcsolatokban nagyon jól éreztem magam. Ezt a biztonságot és egzisztenciát 30 évesen nehezen adja fel az ember. Korán, már 18 évesen teljesen önálló lettem, és tudtam jól, ha kiköltözöm Norvégiába, akkor elveszítem ezt az önállóságot és teljesen új nyelvet is kell tanulnom. Nehéz döntés előtt álltam.

Amikor kiköltöztem Norvégiába, az volt számomra a legnehezebb, hogy a függőség érzését elfogadjam, és átmenetileg feladjam a teljes önállóságomat. Az akkori, Magyarországon felépített karrierem szinte teljesen kettétört, bár szerencsére az otthon kialakult nemzetközi kapcsolatrendszer most is tudom hasznosítani. Még jobban fokozta a nehézségeket, hogy városon kívül laktunk, mindenhová kocsival kellett mennem, és mindig meg kellett kérdeznem valakit, hogy merre menjek. Még azt is, hogy hol van a bolt. Olyan alapvető dolgokkal kellett megküzdeni minden nap, ami egy természetes élethelyzetben nem jelent gondot... és így telt az első 2 évem. Aztán lassan megváltozott minden. Kezdtém kiépíteni a norvég kapcsolatokat, részben a férjemen keresztül. Majd bekerültem egy idős lelkész által a magyar közösségbe. Húsvétkor templomba mentem, majd az istentisztelet után odajött hozzám a lelkész, és megszólított norvégul, hogy biztosan új vagyok itt, mert még sosem látott. Angolul válaszoltam: nem beszélek norvégul, magyar vagyok, és ő erre így felelt: „Erős vár a mi istenünk”- magyarul, amire nekem leesett az állam. Laci bácsi (Terray László, a szerk. megj.) 25 éve volt ott lelkész, így rajta keresztül kerültem az oslói magyar gyülekezetbe, ami nagyon sokat segített. Ettől kezdve nem voltam egyedül ebben az idegen világban.

Kijövetelem évében fejeztem be az egyetemem Magyarországon, majd elkezdtem norvégul tanulni, és a következő évben doktori tanulmányokba fogtam Pesten, ami nagyon sok utazással járt. Tanítottam is, illetve akkor már volt egy vállalkozásom, ahol kisebb megbízásokat teljesítettem. Kezdtém jobban érezni magam és integrálódni. Saját norvég kapcsolatokat építettem ki fokozatosan, és a korábbi nemzetközi programban kialakult norvég kapcsolatokat is kezdtém hasznosítani. Tudtam, hogy eljön az az idő, amikor elmúlik a függőség, és önálló leszek, csak azt kellett tudatosítani magamban, hogy mindennek megvan a folyamata és az ideje. A norvég magánkapcsolatok kialakítása nagyon nehéz, de ezzel nem mondok újat.

A kisfiam születése után a nővérem sokat volt nálunk, segített. Nagyon hiányzott akkoriban Édesanyám, aki 18 éves koromban halt meg, és Édesapám is, aki 7 éve távozott. Durván hangzik, de sajnós „meg kellett szoknom” a távollétüket. Az itteni családuk igen összetartó, a férjem három nagy gyermeke nagyon szereti a 3 éves fiúkat, Benjamint.

Nekem sokat segített, hogy a férjem nagyon szereti Magyarországot, elfogadja az identitásomat, a kultúrámat. Az északi középhegység kivételével már minden részét bejártuk Magyarországnak. A megismerkedésünk előtt is járt már ott, imádja és gyűjti a villányi borokat, oda minden nyáron ellátogatunk. Ez nekem nagyon fontos, nem is tudnám elképzelni, hogy ne próbálná az én kultúrámat ma-

gába szívni. A fiammal magyarul beszélek és nem gondolom, hogy valamit is norvégul kellene mondjak. Először nehéz volt, de most már nem zavar, ha a férjem nem érti, sőt ő kéri, hogy beszéljek bátran magyarul Bennel. Ráadásul most a férjem is elkezdte tanulni nyelvünket.

Ugyanakkor a férjemnek fontosak a norvég értékek, hagyományok, amiket a családjától örökölt, mint például a „hytteliv”. Van egy 1964-ben épült kis házunk a hegyekben, nincs benne víz, nincs áram, úgy kell felselni 2,5 km-t, mert télen nem lehet autóval megközelíteni. A patakából hozzuk a vizet, nincs TV, van ellenben egy 60-as évekbeli elemes rádió, amit még az apukája vett. Valahogy simán keveredik a családunkban ez a két kultúra. Amilyen tisztelettel követem a párom számára fontos norvég értékeket, ő ugyanolyan odaadással tesz meg mindent azért, hogy a saját kultúrámmal is ugyanúgy jelen legyen az életünkben.

Fontos az integrálódásban, hogy nyitottak legyünk. Az ember hajlamos arra, főleg az első időszakban, hogy mindent negatívabban lát, de ahhoz, hogy ezt elkerüljük, kell egy olyan partner, aki segít elfogadni ezt a másságot.

A munkakeresésnél az volt a tapasztalatom, hogy a magyar végzettségem hátrányt jelent. De lehet, hogy ezt a kezdeti sikertelen pályázatok miatt gondolom így. A mostani munkahelyemmel más volt a helyzet. Amikor felhívtam a jelenlegi főnökömet és jeleztem, hogy Magyarországon végeztem, akkor azt mondta: „Végre, végre, ez legalább színvonal!!” 7 évig élt az USA-ban, ott végezte a Közgazdaságit. Norvégiában kezdett pszichológiát tanulni, nagyon jól látja, hogy mik a hiányosságok, a hibák a norvég oktatásban. Az a norvég, aki dolgozott külföldiekkel vagy élt külföldön, illetve tanult máshol, másképp gondolkodik, kívülről látja Norvégiát, tud kritikus lenni saját országával szemben. A norvégok nagy része, akik nem járták be ezt az utat, nem látják ugyanezt. Ők abban a hitben nőnek fel, hogy ők a legjobbak mindenben. Vannak viszont olyan fontos értékeik, amik a magyar nemzetből hiányoznak. Ha én felteszek egy magyar zászlót a hátizsákomra, akkor furán néznek rám az emberek Magyarországon, mondhatni elítélően. Norvégiában viszont a születésnapokon is előveszik a nemzeti zászlót. Itt erős az egészséges nacionalizmus. Magyarországon félünk és elutasítjuk azt, ami egy nemzet összetartó ereje. Nálunk csak nemzeti ünnepeken vesszük elő a magyar zászlót, már március 15-én a kokárdát is majdnem szégyen kirakni. Példaértékű lehetne a személyeskedő magyar mentalitással szemben a norvég szolidaritás, és az egyetértésre törekvő gondolkodás!

Tóth Zsuzsanna

Mese a meséről

A mese varázslatos dolog. Amellett, hogy szórakoztató, észrevétlenül fejleszti a szókincset, a koncentrációs képességet és a fantáziát. Továbbá segíti a szülő-gyermek kapcsolat erősítését is. Nem lehet elég korán kezdeni a mesélést gyermekeinknek, unokáinknak. Jó, ha a gyermekszobában már a kezdetektől fogva tartunk könyveket, amiket természetesen rendszeresen forgassunk is. Később, amikor már nőnek a gyerekek, szívesebben mennek maguktól a könyvesboltba, nagy örömmel válogatnak a színes borítók között.

A válogatásban azonban nagy szükségük van az iránymutatásunkra, segítségünkre. Előszörban az életkort és az érdeklődési kört kell figyelembe venni. A jó mesekönyv szórakoztatva tanít, illetve olyan információkat ad a gyerekeknek, amik elősegítik a fejlődését.

Számos generáció a nagy mesemondók, Grimm, Andersen, valamint a népmesék egész során nőtt fel. A klasszikusok a mai napig is népszerűek, azonban egyre gyűlnek az újabb és újabb, mai szerzők által írott mesekönyvek is. Az újabb mesék megjelenetése érdekében szinte minden évben olvashatunk itt, ott, amott pályázati kiírásokat. A pályázati feltételek változhatnak, de a lényeg mindig maga a mese. Nem elhanyagolható a mesék képi illusztrációja sem, hiszen a gyermekek látásmódját, vizuális kultúráját a képek is erőteljesen befolyásolják. Az utóbbi 10 évben nagyon sok értékes mesekönyv jelent meg. Óriási az érdeklődés, hiszen mindenki a legjobbat szeretné gyermeke számára, ezért érdemes egy-egy Magyarországra látogatás alkalmával felújítani, kiegészíteni mesekönyv-gyűjteményünket. Ízelítőként bemutatunk néhány újdonságot az elmúlt évek mesekönyv terméséből. Boldizsár Ildikó neve talán már sokunknak ismerősként cseng. Aki még nem hallott róla, annak szeretném bemutatni néhány igen kedvelt könyvét. Elsőként talán a *Macskacicó-Magyar tündérmesék* című könyvet ajánlanám, amely egyenesen a tündérek világába kalauzolja el kis hallgatóját. A szerző közel harminc magyar tündérmesét gyűjtött össze egy kötetbe.

Egészen másra gondolunk, amikor kezünkbe vesszük a szerző másik könyvét, a *Boszorkányos meséket*. Gonosz boszorkány, vasorrú bába, vénséges banya jut eszünkbe erről a címről. Azonban az itt szereplő Amália egy szépséges-szép boszorkány, aki érti az állatok és a növények nyelvét, csöppet sem gonosz, csak néha szomorú. Csodás történeteket mesél az esőről, a napról, a holdról, a csillagokról, a felhőkről, a virágokról, a madarokról, szünkékről és árnyékokról. Boldizsár Ildikó több könyvét Elek Livia illusztrálta. Közös munkájuk eredményeként született az esti mese sorozat. A mese az álommal rokon, ám korántsem mindegy, hogy mit mesélünk gyermekeinknek elalvás előtt. Az *Esti Tündérmesék* garantáltan erőszakmentes, nemcsak nyugodt alvást és szép álmokat ígérnek, hanem gyermekeink érzelmvilágát is kedvezően befolyásolja. Talán ennek a kötetnek a szerves kiegészítője az *Esti mesék a szeretetről*. A mesék egytől egyig a szeretetről szólnak, arról az érzésről, amelyből a mai világunkban a legnagyobb hiány van. A mesék évszázadok óta azért születnek, hogy az ember a legnehezebb pillanatokban is megőrizze a legnemesebb érzéseit, és élni segítse őket. Nem véletlen a mondás, miszerint "a mese a szegény ember orvossága". Gyakran felvetődik a kérdés, hogy vajon a régi vagy az új mesekönyvek a korszerűek vagy kívánatosak. Ennek a dilemmának nem sok helye van, mivel a gyermekeink érdeklődése a döntő abban, hogy mikor milyen mesét olvassunk nekik. Itt említem a Csimota Kiadó *Tolerancia* sorozatát. Van egy korszak az óvodában, amikor a kislányok királykisasszonyok szeretnének lenni, természetesen királyfival az oldalukon, és minden csodaszép és csudajó. Azonban az élet nem ilyen. Erre példa Benedek Elek: A csúnya királyfi és a szép királykisasszony. Benedek Elek meséje egyszerűen szívyszerű és valós. A meglepően modern mesében a királykisasszony kikoszorúzza az öt ostromló csúf királyfit, aki furfangos cselhez folyamodik, és végül mégiscsak elnyeri a királylány szívét. Rippl Renáta rajzai pedig több mint illusztráció. A kollázs technikával és színezéssel elkészített rajzokban olyan képi világ születik, amiben minden figura mesészerűen szerethető lesz. Finny Petra sietett a szemüveget nem szerető gyermekek segítségére a *Csodálatos szemüveg* című könyve megírásával.

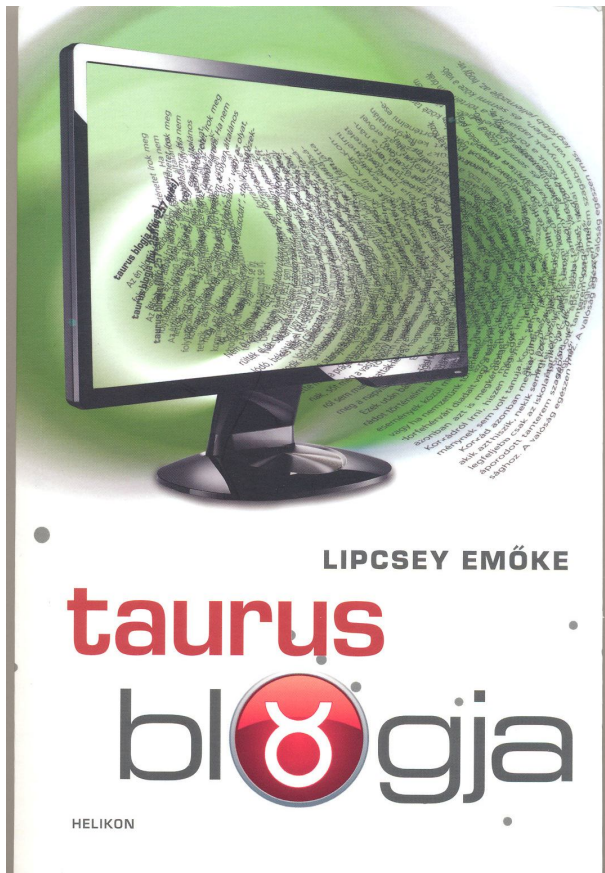
Kovács Áron öt évesen kényszerül a szemüvegesek sorába. Nem utálatos pápaszemnek, hanem varázseszköznek tekinti a szemüveget, melyen keresztül új világ elevenedik meg számára. Ez a könyv szinte mindenkinek hasznos, a gyerekeknek, akit csúfolnak, a szülőnek, aki vigasztalni szeretné gyermekét. Hasznos lehet talán néhány szülőnek, hogy kedvet kapjon egy új kerethez. Mindemellett szemléletet is tanít a világról és a valóságról. Arról is, hogy a humor a legjobb lencse, rajta keresztül mindent más színben lehet látni. A nemzetközi Gyermekkönyvnapra jelent meg a *Két egér kalandjai* sorozat ötödik kötete *Fekete-fehér* címmel. Talán a 2011-es Könyvhét kedvencének is lehet mondani ezt a kötetet. Mindenkinek ajánlom. A múzeumi egér és unokatestvére ezúttal a fekete-fehér jelenséget fedezik fel. Olyan témákat járnak körbe, amelyekben markánsan van jelen a fekete-fehérség. A fény és árnyék, mely egy-egy múzeumi éjszaka kapcsán kerül megtárgyalásra. Az ötlet és a szöveg egyaránt izgalmas és zseniális, a képek pedig önmagukért beszélnek. Ha Balaton, akkor természetesen egyből Matula bácsi és Tutajos jut eszünkbe, akik csónakkal járók be a nádist, hiszen ők Fekete István *Tuskevár* című regényének főszereplői. Azonban a Mille-nárison megrendezett 7. Gyermekirodalmi Fesztivál és Vásáron új szerző tűnt fel, aki témájaként szintén a Balatont választotta. Nyulász Péter: *Helka - A Burok-völgy árnyai* című könyve kalandokban bővelkedő meseregény a Balatonról. A könyv főszereplői a korábbi legendahősök gyermekei, akik saját múltjuk titkainak nyomába erednek, s mi velük együtt fejthetjük meg az eredeti legenda rejtjelmeit. Egy különleges mesekönyvet neveztek be a Nürnbergben megrendezésre került Szellemi javak Világkiállításra 2010-ben. A szerzője Latorcainé Újházi Aranka, és a könyv címe *Kölyök medence*. A szerző unokáinak írta a könyvet, és saját maga készítette az illusztrációkat is. Azért nevezték be ebbe a rangos versenybe, mert egyszerre szól fogyatékos és egészséges gyermekek számára. A nagymama észrevette, hogy unokái rácsodálkoznak egy-egy fogyatékkal élő társukra: vagy elfordultak, vagy nem tudtak mit kezdeni a látvánnyal. Ekkor jött az ötlet, hogy az empatikus magatartást már kisgyermekkorban gyakorolni kell. Tudatosítani, hogy fogyatékosága ellenére ugyanolyanok, mint mi, akik egészségesek vagyunk. Ebből született az a gondolat, hogy a mesekönyv egyik oldalára írott szöveg, míg a másik oldalára, a rajzok fölé, Braille írás kerüljön. A Vakok Intézete nagy örömmel és köszönettel fogadta ezt a könyvet, mivel már régóta igény van rá.

2010-ben az Év Gyermekkönyve-díjat az IBBY-t Bagossy László: *A Sötétben Látó Tündér* című mesekönyve kapta. A színházrendező Bagossy László ezzel a könyvével a Szép Magyar Könyv egyik különdíját is elnyerte. Annak ellenére, hogy nagyon modern és nagyon mai, történetei visszanyúlnak a nép- és tündérmesék birodalmába. Előbb színpadra íródott, csak most született belőle könyv. A egyszemélyes darab főszereplője Pogány Judit, aki lenyűgöző mesemondónak bizonyult. Aki még nem látta a színdarabot, annak érdemes egy hazalátogatást úgy időzítetnie, hogy elcsípjén egy előadást az Örkeny Színházban.

Pogány Judit nevével találkozhatunk egy új, 26 részes magyar rajzfilmsorozatban is, a *Bogyó és Babóca*ban. Könyv formában már régóta nyomon követhettük a csigafiú és katicabogár leányzó kalandjait. Bartos Erika álmodta tollba, míg képernyőre M. Tóth Géza rendezte (a Maestro film rendezőjeként Oscar díjra jelölék). Egy újabb rendezőt fogott meg a mese világa. Rófusz Ferenc *A légy* Oscar-díjas rendezője rajzfilmet készített Igaz Dóra *Réka* című mesesorozatából. A gyerekek életében nagy traumát jelent, amikor egy-egy betegség ágnak dönti őket. Ilyen helyzetben segít ez a sorozat, mely a betegségek megértéséről, kezeléséről, kezeléséről szól. *A Süssi, a sárkány, a nagy ho-ho-horgász, Pom Pom* és egyéb sikeres rajzfilmek készítése óta több évtized telt el, és örülhetünk olyan új rajzfilmeknek, amik erőszakmentesek, kedvesek, tanulságosak, gyermekeknek valók. Kellemes szemelgetést kívánok a közelgő hosszú őszi-téli estékre.

Nádasdy-Farkas Irén

Svédországi magyar újregény

Lipcey Emőke: taurus blogja

Helikon Kiadó, 2011

Vajon miért vetkőznek meztelenre a blogozók, miért árulják el féltve őrzött titkaikat a nagy nyilvánosságnak? Miért a virtuális valóságban keresnek barátokat? Mi hiányzik valós életük-ből? Lehet, hogy mára elmosódott a határ a hétköz-napi realitás és a virtuális valóság között?

A Svédországban élő Lipcey Emőke új regé-nye a haBlog portál tagjainak életét tárja elénk. Pontosan követ-ve a komoly és sete-suta, az iro-dalmi igénnyel készült és

helyesírási hibáktól hemzseggő üzeneteket, az MSN-eket, a skype-társalgásokat. Bár a szereplők nagyon különböző családi háttérrel. műveltséggel rendelkeznek, s legtöbbjük a való életben sosem keresne kap- csolatot bejegyzéseket gyártó társával. a haBlog szorosan összefűzi őket. Aggódnak egymásért, szerelembe esnek, s egy emberként utálják taurust. De ki az a taurus?

A rejtély megfajtése az olvasóra vár .

*

Az ember alapvetően közösségre vágyik, folyamatosan közlendője van, ki kell beszélnie magából bánatát, meg kell osztania másokkal örömét. Atomizálódá-sunk gyógyításának világméretű eszköze a világháló. Ahogyan elődeink mesélő

kedvéből, a közlés minőségi formájaként született az irodalom, az internetes kapcsolattartás rohamos fejlődésével, a villámlevelezés mellett kialakult sokféle formájú szövegcsere: csetelés, blogozás stb. Várható volt, hogy mennyiségében felmérhetetlenül nagyszámú közlés minőségi előrelépést eredményez. Az internetes világban a plegyka formája a csetelés, a világhálón kialakuló új prózai műfaj a blogregény. Érdekessége, hogy akár régi lapokban és folyóiratokban megjelenő regényt, itt is folytatásokban kapja az olvasnivalót az érdeklődő, és rögtön beleszólhat, véleményezheti az írást. A könyvkiadók elkeserítő számokkal bizonyítják, hogy egyre kevesebb olvasnak könyvet. Ez igaz. De egyre többen olvasnak internetes írásokat. Azt hiszem forradalmi változás tanúi vagyunk. Ha akarjuk, ha nem használnunk kell az Internetet. Hasonlóan ahhoz, amikor az agyagtáblák helyett papiruszra írták a betűket, vagy amikor a kézi szedésről a gépi szedésre tértek át a nyomdák, most az elektronikus hordozókra rójuk szövegeinket, Erdeinket pusztító kilós köteteinket cseréljük, zsebben hordozható ezer kötetes könyvtárra, az e-könyvre. Az e-könyvekbe valók pedig számítógépen születnek és már a szövegek születésekor a nyilvánosság elé kerülhetnek.

A blogregény a legfiatalabb irodalmi műfaj, születése várható volt, hiszen egyszerre kitágítja a regényírás és a befogadás lehetőségeit. „A szerző a szöveg publikálása után is változtathat rajta, az olvasó hozzászólhat, javaslatokat tehet, együttműködhet a szerzővel. A szöveg tehát interaktív és folyamatosan alakulóvá válhat, ha úgy tetszik, folyamatosan létrehozhatja önmaga iterációját, de multimédia jelleget is ölthet, és elméletileg az egész világháló a regény része lehet. Az internet, ami otthont ad a blogregénynek, és ami nélkül ez nem létezne, a hiperlink segítségével lábjegyzetté redukálódhat. Vagy más blogok, más blogregények linkjeinek beszúrásával elérhetővé válhat az, ami nyomtatásban elképzelhetetlen, ti. hogy egyetlen regényben végtelen számú regény kapjon helyet. Mindezek persze csak lehetőségek, amik még kiaknázásra várnak. Az interneten jelenleg íródó blogregények egyelőre csak töredékét használják ki a műfaj adta lehetőségeknek” – olvasom egy blogregény ismertetőjében. És az is köztudomású, hogy ez a műfaj immár négy - öt esztendeje ismert, számos ilyen regény nyomtatott formában is megjelent. Érdekessége, hogy olyanok is olvassák, akik egyébként nem vesznek könyvet a kezükbe. A román Dragoș Bucurenci: *RealK*. című jegyzetsorozatból álló regényének témája a kábítószer, a magyar Blumm Áron (Virág Gábor) szerelmi történetet mesél. Ide kíváncznak Elekes Ferenc irodalmi igénnyel írt, egyenként is kerek blogbejegyzésekből álló, a Feriforma című blogjában közölt kisregényei. Az *Éden Badenben-t*, olvasmányosságát tekintve az Ághegy Könyvek sorozatában nyomtatott könyvként is megjelentettük, hiszen szerzője úgy igazodik a blogbejegyzések szokásához, hogy tekintettel van a kevés idejű mai ember lehetőségeire, jegyzetei egy szusszanásra felcsíphető,

rendkívüli nyelvgazdagsággal gondolatserkentő történetek.

Lipcsey Emőke új regénye írásakor körültekintően kihasználta az új műfaj adta lehetőségeket. A haBlog portál tagjai életének bemutatásával tükröt tart az olvasó elé. A világhálós kapcsolattartás mindenféle formájában, a MSN-ekben, a skype-társalgásokból idézett szövegek hűen mutatják hősei különböző szintű műveltségét, gondolatvilágát. Máságuk ábrázolása az írói tehetség mutatója, közös benünk: közösségre vágnak, ösztönös kényszert éreznek, hogy megmutassák magukat a világnak. A virtuális valóság ígézetében vallanak titkaikról, azokról is, amelyekről különben nem szólnának valamely személyes kapcsolatban. A jó szerkesztéssel összehordott szövegzuhatagból az a jövőben elképzelhető, de már most a társadalmi élet kapuján kopogtató világ bontakozik ki, amikor az emberi kapcsolatok új formáiban keressük a közösségi érzést, az egymásra hatás, az egymást segítés örömet, az önmegvalósítás közösségi cselekedeteinek lehetőségeit.

A regény szereplőinek neve a divatnak megfelelően idegen, de problématikájuk és nyelvük magyar gyökerű, néhol pedig sajátosan svéd-magyar természetű. *Blackbeard*, *superfive*, *vadnarancs*, *myDream*, *anakonda*, *luna*, *taurus*, *Orpheus*, *fifi*, *andras232*, *dudika*, *ShingFeng*, *Konrád*, *valaki*, *wolf6666* a véletlenül alakuló virtuális közösség tagjai. *Blackbeard* 19 éves fiú, kalózregényt ír és szerepjáték a szórakozása, *anakonda* „lideje” „ldülálló” diák, kitérülködik és bár tud helyesen írni, erre nem fordít gondot, csajozik, *myDream* 17 éves magyar lány, aki táncházba jár, önismeretre törekszik és romantikus, *taurus* egy történetet ír és ehhez kéri mások nem felületes véleményét, hőse, Konrád 19 éves, megalkotója pedig 257 évesnek gondolja magát, jól értesült, ismeri *Orpheus* igazi nevét és tudja, hogy *anakonda* magyar, a regény figurái közül talán a legérettebb, a legműveltebb, a legcélrányosabb, a többieknél jóval tájékozottabb, úgy tűnik, maga az író, *Orpheus* furcsa szerzet, apja fekete volt, anyja norvég, Svédországban lakik, nevelőapja magyar, verseket is ír, *vadnarancs* 31 éves orvos, okosnak tartja magát, agysejtritkításnak nevezi a piálást, *superfive* munkanélküli lány, rajzol, *luna* gimis, zongorázik. És így tovább, mindnyájan mai gyerekek, nyiladozó fiatalok, az élet értelmét kereső, önmagukkal tusakodó emberek. Többségük nyiladozó természetű, nem éppen művelt fiatal. A regény cselekményéből nem hiányzik a szerelem, az akart titokzatosság, az internetes névtelenséggel járó, a leírt szót vállalni képtelenek eleresztettsége, a süket duma, a trágárság és agyatlanságot mutató locsogás. Sok az ötletes és élvezetes nyelvi lelemény, egyféle világhálós diáknyelv, szócavarítás, rövidítés. Konfliktus is adódik, hiszen magyarázatra vár Konrád jól értesültsége, és az, hogy az adBlog társaság azonosítani véli *taurus* regényhősét. A történetek színhelye változatos, fiatal világpolgárok életével ismerkedhetünk meg a regény olvasásakor. *Orpheus* öngyilkos lesz vagy megölik, globális betörés lehetősége is felmerül a szereplők nyilvánvalóan számítógép-átítatodottságú világában. Konrád sejteti, hogy visszatér még a világhálóra, és egy Valborg ünnepséggel zárul a könyv, amely alkalmat teremt a tél, a rossz és a sötétség „elégetésére”.

Lipcsey Emőke könyve friss, jelenkori regény, kicsit kirándulás is a jövőbe. A regény olyan irodalmi műfaj, amely folyamatosan átalakul, igyekszik lépést tartani gyorsuló világunkkal.

Sajátos a könyv előszava helyett írott felhívás is:

„Aki a könyvhöz szeretne hozzászólni vagy a szerzővel csetelni, jelölje meg ismerősnek „taurus blogja-t a fecebookon vagy írjon a taurusblogja@hotmail.com e-mail címre. A twitteren Lipcsey Emőkére vagy taurusblogjára is rá lehet keresni.”

t.k.

Kraitz Gusztáv és Ulla Kraitz: Csónak, 130 cm, 1992

Gaál Zoltán
Szemünk
kinyílik—talán
versek

Ághegy Könyvek

Gaál Zoltán

**Szemünk kinyílik —
talán**

Versek
Ághegy Könyvek—2011

Ismerkedés önmagammal
A szerző előszava

Önmagunkkal megismerkedni bizony nem könnyű dolog. Akarva-akaratlan halogatjuk a találkozást. Azt hiszem, hogy közeleg a pillanat, mikor belebotlok önmagamba. Ez nem az én érdemem. Segítettek azok családtagok, barátok és ismerősök, akik kritikus szemmel figyelték, hogy mit művelek és szemtől-szembe, nyíltan, megmondták a véleményüket, még akkor is, ha

az számomra az nem volt hízelgő. Mint sokan mások, én is érzékenykedtem, de az évek során felfedeztem, hogy az a kép, melyet magamról alkotok, ha olykor módosítom is, mégis gyakran hibás. Remélem, hogy idős fejjel figyelmesebb és tanulékonyabb vagyok, mint korábban és s a találkozást nem szalasztom el.

Arról is kell szólnom, hogy miből lesz a cserebogár. Mondókámat rövidre fogom, mert nem regényt, hanem előszót kért tőlem a szerkesztő.

Apám mozdonyvezető volt, életvidám, társasági ember. Remekül szájharmonikázott és szépen énekelt. Anyám, aszkétikus hajlamú diplomás varrónő, falta a könyveket. Olvasni hamar megtanultam. Nem tudom, kiskoromban kitűnt-e, hogy van zenei tehetségem. 1940-ben Brassóból, szülővárosomból, Debrecenbe telepedtünk át. Katolikus elemi iskolába jártam. Apám mérnököt akart faragni belőlem, de belátta, hogy a technika nem érdekel kellő mértékben s ezt a tervét hegedűt és tudatta velem, hogy eljött az ideje annak, hogy hegedülni tanuljak. Döntését megkérdőjelezni nem volt tanácsos. A háború után a debreceni piarista iskolában tanultam. A kultúra ott jelentős szerepet játszott a nevelésben. Volt kórus, népi tánc-, színjátszó- és bábszínház-csoport, valamint zeneoktatás. Zongorázni kezdtem. Ha jól emlékszem, megnyertem egy szavalóversenyt Sinka István *Anyám balladát* táncol c. versének tolmácsolásával.

Egyszer barátommal, Pöstényi Andrással baktattam hallgatagon, egy poros debreceni utcán. Hirtelen megtorpant és kibökte: „Az iskola egyszerre két dolgot tesz velünk: okít és butít minket.” Aranyköpése érvényben maradt azután is, hogy az iskolát államosították. A paptanárok eltűntek s velük a kulturális tevékenység jelentős része.

Hegedű-tanárom, Szendy Tihamér hegedűművész mentoromná, majd atyai barátomná lett. Együtt muzsikáltunk, magánkönyvtárából ritka és tiltott műveket is kölcsönözhettem, s amikor idősebb lettem, esténként még pálinkával is megkínált. Bemutatott barátjának, Tamkó Sirató Károlynak, akit a magyar lírai modernizmus egyik magyarországi úttörőjeként tartanak számon. Tihamér előadási darabokat komponált növendékeinek, de verseket és mesejátékokat is írt. Közelségében megértettem, hogy az alkotó munka nem valami ördögösség, hanem normális emberi tevékenység.

Tizennégy éves koromban, kevéssel anyám halála után, saját kezembe vettem sorsom irányítását. Apám szó nélkül útnak eresztett, ami meglepő, mert rettenetesen féltett engem. Debreceni osztálytársammal és barátommal, Erkel Tiborral Budapestre utaztam felvételizni. Az Állami Zenei Gimnázium növendékei lettünk. Az iskola fantasztikus lehetett volna, ha a tanárok azt csinálhatták volna, amihez értettek. Sajnos, nem teheték. A nyugat-európai nyelvek oktatása például egyik napról a másikra megszűnt. Egy Cambridge-ben képzett tanárunk magyart tanított, s beszédébe minduntalan angol kötőszavak csúsztak. Nem csoda, mert szabadidejében privát növendékeknek tanította az angol nyelvet. Egy másik tanárunk, aki a Párizsban tanult, a francia nyelv helyett művészettörténetet tanított. Az orosz nyelv kötelező volt. Nyelvtanárunk sajnos nem tudott sem oroszul, sem magyarul, valószínűleg nem volt tanári képesítése. A szovjet hadsereg tolmácsaként sodródott Kárpát-Ukrajnából Budapestre, állását politikai érdemeinek jutalmaként kapta. Az eredmény aztán az lett, hogy egyetlen idegen nyelvet sem tanultunk meg, ami bizony nagy kár. Két tanárom, jó néhány ismerősöm, és a fővárosban élő rokonságom támogattak. Gyakran meghívtak ebédre, vacsorára. Megszerettem egy lányt, aki viszonzta érzelmeimet.

Első ma is elfogadhatónak tűnő versemet 1952-ben írtam. Kedvesemmel, ki jól ismerte Weörös Sándort és feleségét, Károlyi Amyt, meglátogattuk a költőházaspárt otthonában. Döntő élmény volt, két nagyszerű, szellemi függetlenségét megőrző, önálló gondolkodásra képes költővel egy asztalnál ülve, közös tájról szóló szöveket csipegetve, elbeszélgetni.

1953-ban érettségiztem. Összeállítottam egy kis kötetet, és stencilt gépen sokszorosítva, szétosztottam barátaim és ismerőseim között. Ha valaki, akkor feljelent, valószínűleg börtönbe kerülök. Néhány évvel ezelőtt meglátogattam Földes Imre zenetudóst budapesti lakásán. Nagyon meglepett, mikor egy könyvespolcra minden keresgélés nélkül, előszedte az elsárgult kis füzetem. Imrével a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés szakának növendékeként találkoztam először. Közös barátunk, a ma Bécsben működő Erőd Iván hozott össze minket. Akkor ismerkedtem meg a nálam két évvel idősebb, s ma Salzburgban élő Horváth Józseffel is. Iván és József már kész zeneszerzőnek volt tekinthető, mikor első próbálkozásaimmal jelentkeztem. Hihetetlen módon kiálltak mellettem. Nagyon sokat tanultam tőlük.

Mit tanultam első tanáromtól, Szabó Ferencről? Csapdába szorult, és abból többé szabadulni nem tudott.

Mit tanultam második tanáromtól, Szervánszky Endrétől? Két mondását nem felejtem: „Fiúk, csapjanak be mindenkit, engem is, de önmagukat ne csapják be!”

És: „Mikor komponálnak, gondoljanak a nőre, aki éppen találkára készül. Legyenek ugyanolyan gondosak, mint ő, mikor a tükör előtt állva szépítgeti magát.”

1955-56-ban megjelent néhány versem az Új Hang és az Alföld című folyóiratban. Úgy tűnt, hogy lassan sikerül zöldságra vergődnöm.

Aztán jött a halálugrás. Huszonkét éves voltam. „Gaál, maga menjen el innen. Magának nem terem fű ebben az országban.”- mondta Szervánszky Endre, amikor már nyilvánvaló volt, hogy a forradalmat a szovjet csapatok hamarosan vérbe fojtják. Megfogadtam a tanácsát.

1956. december 12-én érkeztem Svédországba. Mielőtt elindultam, többen figyelmeztettek, ha nincsenek külföldi kapcsolataim, inkább maradjak otthon, mert külföldön nehéz boldogulni. Nem hallgattam rájuk. Kapcsolataim nem voltak, de idővel mégis sikerült helyemet megtalálnom a svéd társadalomban.

Megnősültem. Első feleségem, Ágnes, magyar nő. Együtt léptük át a határt. Anyagi helyzetünk sosem volt rózsás, de túrhető volt. Így nem állíthatom azt, hogy a létfenntartásért folytatott küzdelem okozott problémákat. A stockholmi Zeneművészeti Főiskolán jó nevű tanárok irányították tanulmányainkat. Feleségem zongorázott, én komponáltam. Ligeti György ösztöndíjhoz juttatott, így ellátogathattam a németországi Darmstadtba. Ez a városka volt pár évtizeden át az avantgárd-zene Mekkája. A várt pozitív hatás elmaradt. Zeneszerzői bemutatkozásom sikeres volt, de ez sem tett boldoggá. Megbénultam és elnémultam. A versírást 1957-ben abbahagytam. Született egy kislányunk, de be kell vallanom, hogy nem voltam példás férj és apa.

1972 - ben találkoztam Agnetával. 1975-ben összeköltöztünk és néhány évvel később összeházasodtunk. Talán kissé benőtt a fejem lágya, mert még mindig együtt vagyunk s közös erővel kialakítottunk egy életformát, amely mindkettőnknek örömet okoz és lehetővé teszi további fejlődésünket.

Lányom, Katalin, felnőtt. Ritkán találkoztunk. Egy alkalommal tudatta velem, hogy apára van szüksége, s ezzel a kijelentésével meghódított. Férjhez ment, s van két unokám

1999-ben nyugdíjaztak és szabad ember lettem. A merevgörcs már korábban felengedett. 1967-ben kezdtem svédül írni. A századforduló után ismét kapcsolatba kerültem régi barátaimmal és feléledtek a tetszhalott szavak.

Újabb verseim két nyelven írom, egy időben, párhuzamosan.

Svédországban új barátokat szereztem. Mindnyájukat felsorolni nem tudom. Megnevezek hat zeneszerzőt: Johanson Sven-Eric, Kovar Vladimir már nem élnek; Käck Max, Forsman Mikael, Hedelin Anders, Ungváry Tamás barátsága éltető. Meg kell említenem Kassius Gabriellát, aki magas kora ellenére szakadatlanul ügyködik és egyik svéd nyelven írott versemet becsempészte egy tankönyvbe. A már eltávozott Adler Péterről, Gunnar Sältinről és Kundler Miklósról sem feledkezhetek meg. Péter építész volt, megalkudni nem tudott, pályája derékba tört. Gunnar révén bepillanthattam a finnországi svéd kisebbség gondolatvilágába. Miklóssal huzamosabb ideig együttműködtem, s szövegére két színpadi művet komponáltam. Jan Lööf gyermekkönyveket ír és rajzol. Ha kedve kerekedik, próbál helyet biztosítani nekem a történelemben. Mókás képein felbukkanok hol Churchill és Sztálin, hol nagy filozófusok, mint Russel, Popper és Wittgenstein,

hol pedig Igor Stravinsky társaságában. Jan svédnek született, én magyarnak. Nem akadály. Egy húron pendülünk

Hegel tanait Marx talpra állította. Mikor Marx eszméit átvittük a gyakorlatba, fejre állt a társadalom. Nagyon kell vigyázni! Az anyaméhbe se lehet visszabújni, hiába erőlködünk. Az élet találékony és minduntalan új meglepetésekkel kedveskedik nekünk.

Éljünk a mi időnkben!

Ki írja a fenti szavakat? Ha ifjúkorom kedvenc költője, Ady Endre szellemében próbálok, szimbólummal, jellemezni magam, a Kelj-Fel-Jancsi lenne a legtalálób, mert sokszor lenyomtak, de, ha nem is azonnal, mindig talpra álltam.

Ungváry Tamásnak, aki azon kevesek közé tartozik, akik ismerték néhány versem, megköszönöm, hogy felhívta rám az Ághegy szerkesztőjének figyelmét. Külön köszönet illeti Tar Károlyt, azért, hogy munkára serkentett, és nem engedte meg, hogy beérjem a legkényelmesebb megoldással.

Gaál Zoltán

Gaál Zoltán Brassóban született 1934-ben. A második bécsi döntés után családjával áttelepült Debrecenbe. Hegedülni majd zongorázni tanult. 1949-től 1953-ig a budapesti Állami Zenei Gimnázium növendéke volt. 1953-56 között zeneszerzést tanult a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán. Tanárai: Szabó Ferenc és Szervánszky Endre.

1956-ban decemberében menekültként érkezett Svédországba. 1957-től a stockholmi Zeneművészeti Főiskolán folytatta tanulmányait. Tanárai: Lars-Erik Larsson, Karl-Birger Blomdal és Ingvar Lidholm. A hatvanas években és a hetvenes évek első felében általános iskolai-, gimnáziumi- és népiskolai tanár Stockholmban. 1976-tól az Országos Svéd Hangversenyvállalat (Svenska Rikskonserter) göteborgi kirendeltségének munkatársa.

1989-től a Zene Nyugat-Svédországban (Musik i Väst) hangversenyiroda zeneszerzője és műsorszerkesztője.

Jelenleg visszavonultan él a közép-svédországi Falköping városka közelében. Zeneszerzői munkássága alatt számos kórus-, kamara- és zenés színházi zeneművet, valamint elektroakusztikus darabot alkotott.

Már érettségi előtt írt verseket. 1955-56-ban az Új Hang és az Alföld című folyóirat közölte néhány költeményét. A versírásban „pőrén hagyott évtizedek” után újra alkot, magyar és svéd nyelven ír.

Hjalmar Söderberg

Jézus Barabbás

regény

Fordította. Szente Imre

Ághegy Könyvek—2011

*

A FORDÍTÓ UTÓSZAVA

Hjalmar Söderberg (1869 – 1941) kisregénye, mely a svéd s merem állítani: a világirodalomnak is gyöngyszeme, Voltaire *Candide*-jához mérhető szellemes és szórakoztató stílusban, harcias fanatizmus nélkül, csupán a biblia sorai között olvasni tudó józan észre, valamint a ránk maradt egyéb írásos emlékekre és íratlan hagyományokra támaszkodva hámoz ki a hivatalos keresztény üdvtörténet legendáriumból egy alternatív Jézus-képet és -életpályát. A regényben szereplő

könyvantikvárius, Josef Marin az író alteregója és szócsöve; történetük is hasonló: már abban is, hogy svéd létükre a kedélyesebb Koppenhágát választották lakóhelyükül, s hogy fiatal teológus korukban lelki válságba kerülve lemondtak a papi hivatásról; Söderberg, újságíró és a novella műfajának művelője, valamint amatőr, ám imponáló olvasottságú vallástörténész lett. Közel ötödfélszáz oldalas tanulmánya, *Az átváltozott Messiás* nagy felkészültséggel, kibővítve, tudományos alapossággal dolgozza ki a *Jézus Barabbás* regény témáját. Eredményeit a következőképpen summázza:

1) A Jézusról szóló mesék mögött történeti személy rejtőzik, amit általában nem is szoktak kétségbe vonni, kivéve több komoly kutatót. Képzett egyházi és világi személyek közt viszont az az uralkodó nézet, hogy az evangéliumok Jézus-képe megfelel a valóságnak, leszámítva természetesen a csodákat. Ez azonban nem áll, mert az evangéliumok Jézusa történelmi hamisítás eredménye.

2) Jézus egy zsidó messiás volt, a szónak abban az eredeti jelentésében, ahogy azt az a kor és Jézus maga is értelmezte: egy népfelkelés élére állt, melynek célja a zsidó nép felszabadítása volt a rómaiak és a Heródes dinasztia uralma alól, s egyben az idegen uralmat kiszolgáló zsidó uralkodó réteg, a belső elnyomók ellen is irányult.

3) Hívei élén kísérletet tett a jeruzsálemi templom elfoglalására, az ősi áldozatkultusz megszüntetésére, amelynek – többé-kevésbé elterjedt nézet szerint – nem lesz helye az új messiási birodalomban. A templom és a kultusz elleni támadás miatt elfogták és elítélték mint „a zsidók királyát”.

4) Jézus azonos azzal „az úgynevezett Barabbással”, akit Márk evangéliuma szerint

ugyanakkor fogtak el egy zendülés kapcsán, de a néptömeg követelésére szabadlábra helyezték.

5) Hogy végül is mi lett a sorsa, arra nézve nincsenek megbízható adatok. Hogy megfizették-e vagy nem, az is bizonytalan. Nyoma van annak, hogy hívei régtől meg voltak győződve sebezhetetlenségéről és halhatatlanságáról, s hogy elevenen szállt fel a menynekbe. A kereszthalálában s feltámadásában való hit csak később vált általánossá s egyeduralkodóvá a keresztények között.

6) Hogy valami új tant hirdetett volna meg, az nem mutatható ki. Az a tan, melyet a „Logia”-forrás, a két későbbi, főleg a Máté-evangélium neki tulajdonít, nem volt új, s azt ő nem is taníthatta.

7) A történeti Jézus alakja az első évszázad vége felé gyökeres változáson ment keresztül a győzedelmeskedő keresztény hagyományban. Egyéniségének személyes vonásai teljességgel eltűntek az evangéliumok átfestései alatt, olyannyira, hogy az utókornak semmi esélye sincs fogalmat alkotni róla. Az őskeresztények hitére, hogy vissza fog térni és megalapítja a földön a messiási uralmat, halálos csapást mért Jeruzsálem és a templom pusztulása; amiért is átadta a helyét a küszöbön álló „végítéletben” való hitnek. Idővel, miután a kereszténység az egész hellenisztikus világban elterjedt, az eredeti zsidó messiás egyre inkább „világmegváltóvá” alakult át, aki földi életében jámbor életre intő bölcsességet prédikált; belőle lett az első misszionárius, az első keresztény vértanú. Egyben az „istenfia” nevet megtiszteltetésként viselő messiás mitológiai értelemben vett „Isten fia”, végül pedig a keresztény istentriász legfőbb istenévé változott.

*

Sente Imre 1922-ben született Celdömöldökön. 1956-ban menekült Svédországba. Költő-műfordító, tanár. Éveken át a jyvaskyläi egyetemen dolgozott. A Kalevalát az előző műfordításokkal szakítva, a verssorok tördelése nélkül és a tizenötödik magyar magánhangzót is használva, fordította le, folytatásokban az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti folyóirat közölte. Munkássága jutalmául a Bárzi haranggal tüntették ki. Lefordította a Gulagot, mari dalszövegeket, Horatius és Janus Panonius több művét. Versei esszéit nyelvészeti, irodalmi, politikai tanulmányait, előadásait, recenzióit olvasónapló szerű reflexióit vaskos kötetbe gyűjtötte. Az Ághegy munkatársa, a folyóirat alakulása óta.

Molnár István

Mint pillangó a tűzhöz

Regény

Ághegy Könyvek—2011

A szerző Fjårilens tredje val című - svéd nyelven írt, 1996-ban, az Ordfront Kiadónál megjelent - regényének magyar változata.

Részlet a regényből:

1. A férfi az ágyban

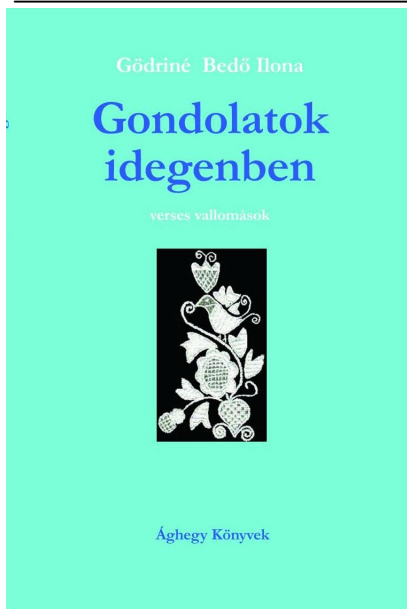
Kevés az ideje. Alig egy hónap. És semmit sem tehet. Sérült a teste, és tudja, hogy a saját erejéből többé nem mozdíthatja.

Az orvosok győzködték, hogy majd meggyógyul. Sokáig fog tartani, mondogatták. Türelmesnek kell lennie. Türellem, izlelgette a szót. Hiszen emberfia nála türelmesebb nem lehet. De mire megy vele? Kevés az idő. Csak nyuga-

lom. Semmi kapkodás. Nem engedheti meg, hogy olyan érzések kerítsék hatalmába, amelyeket, úgy hitte, már rége srég elfelejtett. Behunyta a szemét. Ki lesz az éjszakai ügyeletes? Hisztérikus Karin, aki a saját hangszintjénél egy oktávval magasabban sipákol, mert fő a jó kedély? Vagy az az ostoba diák, aki az éjszakai munkával szándékozik biztosítani az *életre való felkészülés* anyagi feltételeit? Te jóisten...Halkan dúdolni kezdett egy régi dalt. Következik tehát még egy elpocsékolt éjszaka. És az elpocsékolható éjszakák száma egyre csökken. Ez járt a fejében miközben tovább énekelt, egyre inkább belefeledkezve a dalba. Korbácsütésként érte a nővér rikácsoló köszönése. *Szépjóestét!* Örvend, hogy a kedves betegnek nótázni van kedve, de a legtöbben ilyenkor már alszanak. Kissé késő van, nem gondolja? Dehogynem, felelte a férfi nyugodtan, anélkül, hogy a szemét kinyitotta volna. *Nagyon* késő van.

Molnár István 1950-ben született Budapesten. 1970-ben elhagyta Magyarországot. Egy évet Németországban töltött, majd Svédországba költözött. Stockholmban él. Egyetemi tanulmányokat folytatott, és a stockholmi egyetem színháztudományi tanszékén doktorált, disszertációjában az 1860-as évek színházkultúrájáról írt.

Gödriné Bedő Ilona

Gondolatok idegenben

Verses vallomások

Ághegy Könyvek—2011

Előszó

Érdekes kipuhatolni, hogy mi készíti a költőt írásra, milyen tényezők befolyásolják témaválasztását, s honnan kapja az ihletet. Ezeket a kérdéseket teszem fel magamnak, Gödriné Bedő Ilona verseinek kötetbe rendezésekor.

Életének egy korai szakaszában, tíz esztendeig könyvtáros szülőfalujában, Uzonban. Könyvismertetőket készít, irodalmi- és szavalóestek anyagát állítja össze. Azelőtt is sokat olvasott, de ebben az időszakban szenvedélyes olvasóvá válik.

„Életem nagy szerelme a könyv”- írja egy hozzám intézett levélben. Nem csoda, hogy ő maga is verselni kezd. Kezdetben alkalmi-

és gyermekverseket ír. Egészségügyi iskolát végez majd asszisztens a sepsiszentgyörgyi poliklinikán. „Minden, ami él, közel áll szívemhez.”- vallja.

Mindig emberközelen dolgozik, sok emberi sors kitárulkozik előtte. Empátiája és segítőkészsége egyre növekszik. Mi inspirálja őt? Hiszi, hogy fontos mondanivalója van, s amit lényegesnek tart, azt nem szabad elhallgatnia.

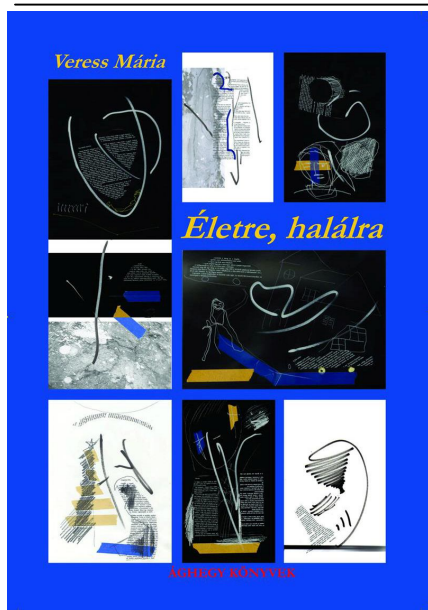
A utóbbi években költészete egyre inkább elmélyül. Verseit olvasva megismerkedhetünk egy nagy élettapasztalattal rendelkező, emberhez méltó életre vágó, ezért érett korában Erdélyből Svédországba települt, idegen környezetben élő és alkotó magyar asszony gondolatvilágával.

Gaál Zoltán

Gödriné Bedő Ilona a Sepsiszentgyörgy melletti Uzon községben született 1939-ben. Tanítóképzőben kezdte tanulmányait, gimnáziumban folytatta, majd évtizeden át könyvtárosként dolgozott. Könyvszerető ember, számos könyvismertetőt, irodalmi estet rendezett. Egészségügyi iskolát is végzett, főnövéri vizsgát tett, és a Sepsiszentgyörgyi Poliklinikán dolgozott. 1990-ben fiával érkezett Svédországba, ahol már várta férje, Gödri Károly. Itt további tanulmányokkal bővítette egészségügyi képzettségét.

Költeményei az elmúlt hat-hét évben születtek, de azelőtt is írt verses névnapi köszöntőket és gyermekverseket.

Veress Mária
Életre, halálra

kisprózai írások

Ághegy Könyvek—2011

Részlet a bevezető írásból:

– *Fiaim, szólt az Úr, nemsokára útnak indítalak benneteket. Számítatok arra, hogy nem lesz könnyű dolgotok. Minden kanyarban egy-egy újabb megpróbáltatás vár rátok. De ne féljeteK, mert veletek leszek és gondoskodom, hogy örömben is részesüljeteK. Kinek több, kinek kevesebb jut majd a jóból, rosszból, mert nincs közületek kettő, aki előtt azonos út állna. Ezért is kell egyedül mennetek, ki-ki a maga útján. Ne feledjétek, hogy aki egyszer elindult, az már nem fordulhat vissza. Nincs hátra arc. Ezt az utat csak egy irányban lehet megtenni. Jól*

jegyezzétek meg, hogy ezen az úton egy szusszanásnyi pihenő sincs, mert itt csak egyszer s mindenkorra lehet megállni. MeneteljeteK szakadatlanul, míg ki nem fogy lábatok alól az út. Úgy haladjateK, hogy csak az útra figyeljeteK, mert a végcél adott. Azt nem lehet elvéteni. Az előtteteK járók kivétel nélkül célba érteK. Ki előbb, ki utóbb. És vigyázzateK, hogy mit cselekedteK, mert az út végén érdemeteK szerint részesültök jutalomban. Készen vagytok-e az indulásra?

– *Készen vagyunk. Indulhatunk, harsogtuk teli torokból, és ráléptünk az útra.*

Azóta megállás nélkül haladunk, szélben-viharban, esőben, tikkasztó hőségben. Bölcsönktől a koporsóig. Mindhalálig.

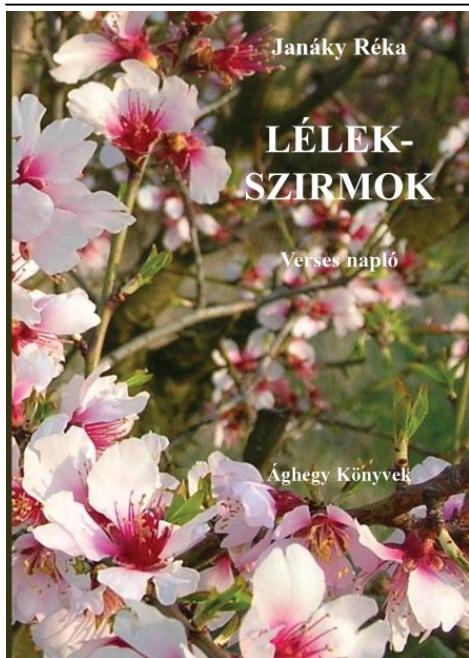
*

Veress Mária Brassóban született, 1951-ben. Kolozsváron biológusi képesítést szerzett. 1990 óta Stockholmban él. Első novelláskötete

2007-ben jelent meg Üzenet egy úszó jéghegyről címmel. Írásait a svédországi magyar kiadványok mellett erdélyi és magyarországi lapok is közlik. Jelen kötete emberekről, emberi sorsokról szól. Nem a természettudós tárgyilagosságával boncolgatja az élet és halál rejtélyeit, hanem a szemtanú személyes átélésével tárja az olvasó elé. Halhatatlanságunk záloga az emlékezés, vallja a szerző, arra buzdítva bennünket, hogy törődjünk embertársainkkal

éltükben, de ne feledkezzünk

Janáky Réka
Lélekszirmok

Verses napló
 1982-2011
 Ághegy Könyvek—2011

*In nomine Hominis.
 Hiszek az Emberben*

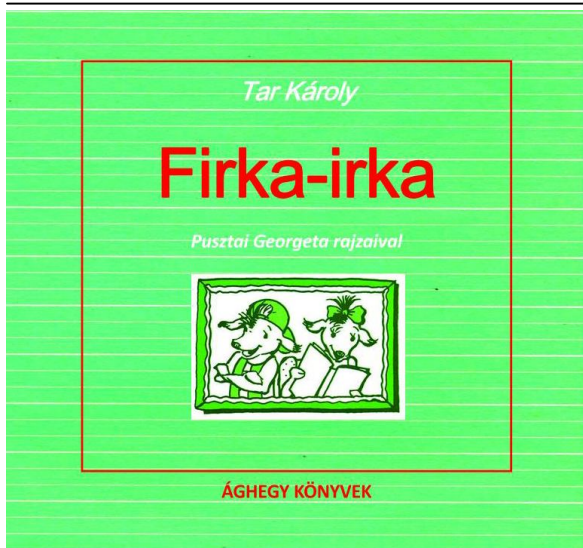
Carm. I.1. Ad Fratrem

Élted s éltem amíg tart, Testvér, jusson eszünkbe -
 Ókori büszke előd jó szava még örökünk:
 Non omnis moriar... Te meg én még hinni akarjuk,
 Mert gyökereink közösek, új rügyeink is az ő

Mélybe merülnek s így osztatlan földből erednek.
 Nagynak gondolod, ám mily kicsi mégis e Föld!
 Már ma is oly nagy, s egyre ijesztőbb lesz a szegénység -
 Jó a tudás kereke, mégis rosszra forog.

Janáky Réka 1963. március 26-án született Budapesten. Orvos, humánbiológus. A Semmelweis Orvostudományi Egyetemen végzett. 1994-ben Budapesten Ph.D., az orvostudományok kandidátusa illetve Finnországban MSc.D. fokozatot szerzett a Tamperei Egyetemen. 1998-ban egyetemi docens, a Tamperei Egyetem Orvostudományi Kar Élettani Tanszékének vendégkutatója majd adjunktusa ill. docense. Neurokémiával, orvosi élettannal foglalkozik. Nemzetközi, magyar és finn tudományos társaságok tagja. 40 tudományos cikk és száz tudományos kivonat szerzője. 1982-től ír verset, ez a kötet eddigi verseinek gyűjteménye.

Tar Károly

Firka-irka

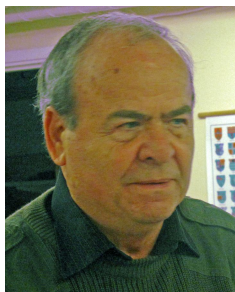
Gyermekversek

Pusztai Georgeta rajzaival
Ághegy Könyvek—2011

*

Műhold

**Karnyújtásra leng a hold,
tejben fürdik, hallgatag.
Kék mezőben képet old,
képernyőmön álmatag**

Tar Károly

író, szerkesztő, 1935. augusztus. 30-án született Kolozsváron. A kolozsvári Napsugár című irodalmi gyermeklapok főszerkesztője volt. Tagja a Román -, a Magyar és a Svéd Írószövetségnek valamint az Erdélyi Magyar Írók Ligájának. 2006-ban az Irodalmi Jelen regénypályázatán *Szere nád dobra, cintányérra és egyéb ütőhangszerekre* című

munkájáért különdíjat kapott.

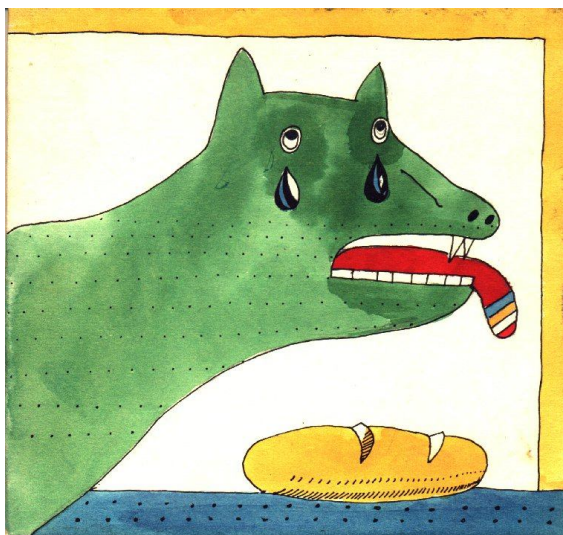
A magyar művelődésben végzett munkájáért 2003-ban a Magyar Kultúra Lovagja címmel tüntették ki.

Gyermekkönyvei:

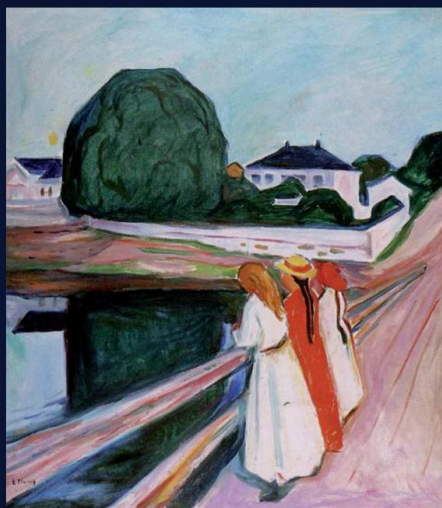
Vakációs mesék - meseát-
dolgozások, Napsugár mel-
léklet, Kv., 1988),

Mesés közlekedés – Mayer
Hella rajzaival - AB-ART
Kiadó, Pozsony, 2010.

Táncház – gyermekversek –
Pusztai Péter rajzaival –
Ághegy Könyvek – Buda-
pest, 2011,

KNUT HAMSUN

Furulya szólt a vérembenNAGY
VILAG*Knut Hamsun
Furulya szólt a véremben*

versek

Nagyvilág Könyvkiadó

Nem volt még rá példa, hogy egy költőnek ötven évvel a halála után jelenjen meg új kötete. Ez történt Knut Hamsunnal. Új versekről van szó – olyan szerzőtől, akinek az irodalomtörténet csak egyetlen verseskötetét tartja számon, amely *Det vilde Kor* (A vad kórus) címen 1904-ben jelent meg.

A Nagyvilág Könyvkiadónál jelent meg:

KNUT HAMSUN: Benőtt ösvényeken, 2002
KNUT HAMSUN: Élettöredékek, 2006

A *Furulya szólt a véremben* olyan verseket tartalmaz, amelyek kéziratban maradtak ránk vagy újságok, folyóiratok hátsólapjain.

„Nyolcéves koromtól, mikor még otthon, a pajta padlásán csépeltem a gabonát, írtam verset”, vallja Hamsun. Dumreichernek szóló levelében Hamsun így ír: „Nekem a vers a legkedvesebb”, majd hozzáteszi: „De mivel elsősorban a külföldről élek, a verset pedig nem tudják lefordítani, ebben a dologban lemondásra kényszerülök.” „Nem vagyok lírai költő, túl kevés a hegedű, túl kevés az érzélem. Ez részben abból adódik, hogy amint hamarjában papírra vettem egy hangulatot, a sorokat újraolvasva értelmet és tartalmat akarok beléjük vinni

Szilvássy Erika e-mail-levele

Kovács katáng Ferencnek az irodalmi Nobel-díjas *Knut Hamsun* (1859-1952)

Furulya szólt a véremben című, magyarul most megjelent (Nagyvilág, 2011), posztumusz verseskötete kapcsán*:

Kedves Ferenc!

Ámulok és bámulok! Egy sokrétű verseskötet anyagának lefordítása (ráadásul ilyen remekül!) hatalmas teljesítmény.

Azt gondolom a jó versekről, hogy annyira tömörök, annyira nagy jelentőségük van bennük a szavaknak, a szavak sorrendjének, a ritmusnak, a ritmustalanságnak, a rímnek, a rímtelenségnek stb., hogy megírásuk és lefordításuk *ihlet* nélkül lehetetlen. A jó versben benne van az *igazság* (= az létezeretet, a bölcsesség) egy szelete, amit a költő (és a fordító) csak egy-egy kivételes pillanatban tud úgy megfogalmazni, hogy olvasóként ugyanazt érezd, ugyanazt gondold, mint amit az a másik ember, akár évszázadokkal ezelőtt.

Minden verseskötetet úgy kezdek el olvasni, hogy felütöm valahol. Ebben az esetben (milyen érdekes!) a „Nyírfavölgy, könnyekkel keresztelő” és a „Szónok és tömeg” c. verseknél nyílt ki a könyv.

Az előbbi a „fészekmeleg-hangulatot” idézte fel bennem. Jó annak, aki gazdag érzelemvilággal indul az életbe, olyan helyről, ahol bánat is volt, szegénység is volt, de vigasztaló mesék is voltak, ahol meg lehetett tanulni, hogy az élet nem-csak belül, bennünk lüktet, hanem kívül is: egyszer fent, egyszer lent...

Az utóbbin meg egyenesen elképedtem. Hogy a csudában tudott "mai magyar" verset írni 1879-ben egy húszéves norvég fiatalember? És ha már megírta, volt-e valaki, aki akkoriban ezt felvállalta? – Hátralapoztam. Ördögöm volt, mint már annyiszor. A verset 113 évig nem adták ki...

Mivel a lelki alkatomról nemigen tudom leválasztani a filozofikus énemet, nagyon megragadott a "Hanyatlak a világ". Ilyen verset akkor ír valaki (már ha tud), ha elérte a krisztusi kort. Az előbb megnéztem Knut Hamsun életrajzát. Egy évvel haladta túl az emberi lény szokásos megvilágosodásának korát, azaz 34 éves volt, amikor ezt a versét írta Párizsban, 1893 karácsonyán. Mivel soha nem kifogásoltam önmagam társaságát, az én magányosságom is az övéhez hasonló szokott lenni. "... Mindenki másmilyen, utam senkié / Bolyongok egy ismeretlen égitesten... ". A vers befejező sorait talán felesleges is idéznem, nyilván betéve ismered, de jó újra leírni: " ... Nem, nincs tűz keleten, nincs füst nyugaton / semmi különös se délen se északon. / Semmi, de semmi széles e világon nem / sópri le a Föld színéről a törpék hadát. / Kéz a kézben gázolunk a gazban. ... ". *Gázolunk?* Olyan ütemben rohanunk a szellemi és érzelmi nihilbe, hogy már régen nem tudom követni az eseményeket. (Talán jobb is.)

A címadó sort tartalmazó vers – „*Bergljotnak*” – *egyenesen gyönyörű!* Szerencsés és tehetséges fiú volt ez a jóképű, kálvinista nyakú Knut, aki 38 évesen írta meg ezt a kivételesen szép költeményt. Versei alapján ítélve úgy töltötte ki a maga bő 90 évét, hogy a valóságos és az érzelmi teret is belakta, mint a madár. Ráadásul énekelni is tudott, miközben rendre elégedetlen volt önmagával... Olvasom a szerkesztő *Lars Frode Larsen* "Hamsun és a líra" című utószavában, hogy az író, akinek munkássága 70 évnél is hosszabb időszakot ivelt át - a lófogatól az atomkorszakig -, többre tartotta a verseket a prózánál, különösen pedig a drámánál. Remek költeményeit mégis főleg csak ujjgyakorlatoknak használta prózai műveivel, majd időről időre tűzbe vetette a termést. Talán azért, mert olyannyira fontos, *a legfontosabb* volt számára *a dal*. "Ének" című, katartikus verse mindenestre erről árulkodik.

Egészen mostanáig sajnos még csak nem is hallottam Hamsunról. Nem véletlen. Olvasom, hogy Szovjetunió-ellenes volt. A második világháború előtt magyarul

megjelent könyveire éppen ezért az én ifjú koromban (a szocialista Magyarországon) jótékony homály borult. Igaz, Nobel-díjas regényét 2005-ben ismét megjelentették magyarul, de ez a regény engem – addigra már sokszoros nagymamaként – *valahogy* elkerült.

Apropó Nobel-díj. Tizenkét évvel később, amikor Hamsun a „Ceciliának” című versét írta, a Nobel-díjjal járó anyagi elismerés már valószínűleg elszállt. (Milyen ismerős! Egy-egy váratlanul jövő összeg csak a hiány betömökésére elegendő.) Ez a vers *elsőre megragadott, annyira "mai"*. Olyan, mint egy életkép. Látom magam előtt a szobát, érzem a hangulatot. Kívül vigasztalan eső, legbelül szomorúság és önméztés, s a búbanatos napon, a nagy anyagi ínségben – amikor mégiscsak 15 éves lett az a gyerek – jólesik az adakozás: legalább a születésnapos kislánynak legyen jobb a kedve. Hallom, amint Hamsun csettint az ujjával – ihajcsuhaj, egyszer élünk, lesz, ami lesz!

Vermeer "Leány gyöngyfülbőlvalóval" c. festménye jutott az eszembe erről a versről. Ahogy a szép kislány visszanéz rám, azt érzem, hogy most is él: ha kimennék az utcára, összetalálkozhatnék vele. Többek között ezt imádom a művészetben! Időnként az *időzavarral* is el tud kápráztatni, mintha volna átjárás élők és holtak között. Jó elmerengeni felette ... Végül is mitől lesz közöd valakihez? Attól, hogy elmész mellette az utcán, ám többnyire nem köszöntök egymásnak, vagy sokkal inkább attól, hogy *befogadod egy valaha élt ember öt túlélő energiáját?* Az igazi művészet valahogy úgy működik, mint egy *megelevenedett időkapszula*. Ez a gondolat ebben a pillanatban jutott eszembe.

Ha most teljesíteni tudna valaki két, amúgy teljesíthetetlen kívánságot, akkor azt kérném, hogy egy-egy napra más-más élőlényé válhassak (madárrá, hallá, csigává, fává, bármivé), majd szembeülhessek azokkal a ma már nem élő emberekkel, akik a távoli múltból *megérintettek*.

Megint egy komoly, színvonalas munkát kaptunk Tőled, Tőletek. Most látom, hogy az Utószót meg *Agnesed* fordította. *Mindkettőtöknek gratulálok!*

Szép a borító. *Kinek a festménye van rajta? ***

Most egy kicsit dőljetek hátra! Megérdemlitek.

Veletek együtt vallom, hogy a kis népek lefordított irodalmát marketing szempontjából nem műfajokhoz, hanem *a kis népekhez* kell kötni. Adott esetben akár a *turizmus* mentén! Persze nemcsak Norvégia, hanem Magyarország esetében is.

Budapest, 2011. május 3.

*A levél szövegét Szilvássy Erika utólagos engedélyével tesszük közzé.

**A borítón E.Munch festménye, *Lányok a hídon* 1927.

Az Ünnepi Könyvhétén

Lipcsey Emőke: taurus blogja című a Helikon kiadó gondozásában megjelent regényét. június 3-án és 5-én 17.00 órakor dedikálta a Vörösmarty téren a Helikon kiadó sátránál.

A Helikon Kiadó lipcsey Emőke kötetének bemutatóját 2011. június 8-án 17.00 órakor tartotta a Helikon Könyvesházban (1065 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 35.). A szerzővel Osztovits Ágnes beszélgetett.

*

Csikós Tibor kiállítása

Magyar Rézkarcoló és Litográfus Művészek Egyesülete rendezésében júliusban és augusztusban Budapesten a GALÉRIA IX. Ráday utcai helyiségében CSIKÓS TIBOR göteborgi grafikusművész mutatta be munkáit. A megnyitón Dékei Krisztina művészettörténész ismertette a Csikós Tibor munkásságát. Közreműködtek: Orbán Dénes szaxofon, Varga Andrea ének.

Az Országházban

Bárány Tibor

június 16 -án a stockholmi magyar nagykövetségen a Peregrinus Klub rendezésében nagyszerű előadást tartott fotografiai munkásságáról.

Nemrég a TRAVEL NEWS teljes oldalt közölt róla. Ő volt az egyetlen svéd újságíró, aki a NOBILIS pia-gépről amit a Liszt Ferenc repülőtér EU elnökségi várójában állítottak ki.

Az írás olvasható a <http://res.se/blogg/tiborfoto/category/ungersk-palinka-raddar-saab/> és angolul <http://www.eu2011.hu/news/palinka-machine-budapest-airport's-presidency-waiting-room>

The Hungarian Cultural and Scientific Centre
and the Directorate of Pest County Museums
request the pleasure of your company
at the opening of the exhibition of

GORKAS THREE GENERATIONS OF CERAMISTS

on Thursday, 18 August 2011 at 6 p.m.

Greetings:
KRISTÓF FORRAI, Ambassador of Hungary
JARI VILÉN, Ambassador of Finland

Opening words:
Dr. LILLA SZABÓ, Art historian,
Hungarian National Gallery

Music performance:
ÉVA POLGÁR, Pianist and JÚLIA HEÉGER, Soprano

Sponsors:

Göbör-Területi
Directorate of Pest County Museums
Association of the Gorka Museum
Association of Medicine

Exhibition time: 158-27.9.2011
Open: Mon-Fri 10-18

Hungarian Cultural and Scientific Centre
Káskamenkati 10, 00100 Helsinki
phone: +358 9 6229 460
www.hungaryinfo.com

Magyar kerámia a finn fővárosban

2011 augusztus 18-én a helsinki magyar
kultúrközpontban
Jari Vilén finn és

Forrai Kristóf magyar nagykövetek jelenlét-
ében mutatkozott be a pestmegyei Múzeum
a **Gorka Múzeum** című kerámia kiállításá-
val. A megnyitó előadást Dr. Szabó Lilla
tartotta.

Közreműködtek
Polgár Éva zongora és Julia Heéger ének.

*** A norvégiai Magyarok Baráti Köre (MBK) szervezésében működő Csincele gyermekcsoport 2011-ben is folytatta havi egyszeri, szombat délelőtti foglalkozásait Karácsony Tünde és Wollner Mária pedagógusok vezetésével. Május 7-én találkozhattak újból a bölcsődés, óvodás és kisiskolás korú gyermekek. Május 21.-én pedig az ekebergi *háziállatok parkjában* töltötték el néhány kellemes órát. Ide – a családi piknikre – nem csak a gyerekeket, hanem a szüleiket és a jó levegőre vágókat is elvárták.

*** Antalóczi Zoltán szervezésében a felnőtt korosztály rendszeresen összejön Oslóban egy jó kis teremfocira, szurkolásra, együttlétre. A nyár előtti időszakban május 15.-én majd június 5.-én találkoztak.

*** A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus együttműködve a norvégiai Magyarok Baráti Körével (MBK) 2011-re meghirdette nemzetközi digitális fotópályázatát **Utazás a világ körül – 2011 – Norvégia és Magyarország** címmel. A pályázat célja, hogy az utazás közben szerzett vizuális élményeket minél többen megörökítsék, és egy fotókiállítás keretében másoknak is bemutathassák. 2011-ben erre a pályázatra azokat a felvételeket várták, amelyek az elmúlt öt esztendőben Norvégiában vagy Magyarországon készültek. Ezekből – kellő mennyiség és minőség esetén – kiállítást terveznek Norvégiában és Magyarországon, illetve egy fotóalbumot jelentetnek meg, amennyiben sikerül fedezetet találni a kiadás költségeire. (Beküldési határidő 2011. szept. 15., zsűrizés szeptember 2011. 30.-ig. A nevezési lap letölthető az alábbi címről: www.mmikl.hu)

*** Május 26.-án Kodály Zoltán orgona- és kórusművei csendültek fel az oslói Vestre Aker templomban. Közremőködött Lars Notto Birkeland orgonista, a Vestre Aker kamarakórus Karstein s. Ærø vezényletével. Felhangzott Kodály Missa Brevis (1944), a Page Lingua (1931) és a Laudes Organi (1966). Társrendezőként közremőködött a Norvég-Magyar Egyesület (NUFO).

*** A norvég Agora kiadó gondozásában és Kari Kemény fordításában megjelent Nádas Péter 1600 oldalas trilógiájának első kötete /Parallele historier – Den stumme provinsen / Párhuzamos történetek – A néma tartomány, 2006). A Dagsavisen országos napilap 2011. június 8.-i száma terjedelmes cikket közölt Nádas kolosszális munkájáról s Kari Kemény nagyszerű fordításáról. A második kötet megjelenése 2011 őszén várható.

*** Pünkösöd vasárnapján, június 12.-én nagy örömeinkre ismét volt magyar nyelvű szentmise Nobilis Márió atyával (pápai káplán, az OLI igazgatója, püspöki tanácsos, Egyházmegyei Ifjúsági Iroda vezetője) az oslói Szent József kápolnában. A mise után a Gyülekezeti teremben találkoztunk, beszélgettünk kávé és házi sütemények mellett.

*** Június 14.-én avatták fel Löffler Ervin (1922) Oslóban élő, Magyarországról elszármazott szobrászművész Szétválasztott formák c. bronztömbjét az Oslói Egyetem Társadalomtudományi Karának épületei előtt. Az avatóbeszédet Øivind Lorentz Storm Bjerke professzor, művészettörténész tartotta.

*** Szentségimádással egybekötött magyar nyelvű Rózsafőzér volt augusztus 5.-én és augusztus 19.-én az oslói Árpád-házi Szent Erzsébet nővérek kápolnában.

*** A norvégiai Magyarok Baráti Köre (MBK) Szent István-napi megemlékezésén Laskay Zsuzsa (hegedő) és Szelcsányi Ágnes (zongora) adott koncertet Oslóban. Műsoruk címe Magyar zenei élet a huszadik század fordulóján – Liszt és kortársai.

A műsor után Vörös Árpád néptánc pedagógus vezetésével táncház volt.

*** Augusztus 21.-én államalapító királyunkra, Szent Istvánra magyar szentmisével emlékeztünk az oslói Szent József kápolnában Szép Attila atyával. A mise után a Gyülekezeti teremben találkoztunk, beszélgettünk, ünnepeltünk tovább.

Kovács Ferenc

A skandináviai országokban élő magyar alkotók névsora

Írók

(prózaírók, költők, fordítók, tanulmányírók, kritikusok, közírók)

Antal Imre, Arvidson Sára, Asztalos Morell Ildikó, Bajak K. Zsuzsanna, Bálint Levente, Balogh Beáta (1973-), Balogh Sándor, Bánáti Gabriella, Barta Klári (1940-), Bartha István (1925-), Békássy N. Albert (1942-), Bendes Rita, Benedek Szabolcs, Benedekné Szőke Amália (1929-), Bengtsson Benjamin Zsolt, Berényi Lajos, Berg (Böti) Olga, Bíró István, Bitay Zsolt (1973-), Blénessy Zoltán, Bodoni-Lindh Anikó (1950-), Bodor Attila, Borka László (1932-), Boross Katalin, Boross Kálmán, F. Böszörményi Zoltán, Bruckner Zoltán, Burányi Gyula, Csák János, Csatlós János (1920-1993), Csikász Kollár Zsuzsanna, Csíkzsögödi Szabó Zoltán (1957-), Csillag János (1952-), Czibik Gábor (1975-), Deák Csaba (1932-), Dobos Éva, Dohi Alexandru, Domonkos Domi István (1940-), Dóri Tibor (1936-), Dusa Ödön (1943-2007), Eggens Magda (1924-), Faludi Iván (1895-1978), Farkas Jenő, Fáskert Mária, Fazakas Marianne (1956-), Firou Ilka, Fodor Béla, Fodor Imre, Fonyó István (1942-), Földesi Katalin, Fülöp Éva, Fülöp Géza, Gaál Zoltán, Garam Katalin, Gellért Tamás, Gergely, Edit Edo (1978-), Gergely Tamás, Gilice Zsuzsanna (1970-), Gleichmann Gabi (1954-), Göndör Ferenc (1928-), Grünfeld Benny (1928), Gulbrandsen Weche, Gulyás Miklós (1938-), Gyóni István (Stefan Westlund, 1938-), Halász György (1935-), Hámosi László (1911-1984), Harrer Gábor (1951), Havasi-Høyborg Ottilia Pirooska, Krasznai Erzsébet (1954), Hegedüs Kálmán, Hegedüs Zsolt, Hendi Ilona, Hont Gábor (1953-), Horváth Attila, Homoki Mária, Horváti Eszter, Hunyadi Viktória, Inczédi Gombos András (1940-), Janáky Réka (1963-), Járai János, Juhász Gyula, Kádár György, Kádár Péter, Kató János (1948-), Kemény Ferenc (1917-), Kemény Karin, Kertész Judit, Kesselbauer Gyöngyvér, Kindal Ilona, Klein Éva, Klein György (Georg Klein, 1925-), Kovács Katáng Ferenc (1949-), Kozák Katalin, Krisztián Attila, Kulich Károly, Kunszenti-Kovács Dávid, Ladó József (1911-), Lahovary Pál, Lakatos Júlia, Langer (Jo) Sophie (1912-1990), László Patricia (1971-), Lázár Ervin Járkáló (1953-), Lázár Júlia, Lázár Oszkár, Libik György (1919-1995), Lipcsey Andersson Emőke, Lőrinczi Borg Ágnes (1974-), Lukács Zoltán (1964-), Madarassy J.M. Enikő, Márky Ildikó (1940-), Martinovits Katalin, Mendel Zsuzsa, Mervel Ferenc (1936-2004), Mészáros Gabriela, Mihály Ferenc, Molnár Attila, Molnár-Broander Éva, Molnár István (1950-), Molnár Szilvia, M. Veress Mária, Molnár Veress Pál, Müller Mária, Müller Teréz (1925-), Nádasdy Farkas Irén, Nagy Lucia, Nalberg Zoltán (1941-), Neufeld Róbert (1937-), Ondrusek Julianna, Ortman Mária (1939-), Pál Zsolt, Palotai Mária, Pándy Kálmán (1908-1988), Perger Dénes, Poeschl Mari, Pogány Orsolya, Piron Ilka, Publik Tony (1970-), Rökényes K. Erzsébet, Rosenberg Ervin (1935), Roth Imre (1924-), Rozsnyay Béla, Salamon Ilona, Sall László (1961), Sánta Judit, Sára Er-

zsébet, Sármány Ilona (Person), (Sara Elisabeth, 1952-), Schapira Székely Zoltán (1955-), Sebestyén Éva, Solymossy Olivér (1914-1986), Solymossy Péter, Straszer Boglárka, Sebestyén Gábor, Steiner János, Strassburger Ferenc (1941-), Szalontai Éva, Sulyok Vince (1932-), Sütő Zsolt, Svéd Frans (1923-), Szabó Petra (1951-), Szalay Sándor, Szarka István (1966-), Szeles Judit (1969-), Szende Stefan (1901-), Szente Imre (1922-), Szilágyi László, Szücs András, Szüts Gábor (1928-), Tamás Gellért (1963-), Tanító Béla (1942-2008), Tanító Béláné, Tar Károly (1935-), Tatár Mária Magdolna (1946-), Thinsz Géza (1934-1990), Thurman Zoltán, Tompa Anna, Tóth Ildikó Irma Tóth Ilona, Tóth Károly Antal, Újvári Tünde, Veress Biborka, Veress Zoltán (1936-), Vető János, Vető Jenő, Vincefi Sándor, Vincze Iván, Vörös Márton (1900-1993), V. Telegdi Magda, Zichy Aladár (1925-), Zsigmond Gyula, Zsurbej Magda (1935-)

Zeneművészek

(zeneszerzők, zenei előadóművészek, könnyűzenészek)

Bercelly Montág Mária, Bogányi Bence, Bogányi Bernadett, Bogányi Gergely (1974-), Bogányi Mária, Bogányi Tibor, Bukovinszky Dávid, Bukovinszky Marianna, Bukovinszky Valéria, Citron Zsuzsa, Csatószegei Judit, Deák Dénes, Deák Csaba (1932-), Dénes Elemér, Gaál Zoltán, Grigoricza Olesen Panna, Gulyás Georg, Hegedűs Kálmán, Hentz Helga, Hibay Éva, Hirtling Béla, Jónás András, Juhász Gyula, Kazal Éva, Kádár György, Kerényi János, Kovács Erika, Marina Cristian, Maros Ilona, Maros Miklós, Máté Nikolett, Mocos Imre, Molnár Dávid, Molnár Tibor, Pallay Gizella, Polgár Éva, Práda Kinga, Rózmán Ákos (1929—2005), Seres Dóra, Sinai Pál (1930-1968), Sólyom János, Stuber György, Szilvay Csaba, Szilvay Géza, Szilvay Réka, Szirányi László, Szirányi Mária, Szokolay Sándor, Tamás Gábor, Tanító Béla (1942- 2008), Ungváry Tamás, Urbán Imre, Vadász Róbert, Vas Tamás, Vásárhelyi Melinda, Vető János, Vincze Iván.

Előadóművészek

(rendező, színészek, énekművészek, mozgásművészek)

Balázs Beatrix, Benczédi Zsuzsa, Benyő (Fülöp) Krisztina, Bíró János, Bokány Ferenc, Bozsodi László, Bödös Krisztina, Dálnoki Dániel, Deák Dénes, Domonkos István, Dusa Ödön, Garlati Lajos, Fábián Mihály, Eszterhás Péter, Fodor Béla, Hibay Éva, Horváti Eszter, Kerényi János, Kisch István, Kis Ildikó, Magyar Melinda, Matolay Ferenc, Misurák János, Molavi Mária, Mulvai Márta, Orbán Csaba, Páll Zsolt, Pető Tünde, Pintyi család, Práda Sagvik Kinga, Publik Antal, Rajta Erzsébet, Seres Dóra, Schapira Zoltán, Sólyom János, Stuber György, Székely Ágnes, Székely Zoltán, Szilvay Réka, Szokolay Sándor, Szolnoki Zoltán, Tamás Gábor, Tálás Ernő, Vadász Róbert, Varga István, Viele Való, Wolf Judit, Urbán Csaba, Zsurbej Magda (1935-).

Film-, videó- és fotóművészek

Baják K. Zsuzsanna, Balogh Sándor (1931-2006), Bánhegyi László, Bánovits András (1955-), Borbás István, Boros Kálmán, Buday Károly, Csongvai Levente,

Debreczeni Johanna, Dobos Kálmán, Dombi László, Dusa Ödön (1942-2007) Fagyos István, Farkas István, Farkas Jenő, Hancz Imre, Herskő Anna, Herskő János (1926-), Kemecsi Ferenc, Körmendi Dalma, Ligeti Pál, Lulich Georg (Lulicih György) (1953-), Márton Zoltán (1962-), Mihala Éva, Nádasi Róbert, Nagy Erika, Páhi István (1950-), Pusztai Péter, Seres Dóra, Sütő Zsolt, Szirányi László, Tiglezan József (1964-), Ungváry Ildikó, Vető János.

Képzőművészek

(festőművészek, grafikusok, szobrászok, formatervező, textilművészek, építész, restaurátorok, művészettörténészek, műkedvelő képzőművészek)

Ambrus Lajos, Ajtony Imre (1932-), Ács István (1959-), Bajak K. Zsuzsanna, Bartha Magda (1955-), Belik Ferenc, Benczédi Ilona (1948-), Berényi Lajos, Birincsik József, Bodoni János, Boros Katalin (Catlin K. Schlosser, 1952-), Citrom Zoltán, Csanádi Ibolya (1953-), Csíki Levente (1954-), Csikós Tibor (1957-), Csíkzsögödi Szabó Zoltán, Dániel Éva (1952-), Dániel Lajos, Dávid Aladár, Demeter Zsuzsa, Dohi Alexandru, Drab Károly (1944-), Farkas Ildikó, Farkas Kinga, Fazakas Ildikó, Fazekas Marianne, Fejes Orsolya, Flessler Lajos, Garami Éva, Gilice Zsuzsanna, Gulyás Balázs, Gyulai Farkas Sándor, (1945-), Halász Szabó Sándor (1920 -), Haraszi István, Hont Robert, Horváth Alfréd, Horváth István, Illés István, Jiglund Krisztina, Kasza András, Kasza Ildikó, Kasza Imre (1952-), Kertész Gábor, Kiss Pál László (1922-2007), Kossik József, Kovács Anna Mária, Kováts Dea Judit, Kovács Emese, Kovács Gyula, Kovács Ferenc, Kovács Kati, Kraitz Gusztáv és Ulla Kraitz, Kuk László, Láposi Eszter, Láposi Sylvia, Lénárt István, Liknivist Mária, Lisztes István (1942-), Löffler Ervin, Mayer Hella (1976-), Mihály Ferenc, Mikudin István, Mikola Nándor (1911-2005), Miski Török Ágnes, Molnár Attila, Mocanu Elena Dorina, Mocos Imola, Mórítz Livia, Nagy Klára, Nemes Endre (1909-1985), Némethy Sándor (1955), Olasz József, Patachich Csilla, Perger Dénes, Perjes Sándor, Pettersson Kerstin, Pogány Gábor, Poeschl Mari, Popovics Zoltán, Rébner-Widengard Krisztina, Rothman Lenke (1929-), Rozsnyay Béla, Perger Dénes, Pusztai Péter, Simon József, Schöner Ervin, Solymosi Ágnes, Söshl Mária, Stern Sándor, Sugár Péter, Szabó Klára, Szabó Magdolna (1958-), Szántó Kinga, Szakács Krisztina, Szalay Katalin, Szederjesi András, Szelényi Lajos, Szilágyi László, Szinnyei Kiss Ildikó, Sziráki Endre, Szirányi László, Tar Zoltán, Tompa Anna, Tóth Albert, Tóth Attila, Tóth Tímea (1981-), Trifonovics László, Urbán Attila (1977-), Varga István, Vánky Szabolcs, Vály Sándor, Várkonyi Erika (1975-), Venczel Árpád, Venczel Gyöngyi, Vető János, Vincefi Sándor, Wagner Nándor (1922-1997).

Kérjük az érdekelteket és olvasóinkat, hogy bővítsék, helyesbítsék, pontosítsák a névsort.

Távbeszélő: 046 145 364, villámposta: tar.karoly@gmail.com

Képtár melléklet

Kraitz Gusztáv: Raul Wallenberg emlékműve New-Yorkban

Képtár melléklet

Kraitz Gusztáv és Ulla: Almák, 2007

Képtár melléklet

Kraitz Gusztáv és Ulla: Kék golyók, 1993

Képtár melléklet

Kraitz Gusztáv és Ulla:

Macsák

Képtár melléklet

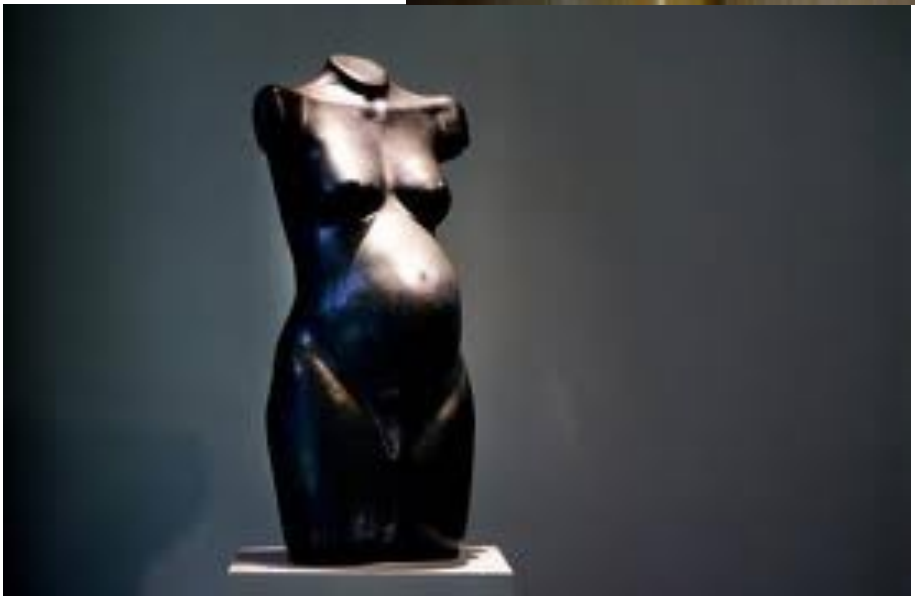
Kraitz Gusztáv és Ulla:

Birgitta

Kraitz Gusztáv és Ulla

Terhes nő

Képtár melléklet

Kraitz Gusztáv és Ulla: Tál

Raul Wallenberg emlékmű részlete

Képtár melléklet

Kraitz Gusztáv és Ulla: Bika és Lovak

Képtár melléklet

Kraitz Gusztáv és Ulla: Terhes nő– 2

Képtár melléklet

Kraitz Gusztáv és Ulla:

Menekültek emlékműve Helsinborgban, 2010

Kraitz Gusztáv és Ulla: Tengeri kövek, 1978

Képtár melléklet

Kraitz Gusztáv és Ulla: Kockák a télen

Képtár melléklet

Tilajcsik, Buváry, és Gubás művek

Tilajcsik Botond :
Szoborkompozíció

Képtár melléklet

Miski Török Ágnes: Női portré

Képtár melléklet

Páhi István: Ina gitárral, fotó

Képtár melléklet

Páhi István : A muzsika—fotó

Solymár Martin: Vadászat — akvarell

Képtár melléklet

Buvary Gyula:

Mazeppa

zsoldosvezér

olaj, vászon

Képtár melléklet

Tilajcsik Roland: Cím nélkül - gránit, víz

Képtár melléklet

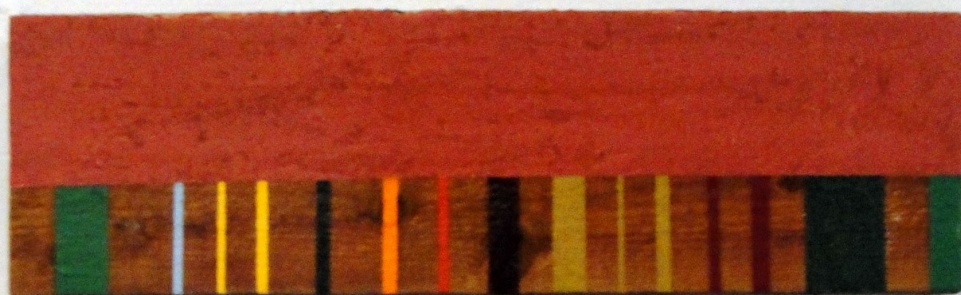
Solymár Márton akvarellje

Képtár melléklet

Tilajcsik Roland szoborkompozíciója

Bokor Botond: Színzongora

Ács István: Zöld szignál

Ághegy

Skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam

35 szám – 4657 — 4858 oldal.

ISSN 1650 – 8483

www.aghegy.hhrf.org

Honlapszerkesztő:

Sándor Attila

Korrektor:

dr. Kunszenti Ágnes

Az aláírt írásokért a szerzők felelősek.

Szerkesztőség: 222 40 LUND, Landsdomarevägen 1, Svédország,

Tel/fax: 004646 145 364, tar.karoly@gmail.com